

BROWN BOOK ONLY

**THE BOOK WAS
DRENCHED**

**TEXT FLY WITHIN
THE BOOK ONLY**

**TEXT PROBLEM
WITHIN THE
BOOK ONLY**

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_198550

UNIVERSAL
LIBRARY

OUP—901—26-3-70—5,000

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. *K 801 / DS3* Accession No. *124060*

Author *అంబేద్కర్*

Title *అభివృద్ధిని 1949*

This book should be returned on or before the date last marked below.

ಮುನ್ನುಡಿ

ನನ್ನ ತರುಣ ಮಿತ್ರರಾದ ಪ್ರೊ ಧಾರವಾಡಕರರು ತಮ್ಮ ಅನೇಕ-
ಲೇಖನಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ 'ಪತ್ರಿಕಾವ್ಯವಸಾಯ' ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕಟನೆಗಳಿಂದ
ನಾಡಿನ ಸಹೃದಯರಿಗೆ ಸುಪರಿಚಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ವಿದ್ಯಾಪ್ರಿಯ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ
ರಾದ ಅವರು ಸಹೃದಯಪ್ರಿಯ ಸಾಹಿತಿಗಳೂ ವಿಮರ್ಶಕರೂ ಆಗುವದರಲ್ಲಿ
ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ ನಾನು ವಿಲಿಂಗ್ಡನ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಶ್ರೀ. ಧಾರವಾಡ
ಕರರು ಇನ್ನೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿದೇಶಿಯಲ್ಲಿದ್ದರು ವರುಣಕುಂಜದ ಸಾಹಿತ್ಯ
ವಿನೋದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಗೀಗ ಅವರು ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ
ಸವಿನೆನಪಿನಿಂದಲೋ ಏನೋ ಅವರು ಈಗ ತಮ್ಮ ವಿಮರ್ಶೆಗಳ ಸಂಕಲನಕ್ಕೆ
ಮುನ್ನುಡಿ ಬರೆಯುವ ಗೌರವವನ್ನು ನನಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಬರೆಯು-
ವದರಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ನನಗೆ ಅಭಿಮಾನ-ಸಂತೋಷಗಳಿವೆ. ಈ ವಿಮರ್ಶೆ-
ಗಳಿಗಿಂತ ಅವರ ತೀಕ್ಷ್ಣ ಬುದ್ಧಿ, ಸಹೃದಯತೆ ಹಾಗೂ ಸಜ್ಜನಿಕೆಗಳ
ಹೆಚ್ಚಿನ ನಿದರ್ಶನ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಅವರ ಸೃಷ್ಟಿ ಇಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಒಡ-
ಮೂಡಿದೆ.

ಶ್ರೀ ಧಾರವಾಡಕರರು ಉಭಯಭಾಷಾವಿಶಾರದರು. ಆಂಗ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯ
ದಲ್ಲಿಯೂ ಅವರಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯಷ್ಟೇ ಅಭಿರುಚಿಯಿದೆ. 'ಹರಟೆ'
ಹಾಗೂ 'ಯಶೋಧರ ಚರಿತೆ'ಯ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನೋದಿ ಇದನ್ನು
ನಾವು ಮನಗಾಣಬಹುದು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾದ ಮೇಲೆ
ಅವರ ಕನ್ನಡದ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಮೇಲುಗೈಯಾಗಿದೆ. ಅವರ ಇಂಗ್ಲೀಷು
ನಿಬಂಧಗಳನ್ನೋದಿದ ನಾನು ಬಿ. ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಅವರು ಆಂಗ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯ
ವನ್ನೇ ಐಚ್ಛಿಕ ವಿಷಯವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹಟೆ ಹಿಡಿದಿದ್ದ
ಮುಗಳಿಯವರು ಕನ್ನಡಕ್ಕಾಗಿ ಅವರ ಮನವೊಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೊನೆಗೆ
ಮುಗಳಿಯವರೇ ಗೆದ್ದರು. ಆದರೆ ನಾನೂ ಸೋಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ

ಧಾರವಾಡಕರರ ವಿಮರ್ಶೆಗಳಲ್ಲಿಯ ನವೀನ ದೃಷ್ಟಿಯೇ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡದ ಪಂಡಿತರು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಸನಾತನಿಗಳಾಗುವ ಸಂಭವವಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಚಿರಂತನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಆಧುನಿಕ ತಾತ್ವಿಕತೆಯನ್ನು ಶ್ರೀ ಧಾರವಾಡಕರರು ಜತನಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ ಈ ನವೀನ ದೃಷ್ಟಿಯ ರಸಘಟ್ಟಗಳಾದ ಪಡುವಣದ ಅನೇಕ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅವರು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿದ್ದಾರೆ ಹೀಗೆ ಪಡುವಣದ ರಸಸಿಂಧುವಿನಲ್ಲಿ ಮಿಂದು ಮತ್ತೆ ಆರ್ಯಾವರ್ತದ ಚಿರಂತನ ತತ್ವಗಳ ಕಾಣ್ಕೆಯನ್ನು ಪಡೆದಾಗ ಇಲ್ಲಿ ಚಿಗುರಿರುವ ಸಾಹಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿ ಪೂರ್ಣವಾದೀತು. ಈ ಪಲ್ಲಟದ ಪಲ್ಲವವೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ, ಪ್ರತಿಭೆ ಇಲ್ಲವೆ ಒಂದು ಕೃತಿಯ ತಿರುಳನ್ನೇ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ತೀಕ್ಷ್ಣ ಬುದ್ಧಿ, ಹೆಚ್ಚಿನದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ, ಯಾವ ಪೂರ್ವ ಗ್ರಹಕ್ಕೂ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂಬ ವಿವೇಕ-ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಇವಿಲ್ಲದೆ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಲಿ ವಿಮರ್ಶೆಯಾಗಲಿ ಉನ್ನತಿ ಹೊಂದಲಾರದು. ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಮರ್ಶೆಗಳ ಕೆಚ್ಚು ಮೇಲೆ ತೋರಿಸಿದ ಗಣಿಯಿಂದಲೇ ತಂದುದಾಗಿದೆ ತರುಣ ಉತ್ಸಾಹ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹವಣುಮೀರಿದರೂ ಒಂದು ಸದೈವ ಜಾಗೃತ ಜಾಣ್ಮೆಗೆ ಅದು ಆಧೀನವಾಗಿದೆ ಅಂತೇ ಶ್ರೀ ಧಾರವಾಡಕರರು ಜನ್ನನ ಇಲ್ಲವೆ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಮಹತಿಯು ತಿರುಳನ್ನು ನಿರಾಯಾಸವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಬಲ್ಲರು. ಮುದ್ದಣನ ನವೀನ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಒಡನೆ ಗುರುತಿಸಿ ಗೆರೆ ಎಳೆಯಬಲ್ಲರು. ರಾಮಾಶ್ವಮೇಧದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿಯು ತಿರುಳನ್ನೂ ಜೊಳ್ಳನ್ನೂ ಬೇರ್ಪಡಿಸಬಲ್ಲರು ಮುದ್ದಣನ ಸೀತಾಪರಿತ್ಯಾಗದ ಕಥೆಯನ್ನು ಅನ್ಯ ಕವಿಗಳ ಚಿತ್ರಣದೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡುವಲ್ಲಿ ಅವರ ವಿಮರ್ಶೆಯ ತುಲನಾತ್ಮಕ ರೀತಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. 'ಹರಟೆ' ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ತತ್ವನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಿರುವ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಗತಿಯ ಮೇಲಣಲೇಖನ ಒಂದು ಆಧುನಿಕ ಆಂದೋಲನವನ್ನು ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದರೆ 'ವಿಕೀಕರಣ ಸಾಹಿತ್ಯ'ದ ಮೇಲಣಲೇಖನ ಒಂದು ಆಧುನಿಕ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯು ಅದರ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಸುತ್ತದೆ ಹೀಗೆ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಅನೇಕಾನೇಕ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಹಸ್ತಗತ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಶ್ರೀ ಧಾರವಾಡಕರರು ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದಾರೆ.

ಇದೇ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಹೀಗೆಯೇ ಕಹಿಯಿಡದೆ ಬೆಳೆದು ತನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಯ ಪಾವಿತ್ರವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡು ಇಂದಿನ ಮಂಜನಾಚೆ ಬೆಳಗುವ ಚಿರಂತನ ಚೆಲುವನ್ನು ಎವೆಯಿಕ್ಕದೆ ದೃಷ್ಟಿಸುತ್ತ ನಡೆದರೆ ಶ್ರೀ ಧಾರವಾಡಕರರಿಂದ ಕನ್ನಡದ ವಿವರ್ತನೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಣಿಕೆ ಸಂದೀತು. “ಕಣ್ಣೆ ಕಾಮನ ರಕ್ಷಿ, ಬೆನ್ನೆ ಭೀಮನ ರಕ್ಷಿ, ಮುಂಗೈ ಮುರಾರಿ ರಕ್ಷಿ” ಎಂದು ನಾವು ಅಭಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೋರಬಹುದು.

ವೀಸನಗರ

ಉತ್ತರ ಗುಜರಾಥ.

೧೫-೩-೧೯೪೯

ವಿ. ಕೃ. ಗೋಕಾಕ

ಮೊದಲ - ಮಾತು

ಕನ್ನಡದ ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಾಪನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ವಿಮರ್ಶಾ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೊರತೆ ತುಂಬಾ ಎನಿಸಿತು. ಕವಿಯು ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ರಚಿಸಿದರೆ, ಅದರಲ್ಲಿಯ 'ರಸ'ವನ್ನು ಕಾಣುವುದು ಸಹೃದಯನ ಕಾರ್ಯ. ರಸಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ 'ಇದಮ್ ಇತ್ಥಮ್' ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲವಾದರೂ, ಹೆಚ್ಚು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದ ಎನಿಸಿಕೆ ಎಂಬುದಾದರೂ ಇದೆ. ಆ ರೀತಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿಯ ಭಾವನೆಯು ಓದುಗರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹಿಡಿಯಬಹುದೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಇದರಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಲೇಖನಗಳು ಜಯಂತಿ, ಜೀವನ ಮತ್ತು ಜಯಕರ್ನಾಟಕ ಮೊದಲಾದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಲ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದ್ದವು. "ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭಾವ" ಎಂಬುದು ಮೈಸೂರು ಆಕಾಶ-ವಾಣಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಭಾಷಣ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಹಲವು ಲೇಖನಗಳ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಇಳಿಸಿದ್ದರೆ,— ಬಣ್ಣವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ತಿಳಿಮಾಡಿದ್ದರೆ,— ಚಿತ್ರ ಹೆಚ್ಚು ಸತ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಬಹುದಾಗಿದ್ದರೂ, ಮಾತಿನ ಸ್ಪಷ್ಟತೆ ಕಳೆಯಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಹಾಗೇ ಇಡಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದಾಗ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಉತ್ತೇಜನವಿತ್ತ ನನ್ನ ಗುರುಗಳಾದ ಪ್ರೊ. ರಂ. ಶ್ರೀ. ಮುಗಳ ಅವರಿಗೂ ಮತ್ತು ನನ್ನ ಮಿತ್ರರಾದ ಶ್ರೀ ನಾಡಗೀರ ಶಿವರಾಯರಿಗೂ ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿದ್ದೇನೆ.

ನನ್ನ ಬಿನ್ನಹಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆಕೊಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಮುನ್ನುಡಿಯ ಮುಖಾಂತರ ಅಶೀರ್ವದಿಸಿದ ನನ್ನ ವಿದ್ಯಾಗುರುಗಳಾದ ಪ್ರಿ. ವಿ. ಕೃ. ಗೋಕಾಕ ಅವರಿಗೂ ನಾನು ಋಣಿ.

ಅದರಂತೆಯೇ, ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಭಾಲಚಂದ್ರ ಘಾಣೇಕರ ಅವರಿಗೂ ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಸಲ್ಲಬೇಕು

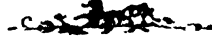
೨೦-೩-೪೯

ಕೆ. ಈ. ಬಿ. ಕಾಲೇಜು

ಧಾರವಾಡ.

ಧಾ ರಾ ಯ.

ಮಹಾತ್ಮಾ ಬಸವಣ್ಣನವರು

“ ಆರಿದರೆ ಶರಣ; ಮರೆದರೆ ಮಾನವ ”

೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನವು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿಗೂ ಉಳಿದ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೂ ಒಂದು ಹಿರಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಜೀವನವು ಒಂದು ಅದ್ಭುತರವ್ಯ ಕಥೆ. ಅವರ ಆಶೆ-ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು ತೃಪ್ತಿ ಹೊಂದಿರಲಿ ಬಿಡಲಿ, ಅವರು ಕಟ್ಟಿದ ಕಣ ನೋಡುವಂತಹದು. ಮಾನವ್ಯವು ಯಾವಾಗಲೂ ಸೋಲು ಗೆಲುವುಗಳ ಚವಲಿ ಪಾವಲಿಯ ಮೇಲೆ ಹಿರಿಯರ ಬೆಲೆಯನ್ನು ತೂಗಲಾರದು. ಸೋಲು ಮಹತ್ವದ್ದಲ್ಲ; ಕಾದಿದ ರೀತಿ, ಉದ್ದೇಶ ಮನನೀಯ ವಾದವು. ನಿನ್ನೆ ಸತ್ತವರನ್ನು ಇಂದು ಮರೆತು ನಾಳೆ ಹಳಿಯುವ ಕನ್ನಡ ಜನತೆಯೂ ಕೂಡ ಯಾವ ಹಿರಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಸಲ್ಲಿಸದಷ್ಟು ಮರ್ಯಾದೆ ಯನ್ನು ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಿತು. ‘ತನ್ನವರು ತನ್ನ ಹೊಗಳಿ ಹೊನ್ನ ಶೂಲದಲಿಕ್ಕಿದರೂ’ ಜನತೆ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಗೈದಿತು.

ಅಂತಲೇ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಜೀವಿಸುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಕಲ್ಯಾಣವು ಸುಮಂಗಲ ಪುರವಾಯಿತು. ಮೂಕರಿಗೂ ನಾಲಿಗೆ ಚಿಗುರಿತು. ಅನುಭವಮಂಟಪವು ಹೃದಯಸಮ್ಮೇಲನವಾಯಿತು. ಇದು ಆ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಗಾರುಡಿ; ಮಾಯೆ! ಅದುದರಿಂದ ಸುಮಾರು ೧೨೬೨ರಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಬಸವಣ್ಣನವರು ನಂದಿಶ್ವರನ ಅವತಾರವೆನ್ನುವ ಕಲ್ಪನೆ ಸ್ಥಿರಗೊಂಡಿತು. (‘ಪ್ರಭು ನಂದಿನಾಥನ ಮೊಗಮಂ ನೋಡಲ್ವೆ ಸಂಗಮೇಶನ ಪುತ್ರಂ ಬಸವಯ್ಯ ಬಂದಂ’ (೧೨೬೨) ಚೌಡದಾಮ ಪುರದ ಶಾಸನ). ೧೨೫೪-೯೧ರಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ‘ಸಿರಿಯಾಳ್ವ ಬಾಣಾದಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಭಕ್ತಸಂದೋಹದಲ್ಲಿ’ ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗೂ ಒಂದು ಗದ್ದುಗೆ ಬೊರ ಕಿತು (ಅರಸಿಕೆರೆ ಶಾಸನ). ಗುಡಿಹಾಳ ಕುಂಟೋಜಿ ಗ್ರಾಮಗಳ ನಡುವೆ ‘ಇದು ಬಸವರಾಜದೇವರ ಮಾನ್ಯ’ವೆಂದು ಗಡಿಹಳ್ಳು ನೆಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಗಬ್ಬೆ

ನಾಯಕನೆಂಬವನು ‘ಬಸವೇಶ್ವರರ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನೂ’ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು) ಸೊರಟೂರ ಶಾಸನ; ಕಾಲ ಅನುಕ್ತ). ಇಂದಿಗೂ ಏಸೊ ಯುಗಗಳ ಕಂಠ ಸುತ್ತಿ ಸುಳಿದು ಬಂದ ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನೀಲಾಂಬಿಕೆಯ ದೊರೆ ಬಸವಣ್ಣನ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಿಗೂ ಶರಣು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹರಿಹರನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಆನೇಕ ವಚನಗಳು ಮನೆಯ ಮಾತಾಗಿದ್ದವು, ನಿತ್ಯ ಗಾಢೆಯಾಗಿದ್ದವು (ಹರಿಹರ ಸ್ಥ. ೧೨, ಪು. ೮೨ “ ಓರ್ವ ಮಾಹೇಶ್ವರಂ ಪುರಾತನ ವಿರಚಿತ ಗದ್ಯಪದ್ಯಂಗಳಂ ಕೇಳಿಸುತ್ತಂ, ಬಸವರಾಜನ ಗೀತದೊಳು — ಬೇಡಿಬೇಡಿದ ಶರಣಂಗೆ— ಎಂಬ ಗೀತಮಂ ಪಾಡೆ” ಇ.)

ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪುರಸ್ಕಾರ ದೊರೆತಿದೆ. ಯಾವ ಕನ್ನಡ ಕವಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿಯೂ ದೊರೆಯದಷ್ಟು ಗ್ರಂಥಗಳು ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಿಷಯವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೇ ಹರಿಹರ ಮಹಾಕವಿಯ ಬಸವರಾಜದೇವರ ರಗಳೆಯು ತನ್ನ ಮುಡಿಪನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿತು. ಅದರ ಪೂಜೆ ಸಹ ಇನ್ನೂ ಸಾಗುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಭೀಮಕವಿಯ ಬಸವಪುರಾಣವು ದೂರ ನಡೆದು ಬಂದುದಕ್ಕೆ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕತೆ ಬೆರಸಿದರೂ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಶೈಲಿಯ ಮೂಲಕ ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನೇ ಸಲ್ಲಿಸಿತು. ಹಾಗೇ ತೆಲಗು ಬಸವಪುರಾಣ, ಮಲಬಸವ ಚರಿತ್ರ, ಚೆನ್ನ ಬಸವ ಪುರಾಣ, ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ ಇವು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಆರತಿಯನ್ನೆತ್ತಿದವು. ಹೀಗಾಗಿ ಒಂದೇ ಎರಡೇ ಅನೇಕ ಚರಿತ್ರಗಳೂ ಮಹಾತ್ಮೆಗಳೂ ಗೀತೆಗಳೂ ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗೆ—ಧವಲಾತಸತ್ರವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದಿವೆ.

ಪ್ರೀತಿ ಅಭಿಮಾನಗಳು ಹೆಚ್ಚಾದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಗಿಂತ ಆಭರಣಕ್ಕೆ, ಜೀವನಕ್ಕಿಂತ ಕಥೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆ ಬರುವದುಂಟು. ಆ ರೀತಿ ಅನೇಕ ಪವಾಡಗಳು ಬಸವಣ್ಣನವರ ನಿಜಜೀವನವನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿಯೂ ಇವೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದುದು ಅವರ ಹಿರಿತನದ ಒಪ್ಪಿಗೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಜೀವನವೇನು? ಅವರ ಸಾಧನೆ ಹೇಗೆ? ಅವರ ಆಶೆಯೇನು? ತತ್ವವೇನು? ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಬೆಲೆಯೇನು? ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳೋಣ. ದೈವಿಕ ಜನ್ಮಕ್ಕೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಪುರಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಮಾನವ್ಯ ದೈವತ್ವ ಪಡೆಯಲಿ, ತಾರಕ ನಕ್ಷತ್ರವಾಗಲಿ, ‘ಕೊನೆಗೆ ನಿಲ್ಲತಕ್ಕದ್ದು ಅಭಿಮಾನವಲ್ಲ, ಸತ್ಯ.’

ಈ ರೀತಿ ನೋಡಿದರೆ ಅಂದಿನ ಯುಗಕ್ಕಂತೂ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಅವ

ತಾರಪುರುಷರಾಗಿಯೇ ಜನಿಸಿದರು. ೧೧-೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳು ಹೇಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಆಂದೋಲನದಿಂದ ಜರ್ಜರಿತವಾಗಿದ್ದವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೊಳೆತದ ಮೂಲಕವೂ ಮ್ಲಾನವಾಗಿದ್ದವು. ಅನೇಕ ಯುಗಪುರುಷರು ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಜೈತನ್ಯವಿತ್ತಿದ್ದರೂ ವೈದಿಕ ಮತವು ಮಂದವೂ ಜಡವೂ ಆಗಿದ್ದಿತು. ಆತ್ಮದ ಹೋಮದಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಹಿರಿತನ ಬಂದಿದ್ದಿತು. ಭಕ್ತಿ, ನಿರ್ಮಲ ಜೀವನಗಳ ಬೆಲೆ ತಗ್ಗಿ ಬರಿಯ ಬಾಹ್ಯಕರ್ಮವು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಹೊಂದಿದ್ದಿತು. (‘ಶಾಸ್ತ್ರ ಘನವೆಂಬೆನೆ? ಕರ್ಮವ ಭಜಿಸುತ್ತಿದೆ.’-ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನ.)

ಎಲ್ಲ ಮತಗಳ ಹ್ರಾಸ-ಕಾಲದಲ್ಲಿಯಂತೆಯೇ ಆಚಾರ್ಯ ವರ್ಗವು ಸ್ವಯಂತ್ಯಪ್ತವಾಗಿದ್ದಿತು. ವೈದಿಕಮತದ ಸ್ಥಿತಿ ಹೀಗಿರುವಾಗ ಶೈವಮತದ ಸ್ಥಿತಿಯು ಏನೂ ನೆಟ್ಟಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಈಶ್ವರನ ಕೃಪಾಪೂರಿತ ಮೂರ್ತಿಯು ತಿರೋಹಿತವಾಗಿ ರುದ್ರನ ಘೋರಸ್ವರೂಪದ ಭಯಂಕರವಾದ ಆರಾಧನೆಯು ಅವಿರತವಾಗಿ ಸಾಗಿದ್ದಿತು. ಶಿವಕಂಕಾಳರಥರೂ ಮಲಧಾರಿಗಳೂ ನರಕಪಾಲ ಧರರೂ ಆದ ಕಾಪಾಲಿಕರೂ; ಭಸ್ಮಶಯನ ಆಕ್ರೋಶಯುಕ್ತ ಪಾಶುಪತರೂ, ಲಕುಲೀಶಕಾಳಾಮುಖರೂ ಶೈವದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಸದಾಚಾರಕ್ಕೆ ಬೆಲೆ ಕೊಟ್ಟು ಬೌದ್ಧರೂ ಕೂಡಾ ಅಧೋಗತಿಯ ಕಡೆಗೆ ಧುಮ್ಮಿಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ “ಕನ್ಯಾಂತು ಸಾಧಯೇತ್ ನಿತ್ಯಂ ವಜ್ರಸತ್ವ ಪ್ರಯೋಗತಃ”, “ಸ್ತ್ರೀಂದ್ರಿಯಂ ಚ ಯಥಾಪದ್ಧಂ ವಜ್ರಂ ಪುಂಸೇಂದ್ರಿಯಂ ತಥಾ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯರತ್ನಗಳೂ,

‘ಚಂಡಾಲ ಕುಲಸಂಭೂತಾಂ ಡೊಂಬಿಕಾಂವಾ ವಿಶೇಷತಃ

ಜುಗುಪ್ಸಿತ ಕುಲೋತ್ಪನ್ನಾಂ ಸೇವಯನ್ ಸಿದ್ಧಿಮಾಪ್ನುಯಾತ್ ’

ಎಂಬ ನಿರ್ವಾಣ-ಸಾಧಕ ಉಪದೇಶಗಳೂ ರಾರಾಜಿಸಹತ್ತಿದುವು. (ಗುಹ್ಯ-ಸಮಾಜ ತಂತ್ರ) ಅಲ್ಲದೆ ‘ಪವಿತ್ರ ಜೀವನವು ಕೇರ್ತಿಯಾಗಿ ಇರದೆ, ಅಂತರ್ವ್ಯಷ್ಟಿ, ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಾಣಗಳಿಗಾಗಿ’ ಎಂದು ಸಾರಿದ ಬುದ್ಧನ ಶಿಷ್ಯರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಮೂರು ರತ್ನಗಳು ಹೊಳೆಯಹತ್ತಿದವು. (ಇತಿವೃತ್ತಕ) “ವೇಶ್ಯಾರತ್ನಂ ಸುರಾರತ್ನಂ ರತ್ನದೇವೋ ಮನೋಭವಃ ಏತದ್ ರತ್ನತ್ರಯಂ ವಂದೇ ಅನ್ಯತ್ ಕಾಚ ಮಣಿತ್ರಯಂ.”

ಇಂತಹ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯು ತೀರ ಅವಶ್ಯಕವಾಯಿತು ಮತ್ತು ಅದರ ಭಾ-ಕವಚವು ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಿಶಾಲ ಭುಜಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತು.

ಹೀಗಾಗಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೂರವಾದ ಸಮಾಜವಿಮರ್ಶೆಯು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಕರ್ಮಜಂಜಡದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿ ಒದ್ದಾಡುತ್ತಿದ್ದ ವೈದಿಕರಿಗೆ 'ತೊರೆಯ ವೀವಣ್ಣಗಳಿರ ತೊರೆಯಿಂಭೋ' ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೇ ಸ್ವತಃ ತಾವೇ "ಕರ್ಮದ ಲತೆಯಂತಿದ್ ಜನ್ನಿವಾರಮಂ ಬಿಸುಟೆ" ದಾರಿ ಹಾರಿ ತೋರಿದರು. ನಿಜವಾದ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಕಂಚಿನ ದೈವವನ್ನು ನಂಬಿದವರಿಗೆ 'ಹೊತ್ತು ಬಂದಾಗ ಮಾರಿ ಎಂಬ ದೇವರು ದೇವರೇ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ದ್ವೈತಾದ್ವೈತದ ಗರಡಿಮನೆಯ ವಾದಕ್ಕೆ ಕೊನೆಗೋಲು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು.

ರೂಢಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮೂಲಕ ಬಲಿ ಬೇಡಿ ಕಾಡಿ, ಕಾಪಾಡದ ಮಾರಿ ಮಸಣಿಗಳನ್ನು ಹೀಗಳಿದರು. ಅಂತರ್ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೇ ಬರಿಯ ಸ್ನಾನ ಜಪಗಳನ್ನು ಗೈಯುತ್ತಿದ್ದ ಕರ್ಮದ ವೈದಿಕರನ್ನು 'ನೀರ ಕಂಡಲ್ಲಿ ಮುಳಗಿ, ಮರವ ಕಂಡಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿ ಕೆನ್ನೆ ಕೆನ್ನೆ ಒಡಿದುಕೊಂಡರೆ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು?' ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಅವರ ಅರ್ಥಹೀನ ಮಂತ್ರ ಅವರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ದರ್ಭದ ಮೊರೆಯ ಹಾಗೆಯೇ ನಿರುಪಯೋಗಿಯಾದುದು. ಅವರ ಭಕ್ತಿಯು 'ಓಡಿನೊಳಗೆ ಅಗೆಯ ಹೊಯ್ದಂತೆ.'

ಹೀಗಿರಲು 'ಲಿಂಗವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಹೊಲೆಯುಂಟೇ?' 'ಜಾತಿವಿಡಿದು ಸೂತ ಕವ ನರಸುವರೆ?' 'ಜ್ಯೋತಿವಿಡಿದು ಕತ್ತಲೆಯ ನರಸುವರೆ?' ಎಂದೂ ಕೇಳಿದರು. ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಸವ್ಯಗ್-ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿಗಳಿಲ್ಲದ ಹೊರತು ಯಾವ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದರೂ ಅಷ್ಟೇ. ಕಲ್ಲನಾಗರ ಪೂಜಿಸಿ ನಿಜನಾಗರ ಬರಲು ಹೊಡೆ ಎಂದು ಕೋಲು ಎತ್ತುವ "ಅಗ್ನಿ ವೀಡೇ ಪುರೋಹಿತಮ್" ಎಂದು, ಮನೆಗೆ ಬಿಂಕಿ ಬೀಳಲು ಬಚ್ಚಲ ನೀರನ್ನು ಹೊಯ್ಯುವ ವೈದಿಕರಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ವಿಷಯವಾದ ಮೂಲದ ಕಲ್ಪನೆ ಉಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಸವಣ್ಣನವರು ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾಗಿ ಬಯಲಿಗೆಳೆದರು.

ಬಲಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಣಿವಧೆಯಂತೂ ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗೆ ಸಂತಾಪವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿತು. ಆದಕ್ಕಾಗಿ 'ಮಾತಿನ ಮಾತಿಗೆ ನಿನ್ನ ಕೊಂದಾರೆಂದು ಅಳು ಕಂಡೆಯಾ?' ಎಂದು ಹೋತಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಅಂದು ನಿಜವಾಗಿ ಬೇಕಾದುದು ನಿಶ್ಚಿತ ಪರಮಾತ್ಮಸ್ವರೂಪ.

ಬರಿ ಕಂಚಿನ ಲೋಹದ ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಮಾರಿ ಮಸಣಿ ಕಲ್ಲುಗಳೂ ದೈವತ್ವ ಹೊಂದವು. ಅಂತಲೇ ಅವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕೆಳಗಿಳಿಯಬೇಕಾಯಿತು.

ಆದರೆ ಬರಿಯ ಸಮಾಜವಿಮರ್ಶೆಗೇ ಅವರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ತಮ್ಮ ಆತ್ಮವನ್ನೂ ಬಿಡದೆ ಅಷ್ಟೇ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದರು. ಮಾನವನಿಗೆ ಸಮಾಜ ಕಂಡರೂ ತನ್ನ ಬೆನ್ನು ತನಗೇ ಕಾಣಿಸದು. ಆದರೆ ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗೆ ಈ ಅಂತರದೃಷ್ಟಿಯೂ ಪುಣ್ಯದಿಂದ ಲಭಿಸಿತು.

ಬಸವಣ್ಣನವರ ತತ್ವಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಭೂಮಿಗೂ ಸ್ವರ್ಗದಷ್ಟೇ ಬೆಲೆಯಿದ್ದರೂ, (“ ಅಯ್ಯಾ ಎಂದಡೆ ಸ್ವರ್ಗ, ಎಲವೋ ಎಂದಡೆ ನರಕ ” “ವೃತ್ಯಲೋಕವೆಂಬುದು ಕರ್ತಾರನ ಕಮ್ಮಟವಯ್ಯ, ಇಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲುವರು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಲ್ಲುವರಯ್ಯಾ ” ‘ ಸ್ವರ್ಗ ನರಕವೆಂಬುದು ಬೇರಿಲ್ಲವಯ್ಯಾ ’ ‘ಕಾಯಕವೇ ಕೈಲಾಸ’ ಇಇ.) ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಯೆಗೆ ಅವರು ಬಹಳವಾಗಿ ಹೆದರಿದ್ದರು. ಅಂತಲೇ ಮಾನವ್ಯವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಲು ಬಯಸಿದ ಅವರಿಗೆ ಸಂಸಾರವು ಹೇಯವಾಯಿತು. ಈ ಸಂಸಾರದ ಮಾಯೆಗಾಗಿ, ತುಂಬಿ ಹರಿದು ಬಂದು ಕೈನಿಡಿ ಕರೆವ ಪ್ರಲೋಭನಗಳಿಗಾಗಿ, ಅವರ ಎದೆ ನಡುಗಿತು. ಈ ಸಿರಿಯೆಲ್ಲ ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಶೂಲದ ಮೇಲಣ ವಿಭೋಗ. ರಂಜಕವಾದ ನೀರ ಬೊಬ್ಬಳಿಕೆ. “ ನಾನಾ ವರ್ಣದ ಸಂಸಾರ ಹಾವು-ಹಾವಡೆಗನ ಸ್ನೇಹದಂತೆ ” ಅದನ್ನು ಜಾಗರೂಕವಾಗಿಯೇ ಸಾಧಿಸಬೇಕು. ನಂಬದೆ ನಂಬಿದಂ ತಿರಬೇಕು.

ಅಂತಲೇ ಅವರು ‘ಸಂಸಾರವೆಂಬುದೊಂದು ಗಾಳಿಯ ಸೊಡರು. ಸಿರಿಯೆಂಬುದೊಂದು ಸಂತೆಯ ಮಂದಿ. ಇದನೆಚ್ಚಿ ಕೆಡಬೇಡ’ ಎಂದು ಅನ್ಯರಿಗೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೇ ತಮ್ಮ ಆತ್ಮಕ್ಕೂ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಿರ್ದಯ ವಾದ ಮಾಯೆಗಾಗಿ ಆಸತ್ತು “ದಿಟ ಪುಟ ಭಕುಭಕುವೆಸಂಪುಟ ನೆಲೆಗೊಳ್ಳದಾಗಿ ಟೆಂಬಕನ ನಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತಯ್ಯ ಮಾಯೆ. ಹುಟ್ಟಿತ್ತೆ ತಪ್ಪಾಯಿತ್ತು” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಲೆ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಬಲಿ ವಿಷಣ್ಣರಾಗಿ ಮೊರೆಯಿಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ:-

“ ಸಂಸಾರ ಸಾಗರ ಹೇಳಾ, ಕಾಲುದ್ದವೆ ಹೇಳಾ, ಸಂಸಾರ ಸಾಗರಉರ ದುದ್ದವೆ, ಸಂಸಾರಸಾಗರ ಸಿರದುದ್ದವಾದ ಬಳಿಕ ಏನು ಹೇಳುವನಯ್ಯ ಅಯ್ಯಾ, ಅಯ್ಯಾ, ಎನ್ನ ಹುಯ್ಯಲ ಕೇಳಯ್ಯ.” ಬಸವಣ್ಣನವರ ಈ ಆರ್ತ ಮತ್ತು ಪ್ರಪತ್ತಿಗಳು ಅವರ ಅನೇಕ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಹಲುಬು ಗಟ್ಟಿ ಶಿಶು ತಾಯನರಸುವಂತೆ, ಬಳತಪ್ಪಿದ ಪಶು ತನ್ನ ಹಿಂಡನರಸುವಂತೆ,

ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಒರಲಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಅವರು ಈಶ ಸಾನಿಧ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹಲಬುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಯ್ಯಾ, ಅಯ್ಯಾ ಎಂದು ಒರಲುತ್ತಿದ್ದೇನೆ; ಅಯ್ಯಾ, ಅಯ್ಯಾ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಲಿದ್ದೇನೆ. ಓ ಎನ್ನಲಾಗದೆ ಅಯ್ಯಾ?' 'ಅಕಟಕಟ ಶಿವನಿಗೆ ನಿಶು ಕೃಪೆಯಿಲ್ಲ. ಏಕೆ ಹುಟ್ಟಿಸಿದೆ ಇಹಲೋಕ ದುಃಖಿಯಾ? ಪರಲೋಕ ದೂರನ.....ಎನಗಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ತರು-ಮರಾದಿಗಳಿರಲಿಲ್ಲವೆ?' ಎಂದು ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ವಿನಮ್ರರಾಗಿ ಕೇಳುತ್ತಾರೆ ಸೋಹಂ ಎಂದೆನಿಸದೆ ದಾಸೋಹಂ ಎಂದೆನಿಸುವಂತೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅನ್ಯ ವಿಷಯಗಳಿಗೆರಗದಂತೆ, ಅಳಿಮನ ದವನಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ಕೊಡಲು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ.

“ಅತ್ತಲಿತ್ತ ಹೋಗದಂತೆ ಹೆಳವನ ಮಾಡಯ್ಯ ತಂದೆ, ಸುತ್ತು ಸುಳಿದು ನೋಡದಂತೆ ಅಂಧಕನ ಮಾಡಯ್ಯ ತಂದೆ, ಮತ್ತೊಂದ ಕೇಳದಂತೆ ಕೆವುಡನ ಮಾಡಯ್ಯ ತಂದೆ” ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ. “ಯೋಗಕ್ಷೇಮಂ ವಹಾಮ್ಯಹಂ” ಎಂದು ಅನೇಕ ಸಲ ಅಭಿವಚನವಿತ್ತ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅದರ ಅರಿವು ಮಾಡಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. “ಎನ್ನ ವಾಮಕ್ಷೇಮ ನಿಮ್ಮದಯ್ಯ, ಎನ್ನ ಹಾನಿ ವೃದ್ಧಿ ನಿಮ್ಮದಯ್ಯ, ಬಳ್ಳಿಗೆ ಕಾಯಿ ದಮ್ಮಿತ್ತೆ?”

ಅಂತಲೇ “ನೆರೆಕನ್ನೆಗೆ ತೆರೆಗಲ್ಲಕ್ಕೆ ಬಾರದ ಮುನ್ನ, ಶರೀರ ಗೂಡು ಓಗರ ಮುನ್ನ” ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದುವ ಇಚ್ಛೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ “ಧೃತಿ ಗೆಟ್ಟು ಅನ್ಯರ ಬೇಡದಂತೆ, ಮತಿಗೆಟ್ಟು ಪರರ ಹೊಗಳದಂತೆ..... ಎನ್ನ ಪಾಲಿಸು.” “ಕಾದಿ ಗೆಲಿಸಯ್ಯ ಎನ್ನನು” ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. “ತಂದೆತಾಯಿ ನೀನು, ಬಂಧು ನೀನು, ಬಳಗ ನೀನು. ಮತ್ತಾರೂ ಇಲ್ಲ ವಯ್ಯ ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ. ಹಾಲಲದ್ದು ನೀರಲದ್ದು.” ಈಶ್ವರನ ಕೂಡ ಅಡಿ ಅವರ ಕಾಲು ದಣಿಯವು, ನೋಡಿ ಕಣ್ಣು ದಣಿಯವು, ಹಾಡಿ ನಾಲಿಗೆ ದಣಿಯದು. ಪರಮಾತ್ಮನ ನೆನೆದಾಗಲೇ ಅವರಿಗೆ ಉದಯ, ಮರಹಾದಾ ಗಲೇ ಅಸ್ತಮಾನ. ಆ ನೆನಹೇ ಅವರ ಜೀವನ. (‘ಯಾನಿಶಾ ಸರ್ವ ಭೂತಾನಾಂ’ ಎಂಬಂತೆ) “ತನು, ನಿಮ್ಮದೆಂದ ಬಳಿಕ ಎನಗೆ ಬೇರೆ ತನು ಎಲ್ಲ. ಮನ ನಿಮ್ಮದೆಂದ ಬಳಿಕ ಬೇರೆ ಮನವಿಲ್ಲ.” ಈಶ್ವರ ಚಿಂತನೆಯೇ ಅವರ ನಿತ್ಯ ವ್ಯವಹಾರ.

“ಪರಚಿಂತೆ ಎಮಗೇಕಯ್ಯ? ಎಮ್ಮಚಿಂತೆ ನಮಗೆ ಸಾಲದೆ? ಕೂಡಲ ಸಂಗಯ್ಯ ಒಲಿದನೋ ಎಂಬ ಚಿಂತೆ ಹಾಸಲುಂಟು ಹೊದೆಯಲುಂಟು.”

ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನ ನೆರವಿಗಾಗಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಆತ್ಮವು ಒಂದೇ ಸವನೆ ಮಿಡಿಯುತ್ತಿದೆ. ಅವನ ಬರವಿನ ಕಾಲುಸಪ್ಪಳವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದೆ. ಸುತ್ತಲಿದ್ದವರಿಗಲ್ಲ ನೆರವಾಗಲು, ಶುಭನುಡಿಯಲು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ತರಗಿಲೆ ಗಿರಿಕೆಂದೊಡೆ ಹೊರಗನಾಲಿಸುತ್ತಿದೆ.

“ ಎಮ್ಮವರು ಬೆಸಗೊಂಡೊಡೆ ಶುಭಲಗ್ನವೆನ್ನಿರಯ್ಯ, ರಾಶಿ ಕೂಟ ಮುಣ ಸಂಖಂಧ ಉಂಟೆಂದು ಹೇಳಿರಯ್ಯ, ಚಂದ್ರಬಲ ತಾರಾಬಲ ಉಂಟೆಂದು ಹೇಳಿರಯ್ಯ, ನಾಳಿನ ದಿನಕಿಂದಿನ ದಿನ ಲೇಸೆಂದು ಹೇಳಿರಯ್ಯ ” ಎಂದು ಈ ಮುತ್ತೈದಿಯ ಆತ್ಮ ಕಣ್ಣು ಹನಿದುಂಬಿ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ.

ಬಿಜ್ಜಳನ ಭಾಂಡಿರಿಯಾದರೂ ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಸಿರಿಯ ಅಸಮರ್ಥತೆ ಗೊತ್ತಿದೆ. ವಿಶ್ವತೋ ಚಕ್ಷು, ವಿಶ್ವತೋ ಮುಖನಾದವನಿಗೆ ಯಾವ ಆಭರಣ ಇಡಲು ಸಾಧ್ಯ? ಯಾವ ದೇವಾಲಯ ಕಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯ? ಅಂತೆಯೇ ತಮ್ಮ ಅಸಮರ್ಥತೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

“ ಉಳ್ಳವರು ಶಿವಾಲಯವ ಮಾಡಿಯಾರು, ನಾನೇನು ಮಾಡುವೆ ನಯ್ಯ? ಎನ್ನ ಕಾಲೇ ಕಂಭ, ದೇಹವೇ ದೇಗುಲ, ಶಿರವೇ ಹೊನ್ನ ಕಳಸ ವಯ್ಯ.... ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ, ಸ್ಥಾವರಕೃಳಿವುಂಟು ಜಂಗಮಕೃಳಿವಿಲ್ಲ.” ಅಂತಲೇ ಶಿಲಿ ಮಹಾಕವಿಯು ಪಡುವಣ ಗಾಳಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ದನೋ? (If I were a dead leaf thou Mightiest bear, If I were a swift cloud to fly with thee... Oh ! lift me as a ware, a leaf, a cloud, I fall upon the thorns of life; I bleed.) ಹಾಗೆಯೇ ಬಸವಣ್ಣನವರು “ Make me thy lyre even as the forest is ” ಎಂಬ ಬೇಡಿಕೆಗೆ ಸಮನಾಗಿ “ಎನ್ನ ಕಾಯುವ ದಂಡಿಗೆಯ ಮಾಡಯ್ಯ, ಎನ್ನ ಶಿರವ ಸೋರೆಯ ಮಾಡಯ್ಯ, ಎನ್ನ ನರವ ತಂತಿಯ ಮಾಡಯ್ಯ, ಎನ್ನ ಬೆರಳಕಡ್ಡಿಯ ಮಾಡಯ್ಯ, ಬತ್ತೀಸ ರಾಗವ ಹಾಡಯ್ಯ, ಉರದಲೊತ್ತಿ ಬಾರಿಸು ” ಎಂದು ಮೊರೆಯಿಡುತ್ತಾರೆ. ಉಜ್ವಲವಾದ ಪ್ರತಿಭೆ ಅರಿಯದೆಯೇ ಒಂದೇ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದು ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ.

ಈ ಆರ್ತತೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಟೊಳ್ಳಿನ ಅರಿವೂ ಇದೆ. ತನ್ನವರು ತನ್ನ ಹೊಗಳಿದರೂ ತನ್ನರಿವು ತನಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ

ಇದೆ. ಈ ಹೃದಯಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಆತ್ಮಪ್ರಭೆಯಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರನ್ನು ಅರಿತವರು ಮತ್ತಾರೂ ಅರಿತವರಿಲ್ಲ.

ತಾವು ಭಕ್ತ, ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿರಕ್ತನೆಂದು ಜನತೆ ಎಂದರೂ ತಮ್ಮ ಈ ಇಳಿಸಂಜೆಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳು ಅವರಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಗೊತ್ತಿವೆ. ಅವರ ಆತ್ಮಲೂರ ಕೊನೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿರದೆ ಇನ್ನೂ ಯಾವದೋ ಮಾವಿನ ತೋಪಿನ ಬಳಿಯೋ, ದಾರಿಯ ಬದಿಯ ಬಾವಿಯ ಬದಿಯೋ ಇದ್ದದ್ದು ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಹೀಗಿರಲು ಆಚಾರ, ಧೈರ್ಯ, ಸ್ಥೈರ್ಯಗಳ ಮಾತೆಲ್ಲಿ?

“ಗರಿದೋರೆ ಗಂಡರೆಂಬುವರ ಕಾಣೆ, ನಿರಿ ಸೋಂಕಲು ಮುನಿ ಇಲ್ಲ ನೋಡಯ್ಯ, ನಂಟುತನವೇನವನ? ಬಂಟತನವೇನವನ ಹುಲ್ಲುಗಿಚ್ಚು ಹೊಲೆಯನ ಮೇಳಾಪ.” ತಾವು ಸತ್ಯಕ್ಕಾಗಿಯಲ್ಲದೆ ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ಮಾತಿನ ಹಟಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರುತ್ತಿದ್ದುದು ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ. (ಒಂದು ಮಾತಿನ ಗಲ್ಲಕ್ಕೆ ಹಿಡಿದು ಹೋರುವೆ.) ಸ್ಥೈರ್ಯವೋ? ಅದಕ್ಕೆಯೇ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ :

“ಓತಿ ಬೇಲಿವರೆದೆಂತೆನ್ನ ಮನವು ಹೊತ್ತಿಗೊಂದು ಪರಿಯಪ್ಪ ಗೋಸುಂಬಿಯಂತೆನ್ನ ಮನವು” ಎಂದು ಆಮಿಷದ ಕೇಳು ಹುಳ ಇನ್ನೂ ಎದೆಯ ಹೂವನ್ನು ಕೊರೆಯುತ್ತಿದೆ.

“ಊರ ಸೀರೆಗೆ ಅಗಸ ಬಡಿಬಡೆದಂತೆ, ಹೊನ್ನೆನ್ನದು ಮಣ್ಣೆನ್ನದು ಎಂದು ಮರುಳಾದೆ. ನಿಮ್ಮನರಿಯದ ಕಾರಣ’ ಅಲ್ಲದೇ ಬಿಜ್ಜಳನ ಭಾಂಡಾರಿಯು ಭಕ್ತಿಭಾಂಡಾರಿಯು. ಭಕ್ತಿಭಾಂಡಾರಿಯೂ ಆದ ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗೆ? ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಭಕ್ತಿಯ ತೂಕ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಜನತೆ ಮರಳಾದ ರೇನು? ಇರಿಯದ ವೀರ ಇಲ್ಲದ ಸೊಬಗ ಹೇಳಿ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಹೊರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದ ನಾಯಿ ಮಲ ಹಿಡಿಯುವದೆ? ಅಂತಲೇ ಬಸವಣ್ಣನವರು

“ಅನು ಭಕ್ತನಲ್ಲಯ್ಯ. ಆನು ವೇಷಧಾರಿಯಯ್ಯ. ಎನ್ನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಸಾಸ್ವಿಯ ಪಡುಭಾಗ ದಿನಿತಿಲ್ಲ.” ಎಂದು ‘ಎತ ತಲೆವಾಗಿದರೇನು? ಗುರು ಭಕ್ತನಾಗಬಲ್ಲದೆ?’ ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಒಲವಿಲ್ಲದ ಬರಿಯ ಆಚಾರ ಚಿತ್ರದ ರಬ್ಬು. ಅಂತಲೇ ಅಂತರಂಗಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ

ಹೊರತು ದಿಟ ಪುಟ ಭಕ್ತಿ ನೆಲೆಗೊಳ್ಳದೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಹಾವುಮೆಕ್ಕಿನಕಾಯಿ ಬಾತು ಘನವಾದರೆ ಯಾತ ಉಪಯೋಗ ? “ ಅಂತರಂಗ ಶುದ್ಧವಿಲ್ಲದವರ ಸಂಗ ಸಿಂಗಿಕಾಳಕೂಟ.” ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ತನುವ ಸಂತೈಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮನವ ಸಂತೈಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಹೆಣ ಬಿದ್ದಿರಲು ಅನ್ಯರ ಮನೆ ಕಳವಾದುದಕ್ಕೆ ಆತ್ಮೀನು ಪ್ರಯೋಜನ?

‘ ಲೋಕದ ಡೊಂಕ ನೀವೇಕೆ ತಿದ್ದುವಿರಿ? ’ ‘ ನಿಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ತನುವ ಸಂತೈಸಿಕೊಳ್ಳಿ. ನಿಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ಮನವ ಸಂತೈಸಿಕೊಳ್ಳಿ ’ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಂದು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಲ್ಲಬೇಕು. “ ವೃತ್ಯಲೋಕವೆಂಬುದು ಕರ್ತಾರನ ಕಮ್ಮಟವಯ್ಯಾ, ಇಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲುವವರು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಲ್ಲುವರು”, “ ದೇವಲೋಕ ವೃತ್ಯಲೋಕ ಬೇರಿಲ್ಲ ಕಾಣರೋ”, “ ಸತ್ಯವ ನುಡಿವುದೇ ದೇವಲೋಕ”, “ ಅಚಾರವೇ ಸ್ವರ್ಗ, ಅನಾಚಾರವೇ ನರಕ ” -ಇದನ್ನರಿತು ಮನುಷ್ಯನು ಶುದ್ಧಿಗಾಗಿ ಯತ್ನಿಸಬೇಕು. ಈ ಅಂತರಂಗಶುದ್ಧಿಗಾಗಿ ಬಸವಣ್ಣನವರೂ ನಾಲಾರು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ತಮ್ಮ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಕ್ಷಣಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

‘ ದಯವೇ ಧರ್ಮದ ಮೂಲವಯ್ಯ ’ ‘ ಕಂಗಳು ತಪ್ಪಿ ನೋಡಿದರೆ ಮಾರಿ ’ ‘ ಕೋಪವಂತೂ ಅಂತರಂಗಶುದ್ಧಿಗೆ ತೀರ ವಿಘಾತಕವಾದುದು. ’ ‘ ಕ್ರೋಧಾಧ್ಯವತಿ ಸಮ್ಮೋಹಃ ಸಮ್ಮೋಹಾತ್ ಸ್ಮೃತಿವಿಭ್ರಮಃ. ’ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಇದಕ್ಕೂ ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

‘ ತನಗೆ ಮುನಿವದರಿಗೆ ತಾ ಮುನಿಯಲೇಕಯ್ಯ ? ತನಗಾದಡೇನು ? ಅವರಿಗಾದಡೇನು ? ತನುವಿನಕೋಪ ತನ್ನ ಹಿರಿಯತನದ ಕೇಡು’ ಅಂತಲೇ ಏನಾದರೂ ಕೂಡಾ ಶರಣರು ‘ ನೊಂದು ಸೈರಿಸಬೇಕು. ’ ಇದನ್ನು ಇದಕ್ಕೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. “ ಕಳಬೇಡ ಕೊಲಬೇಡ ಹುಸಿಯ ನುಡಿಯಲುಬೇಡ ಮುನಿಯಬೇಡ ಅನ್ಯರಿಗೆ ಅಸಹ್ಯಪಡಬೇಡ ತನ್ನ ಬಣ್ಣಿಸಬೇಡ ಇದಿರು ಹಳೆಯಲುಬೇಡ ಇದೇ ಅಂತರಂಗಶುದ್ಧಿ ಇದೇ ಬಹಿರಂಗಶುದ್ಧಿ ” ಈ ಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಿಕ್ಕೆ ‘ ಸತ್ಯದ ನಿಲವನರಿಯದೆ ’ ‘ ಅನೆಯನೇರಿ

ಕೊಂಡು ಹೋದ ” ಮಹಾಜನಗಳಿಗೆ ಸತ್ಯವನ್ನರಿಯಲು ಬಸವಣ್ಣನವರು ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಆದರೇನು ಈಶ್ವರನೊಲಿಯದ ಹೊರತು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. “ ನೀನೊಲಿದರೆ ಕೊರಡು ಕೊನರುವದಯ್ಯ. ನೀನೊಲಿದರೆ ಬರಡು ಹಯನಹುದಯ್ಯ. ನೀನೊಲಿದರೆ ವಿಷವೆಲ್ಲ ಅಮೃತವಹುದಯ್ಯ. ಸಕಲ ಪಡಿ ಪದಾರ್ಥ ಇದರಲ್ಲಿಪ್ಪವು.” ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾಧನೆಗೆ ಮಾರ್ಗತ್ರಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯೇ ಸರಿ ಎನಿಸಿತು. ಜ್ಞಾನ, ಸತ್ಯದ ನಿಲವು, ಆಚಾರ ಮತ್ತು ವಿರಕ್ತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಐಕ್ಯದ ನಿಶ್ಚಿತ ಮಾರ್ಗವು ಭಕ್ತಿಯೇ. ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣ ನಗರವು ಭಕ್ತರಿಂದ ತುಂಬಿತು. ಹರಿಹರನ ರಗಳೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ ದಿನವೂ ಸಾವಿರಾರು ಜನಬಸವನಲ್ಲಿ ಆರೋಗಣೆ ಪಡೆದರು. ಹರಿಹರನ ರಗಳೆಯಾದರೂ ಈ ಅಂಶವನ್ನೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಬಸವಣ್ಣನವರು ತಮ್ಮ ಭಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

“ ಭಕ್ತರೇ ಸಮರ್ಥರು, ಚೆನ್ನನೆತ್ತ? ಜೋಳನೆತ್ತ? ಚೆನ್ನನೊಡನುಂಡ ಶಿವ. ಚೆನ್ನ ಜೋಳನ ಮನೆಯ ಕಂಪಣಿಗನಯ್ಯ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವ ಭಕ್ತಿಲಂಪಟನಯ್ಯ ” ಬಸವಣ್ಣನವರ ಪ್ರಕಾರ ಭಕ್ತರ ಸಂಗವೂ ಕೂಡ ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವಾದುದು. “ ಅರಸರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅರಸಿಯಾಗಿರುವದಕ್ಕಿಂತ ಭಕ್ತರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ದಾಸಿಯಾಗಿರುವದು ಲೇಸು.”

ಬಸವಣ್ಣನವರ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಭಕ್ತಿಪಾರಮ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ಮಣ್ಣಿನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಉಸಿರು ತೂಗುವವರೆಗೂ ದೇಹವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಒದಿಗಿರಿಸಿ ಸನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕಾಯವಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಕಾಯಕ್ಕಂಟೆದ ಆಮಿಷಗಳೂ ಇರುವದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ.

“ ಒಲಿವೆನೆಂಬುದು ಕಾಯಗುಣ ” ಅಂದ ಮೇಲೆ ಅದರ ನಿಗ್ರಹ ದುಃಸಾಧ್ಯವೇ ! “ ಇಂದ್ರಿಯ ನಿಗ್ರಹ ಮಾಡಿದರೆ ಹೊಂದುವವು ದೋಷಗಳು. ಮುಂದೆ ಬಂದು ಕಾಡುವವು ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಂಗಳು ” ಸಿಂಧುಬಲ್ಲಾಳನು ರತಿಸುಖ ಭೋಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟನೇ ? ಆದುದರಿಂದ ಬಂದುದ ಲಿಂಗಾರ್ಪಿತವ

ಮಾಡಿ ಭೋಗಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಸಾದ ಕಾಯವ ಕೆಡಿಸಲಾಗದು. ಇಂದ್ರಿಯ ನಿಗ್ರಹವು ಪರಿಹಾರೋಪಾಯವಾಗದು.*

“ತನುವ ನೋಯಿಸಿ ಮನವ ಬಳಲಿಸಿ ನಿಮ್ಮ ಸಾದವ ಹಿಡಿದವ ರೊಳರೆ? ಈ ನುಡಿ ಸುಡದಿಡಿದೇ? ” ಎಂದು ಅವರಸವಾಲು ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಸನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಚಲವಾದ ಭಕ್ತಿ ಇರದ ಹೊರತು ಸ್ಥಿರತೆ ಹೇಗೆ ?

ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಭಾವನಾರಹಿತ ಶುಷ್ಕ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಂತೂ ಬೆಲೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಅದು ಬೆಂಕಿಯ ಪಿಂಡವಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಹಿಡಿದತ್ತ ಸುಡುವದು. ಇಂತಹ ಜ್ಞಾನವೇ ಅಲ್ಲವೇ ಹೋತನ್ನು ಒರಲಿಗೆ ನೂಕುವುದು ? ನಿಜ; ಸತ್ಯದ ನಿಲುವಕಂಡಿರ ಬೇಕು. ಆದರೆ, ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಲ್ಲಲಾಗದು. ಅದ್ದರಿಂದ ಅವು ಪ್ರಕಾರ ಭಕ್ತಿಗೇ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ. ಅಲ್ಲದೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಭಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದವರ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಅಂತಲೇ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದರು. ಮತ್ತು ‘ ಹನುಮ ನುದಿಸಿದ’ ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯು ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿತು, ವೃದ್ಧಿಂ ಕರ್ನಾಟಕ-ಗತಾ’

(೧) ಬಸವಣ್ಣನವರ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅವಶ್ಯವಿದ್ದದ್ದು ತನ್ನ ಅಪೂರ್ಣತೆಯು ಅರಿವು. ಸಂತೃಪ್ತ ಮನೋಭಾವವು ಭಕ್ತನಲ್ಲಿ ಸಾಗದು. ಬಸವಣ್ಣನವರು ತಮ್ಮ ಭಕ್ತಿಯ ಅಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಪದೇ ಪದೇ ಹೇಳು ತ್ತಾರೆ.

“ಭಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದ ಒಡವನಾನಯ್ಯ, ಕಕ್ಕಯ್ಯನ ಮನೆಯಲ್ಲೂ ಬೇಡಿದೆ

* ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಧುನಿಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪೂ ಹೀಗೆಯೇ ಇದೆ.

“These instincts, (Suppressed sex) still slumber in every one.” Havelock Ellis (Psychology of Sex) “(Sex) which while blood burns, as blood only can burn, demands degradation and dirt..... for becoming greater & purer.” T. P. Jakobson (ಬಸವನ ಸಾಧಾರಣ ಭಾಷಾಂತರ) “Sexual instinct is a biological instinct which it is not always safe to repress” Major Basu; Relation of the Sexes

ದಾಸಯ್ಯನ ಮನೆಯಲ್ಲೂ ಬೇಡಿದೆ.....ಎಲ್ಲ ಪುರಾತನರು ನೆರೆದು ಭಕ್ತಿ ಭಿಕ್ಷವನ್ನಿ ಕೈದರೆ ಎನ್ನ ಪಾತ್ರೆ ತುಂಬಿತ್ತು.” ಪುನಃ, “ಎನ್ನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಸಾಸಿವೆಯ ಪಡ್ಡಾಗದಿಂತಿಲ್ಲ..... ಬೆಳೆಯದ ಮುನ್ನವೇ ಕೊಯ್ವರೆ ಹೇಳಾ ? ” “ಎನ್ನವರೊಲಿದು ಹೊನ್ನ ಶೂಲದಲಿಕ್ಕಿದರೆನ್ನ ಹೊಗಳ ಹೊಗಳ ಎನ್ನ ಹೊಗಳತೆ ಮೈಗೊಂಡಿತ್ತಲ್ಲ..... ನೀನೊಳ್ಳಿದನಾದರೆ ಎನ್ನ ಹೊಗಳತೆ ಗಡ್ಡ ಬಾರಾಧರ್ಮ ”

(೨) ಅಲ್ಲದೆ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಹಮ್ಮು ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾಗಿ ಹೋಗಲೇಬೇಕು. ನಾನು ಹೋದರೆ, ನಾರಾಯಣನು ಬರುವನಲ್ಲವೇ ? ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಬಸವಣ್ಣನವರು ‘ಸೋಹಂ’ ಎಂದೆನಿಸದೆ. ‘ದಾಸೋಹಂ’ ಎಂದೆನಿಸಯ್ಯ ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಹರಿಹರ ಮಹಾಕವಿಯು ಬಸವಣ್ಣನವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸ್ಥಲ ೪-ಸು ೨೧ರಲ್ಲಿ ಸಂಗನ ಬಸವನು ಮಂಗಳವಾಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರಲು ಬಸವನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ರಜತ ಚಿತ್ರದಮೇಲೆ ತೋರಿಸುವಂತೆ ಕವಿತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. “ ದೇವ ದೇವ ಸಂಗ.....ಗಗನದಿಂದಿಳಿವಂಗೆ ಆಧಾರವಾಗುತ್ತೆ ತಪ್ಪುವರೆ ? ತೆಪ್ಪಾಗುತ್ತ ಪಿಂಗುವರೆ ? ಹೊದ್ದಿದರಂ ಹೋಗಿಂವರೆ ? ಶಿಶುವನಿವರೆ ? ನಂಜಿದವರ ಗೋಣಂ ಕೊಯ್ವರೆ ? ಕರುಣೆ ಕರುಣೆ, ಅರ್ಚಿಸತಕ್ಕ ಲೇಸಾಯ್ತು ” ಇತ್ಯಾದಿ.

ಬಸವಣ್ಣನವರೂ ಕೂಡ ತಮ್ಮ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ ‘ಕೀಳಿಂಗಲ್ಲದೆ ಹಯನು ಕೂಡ ಕರೆಯುವದಿಲ್ಲ ವೆಂದಬಳಿಕ ಪರಮಾತ್ಮನು ಒಲಿಯುವನೇ ?

“ ಮೇಲಾಗಿ, ನರಕದೊಳೋಲಾಡಲಾರೆನು. ನಿಮ್ಮ ಶರಣರ ಪಾದಕ್ಕೆ ಕೀಳಾಗಿ” ಸು ” ಅವರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದವಿ ಬೇಡ; ವಿಷ್ಣುಪದವಿ ಬೇಡ; “ ಸದ್ಭಕ್ತರ ಪಾದವನರಿದಿಪ್ಪ ಮಹಾಪದವಿಯೊಂದಿದ್ದರೆ ಸಾಕು ” ಎಂದು ಅವರ ವಚನ.

“ ವಯಂತು ಶಿವಭಕ್ತಾನಾಂ ಪಾದುಕಸ್ಯಾವಲಂಬನಂ ” ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಬಾಗಿ, ಬೆಳೆದ ಬಾಳೆಯಂತೆ ಬಿದಿರಿನಂತೆ, ಇದ್ದಾರೆ. ಹಮ್ಮು ಕೂಡಿದ ಭಕ್ತಿ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡಿದಂತೆ.

“ ಎಳ್ಳಿಲ್ಲದ ಗಾಣನಾಡಿದ ಎತ್ತಿನಂತಾಯಿತ್ತೆನ್ನ ಭಕ್ತಿ ” ಅನುಮಾಡಿದೆ ನೆಂಬ ಕಿಚ್ಚು ಸಾಲದೇ? ಇದು ಪಾರ್ಥನ ಶಿಷ್ಯಸ್ತು ಹಂ’ ಭಾವಕ್ಕೆ ತೀರ ಅನುಗುಣವಾದುದು.

(೩) ಭಕ್ತಿಗೈಯ್ಯುವಲ್ಲಿ ಹಮ್ಮು ಹೇಗೆ ಹೊಲ್ಲವೋ ಹಾಗೇ ಉದಾಸೀನವೂ ಹೊಲ್ಲ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗವು ಗೀತೆಯ ಭಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದೆ. ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನು ಸಂಶಯವನ್ನು ದೂರೀಕರಿಸಲು ‘ ಮನ್ಮನಾಭವ ಮದ್ಭಕ್ತೋ ಮದ್ಯಾಜಿ ಮಾಂ ನಮಸ್ಕರು ’ “ ಶೃದ್ಧಾವಾನ್ ಭಜತೇ ಯೋಮಾಂ ಸಮೆಯುಕ್ತತಮೋಮತಃ ” ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದಂತೆ, ಬಸವಣ್ಣನವರೂ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ. “ ಕರ್ಮ ಸ್ಥಿತಿ ಎನ್ನ ಬೆನ್ನು ಬಿಡದು, ನಿಮಿಷದ ಉದಾಸೀನ ಕೆಡಿಸಿತ್ತು. ” ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಮನವಂಚನೆಯೇ ಅನ್ಯ ಲಿಂಗಾರ್ಚನೆ, ಒಮ್ಮೆ ನಂಬಿ ಪೂಜಿಸಹತ್ತಿದ ಮೇಲೆ ತಿರಗಿ ಹೋಗಲಾಗದು. ಅದು ‘ ಹೊಸತೈಲ ಪೂಜಿಸಿ ಹೊರಹೊಂಟ ಹೋಗಿ, ಅದನ್ನೇ ತುಳಿದ ಒಕ್ಕಲತಿಯ ಭಕ್ತಿ. “ ಚೇಳಿಗೆ ಬಸುರಾಯಿತ್ತೆ ಕಡಿ.....ಮಾಡುವ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಮಾನಹೀನವಾದರೆ ಅದೇ ಕಡಿ. ನಂಬಿದರೆ ಪ್ರಸಾದ, ನಂಬದಿದ್ದರೆ ವಿಷ. ’ ನಂಬದ ಜನತೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. “ ನಂಬರು ನೆಚ್ಚರು ಬರೆದೆ ಕರೆವರು, ನಂಬಿದೊಡೆ ಎನ್ನನೆ ಶಿವನು. “ ಅದಕ್ಕಾಗಿ “ ಮನ್ಮನಾಭವ ಮದ್ಭಕ್ತೋ.... .. ” ‘ನೆರೆ ನಂಬೋ ನೆರೆನಂಬೋ ದುರದುರವಿಲ್ಲದೆ ಸಾಮವೇದಿಗಳಂತೆ ನೆರೆನಂಬೋ ನೆರೆನಂಬೋ ದಾಸದುಗ್ಗಲಿಯಂತೆ. ನಂಬಿದೆಯಾದರೆ ತನ್ನ ನೀವ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವ. ’ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ನಾನು ಅಪರಾಧಿಯೆಂದು ಹುದುಗ ಬೇಡಿರಿ. ಭೃತ್ಯಾಪರಾಧಿ ಸ್ವಾಮಿನೋದ್ಧಂಡನಿದ್ದಾನೆ. “ ನ ಮೇ ಭಕ್ತಃ ಪ್ರಣಶ್ಯತಿ ” ಆರಾಧಕನಾಗಿ ಶ್ರೀಮಹಾದೇವನಿಗೆ ಶರಣೆನ್ನಿ. ಏನೂ ಅರಿಯೆನೆಂದು ಮೌನಗೊಂಡಿರಬೇಡ. “ ಯೇ ಯಥಾಮಾಂ ಪ್ರಸದ್ಯಂತೇ ತಾಂ ತ್ವಹೈವ ಭಜಾಮ್ಯಹಂ “ ಕೂಡಲಸಂಗಮ ಕಾಣೆಯ ಸೋಲ.

(೪) ಬಸವಣ್ಣನವರ ಭಕ್ತಿಸೂತ್ರಗಳು ಒರಿಯ ಅತ್ಮಿಕಉದ್ಧಾರಕ್ಕಷ್ಟೇ ನಿಲ್ಲಿಲ್ಲ. ವೈಯಕ್ತಿಕ ಉದ್ಧಾರವಂತೂ ಸರಿಯೇ! ಅವರ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ತತ್ವಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿಯ ಪರಸ್ಪರ ವರ್ತನೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿಯೂ ಅವರು ಹೇಳಬೇಕಾಯಿತು. ಜಂಗಮವೇ ಲಿಂಗವೆಂದು ಬಗೆದ ಬಸವಣ್ಣನವರು

ಶರಣರಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಜಂಗಮರು ಬರಲು ಭಕ್ತನು ಆಸನತ್ಯಾಗ ಮಾಡುತ್ತ. ಕೊಂಕುತ್ತ, ಕೈಮುಗಿದು ಕಂಗಳು ತುಂಬಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ ಹೊಗಳುವದು ಯುಕ್ತವಾದುದು.

ಬಸವಣ್ಣನವರು ಇದನ್ನು ಬರಿಯ ಬಃಯಿಂದ ಹೇಳದೆ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಯೂ ತೋರಿಸಿದರು. ಅವರು ಕಾಲವಾದ ೫೦-೬೦ ವರುಷಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅವರ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆದ ಹರಿಹರನು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ಎತ್ತಿ ತೋರಿದ್ದಾನೆ (ಸ್ಥಲ ೭, ಪು. ೪೧).

“ಅಮಮ ಭಕ್ತೈಕ ನಿಧಿ ಬಸವಂ ಮನಂಗೊಂಡು,
ಶರಣರ ಪದಂಗಳಂ ಹರುಷದಿಂ ತೊಳೆವುತಂ,
ಕರಮೊಸದು ಪಾದೋದಕಂಗಳಂ ತೊಳೆವುತಂ,
ಬದುಕಿದೆ ನುತ್ತವರ್ಚನೆಗೆಡೆ ಮಾಡುತಂ.. ....
.....ತಪ್ಪದೆಲ್ಲರ್ಗಿ ತರತರದಿಂದ ಮೈಯಿಕ್ಕಿ
ಪಲ್ಲಿರಿದು ತಗ್ಗಿ ತಲೆಗರೆದು ಬೆರಳಂ ಕಚ್ಚಿ
ಕಾಲ್ಗೆರಗಿ ಕುಗ್ಗಿ ಕಿಂಕರತೆಯಿಂ ನೆಲೆಪಚ್ಚಿ ...”

ಈ ಚಿತ್ರವು ಬಸವಣ್ಣನವರು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಏನೂ ಭಿನ್ನವಾಗಿಲ್ಲ. (ನೋ ಸ್ಥ. ೯, ಪು. ೫೮ ಇ.)

“ನಾನೆಂದೂ ಮಂಚವನೇರದ ಭಾಷೆ” ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅವರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅಂಶಗಳೇ ಆಗಿವೆ. “ಜಂಗಮ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ವಾಹನವೇರಲಮ್ಮಿ” (ಪು. ೫೯) ಎಂದು ಅವರು ಭಾಷೆ ಹೊತ್ತುದು ಹರಳಯ್ಯ ಮಧುನಯ್ಯಗಳ ಪ್ರಸಂಗದ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಎಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಅವರ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಂತರಬಾಹ್ಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲ. ಅವರು ಶೈವರೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡರೆ ಸಾಕು. ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗೆ ಅವರಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ವಿಶ್ವಾಸ. ಹರಿಹರನು ಹೇಳುವ ಬದನೆಕಾಯಿ ಲಿಂಗವಾದ ಸಂದರ್ಭವು ಸಂಭವಿಸಿದಾಗಲೇ (ಸ್ಥಲ ೯, ಪು. ೫೯) ಬಸವಣ್ಣನವರು,

“ಲಾಂಛನವ ಕಂಡು ನಂಬುವೆ ಅವರಂತರಂಗವ ನೀವೇ ಬಲ್ಲಿದಿ
ತೊತ್ತಿಗೆ ತೊತ್ತುಗೆಲಸವಲ್ಲದೆ ಅರಸರ ಸುದ್ದಿ ಎಮಗೇಕಯ್ಯ” ಎಂದು ಹೇಳಿರಬಹುದು. (ನನ್ನ ಮಟ್ಟಿಗೆ ವಚನಗಳಿಗೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗುವಂತಿ

ಹರಿಹರನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಸ್ಥಿತಿಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆನ್ನುವದಕ್ಕೆಂತ ಆ ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಹಾಗೆ ಅಂದಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳುವದೇ ಸರಿಯೆನಿಸುತ್ತದೆ.)

ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುವ ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶವಾದ ಮೇಲೆಯೇ ‘ ಬೇರೂರಲಿದ್ದು ಬಂದ ಜಂಗವ ವೇ ಲಿಂಗವೆಂದು ಕಂಡ ’ ಎಂಬ ವಚನವನ್ನು ಕೇಳಿರಬಹುದು. “ ಉಟ್ಟು ತೊಟ್ಟು ಜಂಗವು, ಕಂತೆಗೊಂತಿಯ ಜಂಗವು, ಎಂಬ ಭೇದವನ್ನು ಮಾಡುವದೇ? ಹಡೆದುಂಬ ಸೂಳೆಯಂತೆ ಧನವುಳ್ಳವರನರಸ್ಸು ವರೇ ? ” ಎಂಬ ವಚನಗಳು ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆಯ ಇಷ್ಟಲಿಂಗೋಪದೇಶ ಸಂಧಿಯ ಪದ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿವೆ. (ಬಸವಣ್ಣನವರಾದರೂ ಅಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕ್ಷಮೆಯನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.)

ನಾನು ಮರವೆಯ ಮರುಳು ಸಂತತ

ನೀನು ಅರಿವಿನ ತಿರುಳು ತಿಳಿವಡೆ

ನಾನು ರಂಜಕನಖಿಳರಿಯಲು ನೀ ನಿರಂಜನನು !

ನಾನು ಭಾವಿಸೆ ಪಶು ವಿಚಾರಿಸೆ

ನೀನು ಪಶುಪತಿ ಎನ್ನ ತಪ್ಪನು

ನೀನೆ ತಿದ್ದುವದೆನುತ ಮೈಯಿಕ್ಕಿದನು ಬಸವೇಶ ||

(ಪ ೩೨೫)

ಇಂಥವರಲ್ಲಿ ಚೌಕಾಸಿ ಮಾಡಿದರೆ ನಾಯಕ ನರಕ. “ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಕುಲವ ನರಸುವರೆ ? ಒಡಲಕಳವಳಕ್ಕೆ ಬಾಯಸವಿಗೆ ಬಯಸಿ ಉಂಡೆನಾರೆ ನಿಮ್ಮ ತೊತ್ತಿನ ಮಗನಲ್ಲ. ಬಿಡಿ ಬಿಡಿ. ನಿಮ್ಮ ಸದ್ಭಕ್ತರ ” ವಾರುಧಿ ಮೈ ತೆಗೆದರೆ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಕಾಣುವಂತೆ ಶರಣರು ಮನತೆರೆದರೆ ಲಿಂಗವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಂತಹ ಸ್ವಭಾವ ಶರಣರದು. “ ಶರಣನಿದ್ದ ಗ್ರಿಯೆಡೆ ಜಪಕಾಣರೋ; ಶರಣನೆದ್ದುಕುಳಿತರೆ ಶಿವರಾತ್ರಿ ಕಾಣರೋ; ಅವನು ನುಡಿದುದೇ ಶಿವತತ್ವ ಅವನ ಕಾಯವೇ ಕೈಲಾಸ. ”

(೫) ಸಕೃದ್ವ ಶ೯ನಕ್ಕೆ ಭಕ್ತಿಯು ಸುಲಭವಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಅದು ಬಾಳ ಬಾಯಧಾರೆ. ಲಿಂಗ ಮೆಚ್ಚಬೇಕು. ಜಂಗಮ ಮೆಚ್ಚಬೇಕು. ಪ್ರಸಾದ ಮೆಚ್ಚಿ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಯತವಾಗಿರಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಈಶ್ವರನ ಅರಿ

ತಕ್ಕ ನಿಂತು ಗಂಧವಾಗಬೇಕು. ಬಂಗಾರವಾಗಬೇಕು. ಇತಿಹಾಸವಾದರೂ ಅದನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಈಶ್ವರನು ದಾಸನ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹರಿಯಲಿಲ್ಲವೇ? ಚನ್ನಯ್ಯನ ಸಂಗಡ ಉಣ್ಣಲಿಲ್ಲವೇ? ಸಿಂಧುಬಲ್ಲಾಳನ ವಧುವನ್ನು ಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲವೇ? ಸಿರಿಯಾಳನ ಮಗನನ್ನು ಬೇಡಲಿಲ್ಲವೇ? ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಅವರು ಎದೆಗೊಟ್ಟು ನಿಂತರು. ಬಸವಣ್ಣನವರಾದರೂ ಇಂಥ ಭಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ರಿಶು ಅದನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರು. ಇಂಥ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ನಿಂತೂ, ಮಳೆ ಬಿಲ್ಲ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಸೂರೆಮಾಡಿದರು. ಹರಿಹರ ಮಹಾ ಕವಿಯು ಬಸವಣ್ಣನವರು ಕೂಯಿ ದೇವಿಯರನ್ನು ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ್ದನ್ನು ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರಂತೆ ಮಾಯಿದೇವಿಯಾದರೂ 'ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ಬಸವರಾಜಂ ಕೊಟ್ಟನಲ್ಲದೆ. ಮಾಣನೆಂದು ಸಿಂಗರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಸವನ ಬರವಂ' ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದಳು.

ಬಸವಣ್ಣನವರಾದರೂ ತಮ್ಮ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. “ ಏನು ಮಾಡುವೆ ನನ್ನ ಪುಣ್ಯದ ಫಲವು! ಶಾಂತಿಮಾಡಹೋದರೆ ಬೇತಾಳನಾಯ್ತು.” ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಬಯಸಿದ ಈ ಸಾಧನೆಯು ಬಿಡದೆ ತನ್ನ ಮೈಯನ್ನೇ ತಿನ್ನುತ್ತಿದೆ. “ ಸುಖಕ್ಕೆ ತುಂಬಿದ ದೀವಿಗೆ. ಮನೆಯೆಲ್ಲವ ಸುಟ್ಟಂತೆ ನಾನು ಮಾಡಿದ ಭಕ್ತಿ ಎನಗೆ ಇಂತಾಯ್ತು.”

(೬) ಭಕ್ತನಿಗೆ ಈರಸದಲ್ಲಿ ನಾಚಿಕೆ ಎಂಬುದಿಲ್ಲ. “ ಭಕ್ತರತಿಯ ವಿಕಲತೆಯ ಯುಕತಿಯ ಏನ ಬೆಸಗೊಂಬಿರಯ್ಯಾ? ಕಾಮಿಗೆ ಉಂಟೆ ಲಜ್ಜೆ ನಾಚಿಕೆ? ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಭಕ್ತರು ಆಣೆ ಮಾಡಲಾಗದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹಾವಿನ ಹೆಡೆಯನ್ನು ಕೊಂಡು ಕೆನ್ನೆಯನ್ನು ತುರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದೆ? ಅಲ್ಲದೆ ಉಟ ಮಾಡುವಾಗಲೂ ಲಿಂಗಾರ್ಪಿತವ ಮಾಡಿದ ಬಳಿಕಲೂ ತುತ್ತಿಗೊನ್ನೆ ಶಿವ ಶರಣವೆನ್ನಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಕರಣ ವೃತ್ತಿಗಳು ಅಡಗುವವು.

(೭) ಹೀಗಿದ್ದು ಬಸವಣ್ಣನವರ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಆಡಂಬರವಿಲ್ಲ. ಅವರು “ ಅವರು ಬಚ್ಚ ಬರಿಯ ಬಸವ.” ಅವರ ಭಕ್ತಿಯು ಕನ್ನೆಯ ನಿಲುವಿನ ಸ್ನೇಹದಂತೆ ಅಂತರ್ಗಾಮಿಯಾದುದು. ನೆನೆಯೊಳಗಣ ಕಂಪಿನಂತೆ ಮಧುರವಾದುದು. ಅಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣನೆಯ ಮಾತುಗಳೆಗೂ ಅನವಶ್ಯಕ. ಆವೇಶಕ್ಕೂ ಎಡೆಯಿಲ್ಲ. ರಚ್ಚೆ ನೆರವಿಗೆ ನಾಣ ನುಡಿ ಇಲ್ಲದಿಹುದೇ? ಅದರಂತೆನಬಹುದೇ ಸಜ್ಜನ ಸ್ತ್ರೀಯ? ಭಕ್ತರತಿಯ ಕರುಳಕಲೆ ಪ್ರಕಟಿತ ಉಂಟೆ?

೮. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಪ್ರಕಾರ ಇಂಥ ಭಕ್ತಿಗೆ ಈಶ್ವರನೇ ಆರಾಧ್ಯದೇವತೆ. ವಿಷ್ಣು ಬ್ರಹ್ಮರಲ್ಲ. “ಮುನ್ನೂರರವತ್ತು ನಕ್ಷತ್ರಕ್ಕೆ ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವದೇ ಸಿಂಪು? ಅದು ಸ್ವಾತಿಗಲ್ಲದೆ ಬಾಯ್ದೆರೆಯದು.” ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಹುಟ್ಟಿಸುವವನಾಗಿದ್ದರೆ ತನ್ನ ಶಿರವನ್ನೇಕೆ ಹುಟ್ಟಿಸಲಾರನು? ವಿಷ್ಣುವೇ ರಕ್ಷಕನಾಗಿದ್ದರೆ ತನ್ನ ಮಗನನ್ನೇಕೆ ರಕ್ಷಿಸಲಾರನು? ಅವೃತವನ್ನು ಕಡೆಯುವಲ್ಲಿ, ವಿಷವು ಅಟ್ಟಿ ಸುಡುವಲ್ಲಿ, ದೇವರೆಂಬವರು ಎತ್ತ ಹೋದರು? ಹೀಗಿರಲು ಅನ್ಯದೈವಕ್ಕೆರಗುವದು “ಹುಳ್ಳ ಕುಟ್ಟಿ ಕೈ ಹೊಟ್ಟೆಯಾದಂತೆ.” ಅಂಜಕೆ ಬಂದರೆ ಹೂಳುವ ದೈವಗಳು, ಸಾಲಬಟ್ಟರೆ ಮಾರಿ ಉಣ್ಣುವ ದೈವಗಳು, ತಿನ್ನುವ ಮಾರಕವೈ, ಉಣ್ಣಲುಡಲು ಪಡೆದು ಕಾಯಲಿಲ್ಲದೆ ಕೊಲಲೆತ್ತಿದ ಮಾರಿ, ಮಡಕೆ, ಬೀದಿಯ ಕಲ್ಲು, ಈ ಎಲ್ಲ “ಬಿಕ್ಕನೆ ಬಿರಿವ ದೈವಗಳು ದೈವಗಳೇ?” ಹೀಗೆ ದೈವನೆಂಬಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಡಲು ತೆರಪಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈಶ್ವರನನ್ನು ನಂಬುವದೇ ಯೋಗ್ಯ. ನಾಯಿಯನ್ನು ಹಿಡಿತಂದು ಸಾಕಿದರೆ ತನ್ನೊಡೆಯನಿಗೆ ಬೊಗಳುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಬಾರದು. ನಂಬಬಲ್ಲ ಭಕ್ತನಿಗೆ ದೇವನೊಬ್ಬನೇ. ಕಂಡ ದೈವಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣು ಚೆಲ್ಲುವದು ಬೆಲೆವೆಣ್ಣಿನ ರೀತಿ.

ಜ್ಞಾನಪೂರಿತವಾದ ಈ ಈಶ್ವರಪಾರಮ್ಯವು ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವೂ ಶಕ್ತಿಯುತವೂ ಏಕಮೇವ ಮಾರ್ಗಪ್ರಚೋದಿತವೂ ಆಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ, ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಈ ನಿಷ್ಕೆಯು ಅಭಿಮಾನವಾಗಿ, ಅಭಿಮಾನವು ಹಟವಾಗಿ, ಹಟವು ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ್ದುಂಟು. ಪಾರಮ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹೃದಯವೈಶಾಲ್ಯಕ್ಕೆ ಎಡೆ ಇದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಎಡಹುಗುಳಿಗಳು ಇವೆ ಎಂದು ವಿಷಾದದಿಂದ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಹತ್ತುಹದಿನೈದು ಪುಟಗಳ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಿದ್ದರೂ ಕಸವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ; ಜ್ಞಾನವಿದ್ದರೂ ರೋಷವು ಹವಣು ತಪ್ಪಿದೆ. ಕಟುಕೆ ಮತ್ತು ಕಹಿ ನಾಲಿಗೆಗಳ, ವೃದ್ಧತ್ವ ಮತ್ತು ಅತಿರೇಕಗಳ ಜೋಕಾಲಿಯು ಡೋಲು ಹೊಡೆಯುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ “ನೀನಲ್ಲದನ್ಯದೈವ ಉಂಟೆಂಬವನ ಬಾಯ್ಕೆನ್ನೆವಾರೆ ಸೀಳಿದಲ್ಲದೆ, ಎನ್ನ ಮುನಿಸು ಹೋಗದಯ್ಯ, ಎನ್ನ ಕೋಪವಡಗದಯ್ಯಾ” ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಬಂಗಾರದಲ್ಲಿಯ ಮಣ್ಣು ಕಸಗಳು ಇನ್ನೂ ಹಾಗೇ ಉಳಿದಿವೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳ ವಜ್ರದ ವಿಗ್ರಹ ದೊಡನೆ ಈ ನಾಲ್ಕಾರು ತವರಿನ ಬಡಪಾಯಿಗಳು ಬರಬಾರದಾಗಿತ್ತು.

೯. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಲೀ, ಹಿಂಸೆ ಗಾಗಲೀ ಎಡೆಯಿಲ್ಲ. “ಬಿಕ್ಕನೇ ಬಿರಿವ ದೈವಗಳನ್ನು” ಅವರು ಹಳಿದಂತೆಯೇ ಅವುಗಳಿಗಾಗಿ ತೆರುವ ಬಲಿ ನೈವೇದ್ಯಗಳನ್ನು ಹಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಚಮ್ಮಟೆಗೆ ಹಾಡಿ ಎರಗುತ್ತದೆ.

“ಮಾತಿನ ಮಾತಿಗೆ ನಿನ್ನ ಕೊಂದಾರೆಂದು ಎಲೆ ಹೋತೆ ಅಳು ಕಂಡೆಯಾ. ಹೋತೆ ಶಾಸ್ತ್ರವ ಕೇಳಿದವರ ಮುಂದೆ ಅಳು ಕಂಡೆಯಾ. ನೀನತ್ತುದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕುದು ಮಾಡುವ ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ.”

ಇಲ್ಲಿಯ ಮಾನವ್ಯ, ಕಟಕೆ, ಕಾವ್ಯ, ಅಂತಃಕರಣಗಳು ಮನನೀಯ ವಾಗಿವೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಬರಿಯ ಕರ್ಮಠರಾಗದೆ ಸತ್ಯವನ್ನರಿಯಬೇಕು. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ದರ್ಭದ ಹುಲ್ಲು ಮೊರೆಯಿಡುವಂತೆ ನೀರದಡದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಮಣ ಮಣ ನುಡಿದರೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ.

“ಕಿಚ್ಚು ದೈವವೆಂದು ಹವಿಯನಿಕ್ಕುವ ಹಾರುವರು ಕಿಚ್ಚೆದ್ದು ಸುಡುವಾಗ ಬಚ್ಚಲ ನೀರು ಸುರಿಯುವರು.” ಇದು ಅವರ ಪೂಜೆಯ ರೀತಿ. ಇಂತಹ ಜ್ಞಾನಶೂನ್ಯವಾದ ಆಚಾರದ ರೀತಿಗೆ ಬಸವಣ್ಣನವರಲ್ಲಿ ಪುರಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲ.

೧೦. ಈ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಜಾತಿಭೇದವೂ ಇಲ್ಲ. ಲಿಂಗಭೇದವೂ ಇಲ್ಲ. ವ್ಯಾಸ ಬೋಯಿತಿಯ ಮಗ, ಹಾಗೇ ಅರುಂಧತಿ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ಇತ್ಯಾದಿ. ಹೀಗಿರಲು ನಾವು ಕರೆಯುವ ಜಾತಿವರ್ಣಗಳು ಬರಿಯ ಕಾಯಕ ಮೂಲಕ ಕಲ್ಪಿತವಾದದ್ದು; “ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯಂ ಮಯಾ ಸೃಷ್ಟಂ ಗುಣ ಕರ್ಮ ವಿಭಾಗಶಃ” ಇಲ್ಲಿ ಹೀನ ತಾರತಮ್ಯಕ್ಕೆ ಎಡೆಯಿಲ್ಲ. ಅಂದಮೇಲೆ ಕಾಸಿ ಕಮ್ಮಾರನೂ, ಬೀಸಿ ಮಡಿವಾಳನೂ, ವೇದವನೋದಿ ಹಾರವನೂ ಆಗಿರಲು ಯಾರೇನು ಕರ್ಣದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿರುವರೆ? ಆದ್ದರಿಂದ “ಯತ್ರ ಜೀವಸ್ತತ್ರ ಶಿವಃ” ಸಂಗಮದೇವ ಸರ್ವ ಜೀವದಯಾಪಾಲ.

“ನಲಿನೊಂದೇ ಹೊಲಗೇರಿ ಶಿವಾಲಯಕ್ಕೆ ಜಲವೊಂದೇ ಶೌಚ ಆಚ ಮನಕ್ಕೆ ಕುಲವೊಂದೇ ತನ್ನ ತಾನರಿದರೆ” ಇದು ಬಸವಣ್ಣನವರ ಸಂದೇಶ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ತಾನರಿಯಬೇಕು. ಆ ಅರಿವೇ ಗುರುವು. ಆ ಆತ್ಮವಿತ್ತ ಬೆಳಕೇ ಸಮ್ಯಗ್ ಜ್ಞಾನ. ಉಳಿದ ವೇದಾಗಮಗಳೆಲ್ಲ ರಂಜಕದ ಕಥೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಬೆಳಕನ್ನು ಕಾಣಬೇಕು. ಗಳಿಗೆಯ ಬಾಳಿಗಾಗಿ ಯುಗಯುಗದ

ತರ್ಕದ ಜೋಡಣೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಈ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವೇ ಸ್ವರ್ಗ ಸೋಪಾನದ ಬುತ್ತಿ.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ತಮ್ಮ ಆತ್ಮದ ಸ್ಥಾನವನ್ನರಿತುಕೊಂಡು ತಮಗಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಒಂದು ಭಕ್ತಿಕ್ರಮವನ್ನು ಕಣ್ಣೆದುರಿಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಬಸವಣ್ಣನವರು ಸಾಗಿದರು. ಅಂತಲೇ ಕಲ್ಯಾಣವು ಮಂಗಳಪುರವಾಯಿತು. ಲಕ್ಷದಶಲಕ್ಷಗಣಗಳು “ಅರ್ಚನೆಗರಕಲಿದ ಪರಿಮಳದ ಮೊಗ್ಗೆಯಂತೆ” “ರುದ್ರಲೋಕದ ರಾಜಪುತ್ರರಂತೆ” ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸೇರಿದರು (ಹರಿಹರ ಸ್ಥಲ. ಪು. ೫) ಸ್ವತಃ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಈ ಮಾನದಂಡಕ್ಕೆ ಸರಿಹೋಗುವಂತೆ ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ಉದಾತ್ತ ಗೈಯುತ್ತ ನಡೆದರು. ಆದರೂ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಿಕ ಎಡರುಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟು ಸಹಿಸಬೇಕಾಯಿತೋ, ಅಷ್ಟೇ ಬಾಹ್ಯ ಎಡರುಗಳನ್ನೂ ಸಹಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

“ ಧರ್ಮಸಂತಾನದ ಭಾಂಡಾರಿ ಬಸವ ” ನೆಂದುಕೊಳ್ಳುವವನು, ಆಧ್ಯಾತ್ಮವೇ ನಿಚಿತ ಪ್ರಯೋಜನವಾದವನು, ಬಿಜ್ಜಳನ ಭಾಂಡಾರಿಯೇಕೆ? ಬಿಜ್ಜಳನ ಉಳಿಗದಲ್ಲೇಕೆ? ಈ ರೀತಿ ಹಣಗಳಿಸುವ ವೃತ್ತಿಯೇಕೆ? ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಎದ್ದವು. ತನ್ನವರು ತನ್ನ ಎಷ್ಟೇ ಹೊಗಳಿದರೂ ಯಾವ ಮಹಾಪುರುಷನ ಜೀವನಕ್ಕೂ ಅನಿರ್ಬಂಧವಾದ ಮುಕ್ತದ್ವಾರವು ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಅವನಿಗೆ “ಅವತಾರ” ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವದು ತನ್ನವರೂ ಹೊರಗಿನವರೂಕೂಡಿ ಒಡ್ಡಿದ ಈ ಎಡರುಗಳನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿಗೆದ್ದಾಗ. ಯುಗಪುರುಷರ ಕಾಯವು ಮಣ್ಣುಗೂಡಿ ಪೀಳಿಗೆಯನೆನಹು ಮೆಲಕುಹಾಕುವಾಗ ಅವತಾರ ಕಲ್ಪನೆಯು ನುಸುಳುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಈ ಮಹಾಪುರುಷರೂ ಸಾಮಾನ್ಯರೆ. ಮಿಲ್ಟನ್ ಮಹಾಕವಿಯು ಹೇಳುವಂತೆ “ಸುಗುಣದ ಹಾರವು ದೊರೆಯಬೇಕಾದರೆ ದಣವಿಲ್ಲದ ಓಟ ಓಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.” (The immortal garland cannot be obtained without heat and dust - Areopaegetica.) ಈ ಓಟವನ್ನು ಬಸವಣ್ಣನವರು ಓಡಿದರು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನವರೇ ಎತ್ತಿಬ ಸ್ವಾರ್ಥದ ಅಪಾದನೆಗೆ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಈ ರೀತಿ ಉತ್ತರವಿತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

“ಹೊತ್ತಾರೆ ಎದ್ದು ಕಣ್ಣು ಹೊಸವುತ್ತು ಎನ್ನ ಒಡಲಿಗೆ, ಎನ್ನ ಮಡದಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆಂದು ಕುದಿದೆನಾದರೆ ಎನ್ನ ಮನಕ್ಕೆ ಮನವೇ ಸಾಕ್ಷಿ.....

ಭವಿ ಬಿಜ್ಜಳನ ಗದ್ದುಗೆಯ ಕೆಳಗೆ ಕುಳಿದು ಓಲೈಸಿಹೆನೆಂದು ನುಡಿವರಯ್ಯ ಪ್ರಮಥರು ಕೊಡುವೆನುತ್ತರವನವರಿಗೆ (ಕೊಟ್ಟೀನು ಪ್ರಯೋಜನ?) ಆದರೂ ಹೊಲೆ ಹೊಲೆಯರ ಮನೆಯಹೊಕ್ಕಾದರೆಯೂ, ಸಲೆ ಕೈಕೂಲಿಮಾಡಿಯಾದ ರೆಯೂ ನಿಮ್ಮ ನಿಲುವಿಗೆ ಕುದಿವೆನಲ್ಲದೆ, ಎನ್ನ ಒಡಲವಸರಕ್ಕೆ ಕುದಿದೆ ನಾದರೆ ತಲೆದಂಡ” ಇದು ಬಸವಣ್ಣನವರು ಹೊತ್ತ ಭಾಷೆ. ಅವರೆಂದಿಗೂ “ಜೋಳವಾಳಿಯವರಲ್ಲ” ಪುನಃ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ತಮ್ಮ ಆತ್ಮ ಮತ್ತು ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಬಸವಣ್ಣನವರು ತೆರೆದು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

“ಹೊನ್ನಿನೊಳಗೊಂದೊರೆಯ, ಸೀರೆಯೊಳಗೊಂದೆಳೆಯ ಇಂದಿಗೆ ನಾಳಿಗೆ ಬೇಕೆಂದಿನಾದರೆ ನಿಮ್ಮಾಣೆ. ನಿಮ್ಮ ಪುರಾತನರಾಣೆ.” ಈ ‘ತನ್ನವರೇ’ ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಿರುದ್ಧ ಸಭೆ ಹೂಡಿ ತಮ್ಮ ತೀವ್ರ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿರಲೂ ಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೆ ಎಷ್ಟೋ ಹಿರಿಯರೆಂಬವರು ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗೆ ಹೆದರಿಕೆಯನ್ನು ಕೂಡ ಹಾಕಿರಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೂ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಸಿದ್ಧರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಆತ್ಮವು ವಜ್ರಕಠಿಣವಾಗಿದೆ; ಅಜಿಂಕ್ಯವಾಗಿದೆ. ಊರ ಮುನಿಸನ್ನು ಕೂಡ ಅವರು ಎದುರಿಸಬಲ್ಲರು.

“ಆರು ಮುನಿದು ಎಮ್ಮನೇನು ಮಾಡುವರು? ಊರು ಮುನಿದು ಎಮ್ಮನೇನು ಮಾಡುವದು? ನಮ್ಮ ಕುನ್ನಿಗೆ ಕೂಸಕೊಡಬೇಡ. (ಇಷ್ಟೇ ತಾನೆ!) ನಮ್ಮ ಸೊಣಗಂಗೆ ತಳಿಗೆಯಲಿಕ್ಕಬೇಡ (ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚೇನು ಮಾಡಬಲ್ಲರು?) ಆನೆಯಮೇಲೆ ಹೋಹವನ ಶ್ವಾನ ಕಚ್ಚಬಲ್ಲದೆ?” ಇದು ಅವರ ಮನೋಧೈರ್ಯ. ಬೇಕಾದವರು ರೊಚ್ಚಿಗೆಳಲಿ, ಬೊಗಳಲಿ, ಕೆಂಡ ಘೊತ್ತರಿಸಲಿ, ಹೆಡೆ-ನಾಲಿಗೆ ಚಾಚಲಿ, ಆತ್ಮವಿತ್ತ ಬೆಳಕೇ ಅವರ ಜೀವನದ ಬುತ್ತಿ.

“ನ್ಯಾಯನಿಷ್ಕರಿ; ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯಪರನಾನಲ್ಲ;” ಲೋಕವಿರೋಧಿ. ಶರಣನಾಗಿಗಂಜುವನಲ್ಲ ಕೂಡಲ ಸಂಗನ ರಾಜತೇಜದಲ್ಲಿಪ್ಪನಾಗಿ” ಇದು ಬಸವಣ್ಣನವರ ಜೀವನದ ಸೂತ್ರ. (ಈ ಸುಂದರ ಹೃದಯದ ಹುಮ್ಮಸು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮತ್ತು ಸ್ಫೈರ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯರು ಮತೀಯತೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಎಡೆಯಾಗಿದ್ದರೆ, ಅದರಲ್ಲಿನೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ.) ಬೊಗಳಲಿ. “ಬಾಳ್ವ ಮನೆಗೊಂದು ಬೊಗುಳ್ವುದು ಬೇಳ್ಳುಮೆದನ್ನಿರೇ.” ಯಾರ

ಹೆದರಿಕೆಯೂ ಬಸವಣ್ಣನವರನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸದು. “ ಆಯುಷ್ಯ ತೀರಿದಲ್ಲದೆ, ಮರಣವಿಲ್ಲ, ಭಾಷೆ ತೀರಿದಲ್ಲದೆ ದಾರಿದ್ರ್ಯವಿಲ್ಲ, ಅಂಜಲೇಕೋ ಲೋಕ ವಿಗರ್ಹಣೆಗೆ ? ”

ಹರಿಹರ ಕವಿಯು ಬಸವಣ್ಣನವರ ಈ ಧೈರ್ಯವನ್ನು (ಸ್ತ ೬. ಪು. ೩೬) ಸುಂದರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಬಿಜ್ಜಳನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಕೇತಕೀ ಕುಸುಮವನ್ನು ಭೂತೇಶ್ವರನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವಾಗ ನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟನು ಕಟಕಿಯನ್ನು ನುಡಿಯಲು ಬಸವಣ್ಣನವರು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದರು:

“ ಎಲೆ ಮರುಳವಿಪ್ರಾ, ಎಲೆ ದ್ವಿಜಾಧಮ, ಎಲೆ ಕರ್ಮದ ಕಡುಜಡನೆ ದೇವಂ ಭಕ್ತರ್ ಕೊಟ್ಟಡೆ ಕೈಕೊಳ್ಳಂ ” ಎಂದು. ಇದು ಅವರ ಧೈರ್ಯದ ದೃಷ್ಟಾಂತ. ಹಾಗೇ ಕಂಬಳಿಯ ನಾಗಿದೇವನ ಮನೆಯಲ್ಲುಂಡಾಗ, ದರ್ಭೆಯ ನಿರ್ಭಾಗ್ಯರಾದ, ವೃಥೋತ್ಸಾಹಿ ವಾಸು ಟೈಸಾದಿಗಳು ಬಿಜ್ಜಳನಿಗೆ ದೂರು ಹೇಳಲು ಬಸವಣ್ಣನವರು ಬಿಜ್ಜಳನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. “ ಎಲೆ ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದ ಭೂಪ, ಎರಗಿವಿಯ ಮರು ಮರುಳೆ ” ಎಂದು (ಸ್ತ ೧೦ ಪು ೬೮) ಹರಿಹರನು ಇಂಥ ಅನೇಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ತಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ರೀತಿ ಕೆಲವು ಜನ ಹೆದರಿಸಿದಂತೆಯೇ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಬಸವಣ್ಣನವರ ತತ್ವಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸ್ತ್ರೀ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯದ ಮೂಲಕ ಅವರ ಲೈಂಗಿಕ ಪೃವೃತ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಆಪಾದನೆ ಎತ್ತಿರಲೂಬಹುದು. ಇಂದು ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿ ನೈರ ವಿಷಯ ಕೆಲದಿವಸ ಜನತೆಯನ್ನು ರಂಜಿಸಲಿಲ್ಲವೇ? ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ:

“ ಹರಿವ ಹಾವಿಗಂಜೆ ಉರಿಯ ನಾಲಿಗೆಗಂಜೆ; ... . ಒಂದಕಂಜುವೆನು ಒಂದಕಳುಕುವೆನು .... ಪರಸ್ತ್ರೀ ಪರಧನವೆಂಬ ಜೂಬಿಂಗಂಜುವೆನಯ್ಯ. ” ಅವರಿಗೆ ಪರವಧು ಮಹಾದೇವಿ (“ ಪರವಧುವನು ಮಹಾದೇವಿಯೆಂಬೆ. ”)

ಇಂತಹ ನಿರ್ಮಲ ಧೈರ್ಯವುಳ್ಳವರಿಗೆ ಬಿಜ್ಜಳನ ಭಾಂಡಾರದ ಹವಣೆ ಕೇಯೆ? “ ಊರಮುಂದೆ ಹಾಲಹಳ್ಳ ಹರಿಯುತ್ತಿರಲಿ... ..... ಲಜ್ಜೆ ಗೆಡಲೇಕೆ? ಕೂಡಲಸಂಗಯ್ಯನುಳ್ಳನಕಬಿಜ್ಜಳನ ಭಾಂಡಾರವೆನಗೇ ಕಯ್ಯೆ? ” ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರು ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ಜೀವನಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದರು. ಒಬ್ಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿನುರ್ಶಕರು ಹೇಳುವಂತೆ ಅವರಿಗೆ ಸುಂದರಜೀವನ

ವೆಲ್ಲ ಸುಂದರ ತತ್ವಗಳ ಪರೀಕ್ಷೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ನಿರ್ಮಲನವಾದ ಜೀವನವೊಂದೇ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿಯ ಅಚಲ ವಿಶ್ವಾಸದ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದ್ದಿತು. ” (“ A good life to him was the test of good faith and a clear life the only proof of faith in God ”) ಅಂತಲೇ ಕಳ್ಳರು ಆಕಳವ ಕೊಂಡೊಯ್ದರೆಂದು ಹುಯ್ಯಲಿಟ್ಟಾಗ (ಹರಿಹರ ಸ್ಥೂಲ ೯ ಪು ೬೧) ಬಸವಣ್ಣನವರು:

“ ತಾಯ್ಗುಮ್ಮಳಿಸಲಾಗದು ಕರುಗಳಂ ಬಿಳುರೆ, ಮಕ್ಕಳುಗಳು ಮರಿಗಳು ನೋಯಲಾಗದು ಬಿಡಿರೆ; ಸಂಗನೇ ಉಂಬುವವಂ ಸಂಗನೇ ಉಡುವವಂ ” ಇ ಇ. “ ಆಕಳ ಕಳ್ಳರು ಕೊಂಡೊಯ್ದರೆನ್ನದಿರಿಂಭೊ ಅಲ್ಲಿ ಉಂಬರೆ ಸಂಗ ಇಲ್ಲಿ ಉಂಬರೆ ಸಂಗ ” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಈ ಚಿತ್ರವು ಶೆರಡನ್. ಕವಿಯ ನಾಟಕ ಗೃಹವು ಸುಟ್ಟಾಗಿ ನೆನಹನ್ನು ತಾರದಿರದು. ಹಾಗೆಯೇ ಕಳ್ಳರು ಬಂದಾಗ ಜಂಗಮ ಬಂದರೆಂದು ನೀಲಾಂಬಿಕೆಯ ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. “ ಶಿವಭಕ್ತಿಯೆಂದು ನಂಬಿದೆ ನಲ್ಲ. ” ಅಂತೂ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಆತ್ಮವು ನಿಕಷಕ್ಕೆ ನಿಂತು, ಈ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕಟ್ಟಿ, ಶುದ್ಧ ಚಿನ್ನವಾಯಿತು. ನಿಂದೆ, ಅರೆತ, ಕುಚೋದ್ಯ, ಪ್ರತಿಭಟನೆಗಳ ಹೋಮದಲ್ಲಿ ಬೆಂದು ಅಪಕ್ವವಿದ್ದು ಪಕ್ವವಾಯಿತು. ಅಪೂರ್ಣವು ಪೂರ್ಣವಾಯಿತು. ಬಂಧನಗಳನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಡು ಜೀವನವು ತುಂಬ ಹೊಳೆಯಾಗಿ ಹರಿಯಿತು. ಹೃದಯವು ಸ್ವಚ್ಛಂದ ಭಂದದಲ್ಲಿ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ಹಾಡಿತು. ಅದರ ಪ್ರತಿ ನುಡಿಯು “ ಮುತ್ತಿನ ಹಾರವಾಯಿತು. ” “ ಮಾಣಿಕ್ಯದ ದೀಪ್ತಿಯಾಯಿತು. ” ಕಾಯದ ಕಳವಳವು ಸಂಪೂರ್ಣ ನಾಶವಾಗಿ ಆತ್ಮವು ಕೈಯು ಐಕ್ಯದೆಡೆಗೆ ರಭಸದಿಂದ ಸಾಗಿತು. ” ಅಲ್ಲಿ ಯದ್ಭವಂ ತದ್ಭವತಿ, ಉರಿಬರಲಿ, ಸಿರಿಬರಲಿ. ” ಬೇಕು ಬೇಡಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಕಾದಿ ಗೆದ್ದರು. ಧರ್ಮ ಸಂತಾನಿಯಾದರು. ಧರ್ಮ ಸಂತಾನವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು. ಅವರ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಜೀವನದ ಸೊಲ್ಲು ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಸಮುದಾಯ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಬೆರೆಸಿತು. ಐಕ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ ಭಗ್ನ ಮನೋರಥರಾಗಿ, ಬಾಹ್ಯ ಶಕ್ತಿ ಉಡಿಗಿ, ಹಿಂಸೆಗೆ ಹೇಸಿ, ಕಣ್ಣೀರ್ದುಂಬಿ ಜೀವನರಂಗದಿಂದ ತತ್ತರಿಸುತ್ತ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಕೆಳಗಿಳಿದರೂ, ಅವರ ಆತ್ಮವು ಕಪ್ಪಡಿಯ ಸಂಗಮನ ಚಿತ್ರಭೆಯಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯ ಹೊಂದಿತು. ಮರಣದಲ್ಲೇ

ಮಹಾನವಮಿಯನ್ನು ಕಂಡಿತು. ಕರುಳು ಕುಪ್ಪಳಿಸಿ ಅಟ್ಟಿ ನೆಲಕ್ಕೆಬಿದ್ದಿದ್ದರೂ ನಾಲಿಗೆಯು 'ಕೂಡಲ ಸಂಗಮ' ವೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಇಂತಹ ಚರಮಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾನವ್ಯತೆ ಬಯಸಬೇಕಾದುದೇನು? ತೆತ್ತೀಸಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಉಘೆ ಉಘೆ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಏಕೈಕ ಪಡೆದ ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗೆ ಹೃದಯಾಂತರಾಳಪೀಠದಲ್ಲಿ ತೆರವುದೊರೆಯಿತು. ಕಂಗಳು ತುಂಬಿದ ಬಳಿಕ ಬಸವಣ್ಣನವರು ನೋಡಲಿಲ್ಲ. ಕಿವಿ ತುಂಬಿದ ಬಳಿಕ ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ಮನ ತುಂಬಿದ ಬಳಿಕ ನೆನೆಯಲಿಲ್ಲ.

ರಾಮಾಶ್ವಮೇಧದ ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನವೀನ ಮಾರ್ಗಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುದ್ದಣನೂ ಒಬ್ಬ. ನಯಸೇನ, ಹರಿಹರ, ಸರ್ವಜ್ಞ, ಮುದ್ದಣ—ಈ ಎಲ್ಲರೂ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಹೊಸ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಡುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯೋದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಮುದ್ದಣಕವಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವು ಅದ್ಭುತರಮ್ಯವಾದಷ್ಟೇ, ರಾಮಾಶ್ವಮೇಧ ಕಾವ್ಯವು ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳದ್ದೂ ಚಿರಸ್ಥಾಯಿಯದ್ದೂ ಆಗಿದೆ. ಪ್ರಯೋಗ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಿಗಳ ಅನುಪಮ ಹೊಂದಿಕೆಯನ್ನು ನಾವು ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಮುದ್ದಣ ಕವಿಯು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೇ ವಿನಮ್ರನಾಗಿರಲಿ, ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಎಷ್ಟೋ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹಳೆ ಹೊಸದರ ಸೇತುವೆಯಾದ ಇವನ ಕಾವ್ಯವು ಹೊಸದರ ಬೆಳಗನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಗತಾನುಗತಿಕವಾಗಿ ಬಂದ ಚಂಪುಕಾವ್ಯದ ರೀತಿಯಾಗಲೀ, ತಲೆಭಾರವಾದ ಕಾವ್ಯದ ಧರ್ಮೋದ್ದೇಶವಾಗಲೀ, ಕಾವ್ಯಪ್ರಾರಂಭದ ಅನವಶ್ಯಕ ಕುಸ್ತಿಯ “ಹೈಪಾ” ಆಗಲೀ, ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅತಿಯಾದ ಪೌರೋಹಿತ್ಯವಾಗಲೀ, ಅವನಿಗೆ ಅಷ್ಟು ಹಿಡಿಯದು. ಅಂತಲೇ ಮನೋರಮೆಯ ಸಂವಾದದ ಮೂಲಕವಾಗಿ ತನ್ನ ಸುನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಅಂತಲೇ ಮುದ್ದಣನಲ್ಲಿ ಗದ್ಯವು ತನಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಸರಿಯಾದ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. “ಗದ್ಯಂ ಸಮಸ್ತ ಜನತಾಹೃದ್ಯಂ....” ಎಂದು ನೃಪತುಂಗನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ರಾಜಕೀರೀಟ. ವೊಡ್ಡಾರಾಧನ ವಚನಗಳ ಕಾಲ ಉಸುಬಿನಲ್ಲಿ ಹಸಿರು ನಡುಗಡ್ಡೆಗಳಿದ್ದ ಹಾಗೆ. ಚಂಪುವಿನ ಶ್ರೀಮದ್ಗಂಭೀರ್ಯದಲ್ಲಿ ತಲೆಬಾಗಿ ನಿಂತ ಗದ್ಯವು ಪ್ರೌಢ ಆಚಾರ್ಯರ “ಸಂಸ್ಕೃತ” ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲ ಬಳಿ ಲೌಕಿಕ ನಿಂತ

“ಖ್ಯಾತವೃತ್ತ”ಗಳ ಹೊಸ್ತಿಲವನ್ನು ದಾಟಿಯೇ ಅದಕ್ಕೆ ಅನ್ನ ನೀರು. ಅದರ ಮುಖ ಶ್ರೀಮಂತರ ಮನೆಯ ಮದುವೆಯ ಸಂರಂಭದಲ್ಲಿ ಬಡ ಜ್ಞಾತಿಯದಿದ್ದ ಹಾಗೆ. ಇತರ ಕಡೆಗೆ ತತ್ಪ್ರಸಾರಿಭಾಷದ ಕೂಲಿಹೊರುವ ಭಾರ ಮಾತ್ರ ಅದರದು. ಅಂತಲೇ ಮುದ್ದಣನಲ್ಲಿ ಇದರ ಸ್ಪಷ್ಟ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ:

“ಅವ ದಾಟಿಯೊಳ್ ಪೇಳ್ವಂ?...ಪದ್ಯದೊಳ್ ಪೇಳ್ವನೊ?
ಗದ್ಯದೊಳ್ ಪೇಳ್ವನೊ?”

ಇದಕ್ಕೆ ಮನೋರಮೆಯ ಸ್ಪಷ್ಟ ಉತ್ತರ ಕೇಳಿ:

“ಪದ್ಯಂ ವಧ್ಯಂ; ಗದ್ಯಂ ಹೃದ್ಯಂ; ಹೃದ್ಯಮಪ್ಪ ಗದ್ಯದೊಳೆ ಪೇಳ್ವುದು”

ಪದ್ಯವು ವಧ್ಯವಿರಲಿ ಬಿಡಲಿ, ಗದ್ಯ ಮಾತ್ರ ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ “ಹೃದ್ಯ” ವಾಯಿತು. ಲಲಿತಸಾಹಿತ್ಯದ ವಾಹಕದ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ನೃಪತುಂಗನ ಮಾತಿಗೂ ಇಲ್ಲಿಗೂ ಎಲ್ಲಿಯ ಅಂತರ !

ಮುದ್ದಣನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವಾದರೂ ಯಾವ ದೇವರನ್ನೂ ಅರ್ಚಿಸಲಿಕ್ಕಲ್ಲ. ತಾನು ಹೇಳುವುದು “ಜಾರ ಜೋರರ” ಕಥೆಯಾದರೂ,

“ಸಕಲಾಂತರ್ಯಾಮಿ ಜೀವ ಪ್ರಕರ ವಿವಿಧ ಚೈತನ್ಯರೂಪಂ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಕ
ಭಾವಂ ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ಅಗಮತತಿ ಸತತಂ ಸಾರ್ವಸಂಬಂಧದಿಂ ಕೌತುಕ
ದಿಂದೆ ಅವುದಂ ಬಣ್ಣಿಸಿದೊಡೆ ಅದು ಹರಿಸ್ತೋತ್ರಮ್...”

ಎಂದು ಎಳೆದು ನಾಸ್ತಿಕನಿಗೂ ಗಂಧ ಅಕ್ಷತೆಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚುವ ಚೌಂಡರಸನ ಹವ್ಯಾಸ ಮುದ್ದಣನಿಗೆ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಅವನು ಕಾವ್ಯ ಹೇಳುವುದು “ಪಸಿವುಂ ಬಳಲೈಯುಂ ಮುಡಿಯೆ ಕೆಳದಿ ನರುದಂಬುಲಮಂ ಸವಿಯಲೈ ಈಯುತಿರೆ” ಕೈಕೊಂಡ “ಸುಖಸಲ್ಲಾಪ”.

ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಪ್ರಸಂಗೋಚಿತವಾಗದೆ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ “ಗರಿ ಪುರ” ಗಳ ವರ್ಣನೆಯೂ ಕೂಡ ಮುದ್ದಣನಿಗೆ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಬಂದ ಹಾಗೆ ವಸ್ತುಗಳ ಬಟವಡೆ ಅವನಲ್ಲಾಗಬೇಕು. ಪಾರಿವಾಳವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವೆ ನೆಂದು ಹೇಳಿ “ಇಸ್ಪೇಟ ಜಾದುವಿಗೆ” ಕೈಹಾಕುವ ಜಾದುಗಾರನ ಹಾಗೆ ಮುದ್ದಣನಿಗೆ ಜನರ ಸಹಜ ಕುತೂಹಲಕ್ಕೆ ತಣ್ಣೀರಿರಚುವದು ಬೇಕಿಲ್ಲ.

ರಾಮನ ಕಥೆಯು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಗಿರಿನದಿಗಳ ಜಾತಕ ನಕ್ಷತ್ರಗಳೇಕೆ? ರಾಮನೇನು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ?

ಅಂತಲೇ ಕವಿಯು

“ ಶ್ರೀಮತ್ಸುರಾಸುರೇಂದ್ರ ನರೇಂದ್ರ.... ” ಎಂದು “ ಉದ್ಯುದ್ಯದ್ ಪ್ರಚಂಡ ಪ್ರಘಟನ ಸಘಟಿತ ” ದಂಥ ದವಡೆಯ ಬಲವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಮೊದಲೇ ಸಹೃದಯ ಸರಸ್ವತಿ ಮನೋರಮೆ ಪೂರ್ಣವಿರಾಮ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ.

“ ಓ.....! ಓ.....! ತಡೆ ತಡೆ; ವಸುಧೆಗೊಡೆಯನಪ್ಪ ರಾವ. ಚುದ್ರನ ಕಥೆಯುಂ ಪೇಳ್ ಎನೆ ಬಸದಿಗೊಡೆಯರಪ್ಪ ಸುರೇಂದ್ರರ ಚರಿತ್ರೆಯುಂ ಪೇಳ್ವುದೇ? ಸಾಲುಂ ” — ಫರ್ಮಾನ್ ಸಹಿಯಾಗಿ ಹೊರಬೀಳುತ್ತದೆ.... ಇದರಿಂದ ಮುದ್ದಣನಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ವರ್ಣನೆಗಳು ತೀರ ಇಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಅವುಗಳನ್ನು ಅವನು ಬಹುವುಟ್ಟಿಗೆ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

‘ ಮಹಾಕಾವ್ಯ ’ವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಾಯಿ ಎತ್ತಿದ ಕ್ಷಣವೇ “ ಗಿರಿನಗರ ” ಗಳ ವರ್ಣನೆ ಹೇಳಲು “ ವೀಳೆಯೆನೆತ್ತಿದ ” ಮಹಾಕಾವ್ಯಕ್ಕೂ ಮುದ್ದಣನ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೂ ಇರುವ ಅಂತರ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹೊಸ ಕವಲನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ನೆರಳನ್ನೇ ಹಿಡಿದು ಮೈಗರೆಯುವದು ಯೋಗ್ಯವಾಗದು. ಸುಭುಜನ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಮುನಿಯು ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಬಂದಾಗೂ ಅಷ್ಟೇ. ಮುನಿಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಮನೋರಮೆಗೆ ಉತ್ತರರೂಪವಾಗಿ

“ ಈ ಧರಣಿಮಂಡಲ..... ” ಎಂದು ಕವಿಯು ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ನಿಶಿತ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಕಣಿಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗಿಯೇ ಇವೆ — “ ಬಣ್ಣನೆಯ ಧರಣಿಮಂಡಲ ತರಣಿಮಂಡಲಗಳೇಕೆ? ತಿರುಳನೆ ಕೂಡಿ ಪೇಳಯ್. ”

ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಔಚಿತ್ಯವರಿಯದ ಅತಿಯಾದ ವರ್ಣನೆಗಳು ಅವನಿಗೆ ಸೇರವು. ಊರಲ್ಲಿ “ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಾಗಿ ” ಆಪ್ತರ ಮನೆಯನ್ನು ಹುಡುಕ ಹೊರಟು, ಪರರ ಮನೆಯ ಬಣ್ಣ-ಚಂದಗಳಿಂದಲೇ ತೃಪ್ತರಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿತನರನ್ನು ಯಾರೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತಿಯೆಂದು ಕಂಡ ವರ್ಣನೆಯ ಅರಿವೂ ಮುದ್ದಣನಿಗಿದೆ. ಅತಿಯಾಗಿ ಅರವಟ್ಟಿಗೆ ಕಾಡು-ಮೇಡುಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸ ಹೊರಟ ಕವಿಗೆ ಮನೋರಮೆ

ಹೇಳುವ ಮಾತು ಇದು: “ರಮಣ, ಇದೇಂ? ನೋಳ್ವುದು ನೋಳ್ವುದು ಎಂದೂ ಪೊಳೆಯಂ ಬೆಳೆಯಂ ಆವುದಂ ಬಣ್ಣಿಸಲ್ ಪೋಪಯ್?.... ಆಗಳೆ ಪೇಳ್ವೆ ಯಲ್ತೆ ತನ್ನಿಂ ಮುಡಿಯದೆಂದು?” ಮುದ್ದಣನು ಎಷ್ಟೇ “ಕಂಡು ಗಮಂ ಬಳ್ಳದೊಳ್” ಅಳಿಯ ಬಯಸಿದರೂ, ರಾಮದರ್ಶನಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ಬಂದ ಅಗಸ್ತ್ಯನು ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಈ ರೀತಿ ತೋರಿಸಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂದಾಗ ಮಾತ್ರ ಮನೋರಮೆಗೆ ಸಮಾಧಾನ

ಶೈಲಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡಗಳ ಹೊಂದಿಕೆಯ ಬಗೆ ಯಾದರೂ ಮುದ್ದಣನಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಿಚಾರವಿದೆ. “ಚಕ್ಷಣ ವಿಚಕ್ಷಣದ” ಸಂಸ್ಕೃತ ಶೈಲಿ “ನೀರಿಳಿಯದ ಬಾಯೊಳ್ ಕಡುಬಂ ತುರುಕಿದಂತೆ”. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಹಾಟೆಲ್ ಮಾಣಿಯೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಮುಖಕ್ಕೆ ಕಪ್ಪು ಹಚ್ಚಲು ಯತ್ನಿಸಿದರೆ? ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಆಫೀಸ್ ಸಿಪಾಯಿಯೂ ಪಾಣಿನಿಯ ಪೈಲ್ವಾನ ನಂತೆ ನುಡಿದರೆ? ಆ ಆ ಪಾತ್ರ ಪಾತ್ರ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಗೆ ಉಚಿತವಾಗಿ ಶೈಲಿ ನಿಲ್ಲಿಬೇಕು. ಅನೇಕ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ನಾಡಿನ ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡ ಕ್ಯಾಗಿ ಪೂಣ್ಡು ಸಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರ ಲಭ್ಯ ಕೆಲವರಿಗೇ ದೊರೆಯಿತೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಜಾಡಾಪತ್ತು ಅವರನ್ನು ಎಷ್ಟೋ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೊರಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಅಂತಲೇ ಮನೋರಮೆ ಹೇಳುವುದು:—

“ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡದ ಬೆಳ್ಳುಡಿಯೊಳೆ ಪುರುಳೊಂದೆ ಪೇಳ್ವುದು. ಕನ್ನಡಂ ಕತ್ತುರಿಯಲ್ತೆ” ? ಮುದ್ದಣನಾದರೂ “ಕರ್ಮಣಿಸರದೊಳ್ ಚೆಂಬವಳಂ ಕೋದಂತಿರೆ....ಎಡೆಯೆಡೆಯೊಳ್ ಸಕ್ಕದ ದ ನಲ್ಲುಡಿ ಮೆರೆಯೆ ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡ ದಲ್ಲಿ” ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ

ಇದರಿಂದ ಮುದ್ದಣನಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ತೀರ ಇಲ್ಲ ವೆಂತಲ್ಲ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಗಾಂಭೀರ್ಯ ರಾಜವೈಭವ ಬೇಕೆನಿಸಿದೆಯೋ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಆ “ನಲ್ಲುಡಿ” ಗಳನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಅವನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. “ಸೇನಾಪದಸಂಘಾತಸಂಜಾತರೇಣುಜಾತಮ್” ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇವೆ, ನಾಲ್ಕಾರು ಕಮಲ ಅರಳಿದಂತೆ, ಅದರೆ ಸುತ್ತಲೂ ಶುದ್ಧ ಕನ್ನಡ ಮಲ್ಲಿಗೆಗಳು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಕೂಡ ಕನ್ನಡ ದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದು ಇವನಲ್ಲಿ ನಿಂತಿವೆ.

ಜಯಶ್ರೀ, ಗೆಲ್ಲವೆಣ್ಣು; ಪುನರ್ಜನ್ಮ, ಮುಖವುಟ್ಟು; ಧರ್ಮ ಘಾತಕ, ಅಜಗುಲಿ; ಬಾಡಬಾನಲ, ಮುನ್ನೀರ್ವೆಂಕಿ; ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಹಾಗೇ; “ ಕಡಲೆ ಕಡೆಯಾದ ಪೊಡವಿ ” ಇತ್ಯಾದಿ.

ಈ “ ಕರ್ಮಣಿಸರದ ” ದೇಸಿಯಂತೂ ಮುದ್ದಣನಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಇದೆ. ಶಬ್ದ, ವಾಕ್ಯ, ಮತ್ತು ಪಡೆಮಾತು—ಎಷ್ಟೋ ತಾಯ್ನೀಲದಿಂದ ಬಂದಿವೆ

“ ಕೆಲರಂ ಬಿಗಿದಂ ” “ ಕೂಳ್ಳುದಿಗೊಳ್ ” “ ಪತ್ತೇಂಪಲವೇಂ ” “ ಎವೂರ ” (ಯಾವ ಸಂಬಂಧ) “ ಎಣ್ಣೆ ಸೀಗೆ ”;

ಬರಿಯ ಪದಗಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಕನ್ನಡ ಜನತೆಯ ದಿನದ ನುಡಿಗಳೆಷ್ಟೋ ಇವನಲ್ಲಿ ತುಂಬಿವೆ.

“ ಕುರುಂಬನ ಕುತ್ತಕ್ಕೆ ಕುರಿಯ ಪಿತ್ತಮೆ ಮರ್ಡಾಯ್ತು ”

“ ಇರುಳ್ ಕಂಡ ಬಾವಿಯೊಳ್ ಪಗಲ್ ಬೀಳ್ತಂತೆ ”;—

ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

“ ಮಳಲ್ ಹುರಿಗಡಲೆಯ ಮುಮ್ಮರಿಯಾಯ್ತು. ” “ ಉಗುರಿ ಚಿವುಡಲ್ತು ಗುವೊಂದು ಕಜ್ಜಕ್ಕೆ ಕೊಡಲಿಯೊಂದು ನೆರವಂ ಪಾರ್ವರಿ? ” “ ಜೀಯ ರಕ್ಕಸರ್ಗಮ್ ಎನುಗಂ ಎಣ್ಣೆ ಸೀಗೆ ” “ ಸುಂಟಿಗೆ ಪಂಟಿಗೆ ಸಲ್ವಿನಂ ”— ಎಲ್ಲವೂ ತಾಯ್ನೀಲದ ಅನುಭವ ಕಾದು ಕಾದು ಮಾಗಿದ ಸುಂದರ ಫಲಗಳು. ಎಲ್ಲ “ ದೇಸಿಯನ್ನೂ ” ಮುದ್ದಣಕವಿಯು ಸಂಸ್ಕೃತದ ನಲ್ಲುಡಿಯೊಡನೆ, “ ಮಾರ್ಗ ” ದಲ್ಲಿ ಒಡಂಬಡಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಇನ್ನೂ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಮುದ್ದಣನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. “ ಚಿಃ ರಾಮನೋ ಭೀಮನೋ ” ಎಂದು ವಿಮರ್ಶಿಸುವ ಎಂಟೆದೆಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಹಳೆಯ ಅತಿ ವ್ಯಕ್ತಿಪೂಜೆಗೂ ಇಲ್ಲಿ “ ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ ”. ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ “ ಪವಾಡ ” ಗಳಿದ್ದರೂ ವಾಸ್ತವವಾದದ ಮೊತ್ತಮೊದಲಿನ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ನಾವಿಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.....

ಯಾವ ದಾರಿ ಹಿಡಿದು ಹೋದರೂ ರಾಮಚಂದ್ರನ ಯಜ್ಞದ ಕುದುರೆ ಯನ್ನು ಯಾವ ನರಪಿಳ್ಳೆಯೂ ಕಟ್ಟಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಮಾತು ಮನೋರಮೆಯ ವಾಸ್ತವದೃಷ್ಟಿಗೆ ಸರಿಕಾಣದು. ಈ ಅದ್ಭುತರಮ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಪೂಜೆ ಅವಳಿಗೆ ಒಗ್ಗದು.

“ಎನ್ನರಸ ನೀನೋರ್ವಂ ಅಪೂರ್ವ ಬಣ್ಣಗಬ್ಬಿಗರ ಬಲ್ಲಹಂ ಗಡ. ಷೋಷೋಪ ಬಟ್ಟಿಯೊಳ್ ಅಡವಿ ಬೆಟ್ಟಗಳನೆ ಬಣ್ಣಪಯ್ .... ಅಶ್ವಂ ಎತ್ತಾನುಂ, ನಾಡಂ ಪುಗದೆ ?.....ಎಂ ಬಲ್ಪಳ್ಳ ರಾಯಂ ಕಟ್ಟಿಕಾದನೆ?” (ಹುಟ್ಟಿದ ರಾಜಕುಮಾರರೆಲ್ಲರೂ ವೀರರಾಗಿ ಕಾದಲೆಯರನ್ನು ಅಗಲಿ ಪುನಃ ಹೊಂದುವದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅದ್ಭುತರವ್ಯವಾಡ). ಮುದ್ದಣನಾದರೂ ಈ ವಾಸ್ತವ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿಯೇ ಉತ್ತರ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ:-“ದಿನಪತಿಯ ಪೆಂಕುಳಿ ರಾಯನೇಂ ಕಟ್ಟುಗುಂ ? ”

ಕೊನೆಯದಾಗಿ, ಎಲ್ಲಿ ಕಥೆಯು ಬರಿಯ ಕಥನವಾಗಿ ಮಾನವ್ಯತೆಯ ದೈನಂದಿನ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಸನಿಹದಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂದು ವಿನೋದಮೆಗೆ ಎನಿಸುವದೋ ಅಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಆಕಳಿಕೆ; ನಿದ್ರೆ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ವಿನೋದದ ನೆಪದಿಂದ ಕಥೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಬೇರೆ ದಾರಿಗೆ ಒಯ್ಯುವ ಸಾಹಸ.

ದಮನ ಮತ್ತು ಶತ್ರುಹರ ಸೈನ್ಯದ ಆರ್ಭಟಿಯನ್ನು ಮುದ್ದಣನು “ಕುಟ್ಟುತ್ತಿರುವಾಗ” ವಿನೋದಮೆಗೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಎದ್ದು ಬಿಡಲೇ ಎನಿಸಿರಬಹುದು.... ಅವಳಿಗೆ ರುಚಿಸದ ವಿಷಯ, ಕಥನವೋ-ಅಂಬೆಗಾಲು ಕೂಡ ಇಲ್ಲ-ತೀರ ಹೊಟ್ಟೆ ಹೊಸೆಯಹತ್ತಿದೆ. ಹೊರಗಿನ ಮಳೆಯಷ್ಟೇ ಒಳಗೂ ಬೇಸರ .... ಏನು ಮಾಡುವುದು ? ..... ಸರಿ, ಅವಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೇ ನೆಪ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಆವೇಶದಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ಎಡವಿ “ದೇವಿ” ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ..... ಆಕಳಿಕೆಯಾಗಬಹುದಾದ ಬೇಸರವು ವಿನೋದವಾಗಿ ಹೊರಬರುತ್ತದೆ; ಶೃಂಗಾರದ ಪುಷ್ಕರಿಣಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

“ಆವ ದೇವಿ ? ಶ್ರೀದೇವಿ ಏಂ ಭೂದೇವಿ ? ” (ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹವುಳ್ಳವರಾರೂ ಇಂಥ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೇಳರು) !

“ನಿನ್ನನೇ ದೇವಿಯೆಂದು ಕರೆದೆ. ”

(ಸರಿ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ ಬಳ್ಳಿ ತಾನಾಗೇ ಕಾಲಿಗೆ ತೊಡಕುತ್ತದೆ.)

“ ಮೇಣ್ .... ಆವ ದೇವಿ ಆಂ ? ”

(ಬೇಸರದ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಅಲ್ಪವಿರಾಮ)

“ ರತಿದೇವಿ ”

“ಎಲೆ ಮದನ ಮೋಹನರಾಜ ! ಅಂತಿಮೋಡೆ ನೀಂ ಪೇಳ್ವ ರತಿಯನೆ

ಬಣ್ಣಿಸಿ ಪೊಗಳ್ ..... ನೋಳ್ವೆಂ”. ದಮನನ ಶೌರ್ಯದ ಕಥೆಗೂ ಈ ರತಿವರ್ಣನೆಯ ಶೃಂಗಾರದ ಚಿಲ್ಲಾಟಕ್ಕೂ ಯಾವೂರ ದಾರಿ? ವೀರರಸವು ನೆಲಕ್ಕಳಿದು ಶೃಂಗಾರವು ರಂಗಸ್ಥಲವನ್ನೇರುತ್ತದೆ × × × × ಹತ್ತಾರು ನಿಮಿಷ ಮಾತು ಸಾಗಿ ಬೇಸತ್ತು ಪಕ್ಷಿ ಹೇಗಾದರೂ ಹಾರಾಡಿ ಬಂದು ಕಥೆ ಸರಿಯಾದ ದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯಬಹುದೆಂದು ಪುನಃ ಕೂಡುತ್ತದೆ .... ಇದೇ ಅಲ್ಲವೇ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ “ ಕಾಂತಾ ಸಮ್ಮಿತತಯಾ ಉಪದೇಶ ” ಎಂದು ಹೇಳ ಬಹುದಾದುದು ?

ಆದರೆ ಮುದ್ದಣ್ಣನಿಗೆ ಈ ಕಾಂತಾಸಮ್ಮಿತದ...ಈ “ಕಳಿಕೆಯ—ಅರ್ಥ ವಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ ಶ್ರೋತೃಗಳು ಕೆಮ್ಮಿ ಗಡಿ ಮಾರವನ್ನು ನೋಡಿ ಕೊಂಡರೂ ಬಿಡದಿರುವ ಭಾಷಣಕಾರನ ಹಾಗೆ ವರ್ಣನೆ ಪುನಃ ಸಾಗುತ್ತದೆ.

“ಆ ವೇಳೆಯೊಳ್ ಶ್ರೀರಾಮನ ಬಲಿನ ಕುದುರೆ .... ನುಡಿ ಕಿವಿ ಮೊಳಗಂ ಪುಗುತರ್ಪ ಮುನ್ನವೆ—” ಹದಿನೈದು ವಾಕ್ಯಗಳು ಸಾಗುವದ ರಲ್ಲಿಯೇ ಪುನಃ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ .... ಅದೇ ನಿಶ್ಯಬ್ದತೆ ! .... ಅದೇ ದೂರ ಸುದೂರ ಪಡೆಗ ಡುತ್ತಲಿರುವ ಹೊಂಕಾರ’.... ಅದೇ ತೇಲುಗಣ್ಣು.... ಅದೇ ರೋಲು.... ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಪತಿಸರಾಯಣೆಯಾದ ಆರ್ಯಪತ್ನಿಯು ಎಷ್ಟು ಕಣ್ಣೊಂಸಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿರಬಹುದಾದರೂ ಕಥೆ ಮುಗಿಯದು. ಇದನ್ನು ಕಂಡೇ ಮುದ್ದಣ್ಣನು ಬಹುಶಃ ಎಚ್ಚರಿಸಲು ಹೇಳಿರಬಹುದು.

“ ಕಾಂತೆ ಈಗಳ್ ಪೊಯ್ಕೆಯ್ಗೆ ಮೊದಲ್ ” .... ಎಲ್ಲವೂ ಗೋಲಗುಮ್ಮಟದ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿ. ಮನೋರಮೆಗೋ ದಮನ ಶತ್ರುಹರ ಹೋರಾಟ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ನಿವ್ರೆಯೊಡನೆ “ಪೊಯ್ಕೆಯ್”..... ಗಂಡಿನ ತಾಳ್ಮೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಮುದ್ದಣ್ಣ ಪುನಃ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ ಆದರೆ ಈ ಸಲ “ಹುಂಕಾರ” ಸಹಿತವಿಲ್ಲ. ನಿಶ್ಯಬ್ದತೆ ಶೂನ್ಯಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಗಾಢ ಮೌನ ಸಂಪೂರ್ಣ— ನಿರ್ಭೀತ— ಅನಿವಾರ್ಯ— ಸಾಂದ್ರನಿದ್ರೆ.... ಪ್ರತಿಭೆ ಸಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಬಳಿಯ ಸೌಂದರ್ಯ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿದೆ.... ಈ ಸಲವೇನು ಮಾಡುವದು ? ಕಥೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಹೂಡಿಬಿಡುವದೇ ? ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ಸುಪ್ತಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಚೇತರಿಸಲು ಯಾಚನೆಯೇ ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರ. ನಿಧಾನವಾಗಿ ಪುರುಷನ ಪ್ರೇಮ ಪಾತ್ರೆ ಮುಂದು ಬರುತ್ತದೆ.

“ಸ....ಕ....ಲ....ಗುಣಸುಸನ್ನೆ .....ಎಕ....ಗುಣ....ಹೀನೆ”. ತೂಕಡಿ ಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಕ್ಷಿ ಕಣ್ಣಿರೆದು ಕೇಳುತ್ತದೆ.

“ಅಬ್ಬಾ ಎನ್ನ ಗುಣದೊಳ” ಆವುದೊ ಹೀನಂ”? ಮುದ್ದಣನು ಅನಿರ್ಬಂಧ ಶರಣಾಗತಿ ಯನ್ನು ಸಾರುತ್ತಾನೆ.

“ನಲ್ಲ ತೆಯಂ ಪೇಳ್ವರ ಕಣ್ಣೆ ಕಟ್ಟಿದಿರೊಳೆ ಪುರುಳನೆಯದ ಗುಂಪಿನ ಗಾಡಬಂತೆ ನಿದ್ರೆಯ ಬಿನ್ನೊಂ ತೂಕಡಿಸ ನಿನತೊಂದು ಗುಣಂ....” ‘ನಲ್ಲ ತೆ’ ಯನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ತೂಕಡಿಸುವದೇ ? ಅದೂ ಹೇಳುವವರ ಕಣ್ಣೆದುಂಗೇ? ಆದರೇನು ? ಸುಪ್ತ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾತು ಕಲಿಸಿ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ವಿಷಯ ಬಂದಾಗಲೆಲ್ಲ, ಮುಕ್ಕಾಲು ಪಾಲು ಮನೋರಮೆ ಗೆಲ್ಲಲೇ ಬೇಕು. ಷಾ ಅವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ: ಷೆಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುರುಷನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕಾದ ವಸ್ತು; ಸ್ತ್ರೀ ಸಾಧಕ— ಎಂದೂ. ಇಲ್ಲಿ ಆ ನಿಯಮ ವಿಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀ ತನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾರಾಜಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಪುರುಷ ಪತಂಗ ದಂತೆ ಧಾವಿಸುತ್ತಾನೆ.... ಸರಿ, ಮನೋರಮೆಯ ಉತ್ತರ ಈ ಮಾತಿಗೆ ಸಿದ್ಧವೇ ಇದೆ. ಸುಪ್ತ ಸೌಂದರ್ಯದ ಕಣೆಗಳಿಗೆ ಸುಂಕವೇ ಇಲ್ಲ

“ತೂಕಡಿಸದೇವೆನೋ ? ಕಿವಿಗಳ್ಳೆ ಪುರುಳಂ ಅರದ ಗುರ್ದಿನಾಟದ ಬಟುರಗಳೆಯ ನಿಡುಗತೆಗೆ ?” ಮುದ್ದಣನ ನಲ್ಲ ತೆ “ಬಟುರಗಳೆಯ ನಿಡುಗತೆ” !

“ನಿನಗೇಂ ವೀರರಸಂ ಮೆಚ್ಚದೆ ? ” ಮುದ್ದಣ ಈ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಪ್ರಶ್ನೆ ಯಲ್ಲಿ ಹೊರದಾರಿ ಹುಡುಕುತ್ತಾನೆ. ಮನೋರಮೆಗೆ ಈ ರೇಷ್ಮೆಯ ಥಳಕು ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಅವಳ ಉತ್ತರ ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ

“ಮೆಚ್ಚು ಮುಚ್ಚು ಸುಳ್ಳು. ಎರ್ದೆವುಗುವ ಪೊಚ್ಚು ಪೊಸ ನಲ್ಲ ತೆ ಗಳಂ ಮೆಚ್ಚುವೆಂ” ಕಥೆ ಎರ್ದೆವುಗದಿರಲು ನಿದ್ರೆಯೇ ಸಂಭಾವನೆಯಲ್ಲವೇ? ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಕೇವಲ ವರ್ಣನೆ ನಿಂತು “ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿ” ಯಾದ ಚಿತ್ರಣ ಬೇಕು.

ಸ್ತ್ರೀವರ್ಣನೆಯ ಕವಿಸಮಯವೂ ಮುದ್ದಣನಿಗೆ ಒಗ್ಗದು. ವಿಕೋ-ರಿಯಾ ರಾಣಿಯವರ ನಾಣ್ಯವುಅಂದು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ ಇಂದುನಿಂತ ನಾಣ್ಯ ಬೆಳ್ಳಿಗಷ್ಟೇ ಇಂದು ಬೆಲೆ ನಾಣ್ಯಕ್ಕಿಲ್ಲ. “ಸಸಿಮೊಗ” “ಕಿಸುವಾಯ” “ಬಿಡುಜಡೆ” ಪಾಳುಬಿದ್ದ ಮನೆ. ಅಂತಲೇ ಮುದ್ದಣನು “ನುಡಿ ನಿಂಗೆಯಂ ಬೆದಂಕಿಪಾರದಂತುಂ ಇದರ್ಂತೆ ಬಣ್ಣ ಪೊಂದು ಜಾಣ್ಣೆ ದೊರೆ

ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಂ “ಬಣ್ಣಿಸಲು ಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮುದ್ದಣನ ವಾಸ್ತವ ವಾದ ಹೊಸದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪುನಃ ನಾವಿಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಇದರಿಂದ ಮುದ್ದಣನಲ್ಲಿ ಕವಿಸಂಕೇತಗಳು ತೀರ ಇಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿಯೂ ಅವನ ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅವನ ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರಾರಂಭವನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು ವರ್ಷಾಕಾಲದ ಕವಿಸಂಕೇತವು ಇವನ ಕಮ್ಮಟದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಮುದ್ದೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿದೆ. “ಓಮೊ ಕಾಲ ಪುರುಷಂಗೆ ಗುಣಮ್ ಅಣಮ್ ಇಲ್ಲಮ್ ಗಡ” ಅಥವಾ ಇನ್ನೂ ಒಂದು. ಸಂಪಿಗೆಯ ತುಂಬಿಗೆ ಶಿರೋಭ್ರಮಣವನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತದೆಂಬ ಸಂಕೇತವನ್ನು ಅವನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ರೀತಿ ನೋಡಬಹುದು. ವಸಂತಕಾಲದ ಆಗಮನವು ವೈದ್ಯನ ಆಗಮನ ವಿದ್ವಂತೆ ದಾರಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ತನ್ನ ಜನರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ನೋಡಿಕೊಂಡು ವಸಂತ ಬರುತ್ತಾನೆ. “ಪುಷ್ಪನೂಳಿಯು ಲಪ್ಪ ಬಳಿದು ಮರಿದುಂಬಿಗಳೆ ಸಂಪಿಗೆಯತ್ತಣಿಂ ಒದವಿದ ಶಿರೋಭ್ರಮಣಮಂ ಅಱ್ ಸಿಯುಂ— ”

ಅಂತೂ ಇಂದಿನ ಅನೇಕ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಗಳ— ಗದ್ಯದ ಮಹತ್ವವೇ ಆಗಿರಲಿ, ಕಾವ್ಯದ ಉದ್ದೇಶವಿಷಯವೇ ಆಗಲಿ, ಪ್ರಾರಂಭದ ಋಜುತ್ವದ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಆಗಲಿ, ವಾಸ್ತವತೆಯ ಭೂಮಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಆಗಲಿ, ಕವಿಸಮಯಗಳ ಔಚಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಆಗಲಿ,— ಈ ಯೆಲ್ಲ ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಗಳ ಮೂಲವನ್ನು ನಾವು ಮುದ್ದಣನಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅವನು ಪ್ರಾಚೀನರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯವ; ಆಧುನಿಕರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಹೊಸದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳವ.

ಆದರೆ ಬರಿಯ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಯಾರೂ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಲ್ಲ. ಇಚ್ಛೆ ಕುದುರೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಭಿಕ್ಷುಕರೂ ಸವಾರರಾಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಉದ್ದೇಶ ಕೃತಿಯ ಕೈಗಂಬ ಮಾತ್ರ. ಗ್ರಂಥದ ಸಂಚಕಾರ. ಕಾವ್ಯದ ಅಂತಿಮ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿದೆಯೇ ವಿನಾ ಬರಿಯ ಉದ್ದೇಶವನ್ನಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿ ನೋಡಿದರೂ ಮುದ್ದಣನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಫಲಿಸಿದೆ. ರಾಮಾಶ್ವಮೇಧವು ಬರಿಯ ಪ್ರಯೋಗದ ಒಂದು ಪ್ರದರ್ಶನದ ವಸ್ತುವಾಗಿರದೆ ಸತ್ವಯುತವಾಗಿದೆ. ಸನ್ನಿವೇಶ ವರ್ಣನೆ, ಶೈಲಿ, ಶೃಂಗಾರ, ಕರುಣೆ, ಸೀತಾಮಾತೆ ಮನೋರಮೆಯ ರಂಧ್ರ ಪಾತ್ರಗಳು—ಪ್ರತಿಭೆಯ ಕಿಡಿಯನ್ನು ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರುತ್ತವೆ.

ರಾಮಚಂದ್ರನು ನಾವು ಆದರಿಸಲಾರಸೂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿರಬಹುದು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಶೈಲಿಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಬುಡಬುಡಿಕತನವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದರಿಂದ ಇಡೀ ಕಾವ್ಯ ತೀರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗುವ ಕಾರಣವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಚೌಕಟ್ಟು ಸುವರ್ಣದ್ದಿದ್ದಷ್ಟೇ ಚಿತ್ರವೂ ಬೆರೆಯುಳ್ಳದ್ದಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನೂ ನಾವು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.... ಬೇಸತ್ತು ಹೊತ್ತು ಹಾಕುತ್ತಿರುವ ಜನು ಮದ ಮೇಳಕ್ಕೆ ಈ ಕಾವ್ಯವು ಎಷ್ಟೋ ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವಂಥ ನಾಲ್ಕಾರು ಪಾತ್ರ ಪುತ್ಥಳಿಗಳನ್ನು ಈಯುತ್ತದೆ. “ನಾಡಿನಾಡಿಗೆ ಪಯಣ ಬಂದ ಬಬ್ಬೆ ಮುಡಿವನ್ನಂ, ಕೊಡಂಕೆ ನಲ್ಲತೆಯ ಪುರುಳಿಂ ತುಂಬುವನ್ನಂ, ಮನದ ಬಯಕೆ” ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಳವಡವನ್ನಂ ಕವಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದಾನೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಶೈಲಿ

ಮುದ್ದಣನ ಹೊಸವ್ಯಷ್ಟಿಯನ್ನು ನೋಡಿಯಾದ ಮೇಲೆ, ಅವನು ಆ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿ ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾನೆಂಬುದನ್ನೂ ಮತ್ತು ಅವನ ಶೈಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಾವು — ಎಂಬುದನ್ನೂ ನೋಡೋಣ:—

ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ವಿಮರ್ಶಕರ ಪ್ರಕಾರ ಶೈಲಿಯು ಕವಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿದೆ. ಫ್ರೆಂಚ ಲೇಖಕರ ಪ್ರಕಾರವಂತೂ “ಶೈಲಿಯೆಂದರೇ ಷುನುಷ್ಯ” ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಕವಿಯ ಶೈಲಿಯೂ ಅವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಲೋಲಕ ಡಲ್ಲಿ ಹಾಯ್ದು, ಅವನ ಚಾರಿತ್ರ್ಯದ, ಭಾವನೆಗಳ ಮತ್ತು ಅವನ ಎನಿಸಿಕೆಗಳ ವರ್ಣವನ್ನು ಪಡೆದೇ ಹೊರಗೆ ಬರಬೇಕು. ಅಂತಲೇ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಆಲಂಕಾರಿಕರು ಕೂಡ “ಶೀಲಸ್ಯ ಏವ ಶೈಲಿಃ” — ಎಂದು ಶೈಲಿಗೂ ಕವಿಯ ಶೀಲಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸಾರಿವರು. ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮುದ್ದಣನ ಶೈಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಾವು ? — ವಿಚಾರಿಸೋಣ.

ಮುದ್ದಣಕವಿ ತುಂಬಾ ರಸಿಕ; ಶೃಂಗಾರಪ್ರಿಯ; ಜೀವನದ ಕಷ್ಟ-ನಿಷ್ಕರಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಪ್ರೀತಿಯ ಆಸರಕ್ಕಾಗಿ ಹಾತೊರೆದವ; ಒಳ್ಳೆಯ ಬುದ್ಧಿವಂತ ಮತ್ತು ಅವಿರತನಾದ ಅಭ್ಯಾಸಿ.

ಮುದ್ದಣನ “ರಾಮಾಶ್ವಮೇಧ”ದಲ್ಲಿ ನಾವು ಈಯೆಲ್ಲ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು

ಮನೋರಮೆಯೆಂದರೆ ಮುದ್ದಣನಿಗೆ ಆಡಿಮುಗಿಸಲಾರದಷ್ಟು ಪ್ರೀತಿ. ಅಂಥ ಶೃಂಗಾರದ ಕಣಿಯ ಕೂಡ ಎಷ್ಟು ಲಲೈಯ ಮಾತನ್ನಾಡಿದರೂ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ತೃಪ್ತಿಹೊಂದದು. “ಪಸಿವುಂ ಬಟಲೈಯುಂ ಮುಡಿಯೆ, ಕೆಳದಿ ನಟುದಂಬುಲಮಂ ಸವಿಯಲೈಂದು ಮಡಿದೀಯುತಮಿರೆ” ಸುಖ ಸಲ್ಲಾಪವನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವ ಮುದ್ದಣನಿಗೆ ತನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಎಷ್ಟು ವಿಧವಾಗಿ ಸಂಜೋಧಿಸಿದರೂ ಸಮಾಧಾನವಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಅವನ

“ಒಚ್ಚೀರಗಣ್ಣ ಪೆಣ್ಣು”; “ನಿಚ್ಚ ನಿಡುಗುಂಕುಮದ ಬಿಂಕದ ಮೆಚ್ಚು-
ಗಾರ್ತಿ”; “ರಾಮಾಭಿರಾಮೆ, ಸುಗ್ರೀವೆ, ನೀಲಕುಂತಳೆ.... ಕೇಸರಿಮಧ್ಯೆ....
ಅಂಗದ ವಿರಾಜಿತೆ”.... ಇನ್ನೂ ಏನೇನೋ! ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; “ಅತ್ತೆಯ
ಮಗಳೆ, ಮುತ್ತಿನ ಸೆಂಡೆ” ಎನ್ನುವ ವರೆಗೆ ಈ ಪ್ರೀತಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ.
ಇಂಥ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ಜನತೆ ನಕ್ಕರೇನಾಯ್ತು? ಕವಿಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ
ಮಾತ್ರ ಇದರಿಂದ ತುಂಬಾ ಸಮಾಧಾನವಿದೆ.

ಅಂತಲೇ, ಇಂಥ ಸುಂದರ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅವನು ಅರಗಳಿಗೆ
ಕೂಡ ದೂರವಿರಲಾರ. ಅವಳ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯವೇ ಅವನ ತಾರಕಯಂತ್ರ. ಅವಳ
ಶ್ರಿಸನ್ನಿಧಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಅವನ ನಾಲಿಗೆ ನಲಿಯಬೇಕು. ಅಂತಲೇ, ಕವಿ
ಸೀತಾವನವಾಸದ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ, ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ ನಿರ್ಘೃಣತೆ
ಯನ್ನು ಹಳಿದು ಅಲ್ಲಿಗೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಅರಗಳಿಗೆ
ಕೂಡ ತಾನು ಮನೋರಮೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರಲಾರೆನೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ಆಶ್ವಾಸನ
ಕೊಡುತ್ತಾನೆ:

“ಇಂತಿದು (ವಿಯೋಗದುಃಖ) ಸೋದರರಂ ಸೊಮ್ಮುಗಿಡಿಸಿದುದು.
ಅಗಸ್ತ್ಯನಂ ನೆಲೆ ತಪಿ ಸಿದುದು. ಸಾಜಮಲೆ ಪತಿ ಪತ್ನಿಗಳೊಳ್ ವಿಯೋಗ
ದುಃಖಂ! ರನ್ನೆ ಅನೊರ್ಮೆಯುಂ ನಿನ್ನನುಟಿದು ಬಾಟಿಂ. ಅಂತದ
ಊಂ ಎನ್ನೊಳಾವಗು ಪುದುವಾಟಿ ದೀರ್ಘಾಯುಮಂ ಶಿವು ನೆಲೆಗೆಯ್ಲೆ
ಸ್ವಸ್ತಿ.”

ಅದರಂತೆಯೇ, ಮಕ್ಕಳಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಸೀತಾದೇವಿಯು ವ್ಯಥೆಪಡು
ತ್ತಿರುವದನ್ನೂ ಕೇಳಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಂಚದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಇತರ ಸಾಂಪ್ರ
ದಾಯಿಕ ವರ್ಣನೆಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ಇದಕ್ಕೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು
ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಯಾಕಂದರೆ ಸೀತಾದೇವಿಯ ವಿರಹವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಕವಿ
ಈ ಮಾತನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತಾನೆ:—

“ಎನಿತ್ತೈಸಿರಿಯಿದೊಡು, ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದವನ ಬಾಟಿ ಯಿದೊಂದು
ಬಾಟಿಯೆ? ನಿಡುಮರನಂತಿದೊಡೊಂದಿರವೆ? .... ನಾಡೊಳ್
ಘಟ್ಟಿಯುಂ, ಮಾನವ ನೆನಿಸಿಯುಂ ಮಕ್ಕಳಂ ಪೆಡದವಂ ಪಾಪಿಯಲ್ತಿ!”
ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಸೀತಾದೇವಿಯದಿರಲಿ ಬಿಡಲಿ, ಮುದ್ದಣ ಮನೋರಮೆಯ
ರಂಥ ರಸಿಕ ನವದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ತೀರ ಸಹಜವಾದದ್ದಲ್ಲವೇ?.....

ಈ ರೀತಿ ಮುದ್ದಣನು ಭಾವನಾಪ್ರಧಾನನಾದರೂ, ತುಂಬಾ ಬುದ್ಧಿ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವ. ಮುದ್ದಣ-ಮನೋರಮೆಯರ ಸಂವಾದವು ಇಂಥ ಬುದ್ಧಿ ಮತ್ತೆಯ ಔತಣವಾಗಿದೆ. ಇವರ ಸಂವಾದಗಳನ್ನು ಓದುತ್ತಿರುವಾಗ ಯಾರಿಗೂ ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ ಮಹಾಕವಿಯ Beatrice ಮತ್ತು Benedick ರ ನೆನಪಾಗದಿರದು. ಇಬ್ಬರೂ ಸುಂದರ ಪ್ರಣಯಿಗಳು. ಇಬ್ಬರೂ ಬುದ್ಧಿ ವಂತರು. ಆದರೆ ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ ಮಹಾಕವಿಯ ಪ್ರಣಯಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಾಹ— ಪೂರ್ವ ಪ್ರಣಯದ ರಭಸ ಹೆಚ್ಚು; ಮುದ್ದಣನಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಬುದ್ಧಿ ಮತ್ತೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಶಾಂತತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಅಂತಲೇ ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ Beatrice— “...thus goes every one to the world but I, and I am sunburnt, I may sit in a corner, and cry Heigh-ho for a husband.” ಎಂದು ಹೇಳಿದರೂ, “I was born to speak all mirth, and no matter” ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೆ ಜೀವನದ ಸುಖದುಃಖಗಳೆರಡೂ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಮುದ್ದಣನ ರಾಣಿಯ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಆನಂದವೂ ಇದೆ; ಸತ್ವವೂ ಇದೆ. ಮುದ್ದಣನು ಕೊಡುವ ಮೆಚ್ಚುನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ “ಪೆಟಿತೇಂ ? ಎನ್ನನೆ ನಾನೀವೆಂ” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. “..... ಅಱಿಯಾ ಮುನ್ನಮೆ ನಿನ್ನ ತಾಯ್ತಂದೆವಿರ್ ಎನಗಿತ್ತರೆಂಬುದಂ ? ” “.... ಆಂ ಪರಾಧೀನೆ ಗಡಾ ಪುರಾಣಂ ಓದಿದಿಂ ಬಲಿಯಮಲ್ತೆ ದಕ್ಷಿಣೆಯ ನೀವುದು ?..... ಆನುಂ ಕತೆಯಂ ಕೇಳ್ವು ಸೊಗಸಾಗೆ ಬಲ್ಲಂತೆ ಸಮ್ಮಾನಿ ಸುವೆಂ” ಇದೇ ಬುದ್ಧಿ ಮತ್ತೆಯನ್ನು ಸಪ್ತಾಕ್ಷರಿ ಮಂತ್ರದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ಆದರೂ ಮುದ್ದಣನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ “ದೋಷ”ಗಳಿಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರೊ. ಎಸ್. ವಿ. ರಂಗಣ್ಣ ಅವರು ಹೇಳುವಂತೆ ಅವನ ವಿಕ್ಷಿಪ್ತ ಪದಪ್ರಯೋಗವು ಅನೇಕ ಸಲ ಜಿಗುಪ್ಸೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸದಿರದು. ನಿಜವಾಗಿ ಸತ್ವಯುತನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಿಕ್ಷಿಪ್ತತೆಗಳನ್ನು ಜನತೆಯು ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ, ಪದಪ್ರಯೋಗಗಳೆಲ್ಲ ಕೂಡ ಇಂಥ ಸತ್ವಾಂಶವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಓದುಗರು ತಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಲೋಪಾಮುದ್ರಾಪತಿ, ಮುದ್ರಾವರುಣಿ, ವಿಂಧ್ಯದೋಜ ಮೊದಲಾದಂಥ ಪ್ರಯೋಗಗಳಾಗಲಿ; ಕಮಲವಿಲೋಚನೆ, ಕೌಸುಂಭಾಂಬರ,

ಸೇನಾಪದಸಂಘಾತಸಂಜಾತರೇಣುರೇಣು ಜಾತ — ಮೊದಲಾದ ಸುಂದರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಯೋಗಗಳಾಗಲೀ, ನಿಜವಾಗಿ “ರನ್ನವಣಿಯಂ ಪೊನ್ನಿಂ ಬಿಗಿಯ”ಲು ಮುದ್ದಣನು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಾಕ್ಷಿ.

ಆದರೆ, ದುರ್ಯೋಧನನಿಂದ ಇದೇ ಮಾತು ಉಳಿದ ವಿಕ್ಷಿಪ್ತ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಪ್ರೊ. ರಂಗಣ್ಣ ಅವರು ಹೇಳುವಂತೆ ಅವನ ಆ ಕಿರ್ಚು, ಬೆರ್ಚು ಮೊದಲಾದ ಸರೇಫ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಅನೇಕ ಸಲ ನಮಗೂ “ಪುರ್ಚ”ನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಬಹುದು “ಕರ್ಮಪುರುಷಂಗೆ ಸೊರ್ಕುಂ ಸಿರ್ಕುಂ ಎಂದು ಇರ್ಕಣ್ಣಲಿ !” — “ ಕರ್ನಲದೆ ಕೊರ್ವಿ ಬೆಳೆದ ಕರ್ವಿನ ತನಿರಸಕ್ಕೆ ಪೆರ್ಮರನ ಪಾಲುಗೊಂಬಿನೊಳ್ ಉರ್ಕುಂ ಸೊರ್ಕುಂ ಸೇರ್ದು” ಅಯ್ಯೋ ಸರೇಫ ! ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಮುದ್ದಣನ ತದ್ಭವಗಳ ವಿಷಯವೂ ಅಷ್ಟೇ. ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ಮುದ್ದಣನು ಅಂಡಯ್ಯನನ್ನು ಸಹ ಮೀರಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಾದರೂ ಮುದ್ದಣನು ಇಂಥ ಚಾಪಲ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲೆತ್ತಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವೆಲ್ಲ “ ಜವಹುರಕೊಯ್ಯಲು ಮುಚ್ಚಿತರುವ ಬಾಗುಳದ ಬೇರ ” !

ಮುದ್ದಣನ ಅನೇಕ “ ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡ ” ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಕೂಡ ಅವನ ಈ ವಿಕ್ಷಿಪ್ತತೆಯ ಸ್ಮಾರಕಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಶೈಲಿಯ ಗಾಂಭೀರ್ಯ ಕ್ಯಾಗಲೀ ಇಲ್ಲವೆ ನಿಜವಾದ ಕನ್ನಡ ಶೈಲಿಯ ಸೊಬಗಿಗಾಗಲೀ ಸಹಾಯವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಅವನ ಶುದ್ಧ ಕನ್ನಡಸಂಗಾತಿಗಳಾದ “ ಚಟಕೆ, ಬೋಟಕೆ, ಗೋಣ್ಣವಿರ, ಸಟಾಮಿಂಡಿಯರೇ ” ಸಾಕ್ಷಿ.

ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಶುದ್ಧ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದರಲ್ಲಿ ಮುದ್ದಣನು ತನ್ನ ಶೈಲಿಯ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಮೆರೆದದ್ದೇನೋ ನಿಜ; “ ಜಯಶ್ರೀ ” ಎಂಬುದನ್ನು “ ಗೆಲ್ಲವೆಣ್ ” ಎಂದು ಹೇಳುವಲ್ಲಾಗಲೀ, “ ಪುನರ್ಜನ್ಮ ” ವನ್ನು “ ಮುಲುಪುಟ್ಟು ” ಎಂದು ಭಾಷಾಂತರಿಸುವಲ್ಲಾಗಲೀ, “ ಮಾಣಿಕ್ಯ ” “ ಧರ್ಮಪಾತಕ ” “ ಕುಲಗುರು ” ಮೊದಲಾದ ಪದಗಳನ್ನು “ ಕೆಂಬರಲು ” “ ಅಪಗುಲಿ ” “ ಬಲಾಯೋಜ ” ಎಂದು ಹೇಳುವಲ್ಲಾಗಲೀ, ಮುದ್ದಣನು ತನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಬಹು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಆದರೆ, ಇದೇಮಾತು ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಸುಂದರ ಪದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬೀದಿಯ ಆಚೆಗಿನ ಹಲವು ವಿಕ್ಷಿಪ್ತ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಹಿಡಿತವು ದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವದಿಲ್ಲ ಹೀಗಾಗಿ, ಮಾನಫಠಾದ ಕಾಮ, ಗಣಪತಿ, ವಿಷ್ಣು, ಶಿವ, ಯಮ-ನೊವಲಾದವರು ತಮ್ಮ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಉಪವು ತೊಡವುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮುದ್ದಣನು ಧೃವಪೇಳಿದ ಮೊಹರನ್ನುದ “ಢಕ್ಕಿ-ಬಾವ”ಗಳ ಗಡ್ಡಮೀಸೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ, ಮುದ್ದಣನ ಈ ಭಾಷಾಮೇಧದಲ್ಲಿ ಕಾಮನು ‘ಬೆಲ್ಲಂಗೋಲ್ವಿಲ್ಲ’ ನಾಗುತ್ತಾನೆ; ಭಗವಾನ್ ವಿಷ್ಣುವಿನಾಯಕನು “ಗುದರಗಿವಿಯು” ನಾಗುತ್ತಾನೆ; ಪುಣ್ಯ ದೇವತೆಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮ, ಶಿವ, ವಿಷ್ಣು, ಯಮರು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ “ತಲೆಮೋಕ” “ಬಾಂಬೊಚ್ಚತಲೆಯ” “ಪಕ್ಕಿದೇರ” “ನೇಣ್ಣೆಯ್ಯ”ರೆಂಬ ಬಿಂಬದನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಮುದ್ದಣನ ದೇವತಾಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ “ಪೂಮೊಕ್ಕಳ”ರೂ “ತಗದೇರ”ರೂ “ಇಲಿದೇರ”ರೂ ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಭಾಷೆಯ ವೈಭವದಕಿಂತ ವಿಕ್ಷಿಪ್ತತೆಯ ದ್ರೋತಕಗಳಾಗಿವೆ ಇದರಂತೆಯೇ ತುಳುಸಮಾನವಾದ ಅರ್ಬಿ ಇಱುಸಲಗಳನ್ನೂ ಮರಾಠಿ ಹತ್ತಿರದ ‘ಮಂಕಡ’ ಗಾಡಬಗಳನ್ನೂ ನೋಡಬೇಕು.

ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಮುದ್ದಣನ ವೀರ ಶೈಲಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ‘ಭಾವ’ ಮತ್ತು ‘ಧ್ವನಿಗಳ’ ಸರಿಯಾದ ಹೊಂದಿಕೆಯಿದ್ದರೇ, ಒಂದು ವಿಚಾರದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಇಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಭಾವ ಮತ್ತು ಧ್ವನಿಗಳ ಅರಕಳಿ ಮುರಕಳಿತನವು ಮಾತ್ರ ಒಡೆದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೀರರಸವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಪದಪ್ರಯೋಗವೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಅವಿರೋಧ ಭಾವವೂ ಕೂಡಿಯೇ ಅದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಲೆಯನ್ನು ತಂದು ಕೊಡಬೇಕು. ಭಾವವಿಲ್ಲದ ಶಬ್ದ ಗೀರ್ಗುಂಫನವು ಹೇಯವಿದ್ದಂತೆಯೇ, ಒಳಗಿನ ಭಾವವಿದ್ದೂ ಸರಿಯಾದ ವಾಹಕವಿರದ ಪದಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದರೆ—ಅದೂ ಅಷ್ಟೇ ಗೌಣವಾದುದು.

ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುದ್ದಣನು ವೀರರಸವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ ಬಗೆಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಮನಸ್ಸು ಎಂದಿಗೂ ಕುದಿಗೊಳ್ಳದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಶತ್ರುಘ್ನ ಮತ್ತು ಕುಶರ ನಡುವಿನ ಕಾಳಗದ ಸಂದರ್ಭವನ್ನೇ ನೋಡೋಣ. ಇಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮ ಪಕ್ಷದ ಹತಿಗಾಗಿ ಕನಲಿ, ಕೆಂಕಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ. ಕೆರಳಿ ಮುಂಬಂದ

ಶತ್ರುಘ್ನನ ರೋಮರೋಮಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ ರೋಷವು ಕಣೆಗಟ್ಟು ನಿಂತಿದೆ. ಆಗ ಅವನು ಘಾತ್ಯರಿಸುವ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಗಳಿವು:

“ಎಲೆಲೆ ಮುಟ್ಟು ಮೀಟಾದ ಮಾಯದ ಬಾಲಕ! ನೀಂ ದಿಟ್ಟಂ ದಿಟ್ಟು ಮಾದೊತೆನ್ನೀ ಕಷ್ಟಸುಗೆಯ ಕೋಲು ಮುಟ್ಟು ಮುಟುವುದು” — ಎಲೆಲೆ ....ಬಾಲಕ! ಏನು ವೀರಾವೇಶ!....ನೀಂ ದಿಟ್ಟಂ—ಕುಶನ Certificate ಉ. ಮೇಲೆ ಯಕ್ಷಗಾನದ ‘ಟ್ಟು’ಕಾರ ಬೇರೆ. ಇಡೀ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಸಂಜ ದಲ್ಲೇ ಬಹುಶಃ ಇಷ್ಟು ನಯವಿನಯದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ವೀರರೂ ಕಾದಿರ ಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೂ ರನ್ನ, ಪಂಪ, ಲಕ್ಷ್ಮೀರರ ಶೈಲಿಗೂ “ಯಾವೂರ ಕೊಳ್ಳೊಡೆ!”

ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮುದ್ದಣದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಶದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಎರಡು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಅದೆಂದರೆ ವೃತ್ತನುಪ್ರಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಮುದ್ದಣನಲ್ಲಿರುವ ಅಪಾರ ಆದರ. ಒಂದು ವರ್ಣವು ಸಿಕ್ಕರೆ ಸಾಕು; ಮುದ್ದಣ ಅದರ ಕತ್ತು ಹಿಸುಕದೆ ಬಿಡ. ಚಿಕ್ಕಮಗು ಗಳ ಹಾಗೆ ಅವನ್ನು ಹಾಗೆ ಹೀಗೆ ತಿರುಗಿಸಿ, ಅದೇ ವರ್ಣದ ನೂರು ಶಬ್ದಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ, ಇಟ್ಟು ನೋಡಿ ಆನಂದ ಪಟ್ಟ ಹೊರತು ಅವನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ರಾಮಾಶ್ವಮೇಧದ ಪುಟ ೬೩ರಲ್ಲಿ ಬರುವ “ಬ” ವರ್ಣದ ದುರ್ಗತಿಯನ್ನು ನೋಡಬೇಕು. ಉಳಿದ ಯಾವ ಕಾರಣ ಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಈ “ವರ್ಣಮೋಹ”ಕ್ಕಾಗಿ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸುಂದರ ಸ್ತ್ರೀಯು “ಬಿಡುಜಡೆಯ ಬಿದುಮೊಗದ ಬಿದಿಸೆಳ್ಳಣ್ಣ.....ಬಿಂಗ ಗೆಕ್ಕೆಯ ಬಿಂಬಾಧರದ ಬಿಲ್ವಸ್ತನದ ಬಿಣ್ಣೊಡೆಯ ಬಡವಾಸೆಯ ಬವಿ ಲ್ನಡುವಿನ ಬಾಲೆ”ಯಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಈ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ೧೯ಕ್ಕೆ ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲ ದಷ್ಟು ‘ಬ’ಕಾರಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಗೇ ಕಿಟಿಲ್ಲ ಕೋಶದ ಪುಟ ತೀರಿ ತೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದರಂತೆಯೇ “ಬೆಂಗದಿರನ ಬೊಂದಿಯಂ ಬಂದಿವಿಡಿ ಯುವ” ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೇನೂ ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ವರ್ಣಗಳ ಹಾಣಾಹಾಣಿ ಗಾಗಲಿ, ಕೋಶದ ಕಸರತ್ತಿಗಾಗಲೀ ಮುದ್ದಣ ಸದಾ ಸಿದ್ಧ. ಇಂಥ ಕ್ಷುದ್ರ ಕವಡಿಯ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಧರಿಸಲು ಮುದ್ದಣನಂಥ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಕವಿಯು ಕೂಡ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯ-ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸುವರ್ಣ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೆಳ ಗಿಳಿದು ಬರುವುದು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅಶ್ಚರ್ಯದ ಮಾತೇ ಸರಿ! ೯೬ನೇ

ಪುಟದಲ್ಲಂತೂ ಮೂರು ವರ್ಣಗಳ ಸಾವು ಬದುಕಿನ ಪಂದ್ಯಾಟವಿದೆ. ಈ ಪುಟದಲ್ಲಿ “ಕರವೊಪ್ಪುವ ಕಾರಾನೆಯ ಕಾಳಸಿಂಗನ....” ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಕಕಾರವು ೧೦ ಸಲ ಬರುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಅದರ ಎರಡರಷ್ಟು—ಅಂದರೆ ೨೨ ಸಲ—ಡಕಾರವೂ, ಮತ್ತು “ಚಲ್ಲದಿಂ ನಲ್ಲಕ್ಕೆರಸು ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಲಲ್ಲೆ ಗರೆವ” ಎಂದು ೩೦ ಸಲ “ಲ್ಲ” ಕಾರವೂ ಬರುತ್ತವೆ!

ಇದು ಮುದ್ದಣನದೇ ಸಂಪೂರ್ಣ ದೋಷವೇನೂ ಅಲ್ಲ ಇದಕ್ಕೆ ಬಹುಶಃ ಮುದ್ದಣನು ತನ್ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ ಯಕ್ಷಗಾನಗಳ ಪ್ರಭಾವವೇ ಕಾರಣವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಮೊನ್ನೆಮೊನ್ನೆಯವರೆಗೂ “ರಾಮನೇನು! ಹಾಲಗೇರಿ ಮೀನು” ಎಂದು ಹೇಳುವ ಬಯಲಾಟಗಳಿಗೂ, “ಅತಳ ವಿತಳ ರಸಾತಳ ತಳತಳ ಪಾತಾಳಗಳ” ವರ್ಣನೆ ಮಾಡುವ ದಶಾವತಾರದ ಆಟಗಳಿಗೂ ಕೊರತೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಭಾವವು ೨೦ನೇ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಗಣ್ಯ ಲೇಖಕರಾದ ಕೆರೂರ ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯ ಮತ್ತು ವೆಂಕಟರಂಗೋ ಕಟ್ಟಿ ಅವರಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ಸಲ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ, ಯುಗಧರ್ಮವಾಗಿರಬಹುದಾದ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ನಾವೇನೂ ಅತಿ ಕ್ರೂರವಾಗಬೇಕಿಲ್ಲ.

ಈ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ಮುದ್ದಣನ ಶೈಲಿಯ ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸರ್ವಥಾ ಭಾವಿಸಲಾಗದು. ಮುದ್ದಣನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡ ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅವನ ಶೈಲಿಯು ಕೂಡ ಈ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿಸಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈವರೆಗೆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ತಪ್ಪು ಅವಧಾರಣೆಗೆ ಎಡೆಗೊಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಮುದ್ದಣನ ಶೈಲಿಯ ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣಗಳಾದ ಅವನ ರಸಿಕತೆ, ಶೃಂಗಾರ ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಈ ಮೊದಲೇ ನೋಡಿದ್ದೇವೆ. ಹೊಸ ಹೊಸ ಪದಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿಯ ಅವನ ಕನ್ನಡ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ, ಲೋಕೋಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅವನ ಲೋಕಾನುಭವವನ್ನೂ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಮೊದಲೇ ಗುರುತಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ನಾಲಾರು ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದ ಅವನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಶೈಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಸಾಮಾನ್ಯ ದರ್ಜೆಯದಾಗದು.

ಇಂದಿನ ಸುಸ್ಪಷ್ಟ ಕನ್ನಡದ ಬರವಣಿಗೆ ಮುದ್ದಣನಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಹಿಂದಿನ ಚಂಪೂಗ್ರಂಥಗಳ ಉಸಿರುಗಟ್ಟುವ ವಾಕ್ಯಗಳೂ, ಸಮುಚ್ಚಯಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಿರಾಮಕ್ಕೆ ಎಡೆಗೊಟ್ಟಿವೆ. ಹಲಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳಂತೂ ತೀರ ಚಿಕ್ಕವಾಗಿ ಸಲೀಸಾಗಿವೆ. “ಲೋಗರ್ ತೃಷ್ಣಗೊಂಡರ್, ಭಾಸ್ಕರನಾಗಳುಂ ಕಾಯ್ಪಿನೊಳೆದಂ” ಇತ್ಯಾದಿ.

ಇದು ಅಲ್ಲದೆ, ಇಂಥ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಮುದ್ದಣನು ತನ್ನ ಶೈಲಿಯ ಸ್ಥಿರತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ, ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧವಾಗಿಯೂ ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅದೆಂದರೆ ಅವನ ವಾಕ್ಯಗಳ ‘ಕೊನೆ’ಯ ಮುಖಾಂತರ ಸಲೀಸಾಗಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ಹೊರಟಾಗ ಮುದ್ದಣನು ಅನೇಕ ಸಲ ತನ್ನ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಮೂರು ಮೂರು ಪದಗಳ ಜೋಡಣೆಯಿಂದ (triplets) ಮುಗಿಸುವುದುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪುಟ ೪೩ ಮತ್ತು ೪೫ರಲ್ಲಿ ಬರುವ ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

“ಬಾಡಿ ಬಸವಟಾದ ಬಾಲೆ ಈಗಳ್ ಕಂಗೆಟ್ಟಳ್; ಎರ್ದೆಗುಂದಿದಳ್; ಬಾಯ್ವಿಟ್ಟಳ್” ಪುನಃ.

“(ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ) ಮನದೊಳೆ ಮಮ್ಮಲ ಮುಟುಗಿದಂ; ನೊಂದಂ; ಬಿಂದಂ. ”

ಇಂಥ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ವಿಚಾರಕ್ಕೂ ಒಂದು ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ ಇಲ್ಲವೆ ಮುಕ್ತಾಯದ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವುದುಂಟು.

ಇದರಂತೆ, ಗದ್ಯದ ಕಾವ್ಯರೀತಿಯೂ ಮುದ್ದಣನ ಶೈಲಿಯ ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ಮುದ್ದಣನ ವಾಕ್ಯಗಳು ಮಾತ್ರಾ ಗಣಬದ್ಧವಿದ್ದ ಶಾಗೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯದ “ಗತಿ” ಯನ್ನೇ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ “ಪೆಟವರ ಕಿಡುದೆಸೆಯೊಳ್ ಕಡುಸಂತಸಕ್ಕೆ ಡೆಗುಡದಿರ್; ಸಗ್ಗಿ ಗರಾಣ್ಮಿನ ಘನಕರಿಘಟೆಗಳ್ ಬೇಸಗೆಯ ಬೀಸರಕ್ಕೆ ಬಸವಳಿದು....” ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಗದ್ಯಶೈಲಿ ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ತಿರುಗುವದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಶೈಲಿಯು ಗದ್ಯರೂಪವಾಗಿ ಹೊರಟು ವಾಚ್ಯ ಭಂದೋರೂಪಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ವೃತ್ತಪಾದಗಳೂ, ಪಾದಭಾಗಗಳೂ ಆಗಿ ಮುಂದುವರಿದು ಗದ್ಯಶೈಲಿಗೆ “ವೃತ್ತಗಂಧಿ” ಎನ್ನುವುದುಂಟು.

ಇದರಂತೆ ಮುದ್ದಣನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಉಪನಾ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಗಳ ಸೊಗಸಿಗೂ, ಊಹೆಯ ಚಮತ್ಕಾರಿಗೂ ಎಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲ..... ಹಣ್ಣುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ಬಾಗಿರದ ರಸಬಾಳೆಯು ಗೊನೆಯು ಮುದ್ದಣನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವುದು ಈ ರೀತಿ “ಪೆತ್ತಬೈಗೆ ತಮ್ಮಿಂ ಅಬಿವಾಯ್ತೆಂದು ನಾಣ್ಣಿ ಬಾಗಿರುದಕ್ಕುಂ.”

ರಾತ್ರಿಮಾಗಲು ಪದ್ಮಿನಿ ಬಾಡುವ ರೀತಿ ಇಂತು: “ಬಲ್ಲಾಲುಂ ಬಿಡಿದು ನೀನೆ ಗತಿಯೆಂದು ನನ್ನಿಯಿಂ ನಂಬಿದಳಂ ಮುಟಿದು, ಸವತಿಯೊಂದು ಪಿಸುಣ್ಣಿ ಎಟಿಯಂ ಮಾಲುಮೋದಂ ಎಂಬೊಂದು ಬೈಗದಿಂ ಕೊರಗಿದಳು ಎನೆ ಪದ್ಮಿನಿ ನಾಡೆ ಬಾಡೆ—”

ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ, ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ನದಿಗಳು ಇಳಿಯುವುದೂ “ಪೊಸವೆಸಲಾದ ಪೆಣ್ಣಳ ಜವ್ವನದ ಬಿಗುರ್ಪಿಟಾದು ತಿಳಿವಂತೆ.” ಗ್ರೀಷ್ಮಮತುವಿನಲ್ಲಿ ಸಾರಸಗಳು ಸರೋವರವನ್ನು ಬಿಡುವುದು “ಪುರುಳ್ಳಂದಿದ ಆಣ್ಣನಂ ತೊಟಿದು ಪೋಪ ತುಳಿಲಾಳ್ಳಳಂ”ತೆ. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಅಕ್ಕ ಸಾಲಿಗರ ಸುತ್ತಿಗೆಯ ಪೆಟ್ಟು ಬೀಳುವ ರೀತಿ “ಕೊಟ್ಟಂ ಕೆಟ್ಟಂ” ಎಂದು. ಹಿ ಗೆ ಇನ್ನೂ ಹತ್ತಾರು ಊಹಾವಿಲಾಸಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು

ಮುದ್ದಣನ ಲೋಕೋಕ್ತಿಗಳು ಕೂಡ ಅಚ್ಚಕನ್ನಡವಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರನ್ನು ಈ ಮೊದಲೇ ನೋಡಿದ್ದೇವೆ. “ಊರೊಳ್ ಮಾರಿಯೆಂದು ಮನೆಮೋರಿಯಂ ಮಾಲುಗುಡುವರೆ?” “ಕಾಲುಂಬನ ಕುತ್ತಕ್ಕೆ ಕಾಬಿಯು ಪಿತ್ತಮೆ ಮದ್ದಾಯ್ತು.” “ನೀನೇವೂರ ರಾಯಗುವರನೋ?” “ರಕ್ಕಸಂ ಸೋಲ್ತು ಸುಣ್ಣದೊಳಾದಂ;” “ಇರುಳ್ ಕಂಡ ಬಾವಿಯೊಳ್ ಪಗಲ್ ಬಿಟ್ಟಂತೆ;” “ತುಪ್ಪಳಂ ತೂಲು.” “ಎಣ್ಣೆಸೀಗೆ;” “ತಲಾಮು ಸುಂಟಿಗೆ ಪಂಟಿಗೆ ಸಲ್ವಿನಂ;” ಬೆನಕನಂ ಕಂಡು ಕಿತ್ತಿಲಿಗೆ ಕುಂಬಿಟ್ಟೆ;” “ಕೊಡಲಿಯ ಕಾವೆ ಕುಲಕ್ಕೆ ಕೇಡಾದುದು” ಇತ್ಯಾದಿ.

ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಮುದ್ದಣನ ಶೈಲಿಯು ಇನ್ನೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಮುದ್ದಣನು ಒಳ್ಳೇ ಅಭ್ಯಾಸಿಯೆಂದು ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದೆ. ಅವನನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಮಳಲಿ ಸುಬ್ಬರಾಯರಂಥ ಅನೇಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಮುದ್ದಣನು ಬಹುಶಃ ಎರಡು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಓದುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಕಿಟಿಲ್ ಕೋಶ; ಎರಡನೆಯದು ಕೇಶಿರಾಜನ ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣ. ಮುದ್ದಣನ ಶೈಲಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ

ಎರಡನೇ ಪುಸ್ತಕ ಬಹಳ ಮಹತ್ವದ್ದಿದೆ ಯಾಕಂದರೆ, ಇಡೀ ರಾಮಾಶ್ವ ಮೇಧವನ್ನು ಓದಿಸಂತೆಲ್ಲ, ಮುದ್ದಣನು ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣದ ಆದ್ರ್ಯ ಅಭ್ಯಾಸಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ

ಮುದ್ದಣನ ಮೇಲಾದ ಈ ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು:— ಒಂದು: ಮುದ್ದಣನ ಶಬ್ದಭಂಡಾರವು ಎಷ್ಟೋ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣದಿಂದ ಬಂದಿದೆ. ಉಳಿದ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿಯಕ್ಕಿಂತ ಮುದ್ದಣನಲ್ಲಿ ಕೇಶಿರಾಜನ ಶಬ್ದಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಕೇಶಿರಾಜನು ಹೇಳಿದ ಅನೇಕ ಅಸವಾದಗಳನ್ನು ಕೂಡ, ಮುದ್ದಣನು ಚಾಚೂ ಬಿಡದೆ ನಿಯಮಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಉದಾ: ಜಕ್ಕಂದೊಬಿಲಿ; ಎಳವೆ; ಬಬಿವಿ; ನೆಲಕಲ; ಧನ್ಯನೆಂ; ಕಾಣೈ; ಎಮ್ಮುತಶ್ಶಮೊಱಿಅಡಿ— ಇತ್ಯಾದಿ ಹೇಳಬಹುದು

ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ಕೇಶಿರಾಜನು ಗ್ರಥಿಸಿದ ಹಲವು ಸೂತ್ರಗಳು ಮುದ್ದಣನಿಗಾಗಿಯೇ ಇದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಇತರ ಕವಿಗಳಾರೂ ಇಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಈ ಸೂತ್ರವೃತ್ತಿಕೆಗೆ ಪ್ರಾಣಪ್ರತಿಷ್ಠೆಮಾಡಿದ ಶ್ರೀಯಸ್ಸು ಮುದ್ದಣನಿಗೇ ಸಲ್ಲಬೇಕು

ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಕೇಶಿರಾಜನು ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೇಳುವಾಗ ೧೭೦ನೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ನಮುವೆ ಬಂದು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಕೇಶಿರಾಜನು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮುದ್ದಣನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾನಲ್ಲದೆ, ಇಂಥ ಹೇರಳವಾದ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಸ್ವತಃ ಸಿದ್ಧಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ ಇಂಥ ಶಬ್ದಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವನಿಗೆ ಮಮತೆ ಬಹಳ ಈ ರೀತಿ ಪದ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದೇನೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಲೇಖನಸಿದ್ಧಿಯಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮುದ್ದಣನಲ್ಲಿ ಎಣುಂಜಪ, ಪಾಣುಂಬಳೆ, ತುಂಬುಂಜವ್ವನ, ತುಳುಕುಂಬನಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಕೊನೆಯದಾಗಿ, ಅನೇಕ ಸಲ ಮುದ್ದಣನು ಕೇಶಿರಾಜನು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಯೋಗ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ತದ್ವತ್ತಾಗಿ ಬರಾಗಲಿ, ಇಲ್ಲವೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡಾಗಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಂಟು.

ಕೇಶಿರಾಜನಲ್ಲಿ “ಎನೆಂಬ ಪೆಂಪೊ” ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗ ವಾಕ್ಯವಿದ್ದರೆ ಮುದ್ದಣನಲ್ಲಿ “ಎನೆಂಬ ಕುರ್ವೆಯೋ” ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಹತ್ತಾರು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅದರಂತೆಯೇ ಕೇಶಿರಾಜನ “ಪ್ರಾಯಂ ಕೂಸಾದೊಡೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಂ ಕೂಸಕ್ಕುಮೆ?” ಎನ್ನುವ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ, ಮುದ್ದಣನಲ್ಲಿ “ಪ್ರಾಯಂ ಕೂಸಾದೊಡೇನೀ ಸಾಯಕಂ ಕೂಸಕ್ಕುಮೆ?” ಎಂದಿದೆ. ಇದರಂತೆಯೇ “ಹಾ ರಾಮಾ ಎಂದು ಸೀತೆ ಬಾಯಳಿ ದಳಳ್”, “ಬೇಡ ಗಡಾ ನಿನಗೆ ಮುನಿಸು” ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಕೇಶಿರಾಜನ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಇದರಿಂದ ಮುದ್ದಣನು ಕೇಶಿರಾಜನ ಕೇವಲ ಛಾಯಾನುವರ್ತಿಯೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ; ಆದರೆ ಕವಿಯಾದ ಮುದ್ದಣನು ವ್ಯಾಕರಣದಂಥ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕೂಡ ಎಷ್ಟು ಆದ್ರ್ವಹೃದಯದಿಂದ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದ್ದನೆಂಬುದಕ್ಕೆ.

ಹೀಗಾಗಿ ಮುದ್ದಣನು ತಾನು ಹೊತ್ತು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಬಹುವುಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾನಲ್ಲದೆ, ತನ್ನ ರಸಿಕತೆ, ಶೃಂಗಾರ, ಬುದ್ಧಿಮತ್ತೆ, ಊಹಾವಿಲಾಸ, ದೇಸಿ-ಲೋಕೋಕ್ತಿ, ಪದ್ಯಮಯ ಶೈಲಿ ಮತ್ತು ಅಭ್ಯಾಸಗಳ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ತೀರ ಗೌರವದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ. ಅವನೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅವನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಓದಿ ಮನದ ಬಯಕೆ ಅಳಿದು ಅವನು “ನುಡಿದುದೆ ಪುರುಳ್” “ಪಿಡಿದುದೆ ತಿರುಳ್” ಎನ್ನುವ ಹಾಗೆ ಕಥೆಯನ್ನು ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದಾನೆ.

ಮುದ್ದುಗನ “ಸೀತಾಪರಿತ್ಯಾಗದ” ಕಥೆ

ಇಡೀ ರಾಮಾಯಣ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ ವರ್ತನೆಯು ಅನೇಕ ತರದ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಎಡೆಯಾಗಿದೆ. ಇದರ ಕಾರಣವೆಂದರೆ “ಸೀತಾಪರಿತ್ಯಾಗ”ದ ಭಾಗವೆ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನು ತಾಯಿ ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಬಿಡುವಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದನೆಂಬುದನ್ನು ಅನೇಕರು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಪ್ರೀತಿ ಮತ್ತು ನಿಷ್ಕರ ಕರ್ತವ್ಯಗಳ ದ್ವಂದ್ವದ ಪ್ರತೀಕದಂತಿದ್ದು, ಕರ್ತವ್ಯಪರಿಪಾಲನೆಯ ಆದರ್ಶನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದರೆ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರ ಪ್ರಕಾರ ಆದರ್ಶ ಗೃಹಿಣಿಯಾಗಿ, ಲೋಕಮಾತೆಯಾಗಿದ್ದ ಪಾವನೆ ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ತೀರ ನಿರ್ಘೃಣವಾಗಿ ಬಿಡುವಲ್ಲಿ ರಾಮಚಂದ್ರನು ತನ್ನ ಹೃದಯದ ಕಾರ್ಪಣ್ಯವನ್ನೂ ಮತ್ತು ಕರ್ತವ್ಯಪರಿಪಾಲನೆಯ ತಪ್ಪು ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆಂದೂ ಮತ. “ರಾಜಾ ಕಾಲಸ್ಯ ಕಾರಣಮ್” ಎಂದಿರುವಾಗ, ಎಂಥ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಪ್ರೀತಿ ಆಮಿಷಗಳೂ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಾರದೆಂದು ಮೊದಲನೆಯ ಪಂಥದವರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರೆ, ಎರಡನೆಯ ಪಂಥದವರ ಪ್ರಕಾರ, ಈ ಸಮಗ್ರಘಟನೆ, ರಾಮಚಂದ್ರನ ಕಾರ್ಯ, ಹೆದರುಗುಳಿತನ, ಮೋಸ, ಮತ್ತು ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿತ್ವದ ಲಾಲಸೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಈ ವರೆಗೆ ಅಸಾಮಾನ್ಯ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ, ಸರ್ವರ್ಥ ವಿಗ್ರಹವಾಗಿ ಮೆರೆದ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ “ಮಣ್ಣಿನ ಕಾಲುಗಳನ್ನು” ಈ ಸೀತಾಪರಿತ್ಯಾಗದ ಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಸೀತಾಪರಿತ್ಯಾಗದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಟ್ಟದ ಗೊಂಬೆಯ ಮೇಲಿನ ಬಣ್ಣ ಹಾರಿದ್ದು, ಅದರ ಹೊಲಸು ಮಣ್ಣುಮೈಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಹೀಗಾಗಿ ರಾಮಚರಿತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಕಥಾ ಭಾಗವುಯಾವನೇ ಕವಿಯ ಕಾವ್ಯಪ್ರತಿಭೆಯ ಒರೆಗಲ್ಲಿನಂತಿದೆ. ಇಡೀ ರಾಮಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ

ಸೀತಾಪರಿತ್ಯಾಗದ ಭಾಗವು ಒಂದು ಮಹತ್ತರವಾದ ಶಿವಧನುಸ್ಸು ಇದ್ದ ಹಾಗೆ. ಈ ಮಹಾ-ಧನುವನ್ನು ಎತ್ತವಲ್ಲಿ ಎಂಥೊಂಥ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಕವಿಗಳೂ ಕಾಲೂರಿದ್ದುಂಟು. ಉತ್ತರಕಾಂಡದ ಮೊದಲು ಬರುವ ಶ್ರೀರಾಮ ಚಂದ್ರನ ಔನ್ನತ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮಂದಿನ ಈ ಕಥೆಯನ್ನೂ ಸಮನ್ವಯಿಸಿ ಹೇಳುವ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಕವಿಗೆ ಇದಿಗೂ ನಿಜವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಸಂಚದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಇದನ್ನಂತೇ ಅನೇಕ ವಿಮರ್ಶಕರು ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣದ ಉತ್ತರಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಈ ಕಥೆ ಮು ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಕೃತವಲ್ಲವೆಂದೂ, ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತವೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅವರಂತೆಯೇ. ಈಕಡೆಗೆ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳು ಹೇಗಾದರೂ ಈ ಶಿವಧನುಸ್ಸನ್ನು ಎತ್ತಲು ಹವಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಹಾಗಾದರೆ, ಇಂಥ ಮಹತ್ತರವಾದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಶೇಷರಾಮಾಯಣಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಮುದ್ದಣ ಕವಿಯು ಯಾವ ರೀತಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆಂಬುದನ್ನೂ ಮತ್ತು ಕೊನೆಗೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯಾವ ಭಾವನೆ ಉಳಿಯುವದೆಂಬುದನ್ನೂ ನೋಡೋಣ.

ಮುದ್ದಣನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಯಾಕಂದರೆ ಈ ಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿರುವಷ್ಟು ಕೂಡ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಕಂಡುಬಾರದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ರಾಮಚಂದ್ರ ಎಷ್ಟೋ ವಾಲಿಗೆ ಬೇಕು. ಅವನ ನಡೆವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬುದ್ಧಿಮತ್ತೆಯೂ ಮತ್ತು ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಯೂ ಇವೆ.

ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಈ ಕಥಾಭಾಗವು ಉತ್ತರಕಾಂಡದ ಸರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಮತ್ತು ಇಲ್ಲೂ ಬರುವ ಸ್ಥೂಲ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕಾವ್ಯಪ್ರತಿಭೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗಮನಿಸಬಹುದು.

(೧) ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ರಾಮಚಂದ್ರನ ಕನಸಿನ ವಿಷಯ ವಾಗಲೀ, ಅದಕ್ಕೆ “ಎನೆ ಕನಸಿತೊಳ್ಳಿಲ್ಲೆಂದದಕೆ ಮುನಿವರ ವಸಿಷ್ಠ ಶಾಂತಿಯಂ” ನೆಗಳ್ಳುವ ಸಂದರ್ಭವಾಗಲಿ ಬರುವದಿಲ್ಲ.

(೨) ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಅಲ್ಲಿ ಏನೋ ಹಿಂದು ಮುಂದು ನೋಡುತ್ತಿರುವ ಹೆದರುಗಳಿಯ ಹಾಗೆ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಚಾರರನ್ನು ಕರೆದು ಕೇಳುವ ಪ್ರಶ್ನೆಯಿಲ್ಲ.

ಅಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಕಾರ ಇಂಥ ಒಂದು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮಚಂದ್ರನ ಎದುರು ಅನೇಕ ವಿಚಕ್ಷಣರು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ ಈ ಮಾತನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:

ತೋಪವಿಷ್ಣುಂ ರಾಜಾಸಂ ಉಪಾಸಂತೇ ವಿಚಕ್ಷಣಾಃ
ಕಥಾ ನಾಂ ಬಸುರೂಪಾಣಾಂ ಹಾಸ್ಯಕಾರಾಃ ಸಮಂತತಃ...
ಏತೇ ಕಥಾಃ ಬಸುರೂಪಾಃ ಪರಿಹಾಸಸಮನ್ವಿತಾಃ
ಕಥಯಂತಿ ಸ್ವ ಸಂಹೃಷ್ಟಾಃ ರಾಘವಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ
ತತಃ ಕಥಾಯಾಂ ಆಸ್ಯಾಂಚಿದ್ ರಾಘವಃ ಸಮಭಾಷತ
“ಕಾಃ ಕಥಾಃ ನಗರೇ ಭದ್ರ, ವರ್ತಂತೇ ವಿಷಯೇಷು ಚ,
ಮಾಮ್ ಆಶ್ರಿತಾನಿ ಕಾನ್ಯಾಯಾಃ ಪಾರಜನಪದಾಃ ಜನಾಃ?”

ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ.

(೩) ಆಗ ಉಳಿದಕಡೆಯ ಹಾಗೆ, ಇಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ರಜಕನೊಬ್ಬನ ಮಾತು ಮಾತ್ರ ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಇಂಥ ಸುದ್ದಿ ಇಷ್ಟು ಹಬ್ಬುವ ವರೆಗೆ ರಾಮಚಂದ್ರನು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದನೇ ಎಂಬ ಆಪಾದನೆ ತಪ್ಪಿದರೂ, ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ಹುಲು ರಜಕನ ಗುರುತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವ ದುರ್ಧರ ಪ್ರಸಂಗವಾದರೂ ತಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಯಾಕಂದರೆ ಜನಪದದ ಜನರು ರಾಮಚಂದ್ರನ ಅನೇಕ ಶೌರ್ಯದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಶ್ಲಾಘಿಸಿದರೂ, ಒಂದರ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಶಂಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅದೆಂದರೆ:—

“ಕೀದೃಶಂ ಹೃದಯೇ ತಸ್ಯ ಸೀತಾಸಂಭೋಗಜಂ ಸುಖಮ್
ಅಂಕಮ್ ಆರೋಪ್ಯತು ಪುರಾ ರಾವಣೇನ ಬಲಾದ್ಧೃತಾಮ್
ಲಂಕಾಮ್ ಆಪಿ ಪುರಾ ನೀತಾಂ ಅಶೋಕಮ್ ತಾಂ ಗತಾಮ್
ರಕ್ಷಸಾಂ ವಶಮಾಸನ್ನಾಂ ಕಥಂ ರಾಮೋನ್ನಕಾತ್ಸೃತಿ?”—ಎಂದು.

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಪ್ರಜಾಪರಿಪಾಲಕನಾದ ಧರ್ಮಜ್ಞನಾದ ಅರಸೇ ಹೀಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಇತರರೂ ಅವನನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿದರೆ ತಪ್ಪೇನು? ಎನ್ನುವ ಭಾವನೆ ರೂಢವಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ:

“ಅಸ್ಮಾಕಮ್ ಆಪಿ ದಾರೇಷು ಸಹನೀಯಂ ಭವಿಷ್ಯತಿ,
ಯಥಾ ಹಿ ಕುರುತೇ ರಾಜಾ ಪ್ರಜಾಃ ತಮ್ ಅನುವರ್ತತೇ

ವಿನಂ ಬಹುವಿಧಾಃ ಬ್ರಶಾಃ ವದಂತಿ ಪುರವ ಸಿನಃ

ನಗರೇಷು ಚ ಸರ್ವೇಷು ರಾಜನ್, ಜನಸದೇಷು ಚ"

ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹತ್ತಾರು ಮೆದುಳಿಗೆ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಬಂದಾಗ, ರಾಮಚಂದ್ರನು ಪರಿತ್ಯಾಗಕ್ಕಾಗಿ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚು ನೈಜ ವಾಗುತ್ತದೆ.

(೪) ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ, ಈ ಪುತಾ ಗದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ರಾಮ ಚಂದ್ರನೇ ತನ್ನ ತಮ್ಮಂದಿರನ್ನು ಕರೆದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ.... ಮತ್ತು ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಅವನಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಇದೆ. "ಶೀಘ್ರಮ್ ಆನಯ ಸೌಮಿತ್ರಿಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ಶುಭಲಕ್ಷ್ಮಣಂ" ಎಂದು ಹೇಳಿ, ತಮ್ಮಂದಿರಿಗೆ ಈ ರೀತಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ:

“ಭವತೋ ನಮ ನರ್ವಸ್ತಂ ಭವತೋ ಜೀವಿಂ ಮಮ;

ಭವದ್ಭಿಃ ಚ ಕೃತಂ ರಾಜ್ಯಂ ಪಾಲಯಾಮಿ ನರೇಶ್ವರಃ;

ಭವಂತಃ ಕೃತಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಾಃ ಬುಧ್ಯಾಶ್ಚ ಪರಿನಿಷ್ಠತಾ.

ಸಂಭೂಯಚ ಮಹರ್ಘೋರ್ಜಯಂ ಅನ್ವೇಷ್ಯ ವೋ ನರೇಶ್ವರಾಃ

ಆಗ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನು ಕಾಣುವ ರೀತಿಯನ್ನು ನೋಡಿರಿ;

“ಅವಾಂಜ್ಞುಯೋ ದೀನಮನಃ”; “ಸಗ್ರಹಂ ಶತಿನಂ ಯಥಾ”;

“ಸಂಧ್ಯಾಗತಮ್ ಇವ ಅದಿತ್ಯಮ್ ಪ್ರಭಯಾ ಪರಿವರ್ಜಿತಮ್”...

ಹತ ಶೋಭಂ ಯಥಾಪದ್ಧಂ ಮುಖಂ ವೀಕ್ಷ್ಯ ಚ ತಸ್ಯ ತೇ”

(೫) ಮತ್ತು ಅವನು ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಬಿಡುವ ಕಾರಣವನ್ನೂ ಅವಳ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯದ ಅರಿವು ಇದ್ದದನ್ನೂ ನೋಡಿರಿ:—

“ಅಹಂ ಕಿಲ ಕುಲೇ ಜಾತ ಇಕ್ಷ್ವಾಕೂಣಾಂ ಮಹಾತ್ಮನಾಂ

ಸೀತಾಪಿ ಸತ್ಕುಲೇ ಜಾತಾ ಜನಕಾನಾಂ ಮಹಾತ್ಮನಾಂ...

ಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥಂ ತತಃ ಸೀತಾ ವಿವೇಕ ಜ್ವಲನಂ ತದ್.

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ತವ ಸೌಮಿತ್ರೇ ದೇವಾನಾಂ ಹನ್ಯವಾಹನಃ...

ಅಂತರಾತ್ಮಾ ಚ ಮೇ ವೇತ್ತಿ ಸೀತಾಂ ಶುದ್ಧಾ ಯಶಸ್ವಿನೀಂ”

ಆದ್ದರಿಂದ,

“ಪತತಿ ಏವ ಅಥಮಾತ್ ಲೋಕಾತ್ ಯಾವತ್‌ಶಬ್ದಃ ಪ್ರಕೀರ್ತ್ಯತೇ

ಅಕೀರ್ತಿಃ ನಿಂದ್ಯತೇ ದೇವೈಃ ಕೀರ್ತಿಃ ಲೋಕೇಷುಪೂಜ್ಯತೇ”

(೬) ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಬಿಡುವಲ್ಲಿಯೂ “ನೆಪದ” ಪ್ರಶ್ನೆ ಇಲ್ಲ.

“ಆರುಹ್ಯ ಸೀತಾಮ್ ಆರೋಪ್ಯ ವಿಷಯಾಂತೇ ಸಮುತ್ಸೃಜ”

ಇಷ್ಟೇ ದುರ್ಯೋಧನ !

“ಪೂರ್ವಮ್ ಉಕ್ತೋಪಮಾ ಅನಯಾ ಗಂಗಾತಿರೇ ಅಹಮ್
ಅಶ್ರಮಾನ್ ಪಶ್ಯೇಮ ಇತಿ; ತಸ್ಯಾಃ ಚ ಕಾಮಃ ಸಂವತ್ಸೃತಾಮ್
ಅಯಮ್”

(೭) ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ಸೀತಾದೇವಿಯೂ ಕೂಡ ತನ್ನ ಪತಿ
ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಈ ರೀತಿ ತೋರಿ,

“ಅಶುಭಾನಿ ಬಹುನ್ಯೇವ ಪಶ್ಯಾಮಿ ರಘುನಂದನ,...

ಅಪಿ ಸ್ವಸ್ತಿ ಭವೇತ್ತಸ್ಯ ಭ್ರಾತುಃ ತೇ ಭ್ರಾತೃವತ್ಸಲಃ

ಅದೇ ಕರ್ತವ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸಿದ್ಧಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

“ಯತ್ತು ಪೌರಜನೇ ರಾಜನ್ ಧರ್ಮೇಣ ಸಮವಾಪ್ನುಯಾತ್,

ಅಹಂ ತು ನ ಅನುಶೋಚಾಮಿ ಸ್ವಶರೀರಂ ನರರ್ಷಭ,

ಯಥಾ ಸ ವಾದಃ ಪೌರಾಣಾಂ ತಥೈವ ರಘುನಂದನ,

ಪತಿರ್ಹಿ ದೇವತಾ ನಾರ್ಯಾಃ; ಪತಿರ್ಬಂಧುಃ ಪತಿರ್ಗುರುಃ

ಪ್ರಾಣೈರಪಿ ಪ್ರಿಯಂ ತಸ್ಮಾತ್ ಭರ್ತುಃ ಕಾರ್ಯಂ ವಿಶೇಷತಃ

ಇತಿ ಮುದ್ದಚನಾತ್ ರಾಮೋ ವಕ್ತವ್ಯೋ ಮಮ ಸಂಗ್ರಹಃ”

(೮) ಅವಳಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ದುಗುಡದ ನಡೆವಳಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿ
ಹೀಗೆನಿಸುತ್ತದೆ; “ಜಾಹ್ನವೀತೀರಮಾಸಾಧ್ಯ ಚಿರಾಭಿಲಾಷಿತಂ ಮಮ,
ಹರ್ಷಕಾಲೇ ಕಿಮರ್ಥಂ ಮಾಂ ವಿಷಾದಯಸಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ?”

(೯) ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳೂ ಕೂಡ ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನಚಕ್ಷುವಿನಿಂದ
ಅವಳನ್ನು “ಅಪಾಪಳಂದೂ ಪತಿವ್ರತೆಯೆಂದೂ” ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು
ತಮ್ಮ ಅಶ್ರಮವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಜನಕತನೆಯಾಗಾಗಿ, ದಶರಥನ ಸೊಸೆಯಾಗಿ,
ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ರಾಜ್ಞಿ, ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಪ್ರೀತಿ
ಯಿಂದ ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

“ಇಮಾಂ ಭವಂತಃ ಸತ್ಯಂತು ಸ್ನೇಹೇನ ಸರಮೇಣ ಹಿ”

ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಋಜುತ್ವ ಸರ್ವತ್ರ ಎದ್ದು ಕಂಡುಬರುವ
ವದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಯಥಾಪ್ರಕಾರ ಮುದ್ದಣನ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನು ಲೋಕದ ಜನರು
ತನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದು

ಕೊಳ್ಳಲು ತನ್ನ ದೂತರನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ ಆಗ ದೂತರು ರಜಕನ ಪ್ರಸ್ತಾಪವನ್ನೆತ್ತಲು, ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನು ಗದರಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳಲು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಅವರು ಒಬ್ಬ ಓಣಿಯ ಅಗಸನು “ಅಗಲ್ದ ಮಡದಿಯಂ ರಘುಜನಂತಿರೆ ಕೊಂಡಾಳೆಮ್; ಬಾಳೆಮ್” ಎಂದು ಬಿರುನುಡಿದನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನು ಇದರ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆಯನ್ನು ಕೂಡ ವಿಚಾರಿಸಹೋಗದೆ, ಆ ರಜಕನ ಪರುಷೋಕ್ತಿಗೆ ಮನಗೆಟ್ಟು ಲೋಕಮಾತೆಯನ್ನು ನಿಂದಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ: “ಹಾ! ಪೊಂಜುರಿಗೆಯೆಂದೇ ಎರ್ದೆ ಗೊತ್ತಿದೆಮ್; ಇಂತು ಕರುಳಂ ಕೊರೆಗುಮ್ ಎಂದು ಅರಿದೆನಿಲ್ಲಕ್ಕಟಾ! ಪಾವನೆಯೆಂದೇ ಒಪ್ಪುಗೊಂಡೆಮ್; ಅದರಿಂದ ಈ ವಿಲಗಮ್ ಒಂದಕ್ಕೆ ತಲೆಮಟ್ಟೆಮ್” ಎಂದು ಉದ್ಗಾರತೆಗೆಯುತ್ತಾನೆ ತಾಯಿ ಸೀತಾದೇವಿಯು ಸುಖದುಃಖವೆನ್ನದೆ, ಚಳಿಬಿಸಿಲೆನ್ನದೆ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ ದೇಹದ ನೆರಳಾಗಿ, ಜೀವದ ಜೀವವಾಗಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರುಷ ಬನ್ನದ ಕೊಳುಂಡು ಪರಿತಪಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಇದೇ ಮರ್ಯಾದೆಯೇ—? ರಜಕನೇನೋ ಗಳಹಬಹುದು. ಗಳಹುವ ಬಾಯನ್ನು ಯಾರೂ ತಡೆಯಲಾರರು. ಆದರೆ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನಿಗಾದರೂ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸವಿರಬೇಕಷ್ಟೇ? ಅವನೂ ನಾಡಾಡಿಯ ಹಾಗೆ ಅವಳ ಚಾರಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಶಂಕಿಸುತ್ತ ನಡೆದರೆ?.... ಇದಕ್ಕೆ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ—? ಪಾವನೆ ಸೀತಾದೇವಿ ಬರಿಯ ಹೂವಿನ ಮೇಲೆ ಹಾರುವ ಪತಂಗವೇ? ಬರಿಯ ಬಣ್ಣದ ಗೊಂಬೆಯೇ?— “ಪೊಂಜುರಿಗೆ”!

ಇಲ್ಲಿಗೇ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ ಕ್ಷುದ್ರ ಮನಸ್ಸು ನಿಲ್ಲುವದಿಲ್ಲ. ಅವನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಲೋಕಪಾವನೆಯು ಕಸವಾಗಿ, ಓಣಿಯ ಅಗಸನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆ ಅಗಸನಿಗೆ ಗುರುಸ್ಥಾನ! “ಆಹಾ! ರಜಕಮ್ ಎನ್ನಮ್ ಎಳಿಸಿದ ನಿಲ್ಲಮ್ ಆದಂ ಎಳ್ಳರಿಸಿದಮ್.” ಪೂರ್ವದ ಮಹೋನ್ನತಿಯು ಎಂದಾದರೂ ಇದಕ್ಕೂ ಕೆಳಗಿಳಿಯಬಹುದೇ? ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ತಾನು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲ: “ಆಗಲ್ ರಕ್ಕಸನ ಬಂದಿಯೊಳ್ ಆಳ್ವಂ ಮಗುಳ್ಳಂ ಆನ್ ಆಳ್ವೊಡ ಕ್ಕುಮೆ?” ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಮರುಪ್ರಶ್ನೆ. ಧೀರ ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾಗಿ, ಆದರ್ಶ ರಾಜನಾಗಿದ್ದ ರಾಮಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಮನಸ್ಸಿನ ಹೊಯ್ದಾಟವೇ? ಈ ರೀತಿ ಅವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ಆಗಿದ್ದರೆ, ಅದನ್ನು ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತಲ್ಲ! ಸೀತಾ

ದೇವಿಯನ್ನು ಪುನಃ ಸ್ವೀಕರಿಸುವಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಹಾಗೆ ಅವನಿಗೇನೂ ಭಿಡೆ ಮುರುವತ್ತುಗಳಿರಲಿಲ್ಲ.

ಆದರೆ, ಇಲ್ಲಿಗೇ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ ಕಥೆ ಮುಗಿಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಸೀತಾ ದೇವಿಯು ತನ್ನ “ಮನಃಪ್ರೀತಿ”ಯೆಂದು ಸ್ವತಃ ತಾನು ಒಡಂಬಟ್ಟರೂ ಲೋಗರ ಮಾತಿನ ಮನ್ನಣೆಗಾಗಿ ಅವಳನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದ ರಲ್ಲೂ ಯಾವ ಹೆಚ್ಚಳವೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. “ಮನಃ ಪ್ರೀತಿ”ಯೆಂದು ಒಡಂಬಟ್ಟು, ಕೇವಲ “ಕರ್ತವ್ಯಪರಿಪಾಲನೆಗಾಗಿ” ಅವಳನ್ನು ಬಿಡಹೊರಟ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರ “ಇನ್ನೇನು? ಕೆಯ್ಯೊಲನೊಳ್ ಬೆಳೆದ ಕುಱುಂಬುಲ್ಲಂ ಕಿಳ್ತು ಬಿಸುಡುವಂತಿರೆ ಸೀತೆಯಂ ಬಿಡುವೆ” ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆಡಬಾರದಾಗಿತ್ತು. ಜೀವಿತೇಶನಿಗಾಗಿ ತನ್ನ ಆತ್ಮಾರ್ಪಣವನ್ನೇ ಮಾಡಿ, ಅವನನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿದ ಸೀತಾದೇವಿ ಕೇವಲ “ಕುಱುಂಬುಲ್ಲೇ” — ಕಸಕಡ್ಡಿಯೇ? ಒಬ್ಬರಿಗೆ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಅವಸರದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿರದವರ ಕೆನ್ನೆಗೆ ಕೊಡುವುದು ಎಂದೂ ಬುದ್ಧಿವಂತರ ಲಕ್ಷಣವಾಗದು.

ಹೀಗೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ ರಾಮಚಂದ್ರನು ತಮ್ಮಂದಿರ ಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ಕೇಳಬಯಸಿದ್ದೂ ಕೇವಲ ನೆಪ. ಒಂದು ನಾಟಕ. ಸ್ವತಃ ಭರತಶತ್ರುಘ್ನಾದಿಗಳು ಸೀತಾದೇವಿಯು ಪರಿಶುದ್ಧಳೂ, ತುಂಬಿದ ಬಸಿರಿಯೂ ಎಂದು ಪದೇ ಪದೇ ಹೇಳಿದರೂ, ಮೊದಲೇ ಮನಸ್ಸು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ ರಾಮಚಂದ್ರನಿಗೆ ಅವರ ಮಾತನ್ನು ಕೂಡ ಕೇಳುವಷ್ಟು ತಾಳ್ಮೆಯಿಲ್ಲ. ಅಂತಲೇ, ಶಾಲೆಯ ಹುಡುಗರ ಹಾಗೆ “ತಮ್ಮ, ಕೆಮ್ಮನಿರ್! ಧರ್ಮವ್ ಅಂತುಟು” ಎಂದು ಭರತನನ್ನು ಗದರಿಸಿ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಘಾತ್ಯಾರ ಚೀತ್ಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಪರಾಧಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೂ ಸೆಕೆ ತಾಕದೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಪುನಃ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ “ಅಪರಾಧ”ವನ್ನು ಕೂಡ, ಹುಲುಮನುಜರ ಹಾಗೆ ರಾಮಚಂದ್ರನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಮೇಲೆ ಹಾಕಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಆಡಿದ ಮಾತುಗಳು ಇವು: “ಮುನ್ನ ಲಂಕೆಯೊಳ್ ನೀನೆ ಪೇಳ್ವೆಯಲ್ಲೆ ಸೀತೆ ಪೂತೆ, ಅವಳಂ ಕೈಕೊಳ್ವುದೆಂದು. ಈಗಳ್ ಏನಾಯ್ತು ? ” ಇದು ನೃಪ-ಸಹಜವಾದ ಧೀಮಂತಿಕೆಯೇ ? ರಾಮನು

ಈ ದೋಷಾರೋಪಣೆಯ ವೇಳೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಾಯುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದನೇ ? ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪುರುಷ ಸಹಜವಾದ ಋಜುತ್ವವಿಲ್ಲ.

ಶ್ರೀ ರಾಮಚಂದ್ರನ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿಗೇ ಮುಗಿಯುವದಿಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿ ತಮ್ಮಂದಿರನ್ನು ಗದರಿಸಿ ಕಳಿಸಿದ ಮೇಲೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ-- ತಾನು ಪರೆಯುಚ್ಚಿದ ಹಾವಿನ ಹಾಗೆ ಇರುವದಾಗಿ “ನಿರ್ಮೋಕ ನಿರ್ಮುಕ್ತ ನಿರ್ಮಲನಸ್ಪ ಫಣಿಯ”ಂತೆ ಇರಬಯಸುತ್ತಾನೆ. ಏನೇ ಆಗಲಿ; ಸಾಧ್ವಿ ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಹಾವಿನ ಪರಿಗೆ ಹೋಲಿಸುವಲ್ಲಿ, ತನ್ನ ಸರ್ಪಜಾತಿಯ ನ್ನಾದರೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ!..... ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ದೃಢ ವಾಗಿದೆ. “ಈ ಸೀತೆಯಂತೆ ತೊರೆದೇ ಸೊಗಂ ಬಾಳ್ವೆಂ; ಇದು ಸಿದ್ಧಂ.” ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ತೊರೆದ ಬಾಳು ರಾಮಚಂದ್ರನಿಗೆ ಸುಖದ ಬಾಳು! ಇದನ್ನು ಕಂಡ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಕೂಡ ತನ್ನ ರೋಷವನ್ನು ತಡೆಯಲಾರದೆ ಆಕ್ರೋಶ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ: “ಇದೆ ಕೊಳ್ ಚಂಡಾಲಂ ‡ ಸಿದ್ಧನಿರ್ವಮ್” ಎಂದು.

ತಪ್ಪೋ ಒಪ್ಪೋ— ಅಂತೂ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನೇನೋ ಈ ರೀತಿ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು ಆದರೆ ಈ ನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆಳೆ ಸುವುದರಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಏನಾದರೂ ಪುರುಷಲಕ್ಷಣವಿದೆಯೇ ನೋಡೋಣ. ಪೆಂಕುಳಿ ಪ್ರಾಣಿ ಪುರುಷಗಾಂಭೀರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯದು. ಅದರಲ್ಲಿ ರಾಜ ನಾಗಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಂತೂ ಅಂಥ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದರೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೇಯ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದೊಂದು ಹಿಂದೊಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ವಭಾವವು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹೇಯವಾಗಿದ್ದಂತೆಯೇ, ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಗರ್ಹಣೀಯ ವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಕರೆದು ಸೀತಾ ದೇವಿಯನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿ ಬಿಟ್ಟುಬರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದನೆಂಬುದನ್ನು ಅಲಿ ಸಿರಿ: “ತಾನೆ ಸೀತೆ ದೋಹದದಿಂ ಅಡವಿಯುರಿಸಿವೆಣ್ಣಳಂ ಕಾಣಲೈಂದು ಬಯಸಿ ದಳಾ; ಅಂತದರಿಂ ಈ ನೆವದಿಂದ ಅಡವಿಯೊಳೆ ಉಳಿದು ಬಾರಾ”— ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ “ಈ ನೆವದಿಂ ಅಡವಿಯೊಳೆ ಉಳಿದು ಬಾರಾ”—

‡ ಅಗಲೇ ಹೇಳಿದ ಹಾಗೆ, ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ರಾಮಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಕೆಲವುಟ್ಟಿನ ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣಗಳಾದರೂ ಇವೆ. ವ್ಯಥಿತನಾದ ರಾಮಚಂದ್ರನನ್ನು ಅವನ ಅನುಜರು ನೋಡಲು ಬಂದಾಗ “ಎದ್ದು ಕುಳ್ಳಿಡು ಕರುಣಾಳುಗಳ ಬಲ್ಲಹಂ”

ರಾಜನಾಗಿ, ಕರ್ತವ್ಯಪರಿಪಾಲನೆಗಾಗಿ, ಎಂಥ ಮೋಹವನ್ನೂ ಬದಿಗೊತ್ತಿ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಮೆರೆಯಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಮಹಾವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಹಾಗೆ ನೆಸಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕೇ? ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಕರ್ತವ್ಯಪರಿಪಾಲನೆ ಎಲ್ಲಿದೆ? ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನು ನಿಜವಾದ ಕರ್ತವ್ಯಪರಿಪಾಲಕನಾಗಿದ್ದರೆ, ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಕರೆದು ಹೇಳಿ ಆ ರೀತಿ ಬಿಡಬಹುದಾಗಿತ್ತಲ್ಲವೇ? ಇದರಿಂದ ಅವನ ಚಾರಿತ್ರ್ಯವೂ ಉದಾತ್ತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು; ಆದರ್ಶರಾಜ್ಞಿಯಾಗಿದ್ದ ಸೀತಾದೇವಿಯ ವ ನಸ್ಸೂ ಬಹುಶಃ ಸಮಾಧಾನ ಹೊಂದುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ, ಮುದ್ದಣನ ರಾಮಚಂದ್ರನು ಹಾಗೆ ಮಾಡದೆ, ಹೇಡಿಯಂತೆ ಬೆನ್ನಲ್ಲಿ ಇರಿದು 'ಸಂದಿಯನ್ನು' ಸೇರುತ್ತಾನೆ. ಪುನಃ ಇದರಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಸಹಜವಾದ ಯಾವ ಧೀರವೃತ್ತಿಯೂ ಇಲ್ಲ.

ಈ ರೀತಿ ರಾಮಚಂದ್ರನ ಚಾರಿತ್ರ್ಯವು ಪತನಹೊಂದಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ, ಇಡೀ ವಿಶ್ವವೇ ದಿಗಿಲುಗೊಂಡಿದ್ದರೆ ಅಶ್ಚರ್ಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಯಾಕಂದರೆ

ಅವರನ್ನು "ಮುದ್ದಗೈಯುತ್ತಾ"ನೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ನೆರವಿಗಳಲ್ಲಿ "ಕದ್ದ ಕಳ್ಳನವೊಲ್ ಅಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರೆ"ನೆಂದು ಹೇಳಿದರೂ, ಸೀತಾದೇವಿಯ ನಿಜಸ್ವರೂಪವೇನಿದೆಯೆಂಬುದು ಅವನಿಗೆ ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ. ಈ ಮಾತನ್ನು ಅವನು ಮುದ್ದಣನ ರಾಮನಕಿಂಠೆ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪೀಳುತ್ತಾನೆ: "ಇವಳಯೋನಿಜೆ, ರೂಪಗುಣಶೀಲಸಂಪನ್ನೆ ಭುವನಪಾವನೆ, ಪುಣ್ಯಚರಿತೆ, ಮಂಗಳಮಹೋತ್ಸವೆ, ಪತಿವ್ರತೆ— ಎಂಬುದಂ ಬಲ್ಲೆ ನಾದೊಡಂ" "ನಿಂದೆಗೊಳಗಾದ ಬಳಿಕ" ಅವಳನ್ನು ಬಿಡಲೇ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಪರಿತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಒಂದ. ಕಾರಣವಿದೆ. "ರವಿಕುಲದ ರಾಯರಸ ಕೀರ್ತಿಯಂ ತಾಳ್ಪರರೆ ? ... ಅಷ್ಟೇ ಏಕೆ ? ಸ್ವತಃ ತನ್ನ ತಂದೆಯೇ ಈ ಅಪಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲವೆ ?— ಸಂಭಾವಿತಸ್ಯ ಚ ಅಪಕೀರ್ತಿಃ ಮರಣಾದ್ ಅತಿರಿಚ್ಯತೆ"— "ಕುವರನಾಗಿದ್ದ ತನ್ನಂ ತಾತ ನುಳಿದುದಿಲ್ಲವೆ ಸತ್ಯಭಾಷೆಗಾಗಿ ?" ಈ ಅಪಕೀರ್ತಿಯ ದೃಷ್ಟಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ರಾಮಚಂದ್ರನೆದುರಿಗಿದೆ. ಅವನು ಕೂಡ ಒಂದೆರಡು ಸಲ "ಮಮತೆಯಂ ಮಹಾಯೋಗಿ ಬಿಡುವಂತೆ" ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಎಡವಿ ಹೇಳಿದ್ದರೂ, "ತಮ್ಮ ನೀನಾಡಿದಂತೆ ಅವನಿಸುತೆ ನಿರಜೆಯಹುದು;..... ಸೈರಿಸಲಾರೆನೀ ದೂಸರಂ; ಮಹಿಯೊಳ್ ಉಳಿದರೆ ಪೃಥು, ಪುರೂರವ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಾದಿ ನರಪತಿಗಳು ? ಸುಮ್ಮನೆ, ಅಪಕೀರ್ತಿಗೊಳಗಾಗಲೇತಕೆ ?" ಎನ್ನುವದು ಅವನ ಮೂಲಸೂತ್ರ. ಉಳಿದ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ ಮುದ್ದಣರ ರಾಮಚಂದ್ರರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇನೂ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ. ಎರಡೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಒಂದೇ ಪಡಿಯಚ್ಚು.

ಮುದ್ದಣ ಕವಿಯು ವರ್ಣಿಸುವಹಾಗೆ, ಈ ಅನುಚಿತವನ್ನು ಕಂಡು, :ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ದಿಕ್ಕು ತಪ್ಪುತ್ತವೆ; ಚಂದ್ರನು ಮ್ಲಾನವದನನಾಗುತ್ತಾನೆ; ದಂಪತಿ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಸಂಕಟಪಡುತ್ತವೆ; ಕಮಲಿನಿ ಹಲಬುತ್ತಾಳೆ. ಸ್ವತಃ ಭಗವಾನ್ ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣನು ಈ ಗಲಭೆಯೇನೆಂದು ನೋಡಲು ಮೂಡುವೆಟ್ಟಿನ ಕೋಡುಗಲ್ಲನ್ನೇರಿ ನಿರುತ್ಸಾಹನಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಈ ದುರ್ಧರ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂಬಂದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಕೂಡ ತಾನು “ತೊಳಚಿದೋಟದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ತುರಚಿ” ಎಂದು ಹೀಯಾಳಿಸಿಕೊಂಡು, “ಕೊಡಲಿಯ ಕಾವೆಂ ಬೋಲಾಯ್ತು ಪುಟ್ಟು” ಎಂದು ಪರಿತಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಜಗಜ್ಜ್ಞಪ್ತವಾದ ಭಗವಾನ್ ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣನು ತನ್ನ ಕುಂದುಕೊರತೆಗಳನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ಸಲಹಬೇಕಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ

ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ ಈ ನಿರ್ಘೃಣತ್ವವನ್ನು ನೋಡಿ, ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಸೀತಾದೇವಿಯ ಮುಗ್ಧಶಿಶುಹೃದಯವನ್ನೂ, ಅವಳ ಅವ್ಯಾಜ ಉತ್ಸಾಹವನ್ನೂ ಕಂಡಾಗ, ರಾಮಚಂದ್ರನ ಬಗ್ಗೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ಆದರವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಯೂಪಸ್ತಂಭಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುತ್ತಿರುವ ಕರುವು ತನ್ನ ಭವಿತವ್ಯವನ್ನು ಅರಿಯದೆಯೇ, ಮುಂದಿನ ಹಸಿರನ್ನು ಮೇಯಲು ಹಾತೊರೆಯುವಂತೆ ಪಾಪ ಸೀತಾದೇವಿಯು ತನ್ನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅರಿಯದೆಯೇ ಹರ್ಷಿತಳಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ತನ್ನ ವಾಂಛಿತವನ್ನು ಕರುಣಾಳು ರಾಘವನು ಪೂರೈಸಿದನೆಂದು ಅವನ ಬಗ್ಗೆ ಅವಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿದೆ: “ಏನಯ್ ಮೈದುನ, ಜೀವಿತೇಶಂ ಎನ್ನೊಂದು ಬಿನ್ನಪಮಂ ತೊರದೆ ನಲ್ಮಿಮಿಗೆ ಪೊರೆದನೇ? ನಿನ್ನಂ ಪೇಳ್ವಟ್ಟಿದನಲ್ತೆ! ಕರುಣಾಕರನಲ್ತೆ! ದೀನೆಯಂ ನಲ್ಲನಲ್ಲ ಮೇಣ್ ಆವಂ ಕಾವಂ!” ಆದರೆ ಅವನಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಯಶಸ್ಸು ಮತ್ತು ಸೌಭಾಗ್ಯಗಳು ದೊರಕಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ “ಆಳ್ವನ ಅಡಿಗಾವರೆಗಳ್ ಆವಗಂ ಸೊಗಮಿಕ್ಕೇ!”

ಹೀಗೆ ಸೀತಾದೇವಿಯು ಉತ್ಸಾಹಿತಳಾಗಿ, ಕೃತಜ್ಞತಾಪೂರ್ಣ ಆಶ್ರನಯನೆಯಾಗಿ ಆಶ್ರಮದ ಮುನಿಕಾಮಿನಿಯರ ಸಲುವಾಗಿ ಬಾಗಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಸಿದ್ಧಳಾಗುವ ದೃಶ್ಯವಂತೂ ತುಂಬಾ ಕಾರಣ್ಯವುಳ್ಳದು. ಹೀಗೆ ಹೊರಟಾಗ ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅದೇ ತುಮುಲ ಹೋರಾಟ. ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ನಿರ್ಮಲಳಾಗಿರುವ ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಬಿಡಲು ಹೊರಟ

ಸಂಕಟ! ಮತ್ತೊಂದೆಡೆಗೆ, ಅಣ್ಣನ ಆಜ್ಞೆ—“ಅನುಲ್ಲಂಘ್ಯಃ ಗುರುವಚನಂ.” ಹೀಗಾಗಿ, ಇಡೀ ಪ್ರಪಂಚವೇ ತನ್ನ ಹಾಗೆ ಹತಭಾಗಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ತಾನು ಏರಿದ ರಥವು ಕೂಡ ತನ್ನಷ್ಟೇ ಪಾಪಿಷ್ಠನೆಂದು ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಹೇಳುವ ಹಾಗೆ:—

“ಧುರದೊಳಾಂತರಂ ಇರಿದು ಮೆರೆಯಲೇರುವ ರಥಮ್
ತರಳೆಯಂ ಕಾನನಕೆ ಕಳುಹಲ್ ಅಡವ್ವೊಲಾಯ್ತು;
ಧರೆಯೊಳ್ ಆರ್ತರಂ ಐದೆ ರಕ್ಷಿಸುವ ಬುದ್ಧಿ

ಕೋನುಲಿಯು ಕೊಲೆಗೆಲಸಕಾಯ್ತು;

ಕರಣಮಿಲ್ಲದೆ ಹೊರೆವ ಹರಣಮಂ ಸುಡಲಿ ನಿ
ಷ್ಪುರದೊಳಂತೀ ಕೃತ್ಯಮೆಸಗುವೆನೊ ರಾಘವೇ
ಶ್ವರನೆಂತಿದಕ್ಕೆ ಬೆಸಸಿದನೊ ತನಗೆನುತೆ ಸೌಮಿತ್ರಿ

ಮರುಗುತೆ ನಡೆದನು”

ಸ್ವತಃ ಸಚೇತನನಾದ ತಾನೂ ಈ ರೀತಿ ಕೊಲೆಗೆಲಸಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗಿರಲಾಗಿ ಮೂಕ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಹಳಿದೇನು ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದು ಸಮಾಧಾನ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಕೆಲಬಲದ ಸ್ಥಾವರ ಜಂಗಮಗಳು ಈ ವಿಪತ್ತನ್ನು ಕಂಡೂ ಕಾಣದ ಹಾಗೆ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ರಥದ ಮೇಲಿನ ಪತಾಕೆಯು ಕೂಡ ರಾಘವನ ದೋಷವನ್ನು ಕಾಣಲಾರದೆ ವಿಮುಖವಾಗುತ್ತದೆ. ಲೋಕ ಪಾವನೆಯೂ ಕೂಡ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಜಾಹ್ನವಿಯಲ್ಲಿ ಮಿಂದು ಶ್ರೀರಾಮ ಮುದ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಅಭಿಷೇಕಮಾಡಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಆಯ್ದ ತಂದ ಹೂಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿ, ಅದರ ತೀರ್ಥಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ದುಃಖಜರ್ಜರಿತನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ನಡೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದಾದಾಗ, ಅದೇ ನಿರ್ಮಲಹೃದಯದಿಂದ “ಎಂ ಕಂದ, ನಡೆಯೊಳ್ ಪಿಂದಾದೈ; ಪಥದೊಳ್ ಕಲ್ಮಮುಳ್ಳಳ್ ಅಣಂ ಇಲ್ಲ; ಇಂತಿರೆ, ಪೆಣ್ ಆರಿ ಸಾಗಿಬರೆ, ನೀಂ ಗಂಡುಗಲಿ ನಡೆಯಲಾರೆಯಾ!” ಎಂದು ಮೃದುವಾಗಿ ಹುರಿದುಂಬಿಸುತ್ತಾಳೆ. ದಾರಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಸಿಂಹಶಾರ್ದೂಲ ಭಲ್ಲೂಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಘೋರ ಕಾನನವನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಪುನಃ ಅವಳ ಮನಸ್ಸು ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ ರಕ್ಷಣೆಯ ಕಡೆಗೇ ಓಡುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ವಿಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ಅವಳಿಗೆ ರಾಮನಾಮವೇ ರಕ್ಷಣೆಯಂತ್ರ. ಅವನೇ ವಿಶ್ವಪಾಲ ಸಕಲ ಸೌಭಾಗ್ಯಮೂರ್ತಿ

ಯಾದ ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಕಡೆಗೆ ಮಾಂಗಲ್ಯವನ್ನು ಅರಸುತ್ತಿರುವ ತನ್ನ ನಡತೆಯನ್ನೇ ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾಳೆ: “ಹಾ ರಾಘವಾ! ಪ್ರಾಣನಾಯಕಾ! ಕೆಟ್ಟನೆಲೈ! ಹಾ ಕರುಣಾಕರಾ, ನೀತಿ ಪುಣ್ಯಮೂರ್ತಿಯಿರೆ ಪುಣ್ಯಾರ್ಥಮಂ ಪೆರತುಂಟೆ?....ಕಮಲಮಂ ಉಳಿದುಂ ಮಧುಭ್ರಾಂತಿಯಿಂ ಕಿಂಶುಕಕ್ಕಿರ ಗುವ ಭ್ರಮರನಂತಿರೆ, ನಿರ್ನಿರಂ ಕಾಡೊಳಾದೆಂ. ನಿನ್ನ ಅಡಿದಾವರೆಯಂ ಉಳಿದು ಬಂದೆಡೆ, ಇಂತೆನಗೆ ಈ ವಿಧಿಯಾಯ್ತೆ! ಹಾ! ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನಾ! ಮುಂತೇನೈ?” ಎಂದು ಅಲ್ಪರೆದು ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಾಳೆ. (ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ ಸೀತಾದೇವಿಯ ಮಾತುಗಳನ್ನೂ ನೆನೆಯಬಹುದು: ಆ ಪದ್ಯದ ಓಟದ ಸುಭಗತೆ, ಭಕ್ತಿಪಾರವ್ಯವನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಸಬಹುದು:

“ಪಾವನಕೆ ಪಾವನಂ ಮಂಗಳಕೆ ಮಂಗಳಮ್ ಅದಾವನ ಚರಿತ್ರೆ
ನಾಮಂಗಳ್ ಆ ರಾಘವನೆ ಜೀವೇಶನಾಗಿರಲೈ, ಆತನಂಘ್ರಿಯಂ
ಅಗಲ್ದೀಗ ನಾಂ ಬಂದ ಬಳಿಕ, ಈವನದೊಳ್ ಇನ್ನು ಪುಣ್ಯಾರ್ಥ
ಮಂ ಗೋಚರಿಪುದೇ—? ವನಜದ ಅರಳಮ್ ಉಳಿದು ಆರಡಿಗೆ
ಬೊಬ್ಬಳಿಯ ಪೂವಿನೊಳ್ ಮಧುವುಂಟೆ? ಸೌಮಿತ್ರಿ ಹೇಳೆಂದು
ಸೀತೆ ಪೊದಕುಳಿಗೊಂಡಳು” .

ಹೀಗಾಗಿ, ಕೊನೆಗೆ ಅನಿವಾರ್ಯವು ಘಟಿಸಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಈ ವರೆಗೆ ಹೇಗೋ ನುಂಗಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದ ವಿಷವನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಹಾಕ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರತಪ್ತ ಆಕ್ರೋಶದಲ್ಲಿ “ಇದೆ ಕೊಳ್ಳಿಂ, ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯಧುರಂಧರಂ, ಅಗ್ರಜನ್ಮ ಆಜ್ಞಾನುವರ್ತಿ, ವೀರಾಗ್ರಗಣ್ಯಂ, ಕೃತಕೃತ್ಯಂ ನಚ್ಚಿನ ಮೈದುನನೆಂ” ಎಂದು ತನ್ನ ಅಳಲನ್ನು ಹೊರಸೂಸುತ್ತಾನೆ

ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೆ, ಮುಂಗಾರ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಉರುಳಿ ಬೀಳುವ ಹೂವಿನ ರಾಶಿಯಹಾಗೆ, ಪ್ರಬಲ ಪ್ರಭಂಜನದ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಹೊರ ಳುವ ಕಪ್ಪುರ ಬಾಳೆಯ ಹೀಗೆ, ಸೀತಾದೇವಿಯು ಭೂಮಿಗೆ ಉರುಳುತ್ತಾಳೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಹೇಗೆ ಹೇಗೋ ಕಮಲಪತ್ರದಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ತಂದು ಅವಳನ್ನು ಉಪಚರಿಸುತ್ತಾನೆ ಈ ಶೈತ್ಯೋಪಚಾರ ಸವರ್ಯೆಗೆ ಎಚ್ಚತ್ತ ಸೀತಾದೇವಿ ಇಂಥ ದಾರುಣವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಆಡುವ ಮಾತುಗಳಾವು?— ಈಗ್ಯೂ ಅವಳಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ ಬಗ್ಗೆ ಮುನಿಸಿಲ್ಲ; ಅನಾದರವಿಲ್ಲ.

ತಾನು ನಂಬಿದ ದೈವವು ಮಾತ್ರ ಬಯಲಾಯಿತೆಂದು ಹಲಬುತ್ತಾಳೆ ನಿಜವಾಗಿ ತಪ್ಪೇ ಆಗಿದ್ದರೆ, ತನ್ನ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿ ಮನ್ನಿಸಿ ಕಾಯಬೇಕಲ್ಲವೇ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಇದು ಮೀರಿ ಮಾತೇ ಹಾಗಿದ್ದರೆ “ಊರಲ್ಲಿ ಮಾರಿಯೆಂದು ಮನವೋರಿಯಂ ಮಾರುಗುಡುವರೆ?” ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾಳೆ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಮುದ್ದಣ ಕವಿಯು ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಲೋಕಮಾತೆಯು “ಸಾಲ್ಗಡಲೋಳ್ ಅನುದು ಪುಟ್ಟಿದುದಂ ನೆನೆದಳಲ್ಲದೆ ನಂಜುರ್ಕಿದುದಂ ಏಗೆಯ್ದುಂ ಬಗೆಯದಾದಳಾ”. ಮುದ್ದಣನ ಹಾಗೆ ನಮಗೂ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ “ಅಳಲ್ ಕೊರಲನೊಂಕುಗುಂ”. “ಇಂಥ ವೆಣ್ಣೊಳೊಂದು ಬಾಳ್ತೆ ಬಾಳ್ತೆಯೇ?”....

ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ ಕವಿಯು ಚಿತ್ರಿಸಿದ ಸೀತಾದೇವಿಯು ಪಾತ್ರದಕಿಂತ ಮುದ್ದಣನ ಚಿತ್ರವು ಹೆಚ್ಚು ಮನೋಹರವಾಗಿದೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ರಾಮಚಂದ್ರನ ಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಮುದ್ದಣನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರಬಹುದಾದ ನಷ್ಟವನ್ನು ಸೀತಾದೇವಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸರಿಮಿಗಿಲಾಗಿ ಪೂರ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಯಾಕಂದರೆ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ಸೀತಾದೇವಿಯ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲೋಕರ ಹಾಗೆ ನಾಲ್ಕಾರಾದರೂ ಕಟುಮಾತುಗಳು ಹೊರಡದೆ ಇಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಮೊದಲೊಂಡು ರಾಮಚಂದ್ರನಿಗೂ ಒಂದೆರಡು ಚುಚ್ಚುಮಾತುಗಳು ತಾಕದೆ ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವಳು ಆಡಿದ ಮಾತನ್ನು ಅವಳ ಬಾಯಿಂದಲೇ ಕೇಳಿರಿ :

“ಆರಿದೊಡೇಗೆಯ್ವರ್ ಇದು ತನ್ನ ಮರುಳಾಟಮ್; ಆ ರಾವಣನ ತಮ್ಮ ನೈಸತಿ ವಿಭೀಷಣಂ; ಭೀರುಗಳಂ ಅರಿದಸನೆ? ಸೋದರಂಗುರೆ ಮುಳಿದ ಸುಗ್ರೀವನೆಂಬವಂಗೆ ಕಾಲುಣ್ಯನಿರ್ದಪುದೆ? ಮತ್ತಳಿದ ಮಂತ್ರಿಗಳದಾರುಂಟು?....ನೀನೊಪ್ಪಿ ಘೋರಾಟವಿಗೆ ಕೊಂಡು ಬಂದೆ....” ಇತ್ಯಾದಿ. ಪುನಃ ಸೀತಾದೇವಿಯ ಬಾಯಲ್ಲಿಯ ಈ ಕಟಕಿಯನ್ನೂ ಕೇಳಿರಿ:

“ಏಕೆ ನಿಂದಿಹೆ ವೋಗು ಸೌಮಿತ್ರಿ, ಕೋಪಿಸನೆ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥನಿಲ್ಲಿ ತಳವಿ ದೊಡೆ? ನೆರವುಂಟು ತನಗೆ ಈ ಕಾಡೊಳುಗ್ರಜಂತುಗಳೆಲ್ಲಿ; ರಘುನಾಥನೇಕಾಕಿಯಾಗಿರ್ಪನು!” ಅಂತಲೇ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ಸೀತಾದೇವಿಯು

ಸಾಮಾನ್ಯರ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪುನಃ ಆದರ್ಶದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಾದರೆ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಸ್ವಂತಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. “ಕಡೆಗೆ ಕರುಣಾಳು ರಾಘವನಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ; ಕಡುಪಾತಕಂಗಳಿದ್ದು ಪೆಣ್ಣಾಗಿ ಸಂಭವಿಸಿದೊಡಲಂ ಪೊರೆವುದು ಎನ್ನೊಳ್ ಅಪರಾಧಮುಂಟು” ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಮುದ್ದಣನ ಸೀತಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಈ ರೋಷವೂ ಇಲ್ಲ; ಇಂಥ ಸಮಾಧಾನದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಇಬ್ಬರೂ ಕವಿಗಳೂ ಅನುಸರಿಸಿದ ಅಕರಗಳೂ ಕಾರಣವಿರಬಹುದು. ಅಂತಲೇ ಸಸ್ತಕನ್ನಿಕೆಯರಲ್ಲಿ ಆದರ್ಶಳಾಗಿದ್ದ ಸೀತಾದೇವಿಯ ಬಾಯಿಂದ ಒಂದು ಕೂಡ ಕಟು ಮಾತು ಹೊರಬರುವದಿಲ್ಲ. ಇದೇನೂ ಅವಳ ಮಾನವ್ಯತೆಯ ಲಕ್ಷಣದ ಕೊರತೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಕೂಡದು. ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಇಂದು ನಾವು ದಿನಾಲು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು, ಅವಳು ನಮ್ಮ ಹಾಗೇ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಣ್ಣಿನ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿರುವಳೆಂದಲ್ಲ; ಆದರೆ ಸತ್ಯ ಮತ್ತು ತಾಳ್ಮೆಗಳ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದ್ದಳೆಂದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುದ್ದಣನ ಸೀತಾದೇವಿಯು ಯಾರನ್ನೂ ಬಯ್ಯಾಡುವದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ದುರ್ಧರ ಪ್ರಸಂಗ ಅವಳಿಗೆ ಬಂದುದು ಅವಳ ಪ್ರಕಾರ ಪೂರ್ವಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಯಾವ ದಂಪತಿಗಳನ್ನು ಅಗಲಿಸಿದ್ದಕ್ಕೋ, ಇಲ್ಲವೆ ಪತಿವ್ರತೆಯನ್ನು ಹಳಿದದ್ದಕ್ಕೋ ಇರಬಹುದು!

ಸ್ವತಃ ರಾಮಚಂದ್ರನು “ಗೋರಿಟ್ಟ ಸೈಪಂ ದುರ್ವಿಷಯಂಗಳ್ಗೆ ಸೂರೆ ಗೊಟ್ಟು, ನಿರಯದ ಬಾಗಿಲ್ಗೆ ಪಿಗೆಂದು ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖನಾಗಿ ಪೋಪಂತೆ” ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಮೋಸದಿಂದ ಕಾನನಕ್ಕಟ್ಟಿದ್ದರೂ, ಅವಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅವನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅಪಾರವಾದ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿದೆ. ಅವನೇ ತನ್ನ ಆಧಾರನೆಂದು ಇನ್ನೂ ನಂಬಿದ್ದಾಳೆ. ಅದೇ ಮೊದಲಿನ ಭಕ್ತಿವಿಶ್ವಾಸಗಳಿಂದ ಅವನ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾಳೆ:

“ರಾಘವಂ ಎನ್ನಂ ಉಳಿದೊಡಂ ಆನೆಂತುಂ ಆತನಡಿಯಂ ಬಿಡೆಂ; ಆತನೆ ಎನಗೆ ಗ.ರು; ಆತನೆ ನಾಥಂ; ಆತನೆ ಜೀವಂ; ಆತನೆ ಭಾಂಧವಂ.” ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, “ರಾಘವನ ಶಾಸನಂ ನಾಡಂ ಸಮಂತು ಕಾಡಂ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲದೆ ಆಳ್ಗು ಮಲ್ತೆ! ಆತನ ಅಡಿಯೊಲೈಯೊಂದೆ ಇರಲೈ!”—ತನ್ನ ಕೊನೆಯ ವಾಂಛಿತವಾಗಿ, ರಾಮಚಂದ್ರನೇನಾದರೂ ತನ್ನ ವಿಷಯವನ್ನು

ಕೇಳಿದರೆ, ‘ಅಬಲೆ ಮರುಗಿದಳಿಲ್ಲ; ಮಾರ್ನುಡಿದಳಿಲ್ಲ; ದೂರಿದಳಿಲ್ಲ; ನೀನೆ ಗತಿಯೆಂದು ನಿನ್ನ ಅಡಿಯಂ ನೆನೆಯುತೆ ಕಡೆವೊಳ್ಳಂ ಪಾರುತಿರ್ಪಳ್’ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿ ಬಿನ್ನವಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷಮೆ ಕೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಉರ್ವಿಳಾದ್ಯರಿಗೆ ತನ್ನನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದೆಂದು ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚೆಂದರೆ ಜಗತ್ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ, ಲೋಕಮಾತೆಯು ಲೋಗರ ಅನುವಿಗೊಂದು ದಮ್ಮಣಿಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ಈ ರೀತಿ ರಾಘವನ ಪಾದತಲದಲ್ಲೇ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದ, ಸೀತಾ ದೇವಿಯ ಕನಿಕರ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಯಾರು ಕಣ್ಣೀರಿಕ್ಕಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ?—ಅವಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತಿರುಗಿ ಹೊರಡುತ್ತಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಕೂಡ, ಗಾಳಿಗೆ ಬೀಸಿ ಹಿಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಕೌಸುಂಭಾಂಬರದಂತೆ, ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದ ಅಟ್ಟೆಯಂತೆ ಮಾತ್ರ ಹೊರಬರುತ್ತಾನೆ.

....“ಕೈವೊಲನೊಳ್ ಬೆಳೆದ ಕುಟುಂಬುಲ್ಲಂ ಬಿಸುಡುವ,”———
“ನಿರ್ವೇಕ ನಿರ್ಮುಕ್ತ ನಿರ್ಮಲನಪ್ಪ,”— “ರಜಕಂ ಎನ್ನಂ ಏಳಿಸಿದನಿಲ್ಲಾ: ಆದಂ ಎಚ್ಚರಿಸಿದಂ” ಎಂದು ರಜಕನ ಗುರುತ್ವಕ್ಕೆ ಮಾರುವೋಗುವ,—
“ಪೊಂಜುರಿಗೆಯೆಂದೇ ಎದೆಗೊತ್ತಿದೆಂ”, “ಸೀತೆಯಂ ತೊರೆದೇ ಸೊಗಂ ಬಾಳ್ವೆಂ”— ಎಂದು ಸಾರುವ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನಿಗೂ,

ಇಂಥ ಕವಡುತನದ ವಿಷಮ ಸರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ಕೂಡ, “ಎಮ್ಮೆಲ್ಲ ಗೆಗ ಶ್ರೀರಾಮನ ಅಡಿದಾವರೆಯ ಒಲ್ಮೆಯೊಂದು ವಜ್ರಪಂಜರಮಕ್ಕೆ! ಸುಖ ದುಃಖಂಗಳ್ ಪಗಲಿರುಳಂತೆ ಲೋಕದೊಳ್ ಪರಿವರ್ತಿಸಿಕ್ಕುಂ; ಶ್ರೀರಾಮ ನೊಲ್ಮೆಯೊಂದೆ ಶಾಶ್ವತಂ; ಆತನ ನಾಮಸ್ಮರಣೆಯೇ ಎನಗೆ ಬಟ್ಟೆ; ಏ ಕರುಣಾಕರಾ, ನೀನೆನ್ನಂ ಕೈಬಿಡದಿರೈ” — ಎಂದು ಹೇಳುವ ಸೀತಾದೇವಿಗೂ ‘ಯಾವೂರ ಕೊಳ್ಳೊಡೆ? ಪೇಕ್ಷಪಿಯರ ಕವಿಯ ಹ್ಯಾಮ್ಲೆಟ್ ಹೇಳುವ ಹಾಗೆ“Look here, upon this picture, and on this, the counterfeit presentment...” ಒಂದು ಅಪ್ಪಟ ಸುವರ್ಣನಾಣ್ಯ; ಮತ್ತೊಂದು “ಟೊಕ; ಟೊಕ”; “ಚಿಂದಿಬೊಂತೆಯ ಅರಸು”....ಅಂತಲೇ, ಮುದ್ದಣನು ಜನ್ನಗುದುರೆಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಪುನಃ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಿತ್ತಿಸಿದಾಗ, ಮನೋರಮೆಯಂತೆ ನಮಗೂ “ಸುಡು, ಸುಡು, ನಿನ್ನ ಜನ್ನಗುದುರೆಯು; ಸೀತೆ ಏನಾ

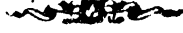
ದಳ್? ಎಂತಿದ್ದಳ್? ಎಂದು ಪೇಳಿ” ಎಂದು ಕೇಳುವಂತೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ವತಃ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನನ್ನು ನೋಡಿ ಅವನ ಬಗೆಗಿರುವ ಅಭಿಮಾನವು ಕಡಿಮೆಯಾದಾಗ, ಸೀತಾಮಾತೆಯು ಈ ಸುಂದರ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಲಂತೂ ಮತ್ತಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಅವಳ ಬಗ್ಗೆ ಕಾರುಣ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆಲ್ಲ. ರಾಮನ ಬಗೆಗಿರುವ ಅಭಿಮಾನವು ಕೆಳಗಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ; ಮುದ್ದಣನ ಸೀತಾದೇವಿಯ ಚಿತ್ರವು ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ಚಿತ್ರದಕಿಂತ ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ಮೇಲೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಇದರಿಂದ ಮುದ್ದಣನ ರಾಮಪಾತ್ರದ ನಿರ್ವಾಹಣವು ಸರಿಯಾಗಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ಅದು ತಪ್ಪಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಸರ್ವಥಾ ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಅವನಿಗೆ ಆದರ್ಶ ರಾಮಪಾತ್ರವು ಏನೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೊತ್ತಿದೆ. ತನ್ನದೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಚಿತ್ರಿಸಬಹುದಾಗಿದ್ದರೆ, ಹೇಗೂ ಚಿತ್ರಿಸಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮುದ್ದಣನು ಪೂರ್ವದ ಚಿತ್ರವನ್ನೇ ಗ್ರಹಿಸಿ, ಕೇವಲ ವೃತ್ತಿಕಾ-ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಇಳಿಯದೆ, ತನ್ನ ಮತ್ತು ಮನೋರಮೆಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಸರಿಯಾದ ನಡೆವಳಿಕೆಯ ಸ್ಪಷ್ಟ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ರಾಮಚಂದ್ರನ “ದುರ್ನಯದ” ಅರಿವು ಅವನಿಗೆ ತುಂಬಾ ಇದೆ. ಸೀತಾದೇವಿಯ ವಿಯೋಗ ದುಃಖವನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ, ಅವನ ಕುತ್ತಿಗೆಯು ತುಂಬಿಬರುತ್ತದೆ — ‘ಅಳಲ್ ಕೊರಲನೌಂಕುಗುಂ’— ಅವಳ ನಿರ್ವ್ಯಾಜವಾದ ಉತ್ಸಾಹವನ್ನು ಕಂಡಾಗ, “ಪಾಲ್ಗಡಲೊಳ್ ಅಮರ್ದು ಪುಟ್ಟಿದುದು ನೆನೆದಳಲ್ಲದೆ ನಂಜುರ್ಕಿದುದಂ ಏಗೆಯ್ದುಂ ಬಗೆಯದಾದಳ್; ಆಃ ಭಾಗ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿ, ನಿನಗಮ್ ಈ ವಿಧಿಯಾಯ್ತಿ?” ಎಂದು ಉದ್ಗಾರತೆಗೆಯುತ್ತಾನೆ ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಅವನು ಕೂಡ “ಸುರಿವ ಅಶ್ರುಜಲಮಂ ಕಿಱುವೆರಲಿಂ” ಮಿಡಿದು ಹೇಗೆ ಹೇಗೋ ಕಥೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೂ, ಆ ಮುಂದು ರಾಮಚಂದ್ರನು ಕೂಡ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪಟ್ಟನೆಂದು ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ರಾಮಚಂದ್ರನ ಕಥೆ ಏನೇ ಆಗಲಿ; ತಾನು ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಪ್ರಮಾದವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗದೆಂದು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ — ಅವನು ಮನೋರಮೆಯನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಬಿಡ: ‘ಸಾಜಮಲೆ ಪತಿಪತ್ನಿಗಳೊಳ್ ವಿಯೋಗದುಃಖಂ ರನ್ನೆ, ನಾನೊರ್ಮೆಯುಂ ನಿನ್ನನುಳಿದು ಬಾಳೆಂ; ಅಂತದರಿಂ ಎಮ್ಮೊಳ್

ಆವಗಂ ಪುದುವಾಳ್ಳೆ ಯುಂ, ದೀರ್ಘಾಯುಮುಂ ಶಿವಂ ನೆಲೆಗೆಯ್ಗೆ”. “ರನ್ನೆ ನಾನೊರ್ಮೆಯುಂ ನಿನ್ನನುಳಿದು ಬಾಳೆಂ”— ಇಡೀ ಸೀತಾಪರಿತ್ಯಾಗದ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ, ಸ್ವತಃ ಕವಿಯ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೇ ಈ ಪರಿಣಾಮವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಮುದ್ದಣನಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ರಾಮಪತ್ರದ ಕಲ್ಪನೆ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯಾಗಲಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುದ್ದಣನು ಮೂಲದ ಚಿತ್ರವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೂ, ಕೇವಲ ವೃತ್ತಿಕಾ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕಿಳಿಯದೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾನೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಹೀಗಾಗಿ, ಕವಿಯ ಕಾವ್ಯಪ್ರತಿಭೆಯ ಒರೆಗಲ್ಲಿನಂತಿದ್ದ ಈ ಸೀತಾಪರಿತ್ಯಾಗದ ಭಾಗವನ್ನು ಮುದ್ದಣನು ತನ್ನದೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮೂಲದ ರಾಮಚಂದ್ರನ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಸೀತಾದೇವಿಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಉನ್ನತವಾಗಿಮಾಡಿ, ಚಿತ್ರವನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೂ....ಆದರೂ.... ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ ಪೂರ್ವಚಾರಿತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ, ‘ಸೀತಾಪರಿತ್ಯಾಗ’ದಲ್ಲಿಯೆ ನಡೆವಳಿಕೆಯನ್ನು ಸಮನ್ವಯಿಸಿ ಹೇಳುವ ಕವಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನವಿದೆಯಲ್ಲವೇ....?

ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಗತಿ

ಈ ವಾದದ ರಥವು ಸಾಗಿಹೋಗಿ ಎಬ್ಬಿಸಿದ ದೂಳು ಇಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ನೆಲಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಿದೆ. ಆ ದೂಳನ್ನು ಮರೆತು ಇಂದು ಓದುಗರು ಆ ರಥದ ಸತ್ಯಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಕೊಳಗುಳವನ್ನುಳಿದು ಬಂದ ಸೈನಿಕನು ತನ್ನ ಆವೇಶವನ್ನು ಒರೆಗಲ್ಲಿಗೆ ಹಚ್ಚಿ ನೋಡಬೇಕು. ಈ ಸ್ವರೂಪದರ್ಶನವನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಅನೇಕ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಕನ್ನಡ ಜನತೆಗೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ....ಇಂದು ಈ ವಾದದ ಸ್ವರೂಪವೇನು? ನಾವು ಬೇಡುವುದೇನು? ಕಂಡುದು ಯಾವುದು? ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಸಂಬಂಧ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ? ಸಾಹಿತ್ಯ-ಪ್ರಗತಿಗಳೆಂದರೆ ಯಾವ ಅರ್ಥ?—ಇವನ್ನು ನಾವು ವಿಚಾರಿಸ ಬೇಕು.

ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಗತಿಪರ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಅಶೆ-ಉದ್ದೇಶಗಳೇನೇ ಇರಲಿ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬರಿಯ ಮುದ್ರೆ-ಅಕ್ಷತೆ-ವಿಭೂತಿ-ಪಂಗು ನಾಮಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಯೇ ಬಿಳಿದಿದೆಯೆಂದೂ, ಈಚೆಗೆ ಕೂಡ ಒಂದು ಮಠವು ಸ್ತೋಮ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಿದೆಯೆಂದೂ ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಿಗೆ “ಪ್ರಗತಿ”ಪರ ದೃಷ್ಟಿ ಇರಲಿಲ್ಲವೇನೋ ಎನ್ನುವ ವರೆಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ತೂಗಿತು.

ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಅರ್ಥವೇನು? ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಗತಿಗಳ ಜೊತೆಯೆಂತು? ‘ಪ್ರಗತಿ’ ಮಗುವಿಗೆ ತೊಡಿಸಿದ ಅಲಂಕಾರವೇ ಅಥವಾ ಕರ್ಣನ ಕವಚದ ಹಾಗೆ ಹುಟ್ಟಿನೊಂದಿಗೇ ಬಂದುದೇ? ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ನಾವು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳ ಬೇಕು. ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಈ ದೃಷ್ಟಿ ಇದ್ದಿತೇ—ಇದೆಯೇ? ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಮನ ಗಾಣಬೇಕು.....

ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಗತೀಲವಾಗಿರಬೇಕೆನ್ನುವಲ್ಲಿ ನಾವು ಸ್ವಲ್ಪ “ಕೂಡಲ- ಸಂಗಮ” ವಿಚಾರ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡ ಹಾಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ-ಪ್ರಗತಿ

ಶೀಲವಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದರ ಉದ್ದೇಶವಾದರೂ ಏನು? ಬರಿಯ ಮನೋರಂಜನೆಯೇ?

ಸಾಹಿತ್ಯವು ಬರಿಯ ಮನೋರಂಜನೆಯ ಕೈಗೊಂಬೆ ಎನ್ನುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಸುಂದರ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ನಾವು ಎರವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ತನ್ನ ತಾಯಿ ಚಾರಿತ್ರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಸಾಶಂಕನಾಗಿ ಒರಲುವ ಹ್ಯಾಮ್ಲೆಟ್‌ನ ಆರ್ತತೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ತನ್ನ ಮೂವರೂ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಂದ ಪರಿತ್ಯಕ್ತನಾಗಿ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕಾರುಣ್ಯ ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಬೇಡುವ ಲಿಯರ್ ದೊರೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಇಜಿಪ್ತದ ಸಾಮಾಜ್ಞಿಕ ಕ್ಲಿಯೋಪಾತ್ರಳಿಗೆ ಹೇಳುವ ಕೊನೆಯ "Finish good lady; the bright day is done, we are for the dark" ಮಾತಿನಲ್ಲಾಗಲಿ, ಅನುಕಂಪೆಯಿದೆಯೆ ಏನಾ ಮನೋರಂಜನೆ ತಿಲಮಾತ್ರವೂ ಸಿಕ್ಕದು ಹಾಗೆಯೇ

“ದಿವಸ ದಿವಸಗಳಿಂ ಕುಂ-

ದುವುವಲ್ಲದೆ ಬಳಿಯುವ ಆಯುವುವಸುವುಂ ಪೆ-

ಚುವುವಲ್ಲವು;....ಸುಖಕ್ಕೆ ಅವಚತ್ತಿಂ”

“ನಿಕ್ಕಷ್ಟಮ್ ಈ ಸಂಸಾರಂ” ಎಂದು ಹೇಳುವ ರನ್ನನ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಮನೋರಂಜನೆ ಇದೆಯೇ? ಮನೋರಂಜನೆ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯವಾಗ ಬಹುದೇ ಏನಾ ಪ್ರಧಾನವಾಗಲಾರದು.

ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಹೋರಾಟವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಎಲ್ಲಿ ಯಾದರೂ ಪಲಾಯನ ಬಯಸುವ “ಹೂವು-ಹೆಣ್ಣು-ಚಂದ್ರಿಕೆ”ಗಳ ಹಾಡೂ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗದು.

ಹಾಗಾದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ನಾವು ಬಯಸುವುದೇನು?....ಎಂಬುದು ಪುನಃ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ. Raymond ಎಂಬ ಅಂಗ್ಲ ವಿಮರ್ಶಕರು ಇದನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನಾವು ನೋಡಿರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅದನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತೋರಿಸುವುದೇ ಸಾಹಿತ್ಯ. "Literature...makes us not only feel about more things but feel more about them." ನಿಜ; ಪರಿತ್ಯಕ್ತ ವೃದ್ಧನ ಕತೆಯನ್ನು ಕಾಣಲಿಕ್ಕೆ ಲಿಯರನೇ ಬೇಕಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಓದಿದಂದಿನಿಂದ

ನಮ್ಮ ನಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೇ ನಾವು ಕಾಣಬಹುದಾದ ಅಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅನುಕಂಪೆ ಮಿಡಿಯುತ್ತದೆ. ಬೇಂದ್ರೆ ಅವರ “ಕರಿಮರಿನಾಯಿ” ಪತಿ ತರಿಗಾಗಿ ನಮ್ಮ ಒಳಗಣ್ಣನ್ನು ತೆರೆಯಿಸುತ್ತದೆ.

“ಭಲರೇ ಭಟ್ಟರು! ಮನೆಯನು ಕಾಯ್ದರು ಏನು ದಿಟ್ಟರೋ!

ಕುನ್ನಿಯು ಒಳಗೇ ಬಂದೇನೆಂದಿತು

ಭಟ್ಟರು ಬಂದರೆ ಕೊಂದೇನೆಂದರು!”

ಈ ಸಹಾನುಭೂತಿಗೆ—ಈ ಅನುಕಂಪೆಗೆ—ಕವಿಕೃತಿ ‘ಸಾಹಿತ್ಯ’ವಾಗುತ್ತದೆ. Raymond ಅವರು ಹೇಳಿದ ಹಾಗೆ ನಮ್ಮ ಜೀವನದ ವೈಶಾಲ್ಯ, ವೈವಿಧ್ಯ, ಆಳವನ್ನು ತೋರಿಸದಿರುವುದು ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗದು. ಈ ಮನೋವೈಶಾಲ್ಯ—ಈ ‘ಪ್ರಗತಿ’—ಸಾಹಿತ್ಯದ ಶೀಲ. ಈ ಕಣ್ಣನ್ನು ಕೊಡದಿರುವುದು—ಈ ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು ಮೀರಿದಿರುವುದು.—ಹೀಗೆ “ಹೃದಯ ಸಂವಾದಿ”ಯಾಗದಿರುವುದು ನಿರಂತರ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗದು. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಈ ಶೀಲವನ್ನನುಲಕ್ಷಿಸಿಯೇ ಮ್ಯಾಥ್ಯಾ ಅರ್ನಾಲ್ಡ್‌ನು “ಸಾಹಿತ್ಯವು ಜೀವನದ ವಿಧಾಯಕ ವಿಮರ್ಶೆ” ಎಂದೂ ಟಿ. ಎಸ್. ಈಲಿಯೆಟ್‌ನು— “The Poetry of people takes its life from the peoples' speech and in turn gives life to it and represents the highest point of consciousness” ಎಂದೂ ಹೇಳಿರುವುದು.

“ಪಾಪಮಿದು ಪುಣ್ಯಮಿದು ಹಿತರೂಪಮ್ ಇದು” ಎಂದು ಕಾವ್ಯೋದ್ದೇಶವನ್ನು ಹೇಳಿದ ನೃಪತುಂಗನಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಾದರೂ ಈ ಲಕ್ಷ್ಯದ ವಿಶಾಲಾರ್ಥವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುಸಾಗಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರ-ಧ್ವನಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಸಂದಿರಬಹುದು ನಿಜ—ಆದರೆ ಮೂಲ ವಿಗ್ರಹದ ಅರಿವು ಅವರಿಗಿದೆ. ಪಾಪ-ಪುಣ್ಯದ ಅರ್ಥ “ಧರ್ಮ”ದ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಒಲವನ್ನು ತೋರಿಸಿರಬಹುದಾದರೂ ಈ “ಹೃದಯಸಂವಾದಿ” ತತ್ವದ ಅರಿವು ಅವರಿಗೆ ತುಂಬಾ ಇದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಆ ಕಾಲದ ವಿಮರ್ಶಾಸೂತ್ರಗಳನ್ನೂ ನಾವು ಅಷ್ಟು ಅನಾದರವಾಗಿ ಕಾಣುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ ಇಂದಿನ ನಮ್ಮ “ಸೂಟು” ನಾಳೆ ‘ಸಂಪ್ರದಾಯ’ವಾಗಬಹುದು—ಅಥವಾ ಈಗಾಗಲೇ ಆಗಲೂ ಹತ್ತಿದೆ. ಮೊಮ್ಮಗನಿಗೂ ಅಜ್ಜನಾಗುವ ಕಾಲ ಇರದೆ ಇಲ್ಲ.

ಈ ಕಾವ್ಯ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ನಮ್ಮ ಕವಿಗಳು ಪಡೆದ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೂ ನೋಡಬಹುದು

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಪರಂಪರೆಯ ಮಠ. ಅದೇ ಮೂಲರಾಮ ದೇವರ ಆರಾಧನೆ, “ನಾಯಕನನ್ಯನಾಗಿ ಕೃತಿ ವಿಶ್ರುತಮಾಗದು” ಎನ್ನುವ ಅದೇ ಪಲ್ಲವಿ, ಅದೇ ಕೊಳಚೆ ನೀರಿ ‘ಸ್ವಾಮಿ ಪುಷ್ಕರಿಣಿ’ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆ,— ಎನ್ನುವವರೆಗೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೋಗಿದೆ. ಆವೇಶವನ್ನುಳಿದು ಬರಿಯ ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾಗಿ ನೋಡುವುದಾದರೆ, ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳ ಪ್ರಯೋಗಗಳಾದರೂ ‘ಪ್ರಗತಿ’ಪರವಾಗಿ ಸಾಗುವೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಕವಿಯೂ ತಾನು ‘ವಿನೂತನ’ ಕವಿಯೆಂದೂ, ತಾನು ಹೊಸದನ್ನು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆಂದೂ ಹೇಳಿಯೇ ಇದ್ದಾನೆ. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ವಿಷಯವು ನಮಗೆ ಉಪಲಬ್ಧವಾದ ಮೊದಲ ಗ್ರಂಥ ದಿಂದಲೇ ದೊರಕುತ್ತದೆ ಹಳೆ-ಹೊಸದರ ತಿಕ್ಕಾಟವನ್ನೂ, ಸರಿ-ತಪ್ಪುಗಳ ನಿರ್ಣಯಸ್ಥಾನವನ್ನೂ— ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ನೃಪ ತುಂಗನು ತನ್ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಪೊಲಗಿಡಿಸಿದವರ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವುದು ಹೀಗೆ:

“ನೆಲಸಿದ ಕಾವ್ಯಂ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣಂ ಸತತಮ್” ಎಂದೆ ಪಟಗನ್ನಡಮಂ ಪೊಲಗಿಡಿಸಿ ನುಡಿವರ್ ದೇಸಿಯಲ್ಲದೆಂದು ಅಱಿದಿದುರ್.”ದೇಸಿಯೂ ಆಗದೆ “ಮಾರ್ಗಿ”ಯೂ ಆಗದೆ ಬಂದ ಕೆಲವು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನೃಪ ತುಂಗನು ಕಂಡಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಯೋಗದ ಬಗ್ಗೆ ಅವನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆಗೆ ಪ್ರಗತಿಪರವಾಗಿ ಬಂದ ಕೆಲವು ಹೊಸ ಛಂದೋ ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ—

“ನುಡಿಗೆಲ್ಲಂ ಸಲ್ಲದ ಕನ್ನಡದೊಳ್ ಚತ್ತಾಣಮುಂ ಬೆದಂಡೆಯುಮ್” ಎಂದು ಈಗಡಿನ ನೆಗತ್ತಿಯ ಕಬ್ಬದೊಳ್ ಒಡಂಬಡಂ ಮಾಡಿದರ್—” ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ರನ್ನನಿಗೆ “ಆರಾತೀಯ ಕವೀಶ್ವರರು” ತೋರಿಸದೆ ಇದ್ದ ಶಾರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ ಹೆಗ್ಗಲಕೆಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ತನ್ನ ‘ಮಾರ್ಗ’ದಲ್ಲಿ ‘ಪೊಸದೇಸಿ’ಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಯಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ತಾನು ಪ್ರಗತಿಪರ ನೂತನನಾದರೂ ಪ್ರಾಚೀನರ ಒರೆಗೆ ನಿಲ್ಲುವ ಧೈರ್ಯವಿದೆ.

“ಪುರಾಣ ಕವಿಪುಂಗವರ್ ಒಳ್ಳಿದರ್; ಈಗಲ್ ಇಲ್ಲ ಸತ್ಯವಿಗಳ್ ಎನಲ್ಗೆ ಬೇಡ—” ಇದು ಅವನ ಆಹ್ವಾನ. ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದ ನಾಗಚಂದ್ರನಿಗೆ, ಕಾವ್ಯಚ್ಛಲದಿಂದ ಉಪದೇಶವನ್ನಿತ್ತು “ಅಖಿಲ ಧರ್ಮಂ ಗಳಂ ಧರ್ಮಪಥ ಪ್ರಸ್ಥಾನದೊಳ್ ಯೋಜಿಸಿದ” ಪರಮಕವಿಗಳು ಪೂಜ್ಯ ರಾದರೂ, ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವು “ಆದ್ಯರ ಅದ್ಯತನ”ವಾಗಿ ಮೆರೆಯುವುದೆಂಬ ವಿಶ್ವಾಸವಿದೆ.

ವಚನಕಾರರಲ್ಲಂತೂ ವಸ್ತು, ನಿರ್ವಹಣ, ಭಾಷೆ, ಉಪಮೆ, ಎಲ್ಲವೂ ನೂತನಮಾರ್ಗದುವು.

“ಅತಿ ಗಂಭೀರಂ ಕಾವ್ಯಂ; ನೀರಸರ್ ಅರಿವಂತೆ ಏನಿದು ತಾರೆಲೆಯೇ? ಬೀದಿವಾಡೆ? ನೆರೆವಿಯ ತುಮುಕೆ?” ಎಂದು ಗಿರಿಜಾಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಬರೆದ ಹರಿಹರನಂತೂ ‘ಅಲ’ ಕುಳದ ಗೊಡನೆಗೆ ಕೂಡ ಹೋಗಿಲ್ಲ. ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನದ ರಾಘವಾಂಕನ ಕಾವ್ಯ “ಪೊಸಕಾವ್ಯ ಕನ್ನಿಕೆ”; ಪಟ್ಟದಿಯ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಯತ್ನ. “ನಡೆವರೆಡಹದೆ ಕುಳಿತರೆಡಹುವರೆ?—” ಇದು ಅವನ ಸಾಹಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿ.

೧೭ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನಂತೂ ಹಳೆಯದೆಲ್ಲ ಹೊನ್ನು ಹೊಸದು ಕಸವೆನ್ನುವವರಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬುದ್ಧಿಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. “ಮುನ್ನ ಕಬ್ಬು ಗಳನುಸುರಿದರ ಲಕ್ಷಣಮಲ್ಲದೆಯು ವೆರತೆನೆಗೆ ಸಲ್ಲದು” ಎಂದು ಪೂರ್ವಕವಿ ಗಳನ್ನು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ನೆನೆದರೂ, ‘ವಿನೂತನ’ ಕವಿತೆಯನ್ನು ಜರೆವವರ ವೃತ್ತಿ ಅವನಿಗೆ ಸೇರದು:

“ಕೆನೆವಾಲ ಕಡೆದು ನವನೀತಮಂ ತೆಗೆದು ಬಾಯ್ಗೆ ಇನಿದಾಗಿ ಸವಿ ಯದೆ, ಪುಳಿವಿಳಿದು ರಸಮನೆ ಕಿಡಿಸಿದೊಡೆ ಕರೆದ ಸುರಭಿಗಪ್ಪದೆ ಕೊರತೆ? ....ವಿನೂತನ ಕವಿತೆಯೆಂದು ಕುಂದಿಟ್ಟು ಜರೆದೊಡೆ ಪೇಳ್ವವನೊಳ್ ಅವ ದೂಣೆಯಂ? ಜಾಣರ್ ಇದನರಿದು ಮತ್ಸರವನುಳಿದು ಆಲಿಸುವುದು—” ಇದು ಅವನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ.

ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳ ಈ ಉದ್ದೇಶಗಳೆಲ್ಲ ಬರಿಯ ಗಾಳಿಯ ಮಾತಾಗಿ ಯಾಗಲಿ ಫಲ ಪಡೆಯದ ಮನೋಬಯಕೆಯಾಗಿ ಆಗಲಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ.

ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೇ ನೋಡಿದರೆ, ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ವಸ್ತು ಮತ್ತು ವಿವರಣೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗುತ್ತ ಸಾಗುವೆ ಯೆಂಬುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

೧೦-೧೧ನೆಯ ಶತಮಾನದ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಚರಿತ್ರೆಗಳು ಜನರ ಮನ ಸ್ಸನ್ನು ಹಿಡಿಯುವೆಂದು ಕಂಡಾಗ, ಜನರ ಲೋಪ-ದೋಷಗಳನ್ನು ಬಿಚ್ಚು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳುವ 'ವಚನ' ಪದ್ಧತಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿತು.

ವಚನಕಾರರಿಗೆ ಕಥೆ ಬೇಕಿಲ್ಲ; ವಸ್ತು ಬಂದ ಹಾಗೆ ಬಟವಡೆ ಮಾಡು ತ್ತಾರೆ; ಎಲ್ಲವೂ ಸ್ಪಷ್ಟ ನುಡಿ.

ಹೆಣದ ಕುರುಡುಸೊಕ್ಕಿನ ಬಗ್ಗೆ ಅವರ ಮಾತು ಹೀಗೆ!— “ಹಾವ ತಿಂದವರ ನುಡಿಸಬಹುದು; ಗರ ಹೊಡೆದವರ ನುಡಿಸಲು ಬಹುದು: (ಆದರೆ) ಸಿರಿಗರ ಹೊಡೆದವರ ನುಡಿಸಲು ಬಾರದು!” ಜಾತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೋ? ಅವರ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸಿದ್ಧವೇ ಇದೆ.

“ಕಾಸಿ ಕಂಬಾರನಾದ ಬೀಸಿ ಮಡಿವಾಳನಾದ; ಹಾಸನಿಕ್ಕಿ ಸಾಲಿಗ ನಾದ; ವೇದವನೋದಿ ಹಾರುವನಾದ; ಕರ್ಣದೊಳ ಜನಿಸಿದರುಂಟೇ ಜಗದೊಳಗೆ?”

ಜನರ ಮನೆಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅವರವರ ಜೀವನ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಅವರವರ ಹೊಸ್ತಿಲವರೆಗೆ ಒಯ್ದು ಮುಟ್ಟಿಸಿ ಬಂದರು.

“ಕಾಯಕವೇ ಕೈಲಾಸ” “ಅಯ್ಯಾ ಎಂದಡೆ ಸ್ವರ್ಗ, ಎಲವೊ ಎಂದಡೆ ನರಕ” “ಕಳಬೇಡ ಕೊಲಬೇಡ ಹುಸಿಯ ನುಡಿಯಲು ಬೇಡ.....ಇದೇ ಅಂತರಂಗ ಶುದ್ಧಿ ಇದೇ ಬಹಿರಂಗಶುದ್ಧಿ!” “ಲೋಕದ ಡೊಂಕ ನೀವೇಕೆ ತಿದ್ದುವಿರಿ? ನಿಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ತನುವ ಸಂತೈಸಿಕೊಳ್ಳಿ; ನಿಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ಮನವ ಸಂತೈಸಿಕೊಳ್ಳಿ!”—ಎಲ್ಲವೂ ಬಿಚ್ಚುವಂತೆ. ವಚನಕಾರರಿಗೆ ತತ್ತ್ವ ಹೇಳ ಲಿಕ್ಕಾಗಲಿ, ಸುಳಿ ತೆಗೆಯಲಿಕ್ಕಾಗಲಿ ಕಥೆ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಬಣ್ಣದ ಥಳುಕು ಅನವಶ್ಯ.

೧೩-೧೪ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಮಾತು ತೀರ ಗದ್ಯಮಯ ವೆನಿಸಿದಾಗ, ಕಲಾಮಯ ರೀತಿ ಪುನಃ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂದಿತು. ೧೪-೧೫ ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ವೈದಿಕ ಕಥೆಗಳು, ೧೬-೧೭ರ ವೈದಿಕ ಮತ್ತು ಶಿವ ಶರಣರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅವಿರತವಾಗಿ ನಡೆದ ನೂತನ ಪ್ರಯತ್ನ ಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಗತಿ

ಚಾಮರಸನಂಥವರಿಗಂತೂ “ದೇಗುಲವೆ ಮಾತಾಡುವಂದದೊಳೆ” ಬರಿಯ ಗುಹಾಧ್ವನಿಯ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆಯದೆ ಹೊಸದನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಅಶಿ:

“ಸತ್ತವರ ಕಥೆಯಲ್ಲ ಜನನದ

ಕುತ್ತದಲಿ ಕುದಿಕುದಿದು ಕರ್ಮದ

ಕತ್ತಲೆಗೆ ಸಿಲುಕುವರ ಸೀಮೆಯ ಹೊಲಬು ತಾನಲ್ಲ”

—ಇದು ಅವನ ಕಾವ್ಯದ ವಸ್ತು. ವಿವರಣೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ೧೦-೧೧ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭೂಯಿಷ್ಠ ಚುಪ್ಪಾಶೈಲಿ, ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ತಿಳಿಗನ್ನಡ ವಚನ ರೀತಿ, ೧೩-೧೪ರ ಹಾಡುಗಬ್ಬ, ೧೫ರ ಪಟ್ಟದಿ ಪ್ರಾಭಾನ್ಯತೆ, ೧೬-೧೭ರ ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳು—ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ನಾವು ಗುರುತಿಸುತ್ತೇವೆ

೧೭ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸರ್ವಜ್ಞನಂತೂ ಅನೇಕ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿ ಪುರುಷ. ವಸ್ತು, ರೀತಿ, ಶೈಲಿ, ಛಂದಸ್ಸು, ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ—ಎಲ್ಲವೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಹೊಸವು. ಅವನಿಗೂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯ ದಂಭ, ಅಹಂಕಾರ, ಅಜ್ಞಾನ, ಆಲಸ್ಯ, ಪರಾವಲಂಬನವೃತ್ತಿ—ಎಳ್ಳಷ್ಟೂ ಸೇರವು. “ನಾಯಕನನ್ಯನಾಗಿ ಕೃತಿ ವಿಶ್ರುತಮಾಗದೆಂದು” ಹೇಳಿದ ನಾಗಚಂದ್ರನ ರಾಮಾಯಣದ ಕಲ್ಪನೆಗೂ ಸರ್ವಜ್ಞನ ಕಲ್ಪನೆಗೂ ಅಜಗಜಾಂತರ! “ಭಾರತಕೂ ಭಾರತಮವಾಗಿ” ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಮಹಾಭಾರತದ ಬಗ್ಗೆ ಯೂ ಅವನಿಗೆ ಅಷ್ಟೇ ಪುರಸ್ಕಾರ. ಹೆಸರುಗಳನ್ನಳಿದರೆ ಆ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ವಿಷಯ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಸರ್ವಜನ ಸಮ್ಮತವೆಂದು ಅವನ ಸಂಶಯ:

“ಹಾದರದ ಕಥೆಯನ್ನು

ಸೋದರರ ವಧೆಯನ್ನು

ಆದರಿಸಿ ಪುಣ್ಯಕಥೆಯೆಂದು

ಕೇಳುವರು—ಈ ಮಾದಿಗರ ನೋಡು!”

ಇದು ಅವನ ವಿಮರ್ಶೆ. ಸರ್ವಜ್ಞನ ಈ ವಿಮರ್ಶೆಯ ವಿತರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಜಂಗಮ, ಜೈನ—ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ “ಹವಿರ್ಭಾಗ”ವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ.....

ಅವನಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಛಂದಸ್ಸು ಕೂಡ ಪ್ರಗತಿಪರವೇ.

ಕರಸ್ಥಲದ ನಾಗಿದೇವನ “ತ್ರಿವಿಧಿ”ಗಳಲ್ಲಿಯಂತೆ ಈವರೆಗೆ ಬಹು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬರಿಯ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಚರ್ಚೆಗಳ ವಾಹಕವೇ ಆಗಿದ್ದ ತ್ರಿಪದಿ, ಮೊದಲನೆಯ ಸರ್ವಜ್ಞನಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಸರ್ವಜ್ಞನ ಮಾತಿನ ರೀತಿಯೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಜನರ ನುಡಿಯಿಂದಲೇ ಬಂದುದು.

“ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಪೊಡೆದಿಹರೆ ಹೋಳಪ್ಪ ತೆರನಂತೆ”

“ತುಪ್ಪವಾದಾ ಮೇಲೆ ಹೆಪ್ಪನೆರೆದವರುಂಟೆ?”

ಇವು ಅವನ ಅಲಂಕಾರಗಳು.....

ಸರ್ವಜ್ಞನ ಕಾವ್ಯದ ವಸ್ತು ಏನೋ?.....ಅದು ಜೀವನದ “ವಿಧಾಯಕ ವಿಮರ್ಶೆ”. ಅಲ್ಲಿ ಹೊಡೆತವೂ ಇದೆ, ಹೊಗಳಿಕೆಯೂ ಇದೆ.

ಒಕ್ಕಲಿಗರು, ಕಾರ್ಮಿಕರು, ಪತಿತರು—ಎಲ್ಲರೂ ಇವನ ಕಾವ್ಯನಿಕಷದ ಒರೆಗೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ಒಕ್ಕಲಿಗನು ಅವನ ಪ್ರಕಾರ ಮಾನವ್ಯದ ಪ್ರಥಮ ಅವಶ್ಯಕತೆ. ಅವನ ವಿದ್ಯೆ: “ಕೋಟಿ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಟಿ ವಿದ್ಯೆಯು ಮೇಲು.” ಅವನಿಂದಲೇ ಜಗದ ಅಸ್ತಿತ್ವ:

“ಭಂಡಾರ ತುಂಬಿ ನೀ—

ಭಂಡಿಯಲಿ ಹೇರುವರೆ

ಮಂಡಲವನಾಳಿ ಮೆರೆಯುವರೆ

ಒಕ್ಕಲನು ಕೊಂಡಾಡಬೇಕು ”

ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಬರಿಯ ಬಾಹ್ಯಾಡಂಬರಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡವರಿಗೆ ಅವನಲ್ಲಿ ಪುರಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲ.

“ಪಕ್ಷಕೊಂದುಪವಾಸ, ಪುಕ್ಕಟೆ ತ್ರೀತುಲಸಿ, ಸಿಕ್ಕಿಸಿಕ್ಕಿದಲಿ ಹರಿ ನಾಮ” —ಇದು ಸ್ವರ್ಗದ ದೃಢವಾದ ದಾರಿಯಲ್ಲ.

ಸರ್ವಜ್ಞನು ತೀರ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತ ಕವಿ. ಮಾನವ್ಯ ಅವನಿಗೆ ಮುಖ್ಯವೇ ಎನಾ ಅದರ ವಿಭಾಗ ಕೃತಕ; ಜಾತಿ ಧರ್ಮಗಳು ಮಾನವನಿರ್ಮಿತ. “ಕೂಳು” ದೊರೆತಮೇಲಿನ ವಿಷಯ:

“ಕೂಳಿಂದ ಕುಲ ಬೆಳೆದು

ಬಾಳಿಂದ ಬಲ ಬೆಳೆದು

ಕೂಳು ನೀರುಗಳ ಕಳೆದರಾ ಕುಲಗಳನು
ಕೇಳ ಬೇಡೆಂದ | ”

ಎಂತಲೇ ಅವನದು ಬರಿಯ “ಉಫೇ” ಪಂಥವಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಇಷ್ಟು ದಿನ ರಾಜರನ್ನು ಹೊಗಳಿ ‘ಸಂಪ್ರದಾಯಶರಣ’ವೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಸಾಹಿತ್ಯವು, ಮತ್ತೊಂದು ಮೈಗಳ್ಳ ಬಡತನವನ್ನು ಕೂಡ ವರ್ಣಿಸುವ ಇಂದು ಬರಿಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕಂದರಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಟ್ಟೀತು. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಯಾವ ಕೃತಿಯಷ್ಟೇ ಮೈಗಳ್ಳ ಕೂಲಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ “Load of wood”ವೂ “ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಸಾಹಿತ್ಯ”. ಸೆಲ್ಲೆವುಂಡಾಸುಗಳ ಹೃದಯದ ಸ್ಪಂದನವೂ ಚಿಂದಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಹೃದಯದ ಸ್ಪಂದನವೂ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾಗವು. ಮಾನವ್ಯ ಅನಂತವಾಗಿ ಒಂದೇ ಆಗಿದೆ ಎಂತಲೇ ಸರ್ವಜ್ಞನು ಈ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ದೋಷಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ:

“ಅಕ್ಕಸಾಲೆಯ ಮಗುವು
ಚಿಕ್ಕದೆಂದಿನಬೇಡ
ಚಿಕ್ಕಟವು ಮೈಯ ಕಡಿವಂತೆ ಚಿಮ್ಮಟವ-
ನಿಕ್ಕುತಲೆ ಕಳುವ”

ಮಗು ಕೂಡ ತಾಯಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲೇ ಈ ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿತಿದೆ.

ಗಾಣಿಗನೂ ಹಾಗೇ:—

“ಗಾಣಿಗನು ಈಶ್ವರನ
ಕಾಣನೆಂಬುದು ಸಹಜ” (ಯಾಕೆಂದರೆ)

“ಎಣಾಂಕಧರನು ಧರೆಗಳಿಯಲವನಿಂದ (ಕೂಡ) ಗಾಣವಾಡಿಸುವ.”

ಒಟ್ಟಾರೆ ಮಾನವನ ಬೌದ್ಧಿಕ, ಆತ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ದೈಹಿಕ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಸರ್ವಜ್ಞನ ಕಾವ್ಯವು ತುಂಬಾ ಅಹಾರವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅವನ ದೃಷ್ಟಿ ನೂತನ; ರೀತಿ ನೂತನ:

“ಅಪ್ಪ ಹಾಕಿದ ಗಿಡವು
ಒಪ್ಪುತ್ತಲಿರುತಿರಲು
ತಪ್ಪಿಲ್ಲವೆಂದು ಅದನೇರಿ
ಮಗನು ಉರುಳಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳುವನೆ?”

ಇದು ಅವನ ಜೀವನ ದೃಷ್ಟಿ; ಮಾತಿನ ನಿರ್ವಾಪ್ತಿಯು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸುಪ್ರದಾಯಶರಣವೆನ್ನುವ ಅಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಸರ್ವಜ್ಞನೊಬ್ಬನೇ ಉತ್ತರ ಸಾಕು.

ಈಚೆಗೆ ಮುದ್ದಣನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೂಡ, ವಸ್ತು, ಕಾವ್ಯೋದ್ದೇಶ, ಕಾವ್ಯಪ್ರಾರಂಭ, ಶೈಲಿ, ವರ್ಣನೆ ಇವೆಲ್ಲದರ ಬಗ್ಗೆ ಯೂ ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಹೀಗಾಗಿ ವಸ್ತು, ರೂಪ, ನಿರ್ವಹಣ, ಶೈಲಿ, ಆತ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಭೌತಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಇವುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳು ಹೇಗೆ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದಾರೆಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಮನಗಾಣಬಹುದು.... ಒಂದೇ ನೆಲದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕುಕ್ಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗದಷ್ಟು ಧರ್ಮತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಪೋಷಣೆಯಿತ್ತ ನಾಡಿನ ನೀರು ಕೊಳಚೆಯಿರದು ನೆಲ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗದು. ನಾಡಿನ ಹಿರಿಯ ಕವಿಗಳ ಹೆಸರನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಸಾಕು....ಅವರವರ ಕಾವ್ಯ ವಸ್ತು, ರೀತಿ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಕಟ್ಟುತ್ತದೆ ಪಂಪ, ರನ್ನ, ಬಸವೇಶ್ವರ, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ, ಸರ್ವಜ್ಞ, ಮುದ್ದಣ—ಚಂಪೂ, ನಾಟ್ಯಕಾವ್ಯ, ವಚನ, ಭಾಮಿನಿ, ವಾರ್ಧಕ, ತ್ರಿಪದಿ, ಗದ್ಯ—ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಮೆರವಣಿಗೆ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ತೀರ್ಥಂಕರ, ವೈದಿಕನಾಯಕ, ಸಮಾಜಸತ್ತ್ವ, ಭಕ್ತಿ, ಕಥೆ, ವಿಮರ್ಶೆ—ವಸ್ತುವಿನ ವೈವಿಧ್ಯ, ವಿಕಾಸ, ಪ್ರಗತಿಗೆ ಎಡೆ—ತಡೆಯಿದೆಯೇ? ಇಟ್ಟ ಹೆಜ್ಜೆ ತೀರ ನಾವು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವಂತೆ ಇರದಿರಬಹುದು; ಆದರೆ ಅತಿಯಾಗಿ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದೂ ಪೀಕಾಕ್ (Peacock) ಅವರು ಹೇಳಿದಂತೆ ಒಂದು ರೋಗವಾದೀತು!

“To expect too much is a disease in the expectant for which human nature is not responsible.”

ಈ ರೀತಿ ನೋಡಿದರೆ ಪ್ರಗತಿ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಅತಿಥಿಯಲ್ಲ; ಅದು ಕಾವ್ಯದ ಒಡನಾಡಿ. ಸ್ವಲ್ಪ ದುಡುಕಿ ಹೇಳಬಹುದಾದರೆ ಪ್ರಗತಿಯೇ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯದ ಪರಂಪರೆಯೇನೋ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿ ಕವಿಯೂ ಒಂದು ಮಾರಾದರೂ ಮುಂದುವರಿಯಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾನೆ:

ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಗತಿ ಹಳಗನ್ನಡಕ್ಕಷ್ಟೇ ನಿಂತು ಹೊಸಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರಿಯ ಮಠಗಳಿಗೂ ಅವುಗಳ ಹೆಗ್ಗಣಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯ ಕೊಟ್ಟಿದೆ

ಯೆಂಬುದೂ ಬಿರುಸುನುಡಿ. “ಪಾಪನ ಪಾಪಕ” “ಪಾರಸಿಕರು” “ಶಿಶ್ವತ್ಥಾ ಮನ್” ದಂತಹ ವೀರ ‘ಗ್ರಾಂಥಿಕ’ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದಾದರೂ, ಹೊಸಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲಸ್ಫೂರ್ತಿ ತಾಯ್ ನೆಲದಿಂದ ಬಂದಿದೆ. ಇಂದು ಕವಿ ಜಾಗೃತನಾದಷ್ಟು ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೊರಗಿನ ಬಿಸಿಲು-ಬೆಳಕುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ಇಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ರೂಪವೈವಿಧ್ಯಗಳೇ ಸಾಕು. ಕಾದಂಬರಿ, ಕಥೆ, ಭಾವಗೀತ, ಪ್ರಬಂಧ, ವಿಮರ್ಶೆ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವಿಷಯ, ಚರಿತ್ರೆ— ಎಲ್ಲವೂ ಈ ಹೊಸದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ಜಾಗೃತಿಯನ್ನೂ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ.

ವುರಾಣ ಕಾವ್ಯವು ಇಂದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರದರ್ಶನದ ವಸ್ತುವಾಗಿದೆ. ಪಾಶವೀನರಮೇಧ, ಶೃಂಖಲಿತ ಭಾರತ, ಕಂಗೆಟ್ಟ ಕನ್ನಡ, ಬಡವರ ಬಾಳು, ಪತಿತರ ಪಾಡು, ರೈತರ ಗೋಳು, ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕಳವಳ—ಎಲ್ಲವೂ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಪಡೆದಿವೆ. ಸಮಾಜದ ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದಿಂದಲೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಒಂದದ್ದರಿಂದ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ವಿಮರ್ಶೆಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ವರ್ಗದಲ್ಲಿಯ ಸಮಾಜದ ದಂಭ-ದುರಾಚಾರಗಳ ಉಚ್ಚಾಟಕರಾಗಿ **ತೀರಂಗ**, **ಕೈಲಾಸಂ**, **ಕಾರಂತರು** ಸಿದ್ಧರಿದ್ದಾರೆ. ಆತ್ಮವಿಲ್ಲದೆ ಜನಿವಾರದ ಸರ್ಪಿಣಿಕೇಟಿನಿಂದಲೇ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಟಿಕೇಟು ಹಚ್ಚಿನಂತ ತಾತಾ-ಚಾರಿ, ಮುನಸಿಪಾಲಿಟಿ ಯಶಸ್ವಿಗಾಗಿ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಸಿದ್ಧರಿದ್ದ ರಾಯರು, ಯಮನಿಗೂ ಮುದ್ದತು ಕೇಳುವ ರೋಗಿ, ಕಲಿತು ಹೊಟ್ಟೆಗಿಲ್ಲದೆ ಸರ್ಕಸಿನ ಪ್ರದರ್ಶನವಸ್ತುವಾಗಿ ಹೊಟ್ಟೆ ಹೊರೆಯುವ ‘ಸರಸ್ವತಿ’, ನಿರಾಹಾರದ ಗೋಳು—ಎಲ್ಲವೂ ಸಮಾಜದ ಕಲ್ಮಷವನ್ನು ಹೊರಗೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ. ‘ಈ ಭೂಮಿ ಮೇಲೆ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ನಾವು ದೇವರಿಗೆ ಕೊಡುವ ಬಾಡಿಗೆ ಎಂದರೆ ನಾಲ್ಕು ಜನಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗ ಬೀಳುವುದು’ ಎಂದು ಗುಂಡುವಾಣಿ.

ಕಾದಂಬರಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಂತೂ ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ಸಾವುನೋವುಗಳಲ್ಲದೆ ರೈತರ ಮತ್ತು ಕಂಗೆಟ್ಟವರ ಬಾಳೂ ಬಂದಿದೆ. ಕಾರಂತರ ‘ಸೂಳೆಯ ಸಂಸಾರ,’ ‘ಜೋಮನ ದುಡಿ’ ‘ಬಿಟ್ಟದ ಜೀವ’— ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜೀವನದ ಚಿತ್ರಗಳು. ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು.

ಲಘುಕಥಾಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಈ ಕಂಗಾಲದ ಬೆಂಕಿಯ ನಾಲಗೆಯ ದೃಶ್ಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ನಿಜ; ಕನ್ನಡ ಸಣ್ಣಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯ ವಿಷಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಂದಿರಬಹುದು, ಅದೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ; ಮಾನವ ಸಹಜ. ವಿಶ್ವಮೇಧದ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ ಹೆಂಡಿರನ್ನೂ ಮದುವೆಯನ್ನೂ ತೀರ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೇಳಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ ? ಅಂಥ ಕಥೆಗಳು ಇನ್ನೂ ನಿಯಮದ ಅಪವಾದಗಳು. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದಲ್ಲಿ ಎಂತಹ ಆಘಾತ-ಪ್ರತ್ಯಾಘಾತಗಳು ಒದಗಿದರೂ ಅಗಾಧವಾಗಿ ಪ್ರೇಮಮಯವಾಗಿ ಸಾಗಿರು ವುದೇ ಜೀವನದ ಗೂಢವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಾನವನ ಹೃದಯದ ಆಳವನ್ನಲ್ಲದೆ ಉದ್ದೇಗಗಳನ್ನು ಮೆಚ್ಚನೆಂದು ಮಹಾಕವಿ ಮಿಲ್ಟನ್ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಜೀವನವೂ ಹಾಗೇ ಎಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅನಂತ ವಾಹಿನಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ವಿಪ್ಲವಗಳು ಅಲ್ಲೋ ಇಲ್ಲೋ ನೊರೆಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಒಂದು ಕ್ಷಣ ತೆರೆಯ ಹಡೆಯಲ್ಲಿ ಆಡಿ, ಪುನಃ ಲಯಹೊಂದುವ ಹಾಗೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಕೊನೆಗೆ ನಿಲ್ಲುವುದು ಪುನಃ ಮಾನವೀಯತೆಯ ಮೂಲ ಭಾವನೆಗಳೇ ಹೊರತು ಬುದ್ಧಿಯ ಈ ನೆಳಲು-ಬೆಳಕಾಟವಲ್ಲ. ಹಾರ್ಡಿ ಕವಿಯು ಇಂತಹ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ಭಾವ ಗೀತೆಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಆರ್ಭಟ ನಿಂತು ಶಾಂತಿ ತನಿಮುಳೆಯಾಗಿ ಸುರಿದಾಗಿನ ವರ್ಣನೆಯಿದು :

“ Yonder a maid and her wight
Come whispering by; wars annals
Will cloud into night ere their
Story die. ”

ಅವನ ಪ್ರಕಾರ ಕೊನೆಗೆ ನಿಲ್ಲುವುದು— ಮಾನವ ಪ್ರಣಯ— ನಿರಂತರ ಪ್ರಣಯ—ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡಿನ ಚೆಲುವು. ಇದು ಶಿಲಾನಿಷ್ಠೆಪ್ರಾಕ್ಷರ; ಉಳಿದದ್ದೆಲ್ಲ ಜಲಲಿಪಿ. ಈ ದರ್ಶನ ಕೊನೆಯದಿರಲಿ ಬಿಡಲಿ; ಆದರೆ ಕನ್ನಡ ಕತೆಗಾರರಿಗೆ ಇದೊಂದರ ಮೂಲಕ ಮಾತ್ರ ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಸರಿಯಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ.

ಇದನ್ನುಳಿದರೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವರ್ಗದ ಜೀವನವನ್ನೂ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ಕನ್ನಡ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. “ಗಂಗೆಯ ಗುತ್ತಿಗೆ” ಅಗಸರ ಜೀವನ ವನ್ನು ತೋರಿದರೆ, ದಿವಂಗತ ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯರ “ಮಲ್ಲೇಶಿಯ ನಲ್ಲಿ

ಯರು” ಒಕ್ಕಲು ಜನರ ಹರ್ಷ-ಉತ್ಸಾಹಗಳನ್ನು ತೋರುತ್ತದೆ. ‘ಭಸ್ಪರ ಬಂದಾ’ ಒಂದು ಸುಂದರ ಜೀವನಚಿತ್ರ. ಉಪಕಾರದ ಹೊರೆಯನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ತನ್ನ ದಾರಿಯನ್ನೇ ಹಿಡಿಯಲು ಯತ್ನಿಸಿದ ‘ಮೋಚಿ’ಯ ಕತೆ ಸುಂದರ ವಾಸ್ತವಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ. ರಾಜಕೀಯ ಅಪರಾಧಕ್ಕಾಗಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದ ರಾಜ, ಸಂಪ್ರದಾಯವಂತ “ಮುದುಕಿ” ಶಾಯಿಯ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಪತಿತ. ಆನಂದಕಂದರ ಕಥೆಗಳಂತೂ ಬಡತನದ—ರೈತರ—ಉದ್ವಿಮೆಗಾರರ ಉರಿಯುವ ಚಿತ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಇವರ ಬಹುಮಟ್ಟಿನ ಚಿತ್ರಫಲಕ ಇಂತಹ ರೈತರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಂದಲೇ ತುಂಬಿದೆ. ಅಕ್ಕಿ ಮತ್ತು ನೀರನ್ನು ಕೂಡಿಸಿಟ್ಟರೆ ಐದು ನಿಮಿಷದಲ್ಲಿ ಅನ್ನವಾಗಬಹುದಾದ ವಿಜಯಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ, ಹುಟ್ಟಿ ಬೆನ್ನಿನ ಬೆನ್ನನ್ನು ಸೇರುವಂತೆ ಬೇರೊಬ್ಬರ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ದುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಸಾತಮ್ಮ-ಲಿಂಗಪ್ಪನವರಿಗೆ ಗಡುವಿನಲ್ಲಿಯ ಎರಡು ಬಾಳೆಯ ಗೊನೆಗೂ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೇ? ಅದೂ ಯಾವ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ?... ಅಥವಾ ಈ ಉರಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ರಾಯರಿಗೆ “ಮಾಲ್ವಿಹಕ್ಕು” ದೊರೆತುದಾದರೂ ಏಂತು? “ಹಿಂದೆ ಎಂದೋ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರಿಯ ದಾಯಾಯಿ ಬ್ಬನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ” ಹಾಗೆಯೇ “ಮಲ್ಲಮ್ಮನ ಮಹಾ ಭಾರತ”.— ಬಾಳ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಕರ್ಣ ಪರ್ಯ ವಸಾನವೇ ಆಗಲಿ ಅಥವಾ ದ್ರೌಪದೀ ಪರಿಭವವೇ ಆಗಲಿ ಬೇಕಿಲ್ಲ; ಈ ದುರಂತತೆಯ ಕರಾಳ ಮುಖ ನಮ್ಮ ಜೀವನದ ಪ್ರತಿಕ್ಷಣದಲ್ಲೂ ಕೇಕೆ ಹಾಕಿ ಮುಂದು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿದಾರಿಯ ಕೊನೆಗೂ ಕಣ್ಣೀರ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ಕಾಣಲು ಕಷ್ಟಪಡಬೇಕಿಲ್ಲ.... ರುದ್ರಪ್ಪನ ಕೇಚಕವೃತ್ತಿಗೆ ಬೇಸತ್ತು, ಅವನ ಕಾಗೆದೃಷ್ಟಿಗಾಗಿ ನೊಂದು, ಗಂಡನಿಗೆ ಭಾರವಾಗದೆ ತನ್ನ ಬಾಳ ಕತೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿದ ಚೆಲುವೆ-ಕಾಶಿಯ ಅತ್ತೆ ಮಲ್ಲಮ್ಮನದೂ ಒಂದು ಮಹಾಭಾರತವೇ. ಕೆಲಕಾಲದ ಹಿಂದೆ ಸಾರ್ವಭೌಮನಾಗಿ ಮೆರೆದ ಜಾಡರ ಜಾನಪ್ಪನು, ಗಿರಣಿಗಳ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಉದ್ಯೋಗವೆಲ್ಲ ನಷ್ಟವಾಗಿ ಅಲೆಯುವುದೂ ಒಂದು ಮನಕರಗಿಸುವ ಚಿತ್ರ. ಕಲೆಕ್ಕರಾಗಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲದಿಂದ ಕಿರುದಾರಿ ಹುಡುಕಿ ತೆಗೆದ ಲಾರೀಪ್ರಹಾರದ ನಾಗೇಂದ್ರ ರಾಯರು ತಮ್ಮ “ಮಮತೆಯ ಮುಡಿಪನ್ನೇ” ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ರೂರವಾದ ಅರ್ಪಣೆ ಇಂದಿನ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಪಾಶವೀ ಜೀವನದ ಚಿತ್ರ

ವಾಗಿದೆ. ರಂಗನಾಥರ “ಕೂಟಪ್ರಶ್ನೆ” ನಿರುದ್ಯೋಗದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಯಾಗಿದೆ..... ಸಾವಿರಾರು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ....

ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಂತೂ ಹೊಸದೃಷ್ಟಿ ತುಂಬಾ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಚಂಪು-ಪಟ್ಟದಿಗಳಿಂದ “ಶರಧಿಗೆ ಕೊಡದಿರು ಪಟ್ಟದಿಯ ದೀಕ್ಷೆಯನು” ಎಂದು ಸ್ವಚ್ಛಂದಭಂದಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿದ ರಚನೆಯೇ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿದೆ. “ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತಲಿತ್ತು” “ಸಾಂಬಶಿವಾಹರ” “ಪತಿತ” — ಇವೆಲ್ಲ ಪತಿತರ ಮತ್ತು ಭಿಕ್ಷುಕರ ಜೀವನವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದರೆ, ಬೇಂದ್ರೆ ಅವರ “ತಿರುಕ” ನಮ್ಮನ್ನು ಆತ್ಮಾನೈಷಣಿಗೆ ಹಚ್ಚುತ್ತದೆ.

“ನಾಡಾಡಿ ಕತ್ತಿಗೆ ಹಾಳು ಗೋಡೆಯ ನೆರಳು.

ಬೀಡಾಡಿ ನಾಯಿಗೆ ಬೀದಿಗಾವಲಿ ನೀರು.

ತಿರುಕಾ—ಏ ತಿರುಕಾ—ಮನುಜನಾದರೆ ಏನು

ಮರುಕವಿಲ್ಲದ ಜಗವೆ ನರಕಾ—ಕಾಣೋ ನರಕಾ”

ಸಮಾಜದ ಅಂಧಪರಂಪರೆಗೆ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿ “ವಿಧವೆ” ಬೆಂದೊಡಲ “ಬಿಸಿ ಯುಸಿರು” ನಿಂತಿವೆ.

ಮಾನವನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನೇ ಕೆಣಕುತ್ತಿರುವ ಕೂಳಿನ ಕಳವಳ “ಬಾಳ ಗರುಡಿ” “ಮನುವಿನ ಮಕ್ಕಳು” “ತುತ್ತಿನ ಚೀಲ”ಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರಳಿ ನಿಂತಿದೆ. “ದೈವುಳ್ಳವರಿಗೆ ದಯವೇ ಇಲ್ಲಾ; ಹಸಿದವ ಬಲ್ಲ ಹಸಿವೆಯ ಶಾಲಿ....” ಪ್ರಚಂಡ ಘಂಟಾನಾದ! ಹತ್ತು ಅವತಾರಗಳ ಸಂಕಟಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳುವದ ಕ್ಕಿಂತ ಪರಮಾತ್ಮನು ಒಂದು ಅನ್ನದ ಮುದ್ದೆಯಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದರೆ ಒಳಿತಾಗು ತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲವೇ ಎಂದು ನಿತ್ರಾಣನಾದ ಪ್ರಾಣದೇವನ ಕೂಗು: “ಪ್ರಾಣದೇವನು ನಿತ್ರಾಣನಾಗುತ್ತ ಅಂದ: ಅನ್ನದೇವರು ಮಾತ್ರ ಇನ್ನೂ ಬರಲಿಲ್ಲೋ-ಇನ್ನೂ ಬರಲಿಲ್ಲ!”

ತಗ್ಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ನೀರು; ಧನವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಲಕ್ಷ್ಮೀಯ ಲಾಸ್ಯ. ಅವರ ಮನೆ ಹೊಸ್ತಿಲ ದಾಟಲಾರದ ಕುಂಟು. ಇಂಥ ದೂಳಿಯ ಭಂಡಾರ ಬಡಿದುಕೊಂಡು ನಡೆಸಿದ ಈ ಉನ್ಮತ್ತ ನೃತ್ಯದ ಕೊನೆಗಾಲ “ಕುರುಡು ಕಾಂಚಾಣದ ಕವಿತಾವಸ್ತು.” ‘ಕಲ್ಪಿ’ಯೂ ಅಷ್ಟೇ.

“ನೇಗಿಲ ಯೋಗಿ” “ಭೂಮಿತಾಯಿಯ ಚೊಚ್ಚಲ ಮಕ್ಕಳು” ಇಂದಿನ ಕಂಗೆಟ್ಟ ರೈತರ ವರ್ಣನೆ

“ ದಿನವೂ ಸಂಜೆಗೆ ಜೀವರಿನ ಜಳಕ
 ಉಸಿರಿನ ಕೂಳಿಗೆ ಕಂಬನಿ ನೀರು
 ಹೊಟ್ಟೆಯು ಹತ್ತಿತು ಬೆನ್ನಿನ ಬೆನ್ನು
 ಸಾವಿನ ಬೆಳಕು ಕಾಣುವುದೆಂದೋ ? ”

ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತರ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯಂತೆಯೇ ಭಾರತದ ರಾಜಕೀಯ ಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಕನ್ನಡ ಕವಿಯು ತುಂಬಾ ಜಾಗೃತವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ‘ಶ್ರೀ’ ಅವರು ಭರತಮಾತೆಯು ತಲೆಯೆತ್ತಿ ಬಾಳುವಂತಾಗಲೆಂದು ಹಾರಯಿಸಿದರೆ, ಬೇಂದ್ರೆ ಅವರ “ಒಬ್ಬ ಕೋಟಿ” ಪ್ರಜಾಭಾರವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಸದೆಬಡೆದು ಸ್ಮಶಾನಶಾಂತಿಯನ್ನು ನೆಲೆಸಿದ ದೃಶ್ಯ “ನರಬಲಿ” ಯಲ್ಲಿದೆ.

“ ಮುದಿ ತಂದೆಗಳೇ ಕೈ ಕೈ ತಾಳ
 ಬಡೆಯಿರಿ ಬಾಜಿಸಿರಿ,
 ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳೇ ಚೀರುಸನಾದಿಯ
 ಅಕ್ಕ ತಂಗಿಯರೆ, ಅಳಲಿನ ಕೊಳಲ
 ಊದಿರಿ ಉಸುರಿಸಿರಿ ! ”

ಬಿಂಕದ ಪೊಳ್ಳು ಮೂಗನ್ನೇ ಮೆರೆಸಿ ನಲಿದ “ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಗೆ” “ಅಂತರ ಪಿಶಾಚಿಯ” ಖಿಲ್ಲತ್ತು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ :

“ ನೆತ್ತಿಗೆರಿದ ಕಣ್ಣು ಕುರುಡು ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯೆ,
 ಪೊಳ್ಳು ಬಿಂಕದ ಮೂಗ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿ
 ಸಾವನರ ನರಳಿಕೆಯ ಕಿವುಡುಗಳೇ
 ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕೊನೆಗಾಣದಾಸೆಗಳ
 ಅಂತರಪಿಶಾಚಿಯೇ !

ರಕ್ಷಕನು ಎಂದು ತಿಳಕೊಂಡ ರಾಕ್ಷಸನು ನೀನು. ”

ಅವತಾರಕ್ಕೊಂದೊಂದು ಅಭಿಷೇಕ ಕಂಡರೂ, ಇನ್ನೂ ರಕ್ತಕ್ಕಾಗಿ ಹಾತೊರೆ ಯುವ ರಣಪಿಪಾಸೆ ಮೊದಲಗಿತ್ತಿಗೆ ತಾಯ್ತನವನ್ನರಿಯಲು ಬಿನ್ನವಿಸಲಾಗಿದೆ.

“ ಮುನ್ನಿಲ್ಲ; ಇನ್ನಾರೆ ಮಕ್ಕಳ ದಿನವೆಂದು
 ಮೂಡೀತು ಹೇಳವ್ವ ಬಿನ್ನವಿಸುವೆ....
 ಎಂದು ಮಂಗಲ ನಿನ್ನ ದೇವಗರ್ಭಕೆ ತಾಯಿ ? ”

.....ಇನ್ನೂ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಬೇಕೆ ? ಇದೆಲ್ಲ “ಪ್ರಗತಿಪರ” ವಲ್ಲವೇ ? ಎಲೆಯಲ್ಲಿಯ ಅನ್ನ ಕಸಿದು ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ, ನಮ್ಮ ಕವಿಗಳೇನೂ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಿ ಗಾಯತ್ರಿ ಜಪಿಸುತ್ತ ಇಲ್ಲ.....

ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಕವಿಗಳು ಪ್ರಚಲಿತ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆದ ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಸ್ತಿ-ಆನಂದರು ಆತ್ಮದ ವಿಕಾಸದ ಕತೆಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ ಈ ರೀತಿಯ ಬರೆಹ ಸಾಕು ಎಂದ ದಿವಸವೇ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಗುದ್ದಲಿ ಬಿದ್ದಿತೆಂದೇ ತಿಳಿಯ ಬೇಕು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ದೇಹದಷ್ಟೇ— ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು—ಆತ್ಮವೂ ಇದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಲಾಗದು. ಒಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ದೇಹದ ಕಷ್ಟಗಳೆಲ್ಲ ಆತ್ಮದ ಕೊಳೆತವೇ ಆಗಿರಬಹುದು. ಗಯಟ್ ಕವಿಯು ಹೇಳುವಂತೆ ಆ ಕೊಳೆತ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನಾವು ಸರಿಸಿಡಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಯುದ್ಧ ರೇಶನುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕವಿತೆ ಬೇಕೆಂದು, “ಒಂದು ಕತೆ” “ಒಂದು ಹಳೆಯ ಕಥೆ” “ನಾನು ಕೊಂದ ಹುಡುಗಿ” “ಪೆನುಗೊಂಡೆಯ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ”—ಇಂತಹ ಕತೆಗಳನ್ನು ಮರೆಯಲಾಗದು. ಇವು ಹೃದಯದ ನಿತ್ಯ ನುದಾದೀಪ. ಬರಿಯ ದೇಹ ಬೆಳೆದು ಆತ್ಮ ಕುಸಿದರೆ ನರಕ ಇನ್ನೂ ಸನಿಹ. ‘ಪೈಲ್ವಾನ’ರ ಮೆದುಳಿನಂತಾದೀತು. ಆತ್ಮ, ದೇಹ ಒಂದೇ ಲತೆಯ ಎರಡು ಹೂಗಳು. ಜೀವನದ ಎರಡು ಕಣ್ಣು. ಯಾವ ಕಣ್ಣು ಹೋದರೂ ಅಷ್ಟೇ; ನೋವು ಸಹಿಸದು.....ಒಂದು ಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಬೇಡ ಎನ್ನುವವರೆಗೆ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ನೂಕಲಾಗದು. ಆ ಕಡೆಗೆ ಕಂದರವಿರಬಹುದು.

ನಿಜ; ‘ಕಾರ್ಮಿಕ’ಜೀವನ ಇನ್ನೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಬಂದಿಲ್ಲ. ‘ಕೂಲಿ’ ‘ತಪಸ್ವಿನಿ’ ‘ಛಸ್ಪರಾಬಂದ’ದಂತಹ ಕೃತಿಗಳಿದ್ದರೂ ಗಿರಣಿ ಕೂಲಿ ಕಾರನ ಬಾಳು ಇನ್ನೂ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಬೇಕು. ಆದರೂ ಈ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನೇ ಅತಿ ಅವಧಾರಣೆ ಕೊಟ್ಟು ಹೇಳುವಾಗ ಒಂದು ಮಾತನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಡಬೇಕು— ಆ ಆ ತರದ ಜೀವನ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಹೊರತು ಅಂತಹ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಿತಿಯೊಂದಿಲ್ಲ. ಅದು ನಮ್ಮದೇ ಆಗಿ—ಅರಗಿ—ಬರಬೇಕು. ಗಿರಣಿ ಕೂಲಿಕಾರರ ಜೀವನ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕಾದರೆ ಮೊದಲು ಅಂತಹ ಜೀವನ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ ಅದರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. ಅಂತಹ

ಗಿರಣಿಗಳಾದರೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಇರುವವೆಷ್ಟು ? ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಂತೂ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ-ಗದಗುಗಳನ್ನುಳಿದರೆ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ನರಸಿಂಗಸಾ, ಪಿಸ್ತೂಲ ಭಾಷಿನ ಫ್ಯಾಕ್ಟರಿಗಳೇ. ಊರಿಗೊಂದು ಹಣಮಪ್ಪ ಎಂದ ಹಾಗೆ ಹಿಟ್ಟಿನ ಗಿರಣಿ ಮಾತ್ರ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ನಿಂತಿವೆ. ಎಂದಮೇಲೆ ಇಲ್ಲದ ಜೀವನವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಬೇಕೆಂಬ ವಿಮರ್ಶೆ! ಹಿಂದಿನ ಅಷ್ಟಾದಶ ವರ್ಣನೆಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯ ವನ್ನು ಹಳಿದು ಹೊಸದೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡ ಹಾಗಾದೀತು, ಶೃಂಖಲೆ ಕೈಯಿಂದ ಕಾಲಿಗಳಿಡಷ್ಟೇ! ಬೆಂಗಳೂರು, ಬೈಬಲಾ, ವರ್ಲಿಗಳ ಜೀವನ— ಮದಿಹಾಳ ಮಾಳಾಪೂರಗಳಲ್ಲಾಗಲೀ— ಅಖಂಡ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಎದ್ದುಕಾಣುವಷ್ಟು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿಲ್ಲ ಆ ರೀತಿ ಜೀವನ ಬೆಳೆದಾಗ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಹಾಗೆ ಬೆಳೆದೀತು; ಬೆಳೆಯಬೇಕು. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಗತ್ಯಗಳಿಗೆ ಮೊದಲು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. ಮುಂಬಯಿ, ಅಹಮದಾಬಾದ್‌ಗಳ ಸಮಸ್ಯೆ ತೀರ ನಮ್ಮ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗವು. ಮಲಬಾರ-ಹಿಲ್ಲಿನ ಭಿಕ್ಷುಲಾಲನಿಗೆ ಹಾಲು ಸಿಗುವುದು ಭಯಾನಿಂದ ಎಂದುಮಾತ್ರ ಗೊತ್ತಿದ್ದರೆ, ಮದಿಹಾಳದ ಬಸಪ್ಪನಿಗೆ “ಟ್ರಾಂ” ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪರಿಚಿತ..... ಆದ್ದರಿಂದ ಗಿರಣಿ ತುಕಾರಾಮನ ಜೀವನವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಮಾತ್ರಕ್ಕೇ, ನಾವು ನಮ್ಮ ಕಥಾ ನಾಯಕನನ್ನು ರೇಶನ್ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿಗೆ ಓಡಿಸಿ ನರಳಿಸುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದು ಸೊಳಗೇರಿಯ ವರ್ಣನಾಚಾಪಲ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ರಾಘವಾಂಕನು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನನ್ನು “ಉದ್ಧಾರ”ಮಾಡಿದ ಹಾಗಾದೀತು!..... ಜಾಗತಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಯಾವ “ಪ್ರಗತಿಪರ” ಗ್ರಂಥವನ್ನು ನೋಡಿದರೂ ಇದೇ ಮಾತು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ “Trial of a Judge” ಆಗಲಿ, ಅಥವಾ ಆಧುನಿಕ ಅಮೇರಿಕೆಯ ‘Manhattan Transfer’ ವೇ ಆಗಲಿ, ಅಥವಾ ಸ್ಪೆನಿಶ್‌ದ “Seven Red Sundays” ಎಂಬುದೇ ಆಗಲಿ— ಎಲ್ಲವೂ ಆ ಆ ಜೀವನದ ತಾಯ್ನಿಲದಿಂದ ಅರಳಿದ ಹೂಗಳು.

ಹಿಂದಿನದೆಲ್ಲವೂ ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಹೊಂದದು. ಇತರ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬಂದ ಈ ವೃತ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರೊ. ಸ್ಲೇಟರ್ ಅವರು ಒಳ್ಳೆಯ ಜಾಗೃತಿಯ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. “Progressive literature is doomed if young writers and readers are going to be satisfied with any stuff written about the workers .. ...

any biography of Marx and Lenin will show how much they both loved the great authors of the past" (Progress in writing—Past and Present ಪು. ೯೨.)

ಒಟ್ಟಾರೆ, ನಮ್ಮ ಬೆನ್ನನ್ನು ನಾವೇ ತಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ನಾವು “ಪ್ರಗತಿಪರ”ರಾಗಿರದಿದ್ದರೂ, ಪ್ರಗತಿಯ ಅರ್ಥ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿದೆಯಾದರೂ, ನಾವೇನೂ ಮಠದ ಹೆಗ್ಗಣಗಳಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳೋಣ. ವಿವಿಧ ಜೀವನ ಬೆಳೆದಾಗ ಆ ಆ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸೋಣ; ಮಗು ಹುಟ್ಟಿದಮೇಲೆ ಅರಿವೆ ಅಳತೆಯ ಕೆಲಸ ಬಹಳ ವೇಳೆ ಹಿಡಿಯಲಾಗದು; ಹೊಲಿಸಿ ಇಟ್ಟ ಅಂಗಿಗಾಗಿ ಕೂಸಿನ ಅಳತೆ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲಾರೆವು. ಮೊದಲು ಜೀವನ ಬರಲಿ; ಅಮೇಲೆ ಅಂತಹ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಮೊದಲು ಸಾಹಿತ್ಯ, ಅನಂತರ ವಿಮರ್ಶೆ; ಮೊದಲು ಕೃತಿ, ಅನಂತರ ಶಾಸ್ತ್ರ.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭಾವ

ಜೀವನವು ಬುದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಭಾವನೆಗಳ ಹಿತವಾದ ಹೊಂದಿಕೆಯಾದರೇ ಬಾಳು ಸಾಧ್ಯ. ಒಂದಿಲ್ಲದೇ ಮತ್ತೊಂದು ಪೂರ್ತಿಯಾಗದು. ಅಂತೆಯೇ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಕೂಡ ಭಾವನಾಪೂರ್ಣವಾದಷ್ಟೇ, ಬುದ್ಧಿ ಪೂರ್ಣವೂ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯೂ ಆಗಿರುವುದು ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದಾದಂತೆ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆ ರೀತಿ ವಿಂಗಡಿಸುವದು ಕಠಿಣಸಾಧ್ಯವಾದರೂ, ಸಹ್ಯವಯರಿಗೆ ಎರಡೂ ರೀತಿಗಳ ಅರಿಕೆಯಾಗದಿರದು ಎಂತಲೇ ಶೈಲಿ ಬೈರನ್ನರಲ್ಲಿ ಭಾವನೆ ಹೆಚ್ಚಿಂದು ಹೇಳಿದರೆ, 'ಶಾ' 'ಇಲಿಯಟ್'ರಲ್ಲಿ 'ಬುದ್ಧಿ' ಹೆಚ್ಚಿಂದು ಹೇಳುವದು. 'ಶಾ'ನ ನಾಟಕಗಳೆಲ್ಲ ಇಂದಿನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಹೋರಾಟಗಳ ಉಷ್ಣತಾ ಮಾಪಕದಂತಿವೆ. ಇಂತಹ ಬರೆಹಗಾರರು ಬರಿಯ ಆರಾಮಕುರ್ಚಿಯ ಓದುಗರಿಗೆ ಬೇಸರವನ್ನು ತರಿಸಬಹುದು ನಿಜ; ಆದರೆ ಕೆಲವು ಜೀವಿಗಳಿಗಾದರೂ ಬರೆ 'ಆರಾಮಕುರ್ಚಿ'ಯ ಜೀವನ ಬೇಕಿಲ್ಲ.

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಈ ಬುದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಭಾವನೆಗಳ ಭೇದವನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾಣಬಹುದು ಲಲಿತಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ 'ಭಾವನಾಪ್ರಧಾನ' ವಾಗಿದ್ದರೂ 'ಮಂಕುತಿಮ್ಮನಕಗ್ಗ' ದಂತಹ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಾವನೆ ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿಯ ಸುಂದರವಾದ ಹೊಂದಿಕೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಹಲಕೆಲವು ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಒಳ್ಳೆ ತಾತ್ವಿಕ ಚರ್ಚೆಯನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡಿವೆ. ಕಲೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಸ್ವರೂಪ, ನಾಡಿನ ದುರವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಕಾರಣ ಪುರುಷನ ಬರವು, ದೇಶದ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಉದ್ವಿಗ್ನತೆ— ಇವೆಲ್ಲ ಸುಂದರವಾಗಿ, ಉಚಿತವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಆದರೂ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲೂ— ವಿಚಾರ— ಸಾಹಿತ್ಯ—ವಿಚಾರಪ್ರಚೋದಕ ಸಾಹಿತ್ಯ—ಇನ್ನೂ ಬೇಕು. T. S. Eliotನ

“Night-mare Abbey” ದಂತೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಗ್ರಂಥಗಳ ದಾರಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ದೂರ.... ಆ ನಾಡಿನ ಬೆಳಕು ಕೂಡ ಇನ್ನೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಲ್ಲ; ಅಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಹಕ್ಕಿಯೂ ಈ ಕಡೆ ಮಾರ್ಗ ಬೆಳೆಸಿಲ್ಲ.

ಆದರೆ ಸಮಾಜದ ಪಡೆಗನ್ನಡಿಯಾದ ನಾಟಕಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹಲವಾರು ಲೇಖಕರಾದರೂ ತುಂಬಾ ವಿಚಾರಪೂರ್ಣವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ವನ್ನಿತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ಹರಿಜನ್ವಾರ’ — ‘ಸರ್ಕಸ್ಸಿನ ಸರಸ್ವತಿ’ — ‘ಪ್ರಪಂಚ ಪಾಣಿಪತ್ತು’ — ‘ನಿರಾಹಾರ’ — ಇವೆಲ್ಲ ಇಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಫಲ. ಶ್ರೀರಂಗರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬಹು ಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಚಾರಪೂರ್ಣವಾದುದು. “ಲೆಕ್ಕರ ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೊರಟ ಕೈಲಾಸಂ ನಾಟಕ ಬರೆದರು; ನಾಟಕ ಬರೆಯ ಹೊರಟ ಶ್ರೀರಂಗರು ಲೆಕ್ಕರಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು” ಎನ್ನುವುದು ಸ್ಥೂಲವಾದರೂ ಅಸತ್ಯವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ ಜನತೆಯನ್ನು ಹೊಡೆದೆಬ್ಬಿಸಿ ಸತ್ವಯುತವಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಹತ್ತಿದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು. ‘ಶ್ರೀರಂಗರ’ ವಿಚಾರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೈರಲೇಬೇಕು

ಹಳಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ‘ಕಾಂತಾ ಸಮ್ಮಿತತಯಾ’ ಉಪದೇಶ ಮಾಡ ಹೊರಟ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯವು ಈ ಬುದ್ಧಿಯ ಅಂಶವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡೇ ಬಂದಿತು.

ಆದರೂ ಸಮಗ್ರ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಿಂಹಾವಲೋಕನವನ್ನು ಮಾಡಿ ದರೆ ಈ ವಿಚಾರ ಸಾಹಿತ್ಯದ ದಾಹ ಕಡಮೆಯಾಗದು. ನೆರೆಹೊರೆಯ ಮರಾಠಿ, ಗುಜರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರಂತೂ ಅದರ ಕೊರತೆ ತುಂಬಾ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

‘ಓಣಿಗೊಬ್ಬ ಕವಿ’ ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯರು ಗೇಲಿ ಮಾಡಬಹುದಾದರೂ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರಹಗಾರರ ಸಂಖ್ಯೆ ಇನ್ನೂ ಕಡಿಮೆ; ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಕಡಿಮೆ. ನೆರೆಹೊರೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಈ ಕನಿಕರ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೇಂದ್ರೆ, ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರ ಜೊತೆಗೆ ನಿಲ್ಲ ಬಹುದಾದ ಕವಿಗಣಬೇಕು; ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಹಳೆಯ ‘ತ್ರಿಮೂರ್ತಿ’ಗಳ ಆರಾಧನೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಹೊಸವಿಗ್ರಹಗಳು ಬರಬೇಕು. ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿಗಳಾಗಿ

ಲಯಕ್ಕೆ ನಿಂತಂತಿದೆ ಕನ್ನಡ 'ತ್ರಿಮೂರ್ತಿ'ನಾಟಕಪ್ರಪಂಚ. 'ಎನ್ನೆ' ಅವರ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಿದಂತೆ ಹೊಸಹುಟ್ಟು ಬರಬೇಕು. ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ವಿಚಾರ ಸಾಹಿತ್ಯವಂತೂ ಇಮ್ಮಡಿಯಾಡಿ ಮುಮ್ಮಡಿಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಬೇಕು.....

“ಶುದ್ಧ ವಿಚಾರ ಸಾಹಿತ್ಯದ” ಗ್ರಂಥಗಳಿಗಂತೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಕಾರ್ಪಣ್ಯ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅನೇಕ ಆಂದೋಲನಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ—ಸತ್ವಯುತವಾಗಿ—ಹೇಳುವ ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತೀರ ಕಡಿಮೆ. “ನೇತಿ” “ನೇತಿ”ಯ ಕಡೆಗೇ ಕನ್ನಡದ ಮಾರ್ಗ. ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಪ್ರಚಂಡ ವಿಪ್ಲವಗಳ ವಿಷಯ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೇ ಮೀಸಲು. ತತ್ತರಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾದ, ಹೊಸ ಹುಟ್ಟು ತೋರಿಸಿದ ಸಮತಾವಾದ, ‘ರಾಯ್‌ವಾದ’ ಜಾಗತಿಕ ವರ್ಣದ್ವೇಷ, ಸಮಾಜಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ. ‘ಬಿವರಿಜ್-ಯೋಜನೆ’, ಕನ್ನಡಿ—ಇವೆಲ್ಲ ಪ್ರಚಲಿತ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಗಳೆಷ್ಟು? ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕನ್ನಡ ವಿಚಾರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿರುವುದು? ಇದ್ದ ಗ್ರಂಥಗಳೋ ಬರಿಯ ಕೈಬಿಡುಗಡೆಗಳೆನಿಸುವಷ್ಟು.....

ಈ ಆಂತರದೇಶೀಯ ವಿಷಯಗಳೂ ಹೋಗಲಿ; ಭಾರತದ ಆಂತರಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಯಾದರೂ ಇರುವ ಅಧಿಕೃತ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಗ್ರಂಥಗಳೆಷ್ಟು? ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ, ಆಹಾರ ಸಮಸ್ಯೆ, ಆಹಾರ ನಿಯಂತ್ರಣದ ಕ್ರಮ, ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಭವಿಷ್ಯ, ಗಾಂಧೀವಾದ ಮತ್ತು ಅಖಂಡ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನ ಈ ಬಗೆಯ ವಿಷಯಗಳ ಸಲುವಾಗಿ ಇರುವ ವಿವೇಚನಾತ್ಮಕ ಗ್ರಂಥಗಳಾದರೂ ಎಷ್ಟು? ಇವೆಲ್ಲವೂ “ಒಳಗೆ ಬರಬೇಕೋ ಬರಬಾರದೋ” ಎಂದು ಕನ್ನಡದ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಸುಳಿಯುತ್ತಿರುವ ಆಗಂತುಕ ಅತಿಥಿಗಳು....ಅಷ್ಟೇ ಏಕೆ? ೧೮೫೭ರ ರಾಜ್ಯಕ್ರಾಂತಿ, ೧೯೪೭ರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯುದ್ಧ—ಇವೆಲ್ಲ ಪುಸ್ತಕ ಕೈನು ಕಡಮೆಯ ವಸ್ತುವೇ? ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇರುವ ಗ್ರಂಥಗಳೆಷ್ಟು? ಅದರೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ?.....

ಅದೂ ಹೋಗಲಿ; ನಾಡಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಸತ್ವಯುತವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಾದರೂ ಎಷ್ಟು? “ಸತ್ಯಶೋಧನಮಾಲೆ” ಕಂದಾಡೆಯವರ “ನೆಹರೂ ಆತ್ಮ ಚರಿತ್ರೆ” ಗೋರೂರ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣ

ಶರ್ಮರ ಗ್ರಂಥಗಳು—ಇವೇ ನಾಲ್ಕಾರು ಪುನಃ ಪುನಃ ಹೇಳಬೇಕಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಇಂದು ಕನ್ನಡ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿಯೇ ಬರೆಯ ಬಹುದಾದಷ್ಟು ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗ ಕನ್ನಡ ನಾಯಕರಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಲ್ಲವೇ?.... ಇವೆಲ್ಲ ಕನ್ನಡವಿಚಾರಸಾಹಿತ್ಯಮಾಲೆಗೆ ಅವಶ್ಯ ಬರಬೇಕು.

ಹಾಗೆಯೇ ಭಾರತದ ಅನ್ನವನ್ನೇ ಉಂಡು, ಭಾರತದ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಆದರಾತಿಥ್ಯ ಹೊಂದಿ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಐಷಾರಾಮವಾಗಿ ಸುಖಕೊಚ್ಚಿ, ಸ್ವದೇಶಿಗಳಿಗೆ ಮರಳಿದ ಎಷ್ಟು ಜನ ಪರಕೀಯರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಾಯ ಬಗೆದಿಲ್ಲ? .... ಮಿಸ್ ಮೇಯೋ, ಫಾದರ ದುಬಾ, ಬಿವರ್ಲಿ ನಿಕೋಲ್ಸ್— ಒಬ್ಬರೇ ಇಬ್ಬರೇ—ಹಲವಾರು ಜನ ಈ ಸುರಿಗೆಯನ್ನು ಕ್ರೂರವಾಗಿ ಭಾರತದ ಬೆನ್ನಲ್ಲಿ ಇರದಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನಲ್ಲಿಯಂತೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಈ ಗ್ರಂಥಗಳು ಪ್ರಕಟವಾದ ಮರು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರತಿಹೊಡೆತ ಬಂದಿದೆ. “Sister India”, “Father India”, ಲಜಪತರಾಯರ “Unhappy India”, N. G. Jog ಅವರ “Judge or Judas?” K. L. Gauba ಅವರ “Verdict on England”— ಎಷ್ಟೋ ಉತ್ತರಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡುವು. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ಬರಿಯ ಭಾಷಾಂತರ ಮಾಡದೆ— ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಗೂಡಿಸಿ ವಿಚಾರ ಪ್ರಚೋದಕವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲವೇ?..... ಇಂತಹ ವಿಚಾರ ಪ್ರಚೋದಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವೇಕೆ.... “ ಸತ್ಯ ಶೋಧನ ಪ್ರಕಟನಮಂದಿರ ” “ ಪ್ರಭಾತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಲೆ, ” “ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಾಚ್ಪ್ರಿಯ ” “ ಮಿಂಚಿನ ಬಳ್ಳಿ, ” “ ಜನತಾ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ” — ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಅವಿರತವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಆದರೆ ಇಷ್ಟೇ ಸಾಲದು; ಬರಿಯ ಬೇಸಿಗೆಗೊಮ್ಮೆ ಹಾರಿಬಂದ ಒಂದೇ ಕೋಗಲೆಯ ಗಾನದಿಂದ ಸಂಗೀತ ತ್ಯಜೆ ಪೂರ್ತಿ ತೀರದು.

ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ, ಈ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬರಿಯ ಭಾಷಾಂತರಗಳಿಂದಲೂ ಕೆಲಸ ಸಾಲದು. ಕನ್ನಡ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಧಾವಿಗಳೂ ಲೇಖಕರೂ ಅನೇಕರಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡ ಮುಟ್ಟಿದ ರಾಜಕೀಯದ ಮಡಿವಂತಿಕೆಯ ಕಾಲವೂ ಇಂದು ಸಂದು ಹೋಗಿದೆ. ಜನರ ನಾಯಕರು—ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಜನರ ವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಬೋಧವಾಗುವ ಹಾಗೆ ಹೇಳಬೇಕು; ಬರೆಯಬೇಕು. ರಾಜಕಾರಣಿಗಳ ಈ ಲೇಖನ ಸಂನ್ಯಾಸ ನಿಂತು, ಜನರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜಾಗೃತಿ

ಉತ್ಸಾಹ— ಆತ್ಮೀಯತೆಗಳು ಬೆಳೆಯಬೇಕು. ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಸಾವರಕರ್, ನ. ಚಿ. ಕೇಳಕರ್, ಸಾನೇಗುರುಜಿ ಅವರು— ಅವರು— ಗುಜರಾಠದಲ್ಲಿ ಕನಯಲಾಲ್ ಮುನಸಿ, ರಾಮನಾರಾಯಣ ಪಾಠಕ್, ಅವರು ಮಾಡಿದ ಸೇವೆಯಂತೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಸವ್ಯ ಸಾಚಿ ಸೇವೆ ಬೇಕು. ದೇಶವತ್ಸಲ ದಿವಾಕರ ಅವರು ಹಾಕಿದ “ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ” ದ ದಾರಿ ಕನ್ನಡದ ಮುಂದಿನ ಆಶೆಯನ್ನು ಕುದುರಿಸಬೇಕು.

ರಾಜಕೀಯ ರಂಗವು ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಷಯವೂ ಅಷ್ಟೇ. ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರಲಾಗದ ಇಂದಿನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಗ್ರಂಥಗಳಾದರೂ ಎಷ್ಟು? ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕಲಿಸಬೇಕೆಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರಕಾರವು ಇಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುಪಾಗ, ಈ ಲಾಭವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕನ್ನಡಕ್ಕಿದೆಯೆ? ತಾನಾಗಿಯೇ ನಡೆದು ಬಂದ ಭಾಗ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆಯುವ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಾದರೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿದೆಯೆ? .....ವಿಚಾರಿಸ ಬೇಕು.....ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪುನಃ ಅದೇ “ ನಾಸ್ತಿ ”. ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಹಲವು ಪ್ರಕಟನೆಗಳು, “ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಕಥೆಗಳು ” “ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ” “ನವಜೀವನ ಗ್ರಂಥ ಮಾಲೆಯ ಪ್ರಕಟನೆ ಗಳು”—ಇವುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಪುನಃ ಪೂರ್ಣ ವಿರಾಮ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ವೇನೇ ಇರಲಿ—ಸಾಹಿತ್ಯಕರ ಅನಾಸ್ಥೆಯೇ ಇರಲಿ ಅಥವಾ ಈ ವಿಷಯ ಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲ ಕನ್ನಡ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅನಾಸಕ್ತಿ ಮಡಿವಂತಿಕೆಗಳೇ ಇರಲಿ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಳೆಯುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಹೆರವರಿತ್ತ ಅಮೃತವನ್ನಾದರೂ ಅರಗಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬರಲಿ....

ರಾಜಕಾರಣ ವಿಜ್ಞಾನಹೋಗಲಿ; ಧಾರ್ಮಿಕರೆಂದೆನಿಕೊಂಡ ಕನ್ನಡರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯವಾದರೂ ನೆರೆಹೊರೆಯ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಸ್ಪರ್ಧೆಗೆ ನಿಲ್ಲ ಬಹುದೇ? ನೋಡೋಣ ಭಾರತ — ಭಾಗವತ ಪುರಾಣಾದಿಗಳು ಭಾಷಾಂತರ ಹೊಂದಿದರೂ ವೇದ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಸಮಗ್ರ ಭಾಷಾಂತರ ಇನ್ನೂ ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ. ಅದೂಅಲ್ಲದೆ ಇದ್ದಂಥ ಭಾಷಾಂತರಗಳ ಬಾಣಸಿಗತನಕ್ಕೇ ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿ ಏಕೆ ನಿಲ್ಲಬೇಕು? ಈ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಓದಿ, ಅರಗಿಸಿ,

ಇವುಗಳ ಸ್ವಂತ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲವೇ?

ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಕಮಾನ್ಯರ “ಗೀತಾರಹಸ್ಯ” ಸಿ. ವಿ. ವೈದ್ಯರ “ಮಧ್ಯಯುಗೀನ ಭಾರತ” ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಾವಶಾಸ್ತ್ರಗಳ “ಭಾರತೀಯ ಚರಿತ್ರಕೋಶ” ಇವಕ್ಕೆ ಸರಿದೂರೆ ಗ್ರಂಥಗಳು ನಮಗೆ ಬೇಡವೇ? ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಜನರಿಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ; ಆದರೆ ಕನ್ನಡದ ಬಗ್ಗೆ ಅದರ ಇನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿ ಅಂಕುರಿಸಬೇಕು. ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಆಲೂರ ವೆಂಕಟರಾಯರು, ಹೊಸಕೆರೆ ಚಿದಂಬರಯ್ಯನವರು—ಇವೇಕೆಲ್ಲವು ಹೆಸರು ಪುನಃ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ, ಇನ್ನೂ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಳೆಯಬೇಕು. ಅದೆಂದರೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಿಭಾಷೆಯ ಕೋಶ ಮತ್ತು ಪೌರಾಣಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ವಿಶ್ವಕೋಶ. ಕನ್ನಡವನ್ನು ಕಲಿಸಬೇಕಾದ ಅಭ್ಯಾಸಕರಿಗಂತೂ ಇದು ಬಿಡಲಾರದ ಕರ್ಮ; ಇಲ್ಲದ ತೊಂದರೆ. ಸಲ್ಲೇಖನ, ಸಿದ್ಧ ಶಿಲೆ, ಶಲಾಕಾ ಪುರುಷ, ಅಣುವೃತ, ದಾಸೋಹ, ಜಂಗಮ, ವಿಶ್ವಸ್ವರೂಪ—ಈ ಮೊದಲಾದ ಪಾರಿಭಾಷಿಕಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪುನಃ ನಾವು ಇನ್ನೂ ಆ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ನೋಡುವ ತೊಂದರೆ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಪಂಡಿತ ಪೂಜಾರ ಅವರ ಈ ಗ್ರಂಥ ಇನ್ನೂ ಇತರ ಗ್ರಂಥಗಳ ದಾರಿಕಾಯುತ್ತಿದೆ. ಜೈನ ಧರ್ಮದಸಲುವಾಗಿ ಶ್ರೀ ರಾಜರತ್ನಂ ಅವರು ಮಾಡಿದನೇವೆ ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ಅನೋಘವಾಗಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಿರ್ದುಷ್ಟ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ಕೋಶದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ತುಂಬಾ ಇದೆ.

ಹಾಗೆಯೇ ಪೌರಾಣಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ವಿಷಯವೂ ಅಷ್ಟೇ! ಕನ್ನಡದ ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಇಂಥ ಹೆಸರುಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಪೃಥು, ಪುರೂರವ, ದಧೀಚಿ, ನಾಗಾರ್ಜುನ—ಈ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಯಾರು? ಇವರ ಉಪಲಬ್ಧ ಜೀವನ ಚರಿತೆಯೇನು? ಇವರ ಜೀವನದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಾವು? ಯಾವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇವರ ಹಿರಿಮೆ? ಇವರ ಉಲ್ಲೇಖನಗಳೆಲ್ಲಿ? ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳಿಗಾಗಿ ಸಂದರ್ಭಗ್ರಂಥಗಳಾವು?—ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಒಂದು ಬೃಹದ್ವಿಶ್ವಕೋಶ ತೀರ ಅವಶ್ಯ. ಇದಿಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡ ಅಭ್ಯಾಸ ಬಹು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಯಾಸಕರ; ಅಪೂರ್ಣ. “ಪುರಾಣನಾಮ ಚೂಡಾಮಣಿ”

ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಸಾಧಿಸಿದೆ. ಇಂಥ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಮತ್ತು ಸರ್ವಧರ್ಮ ಸಮನ್ವಿತ ಗ್ರಂಥಗಳು ಬೇಕು. ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ “ಭಾರತೀಯ ಚರಿತ್ರಕೋಶ” ಆಗಿಹೋಯಿತು ಆದರೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ?—

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕನ್ನಡ ವಿಚಾರಸಾಹಿತ್ಯದ “ನಾಸ್ತಿ”—ಯಾದಿಮುಗಿಯಲಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಓದುಗನಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳು ಕ್ಷಣಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಬೇಕೆನಿಸುತ್ತವೆ.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳೋಣ. ವಿಮರ್ಶೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಶುದ್ಧ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಬೇಕು. ಮಾಸ್ತಿ, ಬೇಂದ್ರೆ, ರಂಗಣ್ಣ, ಗೋಕಾಕ— ಇವರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಜೊತೆಗೆ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಗ್ರಂಥಗಳು ಬೇಕು.

ಅಲ್ಲದೇ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕವಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಯೂ ಒಳ್ಳೆಯ ವಿಮರ್ಶಾಗ್ರಂಥಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇನ್ನೂ ತುಂಬಾ ಇದೆ. ಸಂಪ, ನಾಗಚಂದ್ರ, ರನ್ನ, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ, ಮುದ್ದಣರಿಗೆ ದೊರೆತ ವಿಮರ್ಶೆ-ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳ ಭಾಗ್ಯ— ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕವಿಗಳಿಗೆ ದೊರೆಯಬೇಕು.

ಆ ರೀತಿ ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿಯ “Men of letters” ಮಾಲಿಕೆಯಂತೆ, ಪ್ರಮುಖರಾದ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳ ಮಾಲಿಕೆಯೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಬೇಕು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಯೂ ಆ ಆ ಕವಿಗಳ ಕಾಲ, ಉಪಲಬ್ಧ ಜೀವನ-ವೃತ್ತಾಂತ; ಗ್ರಂಥಗಳು; ಅವುಗಳ ಗುಣ ವಿಮರ್ಶೆ; ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಇತರ ಕವಿಗಳ ಮೇಲಾದ ಆ ಕವಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಈ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳ ವಿವರಣೆ ಬೇಕು.

ಅದರಂತೆಯೇ “Age Series” ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ “ಯುಗಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಲಿಕೆ”ಯೂ ಅವಶ್ಯ. ಸರ್ವಾಗ್ರಹಿಯಾದ “Encyclopaedia Britannica” ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವ “Oxford Companion to English Literature” ದಂತಹ ಗ್ರಂಥಗಳು ತುಂಬಾ ಉಪಕಾರಿಯಾಗಿವೆ.

ಹೀಗೆಯೇ ಕನ್ನಡದ ‘ನಾಸ್ತಿ’ “ದದಾತಿ”ಗಳು ಮುಗಿಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಅಗಿದಷ್ಟು ಹೊರಡುವ ಬೇತಾಳದ ಹೊಟ್ಟೆಯಂತೆ ಕನ್ನಡದ ಅಭಾವ

ಹೊರಡುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಈ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಕೆಳಗಿನ ಕೊರತೆಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಬಹುದು :—

(೧) ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ಕನ್ನಡ ಇತಿಹಾಸ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅಭಾವ, ಈ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗಿನ ಗ್ರಂಥಗಳು ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇವೆ. ಇವಾದರೂ ನಿಧಾನ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕು.

(೨) ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕಠಿಣ ಶಬ್ದಗಳ—ಸರಿಯಾದ ಅರ್ಥ—ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಪ್ರಯೋಗ—ಮತ್ತು ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಒಳ್ಳೆಯ ಕನ್ನಡ ಕನ್ನಡ ಕೋಶ.

(೩) ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ಗ್ರಂಥಗಳು : “ಕೈಪಿಡಿ” “ವ್ಯಾಕರಣೋಪನ್ಯಾಸ ಮಂಜರಿ” ಮತ್ತು ಶಂ. ಬಾ. ಅವರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನುಳಿದರೆ ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರವೆಲ್ಲ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ ಅಭ್ಯಸಿಸಲ್ಪಡಬೇಕಾದುದ್ದು ವಿಷಾದದ ಸಂಗತಿ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕಟ್ಟುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಗೋಳನ್ನಂತೂ ದೇವರೇ ಬಲ್ಲ ! ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಬೇಕಾದ ಈ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ರಾಮಕೃಷ್ಣಯ್ಯ, ಕಾಲ್ವೆಲ್, ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಇಂಗ್ಲೀಷನ್ನು ಓದಿ—ಆ agglutinative, inflexional ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು — ಅನಂತರ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕೈಯೆತ್ತಬೇಕು. ಈ “ಲುಟ to Wallow” ಪರಂಪರೆಯು ನಿಲ್ಲಬೇಕು. ಇದೆಲ್ಲ ಶುದ್ಧ ದ್ರಾವಿಡ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ ! ಕನ್ನಡ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಇನ್ನಾದರೂ ತಮ್ಮ “ಸೊಂಡೆಯಿಂದಲೇ” ನೀರು ಕುಡಿಯುವಂತಾಗಬೇಕು....ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ? ಗ್ರಂಥಕರ್ತರಲ್ಲಿ?.....

ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರವಿದೆಯೇ ? ವಿಚಾರಿಸಬೇಕು. ಇಂಥ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಲು— ಏಕಾಂಗ ವೀರರಾಗಿ ದುಡಿಯಲು— ಡಾ. ಜಾನ್ ಸನ್ ರಂಧವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ ! ಅಂಥ ಪ್ರತಿಭಾ ಸೌಲಭ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಸಂಘಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕು.

ಮೈಸೂರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ಸೇವೆಯು ೧/೧೦ ದಷ್ಟು ಸಹ ಮಾಡಿರದ ಮುಂಬೈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಂತಹ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮುಂದಾಗಿ ಪಾಠ ಹಾಕಿಕೊಡಬೇಕು. ಒಳ್ಳೆಯ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮಂಡಲಗಳನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿ ನಿಧಾನ ತಮ್ಮ ಪಠ್ಯ ಪುಸ್ತಕಗಳಾದರೂ ಸಕಾ

ಲಕ್ಕೆ ದೊರಕುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾ ಲಯದಿಂದ ಒಂದಾದರೂ ಪುಸ್ತಕ ಹೊರಬೀಳುವಂತೆ ಜಾಗ್ರತೆ ವಹಿಸ ಬೇಕು.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು—ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘಗಳಾದರೂ ಕೂಡ ನಿಶ್ಚಿತ ಸಮಿತಿಗಳನ್ನು ಟ್ಪುಕೊಂಡು ಕೆಲಸ ಸಾಗಿಸಬಹುದು. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಈಗಾ ಗಲೇ ಕೈಕೊಂಡ ಕನ್ನಡ ಕೋಶ, ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಜನತೆ ಆತುರವಾಗಿ ಎದುರುನೋಡುತ್ತಲಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜವ.ನೆತನಗಳು ಕೂಡ ಈ ಋಣದಿಂದ ನಿರ್ಲಿಪ್ತ ವಾಗುಳಿಯವು. ಮೈಸೂರು ಅಸ್ಥಾನವು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ಮಾದರಿಯು ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತರ ಚಿಕ್ಕ ಪುಟ್ಟ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಿಗೂ ಮಾದರಿಯಾಗಬೇಕು. ಕನ್ನಡದ ನೆಲದ ಪುಣ್ಯವಸ್ತು ಪಡೆದು, ಕನ್ನಡ ತಾಯಿ ಕೃಪೆಯಲ್ಲಿ ಪೋಷಿತ ರಾದ ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರು ಈ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಸೇವೆ ಯನ್ನು ಮಾಡುವಂತಿದೆ.

ಅಮೇರಿಕಾದಂತಹ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಗರಸಭೆಗಳು ಒಂದೊಂದು ಕಾಲೇಜನ್ನೇ ನಡೆಯಿಸಬಹುದಾದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ನಗರಸಭೆಗಳು ಈ ಸಾಂಸ್ಕೃ ತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಭಾಗವಹಿಸಬಾರದು? ಹಣವುಳ್ಳ ನಗರಸಭೆ ಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪುರಜನರಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಇಂತಹ Extension ಭಾಷಣ ಮಾಲೆ ಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವುದು ಕ್ರಮ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ.

ಹಾಗೆಯೇ, ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಕಾಲೇಜುಗಳ ಕನ್ನಡ ಸಂಘಗಳೂ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಬಲ್ಲವು.

ಹೀಗೆ ಬಹು ವಿಧವಾಗಿ ಸಹಾಯ ದೊರೆತರೆ ಮಾತ್ರ ಕನ್ನಡ ವಿಚಾರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಉಜ್ವಲವಾಗಿ—ವಿಪುಲವಾಗಿ—ಬೆಳೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಂದರೇನೇ ಬುದ್ಧಿ—ಭಾವನೆಗಳ ಹವಣು ಸರಿಯಾಗಬಹುದು.

ಕನ್ನಡ ಜನ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದರೆ ಯಾವುದು ತಾನೆ ದುಸ್ವಾಧ್ಯ?

“ಶ್ರೀಯುತನೊಳ್ ಉದಾರತೆ ವಾಕ್—

ಶ್ರೀಯುತನೊಳ್ ಅಮತ್ಸರತ್ವಂ”

ನೆಲೆಗೊಂಡರೆ, ಆ ಕಾಲವೂ ತೀವ್ರ ಬಂದೀತು; ಬರಲಿ.

ಏಕೀಕರಣ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣವು ಇಂದು ಮನೆಯ ಮಾತಾಗಿದೆ. ಜೀವನದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಹಿಯನ್ನೂಂಡ ಜನತೆ ತನ್ನತನಕ್ಕಾಗಿ ಇಂದು ಹೋರಾಡುತ್ತಿದೆ. ರಾಜ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ನೂರಾರು ವೈಯು ದೂರ ಸಿಡಿದುನಿಂತ ಜನರ ಸಾವು ನೋವುಗಳನ್ನೂ ಆಶೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳನ್ನೂ ಅರಿಯದ ರಾಜ್ಯಸಿಂಹಾಸನವು ಇಂದು ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಜನತೆ ಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದೂರವಿರುವ ಆಡಳಿತೆಯು ಎಂದಿಗೂ ಸುಗಮವಾಗದು. ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಬರ್ಕ ಎಂಬ ಆಂಗ್ಲ ತತ್ವವೇತ್ತನು ಈ ಮೊದಲೇ ಉಸುರಿ ದ್ದಾನೆ.:-“No contrivance can prevent the effect of distance in weakening Government. Several years and months pass between the order and the execution. In large bodies the circulation of power must be less vigorous at the extremities” ಹೀಗಾಗಿ ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಆತಂಕಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಕನ್ನಡ ನಾಡು ಪುನಃ ಜೀತರಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದೆ.

ಆದರೆ ಈ ವಿಭಕ್ತತೆ ಜೀವನದ ಇತರ ಭಾಗಗಳ ಮೇಲಿನಂತೆಯೇ ನಮ್ಮ ಜನದ ನುಡಿ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇಲೂ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಮಾಡದೆ ಹೋಗಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣದ ಜೊತೆಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕನ್ನಡದ ಏಕೀಕರಣವೂ ಪರಸ್ಪರ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯೂ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಒಂದೇ ನುಡಿ ಒಂದೇ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಕನ್ನಡರು ಈ ವಿಭಕ್ತ ತೆಯ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಿದ್ದ ಜನರ ಜೀವನ ಮಾರ್ಗದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದಾರೆ. ತಿಂಡಿನಸುಗಳ ರುಚಿಯು ಕೂಡ ಈ ವಿಭಕ್ತತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಮೈಸೂರಿನ ಮೆಣಸು, ಹುಳಿ ಮಜಿಗೆ ಧಾರವಾಡದವರ ತಲೆ ತಿರುಗಿಸಿದರೆ, ಧಾರವಾಡದ ಸಿಹಿ ಮೈಸೂರ ವರ ಮೈಗೆ ಇರುಬು ಅಂಟಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ “ಡಾಯ್ಸ್ ಟೆಸ್ಟು.”

ಹೀಗೆ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಾದ ಜೀವನದ ಮೂಲಕ ಜೀವನದ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಕೂಡ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾರ್ಪಡುವುದೂ ಕ್ರಮ ಪ್ರಾಪ್ತವೇ ಆಗಿದೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮಾತಿನ ರೀತಿ, ಶಬ್ದ ಕೋಶ, ಪಡೆನುಡಿ, ಪ್ರಯೋಗ, ವ್ಯಾಕರಣ, ವಿಚಾರಸರಣಿ, ವಸ್ತು—ಇವೆಲ್ಲದರ ಮೇಲೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ವಿಭಿನ್ನತೆ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕಾರಣಗಳ ಮೂಲಕ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದರೂ ಪರಸ್ಪರ ಬಳಕೆ ಕಡಮೆ ಇದ್ದ ಇಂದಿನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕನ್ನಡ ವಾಚಕನಿಗೆ ಸಮಸ್ಯೆಯೇ ಆಗಿದೆ.

ಇಂತಹ ವಿಭಿನ್ನತೆ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಹೊಸದೆಂದೇನೂ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ “ಮಾರ್ಗ”ಗಳಿದ್ದು ಬಹು ಪ್ರಾಚೀನವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮಹಾಭಾರತ ಮೃಚ್ಛಕಟಿಕಗಳನ್ನುಳಿದರೆ ಸಮಸ್ತ ಜನಾಂಗ ಸೂಚಕವಾದ ಕರ್ನಾಟಕ ಪದಪ್ರಯೋಗವು ಕೂಡ ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ದೇಶಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಆಂಧ್ರ ಕೇರಳಾದಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ “ಕರ್ನಾಟಕ”ವೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಮುಖ ನದಿ ಗಿರಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ “ಮಹಿಷಕ” ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಇದೆ. (ಕೆಪ್ಪಿಂಧಾ ಕಾಂಡ:—ಪು. ೫೪೨ ನಿರ್ಣಯಸಾಗರ)

ಅಬ್ರವಂತೀಮ್ ಅವಂತೀಮ್ ಚ ಸರ್ವಮೇವಾನುಪಶ್ಯತ |
ವಿದರ್ಭಾನುಷ್ಟಿ ಕಾಂಶ್ಚೈವ ರಮ್ಯಾನ್ಮಹಿಷಕಾನಪಿ
.....ನದೀಂ ಗೋದಾವರೀಂಚ ಸರ್ವಮೇವಾನುಪಶ್ಯತ ||
ತಗೈವಾಂಧ್ರಾಂಶ್ಚ ಪುಂಡ್ರಾಂಶ್ಚ
ಜೇರಾನ್ ಪಾಂಡ್ಯಾಂಶ್ಚ ಕೇರಲಾನ್ ||

ಆ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡ ಅರಸರ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಕನ್ನಡ ಜನತೆಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಚಾಲುಕ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗೊತ್ತಿತ್ತೇ ವಿನಾ ಅಖಂಡ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಬ್ಬಿನೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ. ಶ. ೪-೫ ರಲ್ಲಿ ಕದಂಬರಾಜ ಶಾಂತಿವರ್ಮನನ್ನು ಸಮಗ್ರ ಕರ್ನಾಟಕ ಭೂವರ್ಗ ಭರ್ತಾರನೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದರೂ ೧೩ನೇ ಶ. ದಲ್ಲಿ ಅಂಡಯ್ಯನು “ಕನ್ನಡ ಮೆನಿಪ್ಪಾ ನಾಡನ್ನು” ಹೊಗಳಿದ್ದರೂ ರಾಷ್ಟ್ರದಕಿಂತ ಅಂದು ರಾಜನ ಬೆಲೆ ಹೆಚ್ಚು.

ಹೀಗಾಗಿ ಕನ್ನಡವೇ ಆದರೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಧಿಪತ್ಯಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ನಾಡಿನ ದೇಸಿ ಬೇರೆಯಾಯಿತು. ಬರಿಯ ದೇಸಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಯಲು ಕಠಿಣವಾಯಿತು. “ದೇಶಿ ಮಾರ್ಗದೊಳ್ ಒಡಂಬ”ಡಲು ಹವಣಿಸಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಭಾಷಾಪ್ರಯೋಗವೂ ಕೂಡ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಭಿನ್ನವಾಯಿತು. ಅಂತರ್ಲೀನೇ ಶತಮಾನದ ನೃಪತುಂಗನು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯು ದೇಸಿಯ ಅನಂತವಿಧತೆಯ ಮೂಲಕ ದುರವಗಾಹವಾಗಿರುವದೆಂದು ಹೇಳಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಇದ್ದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ದೋಷವಿಂತೆಂದು ಬಗೆದು

ದ್ವಾಪಿಸಿ ತಪ್ಪಿಸಂದು ಕನ್ನಡಂಗಳೊಳೆಂದಂ|

ವಾಸುಗಿಯುನುಪಾಯಲಾಪದೆ

ಬೇಸರುಗುಂ ದೇಶಿ ಬೇಟಿವೇಟಪ್ಪದಪುಂ||

ಕವಿಗಳು ಅನಾದಿ ಲೋಕೋದ್ಭವಮಪ್ಪದರಿಂದ ಸವಿಕೇಷೋಕ್ತಿಗಳು ಅನಂತವಿಧಗಳೆಂದೂ ಮಾತೂ ಅದರಿಂದ ಅನಂತಭೇದವೆಂದೂ ಹೇಳಿ ಸಮಮಧುರಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ ತರುವಾಯ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ನೃಪತುಂಗನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ನಾಗವರ್ಮ ಭಟ್ಟಾಕಲಂಕರೂ ಕೂಡ ಈ ಮತವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಪ್ರಕಾರ ಆನ್ ಆಮ್ ಎಂಬುವು ದಕ್ಷಿಣ ಮಾರ್ಗವಾಚಕ; ನಾನ್ ನಾಮ್ ಎಂಬುವು ಉತ್ತರ ಮಾರ್ಗದವು.

ಅಲ್ಲದೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ “ನೋಡುವೆಂ” ಎಂಬುದು “ನೋಳ್ವೆಂ” ಎಂದೂ, ‘ಬೇಡುವೆಂ’ ಎಂಬುದು “ಬೇಳ್ವೆಂ” ಎಂದೂ, ‘ಬರಿಸೆ’ ‘ಇರಿಸೆ’ ‘ತರಿಸೆ’ ಇವು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ‘ಬರಿಸುವೆ’ ‘ಇರಿಸುವೆ’ ‘ತರಿಸುವೆ’ನೆಂದೂ ಆಗುತ್ತಿವೆಯಾಗಿ ನೃಪತುಂಗನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ‘ಸೂಡುವೆ’ ಎಂಬುದು ‘ಸೂಳ್ವೆ’ ಎಂದಾಗಲೀ, ಕೂಡುವೆ ಎಂಬುದು ‘ಕೂಳ್ವೆ’ ಎಂದಾಗಲೀ ‘ಕಾಡುವೆ’ ಎಂಬುದು ‘ಕಾಳ್ವೆ’ ಎಂದಾಗಲೀ ಆಗದು. ಇವೂ ಅಲ್ಲದೆ ‘ಬರಿಸ್ವೆ’ ‘ತರಿಸ್ವೆ’ ‘ಇರಿಸ್ವೆ’—ಇವು ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಪ್ರಯೋಗಗಳೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲವು ಭಾಗವು ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡದ ನಾಡಾಯಿತು.

“ಅದರೊಳಗಂ ಕಿಸುವೊಳಲ್ ಅವಿದಿತ ಕೊಪಣ ನಗರದ ಆ ಪುಲಿ ಗೆರೆಯ ಆಸದಭಿಸ್ತುತಮಪ್ಪ ಒಕ್ಕುಂದದ ನಡುವಣ ನಾಡೆ ನಾಡೆ ಕನ್ನಡದ ತಿರುಳ್”

ಪಂಪ ರನ್ನರು ಕೂಡ ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳ ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿಯೇ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಾರಂಭವನ್ನು ಮಾಡಿದರು.

ಆಮೇಲೂ ಕೂಡ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡವು ತನ್ನ ಕೋಶ ಪ್ರಯೋಗ ಮತ್ತು ವಾಕ್ಯರಚನೆಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟೋ ಬದಲಿಸಿ ಕೊಂಡಿತು. ಸಾಹಿತ್ಯವು ತೀರ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠವಾಗಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹಲಕೆಲವು ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿಚೂತ ವನಜೈತ್ರರು ಉದ್ಭವಿಸಿದ್ದರೂ ಸೇವುಣ, ಹೈದರ ಮತ್ತು ಟಿಪ್ಪುಗಳ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಪರಿಣಾಮವು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಆಗದೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ.

ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಗಮನದಿಂದಲಂತೂ ಈ ಸಮಸ್ಯೆ ಇನ್ನೂ ಜಟಿಲವಾಯಿತು. ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾಗಿ ೫-೬ ಆಧಿಪತ್ಯಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಎಲ್ಲಕಡೆಗೂ ಅಲ್ಪಮತದಲ್ಲಿದ್ದ ಮೂಲಕ ಪ್ರಬಲರಾದ ಇತರ ಜನರ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯವು ಇದ್ದು ಬಿದ್ದು ಉಳಿದ ಕನ್ನಡದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಮಾಡಿದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಕೂಡ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೇಸರಿ ಅಭಿಮಾನಿಗಳೂ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬರಿಯ ತ್ಯಾಗರಾಜ ಪಂಥಿಗಳೂ ಅದ ಕನ್ನಡಿಗರು ಇಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರಸ್ತುತ, ನಾವು ಪರಸ್ಪರ ಬಳಿಕೆ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದ ಮೂಲಕ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾರ್ಪಟ್ಟದ್ದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗಮನಿಸಬೇಕು ಹೈದರಾಬಾದವು ಉರ್ದುವಿನಿಂದ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತನ್ನ ಕೋಶವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರೆ, ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ತಲೆಮಾರಿನವರೆಲ್ಲರೂ ಅಂಕಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿಯೇ. ಇಂದಿಗೂ ವೇಳೆ ಮತ್ತು ಹಣದ ಭಾಷೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಮರಾಠಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ಮೈಸೂರಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಉರ್ದುವಿನ ಜೊತೆಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪ್ರಭಾವವೂ ಅತಿಯಾಗಿ ಸಾಗಿದೆ. ಸಾಲೆಗಳೆಲ್ಲ ಸ್ಕೂಲು; ಶಿಕ್ಷಕರೆಲ್ಲ ಮೇಷ್ಟ್ರು; ಫಲಾಹಾರದ ಅಂಗಡಿಗಳೆಲ್ಲ ಹೋಟ್ಟು; ತಿರುಗಾಟ. ವಾಕ್ಯ, ಬಡಿಗೆ, ಸ್ವಿಕ್ಕು; ಟಾಕು, ಸ್ಪೀಲು; ಗಾಡಿ ರೈಲು ಇತ್ಯಾದಿ. ಹಾಗೆಯೇ ಉರ್ದುವಿನ ಗಂಗಾ ಯಮುನೆ ಕೂಡ ಇದೆ. ಪಳೆಯೆಲ್ಲಾ ತರಕಾರಿ; ಇಲ್ಲಿಯ ಲಿಲಾವು ಅಲ್ಲಿ ಹರಾಜು ಇಲ್ಲಿ ಶಿಸ್ತಾಗಿರುವ

ಜನ ಅಲ್ಲಿ ರುಸ್ತುಂ; ಇಲ್ಲಿಯ ಬಲವಂತರು ಅಲ್ಲಿ ಪಾಟಿ; ಮೇಲಾಟ, ವೈಪೋಟಿ; ಇಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿದ್ದವರು ಅಲ್ಲಿ ಷೋಕಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲವೆ ನೈವತುಂಗನು ಹೇಳಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಶಬ್ದಗಳು ಭಿನ್ನಾರ್ಥವನ್ನು ಕೂಡ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಬಚ್ಚಲ; ಆಗ್ರಹ; ಕಿರುಕಳ; ಜಗುಲಿ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡಿಗರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮುನ್ನು: ಲಾಯರು; ಲಾಂದರು ಇ. (ಪ್ಲೀಡರ, ಕಂದೀಲು)

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಪರಸ್ಪರ ಬಳಕೆಯಿಲ್ಲದ ಈ ವಿಭಿನ್ನತೆಯು ಇನ್ನೂ ಮುಂದು ಹೋಗಿದೆ. ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಶಬ್ದಗಳ ಉಚ್ಚಾರವು ಕೂಡ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಬ್ರಿಡ್ಜ್; ಜಡ್ಜ್; ಪೋ; ಬಡ್ಜೆಟ್, ಲಾಡ್ಜ್ ಅಲ್ಲದೆ ಕಾಲೆಡ್ಜ್ ಇ.

ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳ ಹೆಸರಿನ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲದ ಸಾಮಾನ್ಯತೆ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಪಿನ್ ಟಾಚಣಿ; ಗುಂಡುಸೂಜಿ; ಚಾಕ್ ಖಡು, ಸೀಮೆಸುಣ್ಣ; ರಾಕ್‌ಅಯಿಲ್ ಕಲ್ಲೆಣ್ಣೆ, ಸೀಮೆಎಣ್ಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ವಾಕ್ಯರಚನೆಯ ಪ್ರಯೋಗವೂ ಕೂಡ ಎಷ್ಟೋ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ

“ಇದಕ್ಕೆ ಒಂಟಿಯೆನ್ನುತ್ತಾರೆ?”

“ಇದನ್ನು ಒಂಟಿಯೆನ್ನುತ್ತಾರೆ”;

“ಅವನು ಬರುವುದಿಲ್ಲ ತಾನೆ?”

“ಅವನು ಬರುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ?”

ಕೆಲಕೆಲವು ಕಡೆಗೆ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಎರಡು ನಿಷೇಧವನ್ನು ಪಯೋಗಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. “ನೀನು ಹೀಗೆ ಮಾಡದ ಹೊರತು” ಇತ್ಯಾದಿ.

ಇದರಂತೆಯೇ ಮಂಗಳೂರ ಕನ್ನಡವು ಪೂರ್ವದ್ರಾವಿಡ ಮತ್ತು ತುಳುವಿಗೆ ಸಮೀಪವುಳ್ಳ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದೆ. ಸಂಭವಾರ್ಥದ “ರೆ” (ಹೀಗೆ ಮಾಡುವರೆ) “ಮತ್ತು” ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯ “ಯಾ” ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಗಡಿನಾಡಿನ “ಒಳಖಾಸು” “ಪಿಂಗ್ವಾಸು” “ಸಮ ಜಾಯ್ಸು” “ಕಾವಳ್ಳಾ” ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ಇಂದಿನ ಕನ್ನಡದ ವೇಸಿಯ ಕಲ್ಪನೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಇದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೋಶದ, ವಾಕ್ಯರಚನೆಯ, ಮತ್ತು ವಿಚಾರಗಳ ವೈವಿಧ್ಯವಿರಬಾರದೆಂದಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಬಣ್ಣಗಳ ಸಮ್ಮಿಲನದಿಂದಲೇ ಮಳೆಬಿಲ್ಲು ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಪಡೆವುದು. ಆದರೆ ಆ ಸಮ್ಮಿಲನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕ್ರಮವಿರಬೇಕು. ಪರಸ್ಪರ ಸೌಹಾರ್ದವಿರಬೇಕು. ವೈವಿಧ್ಯ ಭಿನ್ನತೆಯಾಗಬಾರದು. ವೈಯಕ್ತಿಕತೆ ಶಿಷ್ಟತೆ (Separation) ಯಾಗಬಾರದು. ಪರಸ್ಪರ ಕಡಿಮೆ ಬಳಕೆ ಇದ್ದ ಮೂಲಕ ಈಗಾಗಲೇ ದುರವಗಾಹವಾಗಿದ್ದ ದೇಶಿ ಇನ್ನೂ ಜಟಿಲವಾಗಬಾರದು. ಮೈಸೂರಿನವರದು “ತಂಜಾವರಿ ಛಾಪಿ”ಯೆಂದೂ, ಧಾರವಾಡದವರದು ಗಡುಸೆಂದೂ ಪರಸ್ಪರರು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಡಿಕ್ಸನರಿಯನ್ನೂ ಕೇಳುವುದು ನಿಲ್ಲಬೇಕು. ಪರಸ್ಪರ ಬಳಕೆ ಬೆಳೆದು ಪರಸ್ಪರರ ಅರ್ಥವಾಗಿ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕವಾದ ಕವಿಗಳು ಇಂದು ಒಪ್ಪಿತರಾಗಬೇಕು. ಎಲ್ಲ ಪ್ರವಾಹಗಳೂ ಕೂಡಿ ಕನ್ನಡ ಸಂಗಮದ ನೀರು ಹೆಚ್ಚಾಗಬೇಕು. ಅಳವಾಗಬೇಕು. ಸಮಗ್ರ ಜೀವನವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಜೀವನದ ಅಳವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜೀವನವನ್ನು ಕಂಡು ಹರ್ಷಪುಲಕಿತರಾಗಬೇಕು ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರ ಮಲೆನಾಡಿನ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಕಾರಂತರ ಬೆಟ್ಟದ ಜೀವವೂ ಎಲ್ಲ ಕನ್ನಡಿಗರ ಅನುಭವ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿ ಪೂರ್ಣ ಅರ್ಥವಾಗಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಎಲ್ಲ ಕನ್ನಡಿಗರೂ ಒಂದೇ ಆಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಬೇಕು.

ಸಾಹಿತ್ಯದ ಶಬ್ದಕೋಶ, ಪ್ರಯೋಗ, ವಾಕ್ಯರಚನೆಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಭಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕವು ಮಾಡಿದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ನೋಡಿಯಾದಮೇಲೆ ವಿಚಾರಸರಣಿ ಸಾಹಿತ್ಯವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲಾದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೂ ನಾವು ನೋಡಬಹುದು.

ರಾಜಕೀಯ ಆಧಿಪತ್ಯಗಳೇ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾದ ಮೂಲಕ ಆ ಆ ಜನರ ಜೀವನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೂ ವಿಚಾರಸರಣಿಯೂ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೇ.

ಶುದ್ಧ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಕ್ಲಿಯೋಪಾತ್ರಳ ಸೌಂದರ್ಯದ ಹಾಗೆ ನಿತ್ಯ ನವ್ಯವೂ
ತ್ರಿಕಾಲಾಬಾಧಿತವೂ ಆಗಿದ್ದರೂ,

—“Age can not wither her nor custom stale her
infinite variety”—

ಜೀವನದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವು. ತತ್ಕಾಲೀನ ಜೀವನ
ವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಒಂಟಿಯಾದ ಪರ್ವತದ ಶಿಖರದ ಹಾಗೆ ಸ್ವಯಂಭು
ವಾಗಿ ನಿಲ್ಲದು. ದಕ್ಷಿಣ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರದೇಶವೆನಿಸಿಕೊಂಡು, ಅಚ್ಚ
ಗನ್ನಡವಾದರೂ ೨೦ನೇ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದ ವರೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆ
ಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಕಾಣದ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸವ ಸೈಗಳೂ ಮತ್ತು ಉದಾ
ರಾಂತಃಕರಣಿಗಳೂ ಕನ್ನಡಿಗರೂ ಆದ ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾರಾಜರವರ ಕೃಪಾ
ಭಕ್ತದಲ್ಲಿ ಲಾಲಿತವಾದ ಮೈಸೂರು ಕನ್ನಡದ ಸಮಸೈಗಳೂ ಭಿನ್ನವಾಗಿರು
ವದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೇ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಳೆದ ಅರ್ಧಶತಮಾನದ
ಜೀವನವು ಒಂದು ಅವಿರತವಾದ ಹೋರಾಟವಾಗಿದೆ. ಅಂತಲೇ ಒಂದು
ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ತರ್ಕಸರಣಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ “ಪ್ರೀತಿ” ಮತ್ತು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ವಿಷಯಗಳೆಂದರೆ
ಮೈಸೂರವರಿಗೆ ಅಷ್ಟು ಸದಭಿಪ್ರಾಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಉತ್ತರದವರ ಕಲ್ಪನೆ. ಈ
ಮಾತನ್ನು ವಿನೋದದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಲೇಖಕರು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ
ದ್ದಾರೆ.

ಗೋಲ್ಡ್‌ಸ್ಮಿತ್ ಕವಿಯ “She stoops to conquer” ಎಂಬ
ನಾಟಕದ ಅನುವಾದವಾದ “ಪತಿವಶೀಕರಣ”ವೆಂಬ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿ-
ಪರರಾದ ದಿವಂಗತ ಕೆರೂರ ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯರು ೧೯೨೮ರ ಮೊದಲೇ
ಮೈಸೂರಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಕಂಡ ತಮ್ಮ ಎನಿಸಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ
ಪ್ರಕಾರ ಮೈಸೂರವರಿಗೆ ಪ್ರೀತಿ ಎಂದರೆ ಬಿಂಕಿ; ಅವರ ನಾಟಕಗಳೆಂದರೆ
ಯಾವಾಗಲೂ ಗಾಬರಿ ಮಾತುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರಬೇಕು

ಕುಚೋದ್ಯ ಮೂರ್ತಿಯಾದ ತಮ್ಮಣಗೌಡನು “ವೆ ರೆವ ಕೇವೆಯ
ನುಟ್ಟು ತಿರುಗುವ ಸನ್ಯಾಸಿ ಇರುಳು ಕಾಮಿನಿಯರನರಸುವನು” ಎನ್ನುವ
ಪದ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಮಿತ್ರವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ.

“ಹೌದಪಾ ಹೌದೋ! ಪದಾ ಏನ ಕೇಳಿತಿರಿ! ಬಲುಮೆಟ್ಟುಗಟ್ಟು”

ಜೀವಪ್ಪಾ— “ಅರ್ಥಾ ನೋಡಿರಿ! ಬಲು ಸೊಗಸು!”

ಬಿದ್ದಾಡಿ—“ಪದ್ದಾಗ ಅಸರಗ್ಗೇ ಅಂದ್ರ ಎಳ್ಳಾನ ಅರ್ಥಾ ಇಲ್ಲಾ! ಮೈಸೂರಾಗ ನೋಡ್ತೀ, ಪದ್ದಾಗ ಪ್ರೀತಿಮಾತ ಬಂದ್ರ ಅಲ್ಲೆವರು ಬಲು ಬೆಂಕಿ!”

ಕಲ್ಲನಗೌಡಾ— “....ಮೈಸೂರೇನು ನನಗ ಅರೀದ್ದೇಷ್ಟು?....”

ಬಿದ್ದಾಡಿ— (ಹಾಂಗಲ್ಲೋ) “ಅಲ್ಲೆ ದೊಡ್ಡ ವರಂಬೂ ಅವರು ಸ್ರಿಂಗಾರ ಪಾಡಲ್ಲಂತಿರಬೇಕು. ಅವರಿಗೆ ನಾಟಕದ ತುಂಬ ಗಾದೀ ಮಾತಿರ ಬೇಕ. ಹೆಂಗಸರೂ ಗಂಡಸರೂ ಸಂಸಾರ ಬಿಟ್ಟು ಮಟಾ ಸೇರತಿರಬೇಕ. ಬಾವಾಗೂಳ ಪದಾ ಇರಬೇಕ ಅಂದ್ರ ನಾಟಕಂತ.....”

ಈ ಭಾಷ್ಯ ಮೂಲದಲ್ಲಿಲ್ಲ..... ಈ ವಿಮರ್ಶೆ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿರ ಬಹುದಾದರೂ ಸಾಮೂಹಿಕ ಕಲ್ಪನೆ ಇದರಿಂದ ತೀರ ಭಿನ್ನವೇನೂ ಇದ್ದಂತೆ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ.

ಹೀಗೆಯೇ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ನೋಡ ಬಹುದು. ವಿಧವಾವಿವಾಹದ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಚತುರವಾಗ್ಯಿಗಳೂ, ಇಂದಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಾಟಕಕಾರರೂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯ ದಂಭದ ಕಸೆಗೋಲೂ ಆದ ಒಬ್ಬ ಗ್ರಂಥ-ಕರ್ತರ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.... ಶಾಮನು ವಿಧವಾವಿವಾಹಕ್ಕಾಗಿ ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಅವನಿಗೆ ಸ್ವೋಪಚ್ಛತೆ ಯಿಲ್ಲ. ಆಗ ಸಮಾಜದ ಕಸೆಗೋಲಾದ ವಸಂತನು ಅವನಿಗೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮದುವೆಯಾಗಲು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದರೆ?....ಅದನ್ನು ವಸಂತನ ಬಾಯಿಂದಲೇ ಕೇಳಬೇಕು

ವಸಂತ— ಹಾಗಾದರೆ ಹೀಗೆ ಮಾಡು. ರೂಢಿಯ ವಿರುದ್ಧವಾದ ‘ಮದುವೆ ಇದ್ದರೆ ಒಂದು native state ಇಗೆ ಹೋಗಿ ಬಿಡು. ಉಳಿದ ಕ್ಷೇತ್ರ ಡೊಳಗ ಬರಿಯ ಮಹೂರ್ತ ತಪ್ಪಿಸಿ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಈ ಸಂಸ್ಥಾನದಾಗ ಕಾಯಿದೆ ಕೂಡಾ ತಪ್ಪಿಸಿ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಬರೋದು. (ತಟ್ಟನೆ ತೋಚಿದಂತೆ) ಆಹಾ! ಸಂಸ್ಥಾನ ಅಂದರೆ ಸಂಸ್ಥಾನ! ಕರ್ನಾಟಕ ಅಂದರೆ ಕರ್ನಾಟಕ! ಮೈಸೂರಿಗೆ ಹೋಗಿಬಿಡೋ ಜಾಣಾ! ಮತ್ತು—ಹುಡುಗಿಗೆ ಎಷ್ಟು ವರ್ಷ ಅಂತ ಯಾರಾದರೂ ಕೇಳಿದರ ಹನ್ನೆರಡೇ

ಅಂತ ಹೇಳು..... ಯಾಕಂದರೆ— ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ಹನ್ನೆರಡ ವರ್ಷ ಮೀರಿ ಮದುವೆ ಆಗೋದಿಲ್ಲ—” ಹಾಗೆಯೇ ಉತ್ತರಕರ್ನಾಟಕದ ಗ್ರಂಥಗಳ ವಿಮರ್ಶೆಯ ವಾದರಿಯನ್ನು ಮೊನ್ನೆಮೊನ್ನೆಯವರಿಗೆ ನಾವು ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ್ದೇವೆ. ಇವು ಧಾರವಾಡದ ಪ್ರಯೋಗ : ಅರ್ಥವಾಗಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಮೊನ್ನೆಮೊನ್ನೆಯವರಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗೆಂದಾಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ವೈಮನಸ್ಯದಿಂದಾಗಲೀ ಇಲ್ಲವೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದಾಗಲೀ ಈ ಮಾತು ಬಂದಿವೆಯೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಲಾಗದು. ಅನೇಕ ಕಡೆಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿಮಾನದ ಮಾತುಗಳೂ ಇವೆ ಆದರೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಏಕೈಕವಿಲ್ಲದ ಮೂಲಕ, ಜೀವನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಭಿನ್ನವಾದ ಮೂಲಕ, ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಸ್ತು ಮತ್ತು ವಿಚಾರಸರಣಿ ಭಿನ್ನವಾಗದಿರವು. ಇಜ್ಜೋಡು ಎತ್ತು ಎಂದಿಗೂ ಹೆಜ್ಜೆ ಸಮವಾಗಿ ಹಾಕವು.....

ಆದರೆ ಕನ್ನಡದ ಸುದೈವದಿಂದ ಈ ಕಥೆಯೇ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬರಲಿಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥಕರ್ತರ ನಡುವೆ ವಿಶೇಷ ಬಳಕೆ ಬಂದದಿ ನಿಂದ ಎಲ್ಲ ರಾಜಕೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರತಿಬಂಧಗಳು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೋಶ, ಭಾಷೆ, ವಾಕ್ಯರಚನೆ, ವಿಚಾರ, ವಸ್ತು-ಎಲ್ಲವೂ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಏಕರೂಪತೆ ಹೊಂದುತ್ತಲಿವೆ. ಏಕೀಕೃತ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸುಂದರ ಕಣಸಿನ ದಿವ್ಯಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾದ ಅನೇಕ ಕವಿಗಳು ಈ ಹೊಂಗನಸನ್ನು ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಬಿತ್ತಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ

ಆನಂದಕಂದ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಮುಗುಳಿ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವರು ಮಾತಿನ ಮತ್ತು ಬರೆಹದ ಭಾಷೆಯ ಏಕರೂಪತೆಗಾಗಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೆಣಗಿದ್ದಾರೆ. ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಸ್ಫೂರ್ತಿಗೆ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ವೈಷೂರಿಗೆ ದಿವಂಗತ ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯರು ೧೯೦೮ರ ಮೊದಲೇ ತಮ್ಮ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು “ಇಂದಿರೆ” ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಖಂಡ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಥಮ ಸಂದರ್ಶನವನ್ನು ನಾವಿಲ್ಲಿ ಪಡೆಯಬಹುದು.

ನವರಸವುರದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೇಸಾಯರ ಮನೆತನದವನಾದ ರಮಾ-ಕಾಂತನು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ದೇವಯಾನಿಯವರಿಂದ ಆತಿಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯು ತ್ತಾನೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣವೆಂದರೆ ಅವನಿಗೆ ಮೆಚ್ಚು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ

ಸುಲ್ತಾನರ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವೂ ನವಕೋಟೆ ನಾರಾಯಣನ ನಿವಾಸಸ್ಥಾನವೂ ಆದ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣವು ಪಾಳು ಬಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಮರಗುತ್ತದೆ. ಸುಲ್ತಾನನ ಕಬರಸ್ತಾನ, ದರ್ಯಾದೌಲತ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ವಾಹಿನಿಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಅವನ ನೆನಪು ಕಣ್ಣೀರ್ದುಂಬುತ್ತದೆ.

ಆಚಾರ್ಯರು ಆ ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಶಂಸೆಯ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದರೆ, ಅ ನ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಅದಕ್ಕೂ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದು ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಕಲಾವಿದರಾದ ಅವರ ನಾಯಕರು ಮೈಸೂರಲ್ಲಿ ಜನ್ಮವತ್ತಿದ್ದರೂ ಅಖಂಡಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಈ ರೀತಿ ನೋಡಿದರೆ ಅ. ನ ಕೃ. ಅವರ ನಾಯಕರೆಲ್ಲರೂ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಅಧಿಕ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದದ್ದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸಂಧ್ಯಾರಾಗದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಹಿರಿಯಗುರು ತುಜಾವರದ ಕೃಷ್ಣ ಅಯ್ಯರರು. ಸಾಹಿತ್ಯರತ್ನದ ಮೂರ್ತಿ ಹಂಬಲಿಸಿ ಆತ್ಮವಿಕ್ರಯ ಮಾಡಿಯಾದರೂ ಬೆಳಗಾವಿ ಸಾಹಿತ್ಯಸಮ್ಮೇಲನಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬೆಳಗಾವಿ ಸಮೀಪಿಸಿದಂತೆ ಅವನಿಗೆ ಭಾಷೆ ಅರ್ಥವಾಗುವುದು ಕಷ್ಟವಾದರೂ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಮಸ್ಯೆ ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ತಾಂಡವರೂಪವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಅವನಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದ ಕನ್ನಡತನವು ಅವನಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಸಮ್ಮೇಲನದಲ್ಲಿಯೂ ಮಾಸ್ತಿ ಯವರ ಮಾಧುರ್ಯ, ಶ್ರೀಯವರ ಕಂಠಶ್ರೀ, ಬೇಂದ್ರೆ ಅವರ ಗಾರುಡಿ, ರಾಮಚಂದ್ರರಾಯರ ಇಂಚರ ಇವೆಲ್ಲ ಅವನ ಮೇಲೆ ನಿರಂತರವಾದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ತಿರುಗಿ ಹೊರಟಾಗ ಮೂರ್ತಿ ಕಂಡದ್ದು “ಕನಸಲ್ಲ; ಒಂದು ಕಣಸು. ಸಮಗ್ರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಒಂದು ಸುಂದರ ಚಿತ್ರ. ತನ್ನ ಹೃದಯ ತಂತಿ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಮಂಗಳೂರು ಧಾರವಾಡ ಹೈದರಾಬಾದು ಮುಂಬಯಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ” ಮಿಡಿಯುತ್ತಿದೆಯೆಂಬ ಸತ್ಯವು ಅವನಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಬೆಳಗಾವಿ ಅವನಿಗೆ “ಎರಡನೇ ಶಾಂತಿನಿಕೇತನವಾಗುತ್ತದೆ”.

ನಟಸಾರ್ವಭೌಮರಾಜುವಿಗೂ ಸಗುಗ್ರ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಕಲೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲವಿದೆ. ಡಾವಣಗೆರೆ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಧಾರವಾಡ ಅಥಣಿಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ನಾಟಕವನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆ. ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಶಾಕುಂತಲವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿಯೂ ಆಯಿತು. “ಧಾರವಾಡದ ನಾಗರಿ

ಕರು ಶಾಕುಂತಲ ನಾಟಕವನ್ನು ಬಹಳ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡರು; ರಾಜುವಿಗೂ ಅವನ ಪರಿವಾರಕ್ಕೂ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಲಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಸತ್ಕಾರ ಕೂಟಗಳನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿ ಗೌರವಿಸಿದರು—” ರಾಜುವಾದರೂ ಮನುಷ್ಯನು ಬರಿಯ ಚೌಕಾಸಿವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ ಒಂದು ದಿವ್ಯತರವಾದ ಆಶಾಕ್ಷಿಯು ಅವನ ಎದೆಯ ಚಿಲುಮೆಯನ್ನು ಕುದುರಿಸುತ್ತಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಕಂಡು ಕೊಂಡನು.

We travel not for tafficking alone; By hotter winds our fiery hearts are fanned. ಎಂದು

ಸಹಜವಾದ ಇಂಥ ನಿರೂಪಣೆಯಿಂದ ಆದಷ್ಟು ಏಕೀಕರಣದ ಕಾರ್ಯವು ಮತ್ತೇತರಿಂದಲೂ ಆಗದು. ಮೂರ್ತಿ ಮತ್ತು ರಾಜರು ಏಕೀಕೃತ ಕರ್ನಾಟಕದ ದಿವ್ಯಕಣಸಿಗರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ಆದರ್ಶ ನಾಗರಿಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ದೃಷ್ಟಿ ಬರಿಯ ಕಾದಂಬರಿಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ನಿಂತಿಲ್ಲ; ಮುಗಳ ಅವರ ಏಕೀಕರಣ ನಾಟಕವಲ್ಲದೆ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಅನೇಕ ಉದ್ಧಾಮಕವಿಗಳು ಸಮಗ್ರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಈ ದಿವ್ಯ ಕಣಸನ್ನು ಜನತೆಗೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಬೇಂದ್ರೆ ಅವರು ಕನಸಿನಲ್ಲಿಯ ಕಣಸಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಸೇವೆಗಾಗಿ “ಗಂಡುಸಾದವರ ಬಲಿ”ಯನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದರೆ, ಶ್ರೀ ಗೋಕಾಕ ಅವರು “ಧವಳ ಗಿರಿ ಗಂಗೆಯನು ಆಮಂತ್ರಿಸಲು ಹೊರಟ ಕನ್ನಡತಾಯಿ ಕೃಷ್ಣಗಿಹ ಸೌಹಾರ್ದವನ್ನು” ಕೂಡ ಕಳೆದುಕೊಂಡು, ಅವರು ಹೊರಮನೆಯ ಬಾಣಸಿಗರಾಗಿ ನೆಲಸಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ಕಂಬನಿಡುಂಬಿದ್ದಾರೆ. “ಹುಲುಸಾದ ಬೆಳೆ ಹೋಗಿ ಹುಲ್ಲುಕೊಳೆ ತುಂಬಿದ” ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪುಲಿಕೇಶಿ ದಂತಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮರ ಸಿರಿ ಪುನಃ ಸೂರೆಗೈಯಲೆಂದು ಮುಗಳ ಅವರು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಾಡಿನ ಕಾರಣಪುರುಷನ ಬರವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ದಿವ್ಯ ದಿಗಂತಕ್ಕೆ ಮಣೆದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆಬೇಡಿದ್ದಾರೆ. ಮಾಸ್ತಿ ಅವರು “ನಾವು ಸ್ವಾಮಿ ಮೈಸೂರು ಧಾರವಾಡ” ಇವುಗಳ ಬದಲು “ಕನ್ನಡಿಗ” ಎಂಬ ಉತ್ತರ ಬರಲು ಪಾರೈಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಖಿಲ ಕನ್ನಡ ನಾಡನ್ನು ಸಂಜರಿಸಿ ಕನ್ನಡ ತಾಯಿ ದೂಳವನ್ನು ತಿರದಲ್ಲಿ ಅಂತ ಶ್ರೀಅವರು ಕನ್ನಡದ ಪುರೋಹಿತರಾಗಿ ತಾಯಿಯ ಸಮಗ್ರ ದರ್ಶನವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ:—

“ಬಳಸಿ ಬಂದೆನು ಸುತ್ತ ಕನ್ನಡದ ನಾಡುಗಳ ಸಿರಿಯ ನೋಡುತ್ತ.
ತಾಯಡಿಯ ಹುಡಿಯ ತಲೆಗಾನುತ್ತ, ಹರಕೆಯ ಪವಿತ್ರಯಾತ್ರೆಯಲಿ.
ಏನು ಜಿಲುಪಿನ ನಾಡು! ಜಿಲುವು ಚಿಲ್ಲುವ ನಾಡು! ಕನ್ನಡದನಾಡು!
ಬಳಸಿದೆನು, ಸುತ್ತಿದೆನು, ಕಣ್ಣಿನಯ ನೋಡಿದೆನು, ಕುಣಿದು
ಹಾಡಿದೆನು”

ಜಿಲುವು ಕಣೆ ಕಾರ್ಪ್ಪಾರವೆದೆ ತುಂಬಿ, ಗೋಕರ್ಣದಲಿ ಮಿಂದು. ಸಂದು,
ಉಡುಪಿಯಲಿ ಕೃಷ್ಣಂಗೆ ಕೈಮುಗಿದು, ಮಂಗಳೂರಿನ ಹಿರಿಯ ನಂಟರಲಿ
ನಿಂದು, ಚಾರ್ಪ್ಪಾಡಿ ಘಾಟಿಯನು ಬಳಸಿ ಉತ್ತರದ ಮಲೆನಾಡ ಮತ್ತು
ಬೆಳುವಲದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಯಾವ ಕೊರತೆ
ಎನಿಸುತ್ತದೆ? ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಲ್ಲೂ ಜಿಲು:ವ ನಗೆ; ಸಂತಸದ ಊಟ.
ಭಕ್ತಿವಿನಮ್ರರಾದ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ತಾಯ ನಗನೋಟ ಕಾಣುತ್ತದೆ:—
“ನಕ್ಕಳಾತಾಯಿ—ಮುದುಕೆ ಎಳೆಯವಳಾಗಿ ಮಾಸು ಮಿಂಚೆಳೆಯಾಗಿ,
ಸವೆದ ವೈತುಂಬಿ, ಕಡಲ ತೆರೆಗಳನುಟ್ಟು, ಬೆಟ್ಟ ಬಯಲನು ತೊಟ್ಟು, ಅರಿಲ
ಮುಡಿಗಿಟ್ಟು, ಮುಗುಳ್ ನಗೆಯ ನಸುನಕ್ಕಳಾತಾಯಿ—ನನ್ನ ತಲೆಯಲಿ
ಕೈಯ ತಾವರೆಯನಿಟ್ಟು—”

ಈ ವಿಚಾರ ಬರಿಯ ಭಾವನೆಯಾಗಿರದೆ ಪರಸ್ಪರ ಭಾಗಗಳ ಪ್ರೀತಿಯ
ಮೂರ್ತ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಪಡೆದಿದೆ.

“ಸ್ವಚ್ಛಂದ ನಿರ್ಬಂಧ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಲ್ಲಿ ನೀರೆ ಸೀಮಾರೇಖೆಯನ್ನು
ತೀಡುವ” ಭಾಟೆಫರ ಸಾಗರಕ್ಕೂ ಅದರ ಪಾದದೆಡೆ “ಧೂರ್ತ ವಿನಯದಲಿ
ಕುಳಿತ ಭಾಟೆಫರ ಸಾಗರದ ಅಣೆಕಟ್ಟಿಗಾಗಿಯೂ ಬೇಂದ್ರೆ ಅವರಿಗೆ ವಿಸ್ಮ
ಯಾಭಿಮಾನವಿದೆ:—“ಎಂತು ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರಚಂಡ; ಅಂತೆ ಮಾನವನ ಕೃತಿ!”
—ತನ್ನ ತೋಳತೊಟ್ಟಿಲಲಿರಿಸಿ, ನಾಲಗಿಗೆ ನುಡಿಕಲಿಸಿದ ಧಾರವಾಡ ತಾಯ
ವಿಷಯವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಆದರ ವಿಶ್ವಾಸಗಳಿದ್ದರೂ ಮೈಸೂರ ಬಗ್ಗೆಯೂ
ಹೆಮ್ಮೆಯಿದೆ:—

“ಮೈಸೂರ ಮೈಸಿರಿಯು ಸೂರೆಗೊಂಬುದು ಮನವ
ಮೈಚಿನ್ನ ನಗೆಮಿಂಚು ಬಾವನ್ನದುಸಿರು
ನಯದ ವಿನಯದ ನಡೆಯು ಮಾತು ಸಂಗೀತ;
ಏನು ಸೊಗಸಿದು! ಎನಿತು ಸೊಬಗಿದು ಗೆಳೆಯ!”

ರಾಮಚಂದ್ರರಾಯರು “ರಾಮಣೀಯಕದ ನಿಲಯಮಾದ” ಕೊಡಗಿನ ಬೆಡಗಿಗೆ ಮಾರುವೋಗಿದ್ದಾರೆ:—ಕೊಡಗು ಬೆಡಗಿನ ಬೀಡು! ಸೌಂದರ್ಯದ ವೃತ್ತಂ ಕುಡಿಯಿಮೆಲೆ ಕಣ್ಣಿಳಿರ! ಇದೊ ಮಂಜು ಬಿತ್ತರಿಸಿ ಕಡಲವೋಲ ತೋರ್ದಪುದು ವೇಲೆಳ್ಳು ಗಿರಿಸಾನುಗಳ್ ದ್ವೀಪನಿವಸಮಾಗೆ. ಕೊಡಗು “ತಣ್ಣೆಳಲ ತವರೂರು ತಣ್ಣಿನಿಂಬು” ಭಾವನೆಗೆ ನಿಲುಕದ ಜೆಲುವುಳ್ಳದು.

ಈ ರೀತಿ ಏಕೀಕೃತ ಕರ್ನಾಟಕದ ದಿವ್ಯ ದರ್ಶನದಿಂದ ಹರ್ಷ ನಿರ್ಭರ ರಾದ ಈ ಕವಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಬರಲಿರುವ ಬೆಳಗಿನ ಮಂಗಲ ಗೀತೆಯನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಬರಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಏಕೀಕೃತ ಪ್ರಾಂತವಾಗಿರದೆ, ಒಂದೇ ರಾಜಕೀಯ, ಒಂದೇ ಅಧಿಪತ್ಯಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ತನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಉದಾತ್ತವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳ ಬೇಕು ಒಡೆದ ಕರ್ನಾಟಕ ರತ್ನ ಸಿಂಹಾಸನವು ಒಂದುಗೂಡಿ ಪುನಃ ತನ್ನ ಕೀರ್ತಿಧ್ವಜವನ್ನು ಮೆರೆಯಿಸಬೇಕು “ಸಿದಿದ ಪೂರ್ವವೈಭವದ ಉಃಶಾಪ ಕೋರುವ ಕಲ್ಲು” ಜೀವಕಳೆ ಪಡೆಯಬೇಕು ಜನತೆಯೆಲ್ಲ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿ ದರೆ ಯಾವುದು ತಾನೆ ದುಸ್ಸಾಧ್ಯ? ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾದ ಸುಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಎಂದಿಗೂ ಭಂಗಬರಲಾರದು.... ಅಂತಹ ಮಂಗಲ ಪ್ರಭಾತವು ಬೇಗನೆ ಬರಲಿ; ಕನ್ನಡದ ಕಣಸು ನನಸಾಗಲಿ! ೧೩-೭-೪೫

ಹರಟೆ ಅಥವಾ ನಿಬಂಧವೆಂದರೇನು? — *

“ಗೊಡ್ಡು ಹರಟೆ”, “ಕಾಡು ಹರಟೆ”. “ಹಾಳು ಹರಟೆ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಪರಟೆ”— ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ನಾವು ಹರಟೆಯನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೀಯಾಳಿಸಿದರೂ ಹರಟೆಯನ್ನು ಹೊಡೆಯುವುದನ್ನು ಯಾರೂ ನಿಲ್ಲಿಸಿಲ್ಲ. ರಾಮಾಯಣದಂತೆ ಹರಟೆ ತಲೆಬುಡವಿಲ್ಲದೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯುವುದು, ಕಥೆ ಹೊಸೆಯುವುದು ಮನುಷ್ಯ ಸ್ವಭಾವವಾಗಿದೆ. ಸ್ವತಃ ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯಲು ಬಾರದಿದ್ದವರೂ ಕೂಡ ಹರಟೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ, ಹೊಡೆಸಿ, ಆನಂದಪಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಬದನೆಕಾಯಿ, ವಾದಿ-ರಾಜ ಗುಳ್ಳವಾದರಾಯ್ತು; ತಿನ್ನಲು ಅಭ್ಯಂತರವಿಲ್ಲ.

ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಹರಟೆಯೆಂದರೇನು? ಅದರಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಇಷ್ಟು ಉತ್ಸಾಹವೇಕೆ?— ಎಂಬುದನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುವುದೇ ಇಂದಿನ ನನ್ನ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅದು ಬೆಳೆದ ರೀತಿ ಈಗ ಪ್ರಸ್ತುತವಲ್ಲ.

“ಹರಟೆ” ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಇಂದು ಉಪಯೋಗಿಸುವದು ಇಂಗ್ಲಿಷದ “essay” ಎಂಬುದರ ಪರ್ಯಾಯ ಪದವಾಗಿ. ಹಿಂದಿನ ನಮ್ಮ ಕವಿಗಳು ರಾಜರ “ಸುಖ ಸಂಕಥಾ ವಿನೋದದಲ್ಲಿ” “ಹರಟೆ” ಹೊಸಿದಿರಬಹುದಾದರೂ ಗ್ರಂಥಸ್ಥರೂಪವಾಗಿ ಅದು ಬಂದುದು ಇತ್ತೀಚೆ ಮಾತ್ರ. ಇಂಗ್ಲಿಷದಿಂದ ಆಮದುವಾಗಿ ಬಂದ ಅನೇಕ ಸರಕುಗಳಂತೆ “ಹರಟೆ”ಯು ಕೂಡ ಹಡಗು ಇಳಿದು ಬಂದುದೇ. ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಂಪರ್ಕ ಬಾರದಿದ್ದಲ್ಲಿ “ಹರಟೆ” ಇನ್ನೂ ‘ಕಾಡಾಗಿ’, ಬಹುಶಃ ಸಾಹಿತ್ಯರೂಪವನ್ನು ಕಾಣದೆ ಇರುತ್ತಿತ್ತು.

ಹಾಗಾದರೆ ಪುನಃ ಅದೇ ಪ್ರಶ್ನೆ: ‘ಹರಟೆ’ ಎಂದರೇನು?— ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ಹೇಳುವುದು ಯಾವಾಗಲೂ ಕಠಿಣ ಸಾಧ್ಯ. ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ಜ್ಞಾನದ ಆದಿ: ಅಂತ್ಯ; ಬೀಜ: ಹಣ್ಣು; ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಗ್ರಹಿಸಿದಹೊರತು ಅದರ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ; ಒಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಿಂದ ಮೊದಲು ಮಾಡಿದ ಹೊರತು ವಿಷಯ ಪ್ರವೇಶವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ತುಳಿಯದೆ ದಾರಿ ಬೀಳದು;

* ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ವಿಚಾರಕಂಕಿರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಭಾಷಣ.

ದಾರಿಬೀಳದೆ ತುಳಿಯಲಾಗದು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ 'ಹರಟೆ' ಅಥವಾ 'ನಿಬಂಧ'ದ ವಿಷಯ ತುಂಬಾ ಕಷ್ಟದಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಯಾಕಂದರೆ ನಿಬಂಧವೆಂದರೇನೆಂಬುದನ್ನು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಬರುವಂತಿಲ್ಲ. ಆ ಪದವನ್ನು ಬಹುವಿಧವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಮಾಸ್ತಿ ಮೆಕಾಲೆ ಅವರ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ನಿಬಂಧಗಳಿದ್ದರೆ, ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಗಿಬನ್ ಮುಳಿಯೆ ತಿನ್ನುಪ್ಪಯ್ಯನವರ ಪುಸ್ತಕದಷ್ಟು, ಗಾತ್ರದ ಪ್ರಬಂಧಗಳಿವೆ. ಒಂದುಕಡೆಗೆ ಬೇಕನ್ನು ಹೊನ್ನಾ ಪುರಮಠರ ನೀತಿಸಂಜರಿಯಿದ್ದರೆ, ಮತ್ತೊಂದೆಡೆಗೆ ಎನ್ನೆ ಅವರ ಮುಂಗಾಲ್ಪುಟಿಗೆಯಿದೆ. ಅಂದ ಮೇಲೆ ನಿಬಂಧವೆಂದರಾವುದು? ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಪೋಪ್ ಮಹಾಕವಿಯು ಬರೆದ "Essay on Man" ಎಂಬುದು ಗದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಇಲ್ಲ; ಪದ್ಯದಲ್ಲಿದೆ.

ಅಂದ ಮೇಲೆ ನಿಬಂಧವೆಂದರೇನು? — ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಮರ್ಶಕರಾದ ಡಾ. ಜಾನ್ಸನ್ ಅವರು ನಿಬಂಧದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ:— "An essay is a loose sally of the mind; an irregular indigested piece" ಎಂದು.

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ 'essay' ಶಬ್ದವೇ "assay" ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡು ಅಂದರೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿವರಿಸದೆ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಹೇಳು ಎನ್ನುವದರಿಂದ ಬಂದಿದೆ. ತನ್ನ ನಿಬಂಧಗಳು "ತೂರಿದ ಚಿಂತನೆಗಳೆಂದು" (dispersed meditations) ಎಂದುಕೊಂಡ ಬೇಕನ್ನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅವನ ಆತ್ಮಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಣದಿಲ್ಲ.

Alexander Smith ಅವರು ನಿಬಂಧದಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಭಾವವೇ ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. "Give the mood and the essay from the first sentence to the last grows round it as the cocoon grows around the silkworm ಎಂದು.

ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ನಿಬಂಧನಕಾರನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿ ಅವರ ಲಾಭಹಾನಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳಬೇಕೆಂಬ ನಿಬಂಧವಿಲ್ಲ. ನಿಬಂಧನಕಾರನು ಪಂಡಿತನಾಗಿರಲೇಬೇಕೆಂಬ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಣವಿದ್ದರೆ ಸಾಕು. ಎಂಥವರೂ ಒಳ್ಳೇ ನಿಬಂಧನಕಾರರಾಗಬಹುದು.

Prof Orlo Williams ಅವರೂ ಇದೇ ಮಾತನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. The essayist handles the theme not like a professor; but like an artist."

ಈಯೆಲ್ಲ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ಒಂದು ಮಾತು ಮಾತ್ರ ಸ್ಪಷ್ಟ. ನಿಬಂಧದ ಬೆಲೆ ವಸ್ತುವಿನ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ; ಬರೆಯುವ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಬರೆದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ; ಬರೆಯುವ ಒಗೆಯಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು ವಿಷಯವಲ್ಲ; ಲೇಖಕನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಅದರಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹಿಡಿಯುವಷ್ಟು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದ್ದಷ್ಟೂ ನಿಬಂಧದ ಯಶಸ್ಸಿದೆ; ಸಾಫಲ್ಯವಿದೆ. ಅಂತಲೇ, ಒಡೆದ ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಒಂಕಾರದ ವರೆಗೆ, 'ದಸ್ತುಬೀನು' ಮೊದಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ದಲಿತರ ಉದ್ಧಾರದ ವರೆಗೆ ಕವಿಯು ಬರೆಯಬಲ್ಲ. ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ ಎಳೆಯೋ. ಅನುಭಾವದ ಸುಳಿಯೋ, ಅನುಭವದ ಪಡಿನುಡಿಯೋ— ಯಾವುದಾದರೂ ಸಿಕ್ಕರೂ ಸಾಕು; ರೇಶಿಮೆಹುಳು ಒಡಲಿನಿಂದಲೇ ರೇಶಿಮೆಯನ್ನು ಸುತ್ತವಂತೆ ನಿಬಂಧ ಹೆಣೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಅಂತಲೇ "An essay is lyric in prose"—ನಿಬಂಧ ಗದ್ಯದ ಭಾವಗೀತೆ—ಎಂದು ಹೇಳುವದುಂಟು. ಅದಕ್ಕೆ ಇಂಥವೇ ವಿಷಯ ಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಬಂಧವಿಲ್ಲ. ಊಹೆ, ಎನಿಸಿಕೆ, ಅನುಭವ, ಅನುಭಾವ ವಿಡಂಬನ— ಯಾವುದೂ ಹರಟೆಯ ವಸ್ತುವಾಗಬಹುದು.

ರಾಬರ್ಟ್‌ಲಿಂಡ್ ಅವರು ಹೊರದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಜಗತ್ತಿನ ತತ್ವವನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ಸುಖರೂಪವಾದ ಹೊರವಾಗಬೇಕಾದರೂ ಕೂಡ ಎಷ್ಟು ಕಠಿಣವಾದದ್ದೆಂಬುದು ಅನುಭವಿಸಿದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೇದ್ಯ. ಒಂದು ಸುಖರೂಪವಾದ ದಾಡಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಎಷ್ಟು "ಕೈ" ಕೂಡಬೇಕು. ರೇಝುರ ಅಂತೂ ಸರಿಯೇ. ಆದರೆ, ಬರಿಯ ರೇಝುರ ಮಾತ್ರ ಸಾಲದು. ಸ್ವಲ್ಪ ಗೊರಸು ಗಡ್ಡವಿದ್ದರೆ, ಆ ಪಾಪ ದೇವರಿಗೇ ಬರಬೇಕೇ ಏನು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಬರಬಾರದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಒಳ್ಳೇ 'ಬ್ರಶ್' ಬೇಕು. ಮೆದುವಾದ ಸಾಬೂನ ಬೇಕು. ಒಂದೇ ಎರಡೆ ? ಹೀಗಾಗಿ ಆ ರೇಝುರು, ಆ ಬ್ರಶ್, ಆ ಸಾಬೂನು—ಈಯೆಲ್ಲ "ಕೈಕೂಡಿದಾಗ" ಮಾತ್ರ ಒಂದು ಸುಖರೂಪವಾದ ಹೆಜ್ಜೆಮಾಡುತ್ತದೆ.... ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಈ ಸಂಕಟ ದೇವರಿಗೇ ಗೊತ್ತು..... ಹೀಗೆಯೇ ಜೀವನ ! ಇಲ್ಲಿಯೂ ರೇಝುರ್, ಬ್ರಶ್, ಸಾಬೂನುಗಳು ಸಹ

ಕರಿಸಿದರೇ ಬಾಳು ಸಾಧ್ಯ. ಯಾವುದೊಂದೂ ಏನೂ ಮಾಡದು. ಬರಿಯ ಒಂದು Socialism ಬರಿಯ ಒಂದು communism ಒಂದು feminism-ಯಾವ ಒಂದು “ಇಡ್ಲುಮ್ಯೂ” ನಮ್ಮನ್ನು ಮುಂದೂಯ್ಯುವು. ಮನುಷ್ಯ ಬದುಕಬೇಕಾದರೆ ಜೀವನದ ಸಮಗ್ರತೆಯನ್ನು ಅರಿತರಬೇಕು. ಒಂದನ್ನೇ ಸಾರಿಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪು ಅವಧಾರಣೆ..... ಇದು ನಿಬಂಧದ ರೀತಿ. ಹೀಗಾಗಿ ನಿಬಂಧಕಾರನಿಗೆ ಇಂಥ ವಿಷಯವೇ ಬೇಕೆಂದಿಲ್ಲ. ಕಾಣುವ ಕಣ್ಣಿದ್ದರೆ ಅಣುವಿನಿಂದ ಅತ್ಯದನರೆಗೆ ಯಾವ ದಿವ್ಯ ತತ್ವವನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ಎನಿಸಿಕೆಯಂತೆಯೇ ಉಹೆ. ತನ್ನ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿ ಯಾವ ವಿನೋದದ ಸುಳಿಯನ್ನೂ ಕೆತ್ತಬಹುದು. ಮೂರ್ತಿರಾಯರ ಕುಂಚುಶರಟು ನಮಗೆ ಚಿರಪರಿಚಿತ. ಆಂಗ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಲ್ಯಾಂಬ್ ಎತ್ತಿದ ಕೈ. ಅವನಲ್ಲಿ ಉಹೆ, ವಿನೋದ ತಾವೇ ತಾವಾಗಿ ತಾಂಡವವಾಡುತ್ತವೆ. ಸಪ್ತಸ್ವರ್ಗಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಸುವರ್ಣ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಕೈಮಾಡಿ ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತಿವೆ. ಪದಾರ್ಥ ಬೇಯಿಸಿ ತಿಂದರೆ ಹೆಚ್ಚು ರುಚಿಯಾಗುತ್ತದೆಂದು ಮಾನವನು ಕಂಡ ಬಗೆಯನ್ನು ಲ್ಯಾಂಬ್ ವಿವರಿಸಿದ ರೀತಿ ನೀವು ನೋಡಿರಬಾರಾ? ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಅವನ “Dissertation upon Roast pig” ಓದಿರಿ. ಆ ಚೀನಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಅರಿತು ಕೊಳ್ಳಿರಿ.... “ಹೋ-ಟೆ” (ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ) ಒಬ್ಬ ಚೀನೀ ಮನುಷ್ಯ. ಅವನು ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡಲು ಹೋದಾಗಲೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಮಡ್ಡು ಮಗನ ಮೇಲೆಯೇ ಮನೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಮಗನ ಹೆಸರು ಬೋ ಬೋ. ಆಲ್ಲಿಯ ೨೦೦-೩೦೦ ಗುಡಿಸಲುಗಳಿಗೆ ಈ ಬೋ-ಬೋನೆ ರಕ್ಷಕ ಒಂದು ಸಲ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಹೊರಗೆ ಹೋದಾಗ ಒಮ್ಮೆಲೇ ಅಲ್ಲಿಯ ಗುಡಿಸಲುಗಳಿಗೆ ಉರಿ ಹತ್ತಿತು. ಬೋಬೋ ಎಷ್ಟೋ ಉಳಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದನು. ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ; ಕೊನೆಗೆ ನಿರುಪಾಯ ನಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಉರಿ ಆರಿದ ಮೇಲೆ, ತಂದೆಯ ಹೆದರಿಕೆಗಾಗಿ ಉಳಿದಷ್ಟನ್ನಾದರೂ ಪಾರುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸಿದನು. ಬಿದಿರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಗಡಿಗೆ ಮಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಳಿಸಿಕೊಂಡದ್ದಾಯಿತು. ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿಯೇ ಸುಟ್ಟು ಬಿದ್ದಿರುವ ಹಂದಿಗೆ ಕೈಹಾಕಲಾಯಿತು.... ಆದರೆ ಗಡಿಬಡಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟ ಬೊಟ್ಟೇ ಸುಡ ಹತ್ತಿತು. ಪಾಪ! ಬೋಬೋ ಮುಂಗಾಣದವನಾಗಿ ಚುರುಕುಕೊಂಡ ಬೊಟ್ಟನ್ನು ಬಾಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡನು.... ಏನೋ ಒಂದು ತರಹದ ರುಚಿ!

ಏನೋ ಆನಂದ! ಏನೋ ಹೊಸದು! ಹೊಸ ಸಂವೇದನೆ! ಪುನಃ ಅದೇ ಬೊಟ್ಟನ್ನೇ ಆ ಹಂದಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಪುನಃ ಬಾಯಿಗಿಳಿಸುವದಾಯಿತು. ಅದೇ ಆನಂದ! ಅದೇ ರುಚಿ! ಎಲ್ಲ ಬೊಟ್ಟುಗಳನ್ನೂ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾಯಿತು! ಅದೇ ರ.ಚಿ! ಬೊಟ್ಟು ಮುಷ್ಟಿಗೆ ಬಂದಿತು. ತಂದೆ ಬಂದಾಗ ಈ ಮಾತು ಹೇಳಲು ಅವನಿಗೂ ಅದೇ ಅನುಭವ. ನಿಜವಾದ ದಿವ್ಯತತ್ವ ಪಿತಾಪುತ್ರರಿಗೆ ಹೊಳೆಯಿತು. ೨೦೦-೩೦೦ ಗುಡಿಸಲುಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಹಂದಿಗಳು ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಸುಡಲಾಗಿ, ಸುಟ್ಟಹಂದಿಗೆ ಇಂಥ ರುಚಿ ಬರುತ್ತದೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತ! ಅಂದಿನಿಂದ ಹಬ್ಬಹುಣ್ಣಿನೆ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ, ಸರಿ! ೨೦೦-೩೦೦ ಗುಡಿಸಲುಗಳು ಅಗ್ನಿ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಆಹುತಿ..... ದಿವಸ ಕಳೆದುವು ಕೊನೆಗೆ ಪುತ್ರಮ ಪಟ್ಟು ಪಟ್ಟು ೨೦೦-೩೦೦ ಗುಡಿಸಲು ಬೇಕಿಲ್ಲ ಒಂದಾದರೆ ಸಾಕು ಎಂಬ ಅನುಭವ ಬಂತು. ಕೊನೆಗೆ ಒಂದೂ ಬೇಡ; ಬರೀ ಹಂದಿ ಸುಟ್ಟರೆ ಸಾಕು; ಅದು ಹೆಚ್ಚು ರುಚಿಕರವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಸತ್ಯ ಹೊಳೆಯಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ತಾಜಾವಸ್ತುವಿನಕಿಂತ ಸುಟ್ಟ ವಸ್ತು ಹೆಚ್ಚು ರುಚಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಜಗತ್ತು ಕಂಡಿತು. ಇದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಹೋ-ಟೆ ಮತ್ತು ಬೋಬೋ ಪಿತಾಪುತ್ರರದು.

ಸತ್ಯವೇನೇ ಇರಲಿ ಬಿಡಲಿ! ಈ ಊಹೆಯ ಮಿಂಚೆಳೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೊರಟು, ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಹೊಸ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ತೋರುತ್ತಿರುವ ಲ್ಯಾಂಬ್ ಕವಿಯ ನಿಬಂಧನ ಚಾತುರ್ಯಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚದವರಾರು?—

ಅಂದಾಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ನಿಬಂಧ ಬಹಿಯ ಊಹೆಯ ಚಮತ್ಕೃತಿಯಾಗಲೀ, ವಿನೋದದ ಸಾಹಸವಾಗಲೀ ಇರಬೇಕೆಂದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಅನೇಕ ನಿಬಂಧನ ಕಾರರ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನೂ, ಆಸೆ ಕನಲಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಅವರ ನಿಬಂಧದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. “We learn in suffering what we teach in song” ಎನ್ನುವ ಕವಿಮಾತು ನಿಬಂಧನಕಾರನಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪುನಃ ಲ್ಯಾಂಬ್ ಕವಿಯ “ಕನಸಿನ ಮಕ್ಕಳೇ” (Dream Children) ಒಳ್ಳೇ ದೃಷ್ಟಾಂತ.

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ವಿಬ್ಲಿ ಅವರು ಹೇಳುವಂತೆ ಲ್ಯಾಂಬ್ ಕವಿಯ ಜೀವನವೆಂದರೆ ಒಂದು ಕಣ್ಣೀರ ಕಾರ್ಗಡಲು. ಅವನ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳಾದ ಕೋಲ್‌ರಿಜ್

ಷೆಲೆ, ಬೈರನ್ ಮೊದಲಾದವರು “ಪಾಂಟಿಸೊಕ್ರಸಿ” “ಆದರ್ಶ ಸಮಾಜ ವ್ಯವಸ್ಥೆ”ಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಗಂಭೀರ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಲ್ಯಾಂಬ್‌ನ ದಿನಚರಿಯೆಂದರೆ ರೋಗಿಯಾದ ತಾಯಿಯ ಶುಶ್ರೂಷೆಮಾಡುವುದು, ವೃದ್ಧ ತಂದೆಯ ಮನರಂಜನೆಗಾಗಿ ಅವನ ಕೂಡ ಆಟವಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು. ವಿಕ್ಷಿಪ್ತ ತಂದೆ, ರೋಗಿ ತಾಯಿ ಮತ್ತು ಹುಚ್ಚು ತಂಗಿಗಾಗಿ ಮೀಸಲಾದ ಲ್ಯಾಂಬ್‌ನ ಜೀವನವು ಆಯುಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸುಖವನ್ನೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಕಚೇರಿ ಬಿಟ್ಟು ಬರುವದೊಂದೇ ತಡ ಶುಶ್ರೂಷೆ, ಸೇವೆಗೆ ಪ್ರಾರಂಭ. ಅದರಲ್ಲಿ ೧೭೯೬ನೇ ಇಸ್ವಿಯಂತೂ ಲ್ಯಾಂಬ್‌ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಾಳ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ. ಒಂದು ಸಲ ಅವನು ಹೊರಗೆ ಹೋದಾಗ, ಅವನ ತಂಗಿ ಮೇರಿ ಹುಚ್ಚಿನ ಆವೇಶದಲ್ಲಿ ಗೇಗಿಗಿದ್ದು ಕೈಯಲ್ಲಿಯ ಚಾಕುವಿನಿಂದ ತಾಯಿಯನ್ನು ಇರಿದು ಬಿಟ್ಟಳು. ನಡುವೆ ಬಿಡಿಸಹೋದ ಆಳುಮಗಳನ್ನೂ ಹೊಡೆಯತಕ್ಕವಳೇ; ಆದರೆ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಲ್ಯಾಂಬ್‌ನ ಒಂದು ಅನಾಹುತವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿದನು. ಈ ರಕ್ತಮಯ ಭಯಾನಕ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಕಂಡು ಲ್ಯಾಂಬ್‌ನ ಕಣ್ಣು ಕತ್ತಲೆ ಗುಡಿಸಿತು. ಮುಂಗಾಣದವನಾದನು. ಕೊನೆಗೆ ಮೇರಿಯನ್ನು ಹುಚ್ಚರ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಹಾಕಿ ತಾನೂ ಅವಳ ಸೇವೆಗೆ ನಿಲ್ಲಬೇಕಾಯಿತು ಇಂದಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭ ಲ್ಯಾಂಬ್‌ನ ದುರಂತ ಜೀವನದ ಕತೆ. ತಂಗಿಯ ಶುಶ್ರೂಷೆಗಾಗಿ, ಅವಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಧಾರೆಯೆರೆಯಲು ಸಿದ್ಧನಾದನು. ಮೊದುವೆ ಆದಲ್ಲ ಹೆಂಡತಿಯ ಪ್ರೇಮವು ತಂಗಿಯ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಆತಂಕ ತರುವ ವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದನು. ಅಂದಿನಿಂದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಎರಡೇ ವಸ್ತುಗಳು. ಒಂದು ನಿರ್ಮಲಧರ್ಮ; ಎರಡನೆಯದ್ದು ತಂಗಿಯ ಪ್ರೀತಿ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಆಮರಣ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಾಗಿರಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು. ಇಡೀ ಪ್ರಪಂಚದ ಸಾಹಿತ್ಯೇತಿಹಾಸದಲ್ಲೇ ಇಂಥ ಆದರ್ಶ ಅಣ್ಣತಂಗಿಯರ ಪ್ರೇಮ ಮತ್ತು ತ್ಯಾಗಗಳ ಸಾಹಸವನ್ನು ಕಾಣೆವು. ಮೇರಿ ನೆಟ್ಟಗಿದ್ದರೆ ಲ್ಯಾಂಬ್ ಎಲ್ಲಿ ಉನ್ನಾದಿತನಾಗುವನೋ ಎಂದು ಭಯ; ಲ್ಯಾಂಬ್ ನೆಟ್ಟಗಿದ್ದಾಗ ಮೇರಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತೆ. ಅನೇಕ ಸಲ ಇಬ್ಬರೂ ಸಂಜೆಯ ಮಬ್ಬುಗತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದಿರು ಬದಿರು ಕೂಡುವುದು; ಬರೀ ಒಬ್ಬರ ಮುಖವನ್ನು ಒಬ್ಬರು ನೋಡುವುದು. ಇವಳು ನಕ್ಕರೆ ಅವನಿಗೆ ಆನಂದ; ಅವನು ನಕ್ಕರೆ ಇವಳಿಗೆ ಸಂತೋಷ. ಇಬ್ಬರೂ ಗಂಭೀರರಾದರೆ, ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಕಣ್ಣೀರೇ ಮೊರೆ. ಅತ್ತು ಅತ್ತು

ಮನಸ್ಸು ಹೆಗುರಾಗಿ ಮಕ್ಕಳ ಮನಸ್ಸಿನಂತಾದರೆ ಪುನಃ ಆಹ್ಲಾದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭ.

ಆದರೆ, ಈ ಮೊದಲೇ ಇನ್ನೊಂದು ದುರ್ವಿಧಿ ಲ್ಯಾಂಬನಿಗೆ ಎರಗಿತ್ತು. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೂ ಲ್ಯಾಂಬ್ "Alice Winterton" ಎಂಬ ಹುಡುಗೆಯನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅಖಂಡ ಏಳು ವರ್ಷ ಸುಖದುಃಖಗಳಲ್ಲಿ, ನೆಳಲು ಬೆಳಕುಗಳಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗಾಗಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದನು. ಅನೇಕ ಸಲ ದೇವಿಯೂ ಒಲಿಯುವ ಲಕ್ಷಣ ಕಂಡಿತು. ಆದರೆ ವಿಧಿಯು ವಿಷಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೇ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಲ್ಯಾಂಬ್ ಆ ಯಕ್ಷಿಣಿಯ ಪಾಣಿಗ್ರಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿದಾಗ ಯಾರೋ ಅವಳ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಉಸುರಿದರು: ಲ್ಯಾಂಬ್ ಮನೆತನದಲ್ಲಿರುವ ಹುಚ್ಚಿನ ಬಗ್ಗೆ ಜಾರೂಕವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು. ಜಗತ್ತಿನ ರೀತಿಯನ್ನು ಬಲ್ಲ ಸುರಸುಂದರಿ ಲ್ಯಾಂಬನ ಕೈಬಿಟ್ಟಳು. ಲ್ಯಾಂಬನಿಗೆ ಅತೀವ ದುಃಖವಾಯಿತು. ಅವಳ ಸಲುವಾಗಿ ಪರಿತಪಿಸಿದನು; ಕಂಗೆಟ್ಟನು. ಏನಾದರೂ ಷೆರಿ ಹೇಳುವ ಕವಿವಾಕ್ಯ ಸತ್ಯವಾಯಿತು:

We pursue a maiden and clasp a reed; Gods and men
we are all deluded thus. ಲ್ಯಾಂಬ ಹಿಮ್ಮರಳಿದನು. Aliceಳು ಬರ್-
ಟ್ರಾಮ್ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕ ವ್ಯಾಪಾರಿಯ ಕೈಹಿಡಿದು "ಧನ್ಯ"ವಾದಳು.....
ಏನಾದರೂ ಲ್ಯಾಂಬನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ರ ಮಾತ್ರ ಮಾಸಲಿಲ್ಲ.

ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ, ತನ್ನ ಮರಣದ ಪರ್ಯಂತವೂ ಕೂಡ ಲ್ಯಾಂಬ Aliceಳ ಮನೆಯ ಸುತ್ತ ಸಂಜೆ ವೇಳೆ ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಹ್ಯಾಜ್ಲಿಟ್ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಮೇರಿ ಚಿರಂತನ ಯೋಗಿಣಿ; ಲ್ಯಾಂಬ ಚಿರಂತನ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ. ಈ ಜೊತೆ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹಾಗೇ ಸಾಗಿದುವು. ಎಲಿಸ್‌ನ ವಿಷಯ ಬಂದಾಗಲೆಲ್ಲ ಲ್ಯಾಂಬ್ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸದೆ ಇಲ್ಲ. "ಹಳೆಯ ಪಳಕೆಯ ಮುಖಗಳಲ್ಲಿ" ಅವಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರಲಪಿಸಿದ್ದಾನೆ:

"I loved a love once, fairest among women;

Closed are her doors; I must not see her;

All all are gone; the old familiar faces"

ಲ್ಯಾಂಬ್ ಎಲಿಸ್‌ನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದರೆ?..... ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದರೆ?..... ರೇಫು ರಾಜ್ಯ. ಆದರೂ ಆಗಿದ್ದರೆ?..... ಆ ಕನಸೇ "ಕನಸಿನ ಮಕ್ಕಳು" ನಿಬಂಧದ ವಸ್ತು.

“ಕನಸಿನ ಮಕ್ಕಳು” ಒಂದು ಸುಂದರಭಾವಗೀತೆ ಅದರ್ಶ ನಿಬಂಧ. ಕವಿ ಲ್ಯಾಂಬ್ ತನ್ನ ಆರಾಮು ಖುರ್ಚಿಯಲ್ಲಿ ಒರಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತ ಮಾಡುತ್ತ ಕಣ್ಣು ಅರೆಮುಚ್ಚಿದಂತಾಗುತ್ತವೆ. ನೋಡ ನೋಡುತ್ತಿರುವದರಲ್ಲಿ ಏನೋ ಒಂದು ಚಿತ್ರ; ಏನೋ ಬಣ್ಣ ಬೆಳಕು; ಹಾಗೇ ಧೇನಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಎರಡು ಚಿಕ್ಕ ಮಗುಗಳು ಎದುರಿಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಹೆಣ್ಣು, ಒಂದು ಗಂಡು; ಮುದ್ದಾದ ಶಿಶುಗಳು. ಹಾಗೇ ನುಸುಳುತ್ತ ಲ್ಯಾಂಬನ ಕಾಲಹತ್ತಿರ ಹಾಯುತ್ತವೆ, ಅವನ ಕೈ ತಟ್ಟುತ್ತವೆ, ಮೈ ಮುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ತಂದೆಯ ಮೇಲಿರುವ ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಹತ್ತಾರು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತವೆ. ಲ್ಯಾಂಬ ಚಿಕ್ಕವನಿರುವಾಗ ಹೇಗಿದ್ದ ? ಅವನ ಅಣ್ಣ ಹೇಗಿದ್ದ ? ಅವರು ಓದುತ್ತಿರುವ ಪುಸ್ತಕವಾವುದು ? ಅವನು ಉಣ್ಣುವ ರೀತಿ; ಆಡಿದ ಆಟ, ನೂರಾರು ಮಾತು, ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲ ನಮಗೆ ಕೇಳುವ ವಿಷಯ ಲ್ಯಾಂಬ್ ಕೂಡ ಮಕ್ಕಳ ಮೇಲಿನ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲ ಮಾತುಗಳಿಗೂ ಬೇಸರದೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ ಹೆಣ್ಣು ಮಗುವಂತೂ ತುಂಬಾ ಮುದ್ದಾದದ್ದು; ಅವಳ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳುತ್ತ ಹೇಳುತ್ತ ಅಂತಃಕರಣ ತುಂಬಿ ಅವಳನ್ನು ಮುದ್ದಿಡಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಓ! ಅವಳ ಆ ಸುಂದರ ಕಪ್ಪು ಕಣ್ಣುಗಳು!! ಮಗುವಿನ ತಾಯಿ ಎಲಿಸ್‌ಕೇ ನೆನಪಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಇನ್ನೇನು ಹರ್ಷವುಕ್ಕಿ ಮುದ್ದಿಡುವವ..... ಮಗು ಮೆಲ್ಲನೆ ಕೈಮರೆಸಿ ಜಾರುತ್ತದೆ ಎರಡೂ ಶಿಶುಗಳು ದೂರ ದೂರ ದಿಗಂತದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುವಂತೆ ತೇಲುತ್ತವೆ. ಲ್ಯಾಂಬ್ ಹಿಡಿಯ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ, ಮಗುಗಳನ್ನು ಆಲ್ಪರಿದು ಕಿರುಚುತ್ತಾನೆ. ದೂರದಿಂದಲೇ ಕೈಮಾಡಿ ಮಗುಗಳು ಸಾರುತ್ತವೆ, “ನಾವು ನಿನ್ನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲ; ಎಲಿಸ್‌ಕ ಮಕ್ಕಳೂ ಅಲ್ಲ, ನಾವು ಶಿಶುಗಳು ಕೂಡ ಅಲ್ಲ, ಎಲಿಸ್‌ಕ ಮಕ್ಕಳು ಬರಾಟ್ರೆಮ್‌ನನ್ನು ತಂದೆ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಾವು ಏನೂ ಅಲ್ಲ. ಬರಿಯ ಶೂನ್ಯ ನೀನು ಎಲಿಸ್‌ಕನ್ನು ಪಡೆದು ನಮ್ಮ ಜನನ ವಾಗಬೇಕಾದರೆ ನಾವು ಬೇಸರಿಸದೆ ವಿಯತ್ಪಥದಲ್ಲಿ ದಾರಿಕಾಯುತ್ತ ಕೂಡ ಬೇಕಾಗಿದೆ” ಎಂದು. ಕೈಯಲ್ಲಿಯ ಹಕ್ಕಿ ಹಾರುತ್ತವೆ. ಲ್ಯಾಂಬ್ ಕಣ್ಣು ತೆರೆಯುತ್ತಾನೆ, ಸುತ್ತಲೇನೂ ಇಲ್ಲ. ತಾನು; ತನ್ನ “ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ಖುರ್ಚಿ;” ಮತ್ತು ಮಗ್ಗುಲಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಯ ತಂಗಿ ಮೇರಿ. ಆ ಶಿಶುಗಳು ? ಲ್ಯಾಂಬ್ ಎಲಿಸ್‌ಕನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ! ಎಷ್ಟು ಜನ್ಮಚಕ್ರ ಉರುಳ

ಬೇಕೋ ಏನೋ !.... ಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಪುಸ್ತಕಮಾರುವವನನ್ನು ಮದುವೆ ಯಾಗಿ ಎಲಿಸ್ ಬಾಳಿ ಸತ್ತಳು, ಅವಳ ಸಲುವಾಗಿ ಪರಿತಪಿಸಿ ಕನಸಿನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕಂಡ ಲ್ಯಾಂಬ್ ಸತ್ತೂ ಬದುಕಿದ್ದಾನೆ. ಇಂದು ಎಲಿಸ್‌ಳ ಹೆಸರು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬರುವುದು ಪುಸ್ತಕ-ವ್ಯಾಪಾರಿ ಬರ್-ಟ್ರಮ್‌ನಿಂದ ಅಲ್ಲ; ಅವಳಿಗಾಗಿ ಹಲಬಿ ಹಾತೊರೆದ ಲ್ಯಾಂಬನಿಂದ. ಅವನಿಂದ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಜೀವಕಳೆ ಪಡೆದಿದೆ. Gods and men we are all deluded thus ! .. ...

"We are neither of Alice nor of thee; nor are we children at all. Children of Alice call Bertram father. We are nothing; less than nothing" :-

ಇದೂ ಒಂದು ನಿಬಂಧ. ನಾನು ಆಗಲೇ ಹೇಳಿದೆನಲ್ಲ, ನಿಬಂಧಕ್ಕೆ ಬರಿಯ ಊಹೆ, ವಿನೋದ, ಅನುಭಾವ ಮಾತ್ರ ಬೇಕೆಂದಲ್ಲ, ಅದು ಕವಿಯ ಜೀವನದ ಕೂಗೂ ಆಗಬಹುದು. ಆ ರೀತಿ "ಕನಸಿನ ಮಕ್ಕಳು" ಒಂದು ಆದರ್ಶ ನಿಬಂಧವಾಗಿದೆ, ಗದ್ಯ ಭಾವಗೀತವಾಗಿದೆ, ಪ್ರತಪ್ತ ಹೃದಯದ ಕೂಗಾಗಿದೆ.

ಹೀಗಾಗಿ ನಿಬಂಧಕಾರನಿಗೆ ವಸ್ತು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ; ನಿರ್ವಹಣ. ಸಂಗತಿ ಮಹತ್ವವಲ್ಲ; ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಲ್ಯಾಂಬನನ್ನು ಆದರಿಸದವರಾರು? ಅವನ ನಿಬಂಧ ಗಳೆಲ್ಲ ಇಂಥ ಸುಂದರ ಮಾತುಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಅಂತಲೇ ತನ್ನ ನಿಬಂಧಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ:-

The essays want no preface: they are all preface. The preface is nothing but a talk with the reader; and they do nothing else

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಈ ಸರಂಪರೆ ಎಷ್ಟೋ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಬೇಂದ್ರೆ ರಂಗಣ್ಣ ಅವರ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಪ್ರಬಂಧಗಳು, ಅನಂದರ ಅನುಭಾವ, ಕಾರಂತರ "ದಮ್ಮ ಬೀನದ" ಊಹೆ, ವಿನೋದ; ಹರಟೆಮಲ್ಲರ ವ್ಯಕ್ತಿ ಚಿತ್ರಗಳು, ಎನ್ನೆ ಅವರ ಕಲ್ಪನಾಚಾರ್ಯ, ನಿರ್ಜೀವ ಊರುಗಳಿಗೂ ಜೀವಕಳೆ ಕೊಡುವ ಗೋಕಾಕರ "ಇಂದಿನ ಕರ್ನಾಟಕದ" ರೇಖಾ ಚಿತ್ರಗಳು ಇವೆಲ್ಲ ಇಂದಿನ ಕನ್ನಡ ನಿಬಂಧಪ್ರಪಂಚದ ವಿಸ್ತಾರ ಮತ್ತು ವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ essay

ನಿಬಂಧವನ್ನು ಕನ್ನಡ “ಹರಟೆಗೆ” ಮಾತ್ರ ತಿರುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಿನೋದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷ್ಯ ಪೂರೈಸಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ನಾವು ನಿಬಂಧದ ಇತರ ಭಾವಗಳನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಸಿ, ಉಳಿದ ಸಾಹಿತ್ಯರೂಪಗಳ ಸರಿಸಮಾನ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸುವಂತಾಗಬೇಕು. “ಹರಟೆ” ಈ ವರೆಗೆ ಪಡೆದ ಮರ್ಯಾದೆಗಿಂತ ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಜ್ವಲ ಭವಿತವ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬೇಕು.

ಮಹನೀಯರೆ, ನಾನು ಈ ವರೆಗೆ ಆಡಿದ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ತಥ್ಯಕಂಡಿದ್ದರೆ ಇದೊಂದು ಹರಟೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಭಾಷಣವೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಹಾಗಿಲ್ಲದೆ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದ ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷಣಗಳು ಮಾತ್ರ ರುಚಿ ಸಿದರೆ “ಹರಟೆಯ”ಯ ಬಗ್ಗೆ ಓಂದು ಹರಟೆ ಎಂದು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಏನಾ-ದರೂ ವೇಳೆ ಬೇಸರಬಾರದೆ ಆರಾಮಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದರೆ ನಾನು ಈ ವರೆಗೆ ಆಡಿದ ಮಾತಿನ ಸಾರ್ಥಕ್ಯ. ಅದುವೇ ಒಳ್ಳೇ ಹರಟೆಯ ರೀತಿ !

— — —

ಜನ್ನನ ಯಶೋಧರ ಚರಿತೆ

ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಹತ್ವದ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಜನ್ನನು ತೀರ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಅದಿಪಂಪನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯಧರ್ಮಗಳ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಅನೂನವಾಗಿ ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು, ಅವನಂತೆಯೇ ತನ್ನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾವ್ಯದಕಿಂತ “ಲೌಕಿಕ” ಕಾವ್ಯಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮನ್ನಣೆವಡೆದವನು. ಇವನ ಆದರ್ಶವನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕವಿವೃಂದವೇನೂ ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲ. ಅಂಡಯ್ಯ, ಕಮಲಭವ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ, ಕುಮುದೇಂದು ಮೊದಲಾದ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಅವನ ಸಮಕಾಲೀನರೂ, ಮಂಗರಸ, ನಂಜುಂಡ, ಬಾಹುಬಲಿ ಮೊದಲಾದ ಈಚಿನ ಕವಿಗಳೂ ಅವನನ್ನು ನೆನೆಯದೆ ಹೊರಟಿಲ್ಲ. ನಂಜುಂಡ ಕವಿಯು ಜನ್ನನು “ಬಲ್ಲಿದ ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿಗಳೆಲ್ಲರ ಗೆದ್ದಿದ್ದಾನೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಮಧುರನಂತೂ ಜನ್ನನನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಗುರುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

“ತನ್ನ ತಪುವಾಯ ಕೃತಿವೇವೃನ್ನಂ ನೀನಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಅತಿ ಮುದದಿಂ ಮನ್ನಿಸಿ ಸಲಹುಗೆ ಸತ್ಕವಿಜನ್ನಂ” ಎಂದು ಅವನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಅವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಪ್ರಕಾರ “ಶಾಸ್ತ್ರ ಲೌಕಿಕ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ” ನೇಮಿ ಮತ್ತು ಜನ್ನರಿಬ್ಬರೇ ಸೀಮಾಪುರುಷರೆಂದು ಅವನ ಮತ.

“ಸರ್ವರ ಸಮ್ಮತಮೆನಗಿದು; ಗರ್ವದ ಮಾತಲ್ಲ; ಶಾಸ್ತ್ರಲೌಕಿಕ ಕಲೆಯೊಳ್ ಬೀರ್ವರಿದ ನೇಮಿಜನ್ನಮರಿರ್ಪರೆ ಕರ್ನಾಟಕೈಗೆ ಸೀಮಾಪುರುಷರ”

ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥವೇನು? ಜನ್ನ ಕವಿಯು ಯಾವ “ಶಾಸ್ತ್ರ ಲೌಕಿಕ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ” “ಸೀಮಾಪುರುಷನಾಗಿದ್ದಾನೆ”? ಈ “ಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಲೌಕಿಕಕಲೆಗಳ”ನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡ ಅವನ ಕೃತಿರತ್ನವಾದ ಯಶೋಧರಚರಿತೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳೇನು? ಪಾತ್ರವಿವರಣೆಯೆಂತು? “ಶಾಸ್ತ್ರ” ಧರ್ಮದೃಷ್ಟಿ ಹೇಗೆ? “ಲೌಕಿಕ”-ಶೈಲಿ ಏನು—ಎನ್ನುವ ಮಾತುಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡುವಾ :—

ಜನ್ನನ ಧರ್ಮದೃಷ್ಟಿ ಇಲ್ಲವೆ ಯಶೋಧರ ಚರಿತೆಯಲ್ಲಿಯ ಜೈನ ವಾತಾವರಣ:

‘ಪರಮಶ್ರೇಷ್ಠನ ಪಾದಪಲ್ಲವ ನಿತಾಂತಂ; ನಿರ್ಮಳ ಜೈನಮಂದಿರ ನಿರ್ಮಾಣಧನಂ’

‘ಮಾನವ ಮೇರು’ವಾದ ಜನ್ನನು ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆ ಬರೆಯುತ್ತ ಅದು ಎಷ್ಟೋಮಟ್ಟಿಗೆ ‘ಲೌಕಿಕ’ವಾಗಿ, ಪ್ರಣಯ ಕಥೆಯಾಗಿ, ಪರಿಣಮಿಸಿದ್ದರೂ, ಅವನ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶವು ಧಾರ್ಮಿಕವಾದದ್ದು. ಆ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಕೊಂಡೇ ಅವನು ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಯಾಕಂದರೆ, ಸ್ವತಃ ಜನ್ನನು ‘ಗಂಡರಾದಿತ್ಯನ’ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಜೈತ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ದೋರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಜಿನಾಲಯವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದನು. ಮತ್ತು ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದ ೧೦-೧೨ ವರುಷಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಅನಂತನಾಥ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯೋದ್ದೇಶವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ: “ಅರಿದಿದು ಬಾಳಬಟ್ಟೆ ಪರಮಾಗಮಮಲ್ಲದೆ, ಜಾರ ಜೋರ ವೀರರ ಕಥೆಯಂತೆ, ಬಾಯ್ಸವಿಯ ಮಾತುಗಳಂ ಬಟಾಕೆಯ್ವ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲ.” ಅವನ ಕಾವ್ಯವು ಅರುಹನ ನಿರಾಭರಣ ಮೂರ್ತಿಯಂತೆ. “ದೇವಾಧೀಶನನೊರ್ಮೆ ವರ್ಣಿಸೆ, ಮನೋವಾಕ್ಯಾಯ ಸಂಶುದ್ಧಿಯಿಂ ದೇವೇಂದ್ರತ್ವಮೆ ಸಾರ್ವದು” ಇದು ಅವನ ನಂಬುಗೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಶೋಧರ ಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಾವ್ಯೋದ್ದೇಶ; ಅಭಯ ರುಚಿ ಮತ್ತು ಅಭಯಮತಿಗಳ ಸಂವಾದದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಜನ್ಮಾಂತರ ಮತ್ತು ದೇಹಮರಣಗಳ ವಿಚಾರ; ಚಂಡಕರ್ಮ ಮತ್ತು ಅಕಂಪನ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಸಂವಾದದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪ ವಿವರಣೆ, ಕೇವಲ ಆಸ್ರವಕ್ಕಾಗಿ ಯಶೋಧರ ಚಂದ್ರಮತಿಯರು ನಾನಾ ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕಾಯಿತೆಂಬ ಜನ್ಮಾಂತರದ ಕತೆ; ಮತ್ತು ಕೊನೆಯ ವಾಗಿ ಜನ್ನನು ಆಗಾಗ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಜೈನಧರ್ಮದ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾವ್ಯದ ಜೈನವಾತಾವರಣವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಜನ್ನನ ಕಾವ್ಯೋದ್ದೇಶವೆಂದರೆ :—

ಶ್ರಾವಕ ಜನದುಪವಾಸಂ

ಜೀವದಯಾಷ್ಟಮಿಯೊಳ್ ಆಗೆ ಪಾರಣೆ ಕಿವಿಗ—

ಳ್ಳೀ ವಸ್ತು ಕಥನದಿಂದುದ್—

ಭಾವಿಸೆ ಕವಿಭಾಳಲೋಚನಂ ವಿರಚಿಸಿದಂ ||

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಅವನ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದವರಿಗೆ ದೊರೆ
ಕುವೆ ಲಾಭವೆಂದರೆ :-

ಪರೆವುದು ದುರಿತ ತಮಸ್ಸಂ

ಪೊರೆಯೇಱುವುದಮಳದೃಷ್ಟಿ ಕುವಳಯವನಮ್ |

ಆಚರಿಸ ಜನಕ್ಕೆ ಯಶೋಧರ ಚರಿತ ಕಥಾಶ್ರವಣಮೆಂಬ

ಚಂದ್ರೋದಯದೊಳ್ ||

ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಹೇಳಲು ಹೊರಟಿರುವ ಕಥೆಯೆಂದರೆ ಯಶೋಧರ
ಅಮೃತಮತಿಯರ ಪ್ರಣಯ ಕಥೆಯನ್ನಲ್ಲ, ಅಭಯರುಚಿ ಕುಮಾರಂ ಮಾರಿ-
ದತ್ತಂಗೆ ಹಿಂಸಾರಭಸಮತಿಗೆ ಸಯ್ಯಂ ಪೇಳ್ವು ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ತಂದಿರುಭಕಥನ
ಮಂ ಕೇಳ್ವ ಭವ್ಯಪ್ರಭು ಸಭೆಗೆ ಎಸೆದಿರ್ಕುಂ ಮಂಗಳಂ ಶ್ರೀವಿಲಾಸಂ |

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, 'ಪರಮ ಜಿನೇಂದ್ರ ಶಾಸನ ವಸಂತದೊಳ್ ಈ ಕೋಕಿ-
ಲಸ್ವನಂ ಪರೆಗೆ' ಎಂದು ಅವನ ಅಭಿಲಾಷೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ
ಕಾವ್ಯೋದ್ದೇಶವು ಸುನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕ.

ಅದರಂತೆಯೇ, ಸಮಯ ಸಿಕ್ಕಾಗಲೆಲ್ಲ ಕವಿಯು ಜೈನ ತಾತ್ವಿಕ
ವಿಚಾರಗಳನ್ನೂ ಹೇಳದೆ ಹೋಗಿಲ್ಲ. ಅಭಯರುಚಿಯ ಪ್ರಕಾರ ನಿಜವಾದ
ಜಿನನಿಗೆ ಮರಣದ ಭಯವಿಲ್ಲ. ಅಧಿ ವ್ಯಾಧಿಗಳಿಲ್ಲ ಅವನು ನಿಶ್ಚಂಗೆ, ನಿಶ್ಚಿಹಿ
ಹೃದಯದ ಹೆದರಿಕೆಯಂತೂ ಅವನಿಗೆ ಮೊದಲಿಗೇ ಇಲ್ಲ. ಜೀವನಾಗಿರುವ
ವನು ತನ್ನ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪರೀಷಹಗಳನ್ನು ದಾಟಿ, ಮೆಟ್ಟಿನಿಲ್ಲಬೇಕು.
ಈ 'ಪೆತ್ತ ಪರೀಷಹಜಯಮೆ ತಪಂ'. ನಿಯತಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಜೀವನದ
ದಂದುಗಳು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಇದನ್ನು ಜನ್ನನ ಬಾಯಿಂದಲೇ ಕೇಳಬೇಕು.

ನಿಯತಿಯನಾರ್ ಮೀರಿದಪರ್ ? ಭಯಮ್ ಎವುದೊ ? ಮುಟ್ಟಿ
ದೆಡೆಗೆ ಸೈರಿಸುವುದೆ ಕೇಳ್, ನಯವಿದೆ, ಪೆತ್ತ ಪರೀಷಹ ಜಯಮೆ
ತಪಂ; ತಪಕ್ಕೆ ಬೇಟೆ ಕೋಡೆರಡೊಳವೇ ?

ಹೀಗಾಗಿ, ಈ ಪರೀಷಹಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದೆಯುವುದೇ ತಪಸ್ಸು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ
ಬೇರೆ ಅಡವಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಬಂಧವೇನೂ ಇಲ್ಲ.
ಪ್ರತಿ ಜೀವವೂ ತಾನು ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಉಣ್ಣಲೇಬೇಕು.— ಮಾಡಿದುದಂ
ನಾವುಣ್ಣದೆ ಪೋಕುಮೆ? ಭಯಮೇಕಣ್ಣ, ಭವಪ್ರಕೃತಿ ವಿಕೃತಿ ನಾವಟು—

ಯದುದೇ? — ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಸುಖವನ್ನು ಅರಸುವದೆಂದರೆ ಮರುಮರೀಚಿಕೆಯಂತೆ; ಶಶವಿಷಾಣದಂತೆ ದುಸ್ಸಾಧ್ಯ.

ಎನಿತೊಳವು ಅಸಾಯ ಕೊಟಗಲಾ

ಅನಿತರ್ಕಂ ಗೇಹಮಲ್ತೆ ದೇಹಮಿದಂ ನೆ—

ಟ್ಟನೆ ಪೊತ್ತು ಸುಖಮಂ ಅಲಸುವ

ಮನುಜಂ ಮೊರಡಿಯೊಳೆ ಮಾಡುಸವಿಮಲ ಅಸದಿರಂ||

ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂಥ ದೇಹದ ಮರಣವೆಂದರೆ ಮುಂದಿನ ಉನ್ನತಿಯ ದಾರಿ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ವೃಥಾ ಹೆದರಬೇಕಿಲ್ಲ. ಮಾಡುವ ಮುಳುಗುವ ದಂದುಗವೆಂದರೆ ಜೀವನಿಗೆ “ಆಡಿದ ಪೊಲಂ; ಉಂಡ ಅಮರ್ದು; ಕಂಡ ವಿಚಾರಂ”

ಇದರಂತೆಯೇ, ಅಕಂಪನ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಚಂಡಕರ್ಮನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಬೋಧಾವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಜೈನ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಕಾರ ಆತ್ಮಪರಮಾತ್ಮಗಳ ವಿವರಣೆಯನ್ನೇ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಜನ್ನನ ಪ್ರಕಾರ ಜೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪನಾದ ಆತ್ಮನು ಪೃಥ್ವಿ, ವಾಯು, ಅಪ್ಪು, ತೇಜಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಭೂತಚತುಷ್ಟಾವಯವದಿಂದ ಕೂಡಿದ ದೇಹವನ್ನು ತುಂಬಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಯಾವ ರೀತಿ ಕೇವಲ ಕಡಿಯುವದ ರಿಂದಾಗಲೀ, ಇಲ್ಲವೇ ಸೀಳುವದರಿಂದಾಗಲೀ, ಕಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಹೊರಬೀಳದೆ, ಘರ್ಷಣದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಹೊರಬೀಳುತ್ತದೆಯೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಇಡೀ ದೇಹವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿದ ಜೀವನು ದೇಹದಿಂದ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುದು ವಿವೇಕಕೃಿಯೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ. ಕಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೊನ್ನು, ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಘೃತ ವಿದ್ದಹಾಗೆ, ವಸ್ತುಭೇದಿಪಂಗೆ ಆತ್ಮಂ ಒಳಂ. “ಮಾಡುವನಾತ್ಮಂ, ನೆಟ್ಟಗೆ ಮಾಡಿತನುಣ್ಣಾತನಾತ್ಮಂ, ಅಘಜಲಧಿಯೊಳ್ ಓಲಾಡುವೊಡಂ, ಜನ್ಮ ಜಲಧಿಯಂ ದಾಂಟುವೊಡಂ.” ಪರಮಾತ್ಮನು ಚರಮಾಂಗಪ್ರಮಿತನೂ ಅಖಿಲಲೋಕಸಮಾನನೂ, ನಿರವಯವನೂ, ನಿತ್ಯನೂ, ನಿರ್ದುರಿತನೂ ಅನಂತಬೋಧದರ್ಶನಸೌಖ್ಯನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೇವಲ ವಿಬೋಧನೇತ್ರನು. ಆಗಮವು ಅವನ ವಚನ. ಜೀವದಯೆ ಅವನನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವ ಧರ್ಮ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ತನ್ನಂತಿರೆ ಬಗೆವುದು ಪೆಟಿರಂ; ಪ್ರಾಣ ಹಿಂಸೆಯಂ ಮಾಡಲಾವೇಡ; ದಯಾಮೂಲಂ ಧರ್ಮಂ’ “ಮೇಗಂ ಬಗೆವೊಡೆ ವಧೆ ಹಿತಮಾಗದು; ನಿತ್ಯಮೇ ಮಾನಸವಾಳ್ ? ಮೇಣ್ ಈಗಲೋ,

ಮೇಣ್ ಆಗಲೋ, ಸಾಗುದುರೆಗೆ ಪುಲ್ಲನಡಕೆ ಕೆಡುವನೆ ಚದುರಂ ? ” ಎಂಬುದೇ ಜೈನ ಧರ್ಮದ ಮೂಲತತ್ವ.

ಈ ತತ್ವವನ್ನು ಮರೆತು ಭಾವನೆಯಿಂದಾದರೂ ತನುವನ್ನು ಅಪ್ಪು ಕೆಯ್ದ ದ್ವಕ್ಕಾಗಿಯೇ, ಯಶೋಧರ-ಚಂದ್ರಮತಿಯರು ನಾನಾಯೋನಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಲಿ, ಬೆಂಡಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಪುನಃ ಮಾನವ ಶರೀರವನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಸುವತ್ತಾ ಚಾರ್ಯರ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿದ್ದು ತತ್ವಪರಿಣತರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಜನ್ನಮಹಾಕವಿಯು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಜೈನ ಪಾರಿ-ಭಾಷಿಕ ಪದಗಳ ಮೂಲಕವೂ ನಾವು ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಜೈನವಾತಾ ವರಣವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲ ಪದಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅರ್ಥವನ್ನು ನೋಡುವುದು ಅನವಶ್ಯಕವಾದರೂ, ಅವುಗಳ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಕೇತವೇನಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಾವ್ಯದ ಜೈನವಾತಾ ವರಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವಶ್ಯಕ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕೆಲವು ಪದಗಳ ಅರ್ಥ ವೇನಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ನೋಡೋಣ:—

ಪರೀಷಹ: ಪೆತ್ತಪರೀಷಹ ಜಯಮೆ ತಪಂ—

ಸಾಧನಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಯಾರ ನಿಮಿತ್ತ ಮೂಲಕವೂ ಇರದೆ, ತಾವಾ ಗಿಯೇ ಬರುವ ಅಡ್ಡಿ ಅಡಚಣೆಗಳಿಗೆ ಪರೀಷಹಗಳೆಂದು ಹೇಳು ವುದುಂಟು. ಇವು ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಭಂಗ ತರುವಂಥವು. ಇವಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಹಸಿವು ನೀರಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು.

ಆಸ್ರವ: ಭಾವನೆಯಿಂದಮ್ ಅಪ್ಪುದು ಆಸ್ರವಂ—

ಜೈನ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಜೀವ, ಅಜೀವ, ಆಸ್ರವ, ಬಂಧ, ಸಂವರ, ನಿರ್ಜರೆ, ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷ ಎಂದು ೭ ತತ್ವಗಳು. ಜೀತನಾದಿ ಗುಣಯುಕ್ತನೂ, ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಶುದ್ಧನೂ ಆದ ಜೀವನು ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಅಜೀವ ಕರ್ಮತತ್ವದೊಡನೆ ಮಿಶ್ರಿತನಾಗಿರುವನು. ಈ ಕರ್ಮದಿಂದ ಬಿಡು ಗಡೆಹೊಂದುವುದೇ ಮೋಕ್ಷ.

ಹೀಗೆ ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಶುದ್ಧನಾದ ಜೀವನು, ಜೀವಭಿನ್ನವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ರಾಗದ್ವೇಷವುಳ್ಳವನಾಗಲು, ಆ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಪುದ್ಗಲಗಳ “ಆಸ್ರವವು” ಅಂದರೆ “ಪ್ರವೇಶವು” ಉಂಟಾಗುವದು.

ಈ ಆಸ್ರವವು ಶುಭ-ಅಶುಭ-ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಶುಭದಿಂದ ಜೀವನು ಸ್ವರ್ಗಸುಖವನ್ನೂ, ಅಶುಭದಿಂದ ನರಕಾದಿ ದುಃಖಗಳನ್ನೂ ಅನುಭೋಗಿಸುವನು. ಆಸ್ರವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಈ ಕರ್ಮಪುದ್ಗಲಗಳು ಜ್ಞಾನಾವರಣೀಯ, ದರ್ಶನಾವರಣೀಯ, ಮೋಹನೀಯ, ಅಂತರಾಯ ಮೊದಲಾಗಿ ಎಂಟು ಬಗೆಯಾಗಿವೆ. ಜೀವನಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಮುಚ್ಚುವುದು ಜ್ಞಾನಾವರಣೀಯ; ದರ್ಶನಗುಣವನ್ನು ಮುಚ್ಚುವುದು ದರ್ಶನಾವರಣೀಯ; “ಜೀವನ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವವನ್ನೂ, ಚಾರಿತ್ರಗುಣವನ್ನೂ ಘಾತಿಸಿ, ಜೀವನಿಗೆ ಅತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನೂ ಲೋಭವನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡುವುದು ಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮವು”.... ಅಂತರಾಯದಿಂದ ದಾನಾದಿಸತ್ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ವಿಘ್ನವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನೋವಾಕ್ಯಾಯಗಳ ಕ್ರಿಯೆಯು ಕರ್ಮವೆಂದು, ಅದೇ ಆಸ್ರವವೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ: ಕಾಯವಾಕ್ಮನಃ ಕರ್ಮಯೋಗಃ— ಸ ಆಸ್ರವಃ—ಎಂದು. ಯಶೋಧರ ನೃಪತಿಯು ತನ್ನ ನಿಜವಾದ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಮರೆತು ಅತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನಿಡಲು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಮೋಹನೀಯಕ್ಕೆ ಎಡೆಗೊಟ್ಟನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

ಅವಧಿಜ್ಞಾನಃ— “ಸ್ಥೂಲೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವ ಅವಧಿಯ ಆಚೆಗಿರುವ ಸಮಸ್ತ ರೂಪವಿಶಿಷ್ಟ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಅಸಾಧಾರಣ ಅನುಭೂತಿಯು ಅವಧಿಜ್ಞಾನವು....ಈ ಅವಧಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ದೇಶಾವಧಿ, ಪರಮಾವಧಿ, ಸರ್ವಾವಧಿ ಎಂದು ಮೂರು ಬಗೆಗಳುಂಟು.

ಗಮನಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಃ— ಜೀವದಯೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಟ್ಟ ಜೈನಮತದ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಜೈನಯತಿಯೂ ತನ್ನ ಹೆಜ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಜೀವಿಯೂ ಸಿಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಯತಿಯೂ ತಾನು ನಡೆಯುವಾಗ ತನ್ನಿಂದ ೩|| ಗಜ ದೂರ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಪ್ರಾಣಿಹಿಂಸೆ ನಡೆದಿರಬಹುದಾದ ಸಂದೇಹಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ಗಮನ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಈಶಾನಕಲ್ಪಃ— ಜೈನ ಲೋಕವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತು ಬರುತ್ತದೆ. ಜೈನ ಸೃಷ್ಟಿಶಾಸ್ತ್ರದ (Cosmogony) ಪ್ರಕಾರ ಈಶಾನ ಕಲ್ಪವು ಊರ್ಧ್ವಲೋಕದ ಹದಿನಾರು ಕಲ್ಪ ಇಲ್ಲವೆ ಸ್ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದು.

ಉರ್ಧ್ವಲೋಕವೆಂದರೆ ವೈಮಾನಿಕ ದೇವರು ವಾಸಿಸುವ ಲೋಕ. ಅದು ಸುಮೇರು ಪರ್ವತದ ಶಿಖರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ದಾದ ಸೌಧರ್ಮ ಕಲ್ಪವು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿದ್ದರೆ, ಈಶಾನ ಕಲ್ಪವು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆರುವದು. ಈಶಾನೇಂದ್ರನು ಇದರ ಒಡೆಯನು.

ಧೂಮಪ್ರಭೆ:— ಈಶಾನ ಕಲ್ಪವು ಉರ್ಧ್ವಲೋಕದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ, ಧೂಮ ಪ್ರಭೆ ಎಂಬ ನರಕವು ಅಧೋಲೋಕದಲ್ಲಿದೆ. ಜೈನರ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಅಧೋಲೋಕಗಳು ೭. ನರಕಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಅಧೋಲೋಕಗಳಲ್ಲಿವೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಧೂಮಪ್ರಭೆ ಐದನೆಯದು. ಇದಕ್ಕೆ 'ಅರಿಷ್ಟಾ' ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಐದನೆಯ ನರಕದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಲಕ್ಷ ಬಿಲಗಳುಂಟು. ಅನೇಕ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ಅವ್ಯತಮತಿಯು ಈ ಧೂಮಪ್ರಭೆ ನರಕಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾಳೆ.

ಅಣುವ್ರತಗಳು:— ಅಶುಭ, ಶುಭ, ಮತ್ತೂ ಶುದ್ಧವೆಂದು ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಉಪಯೋಗವುಳ್ಳ ಜೀವನಿಗೆ ಶುಭೋಪಯೋಗವು ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ವ್ರತವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಂಸೆ, ಅನ್ಯತ, ಜೌರ್ಯ, ಅಬ್ರಹ್ಮ (ಪರಸ್ತ್ರೀ ಸೇವನ), ಪರಿಗ್ರಹ ಇವುಗಳಿಂದ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕ ವಿರಕ್ತನಾಗಿರುವುದೇ ವ್ರತವೆನಿಸುವುದು.

ಈ ವ್ರತಗಳು ಮಹಾವ್ರತ, ಅಣುವ್ರತವೆಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿವೆ. ತ್ರಸ, ಸ್ಥಾವರ-ಎರಡೂ ಬಗೆಯ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಬಿಡುವುದು ಮಹಾವ್ರತವು. ಸ್ಥಾವರ ಹಿಂಸೆಯು ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದು ಕೇವಲ ತ್ರಸವನ್ನು ಬಿಡುವುದು ಅಣುವ್ರತವು. ಸಮಗ್ರಸ್ತ್ರೀ ಪರಿತ್ಯಾಗವು ಮಹಾವ್ರತ ಕೇವಲ ಪರಸ್ತ್ರೀಪರಿತ್ಯಾಗವು ಅಣುವ್ರತ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಘೋರವಾದ ಮಹಾವ್ರತವು ಮುನಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಅಣುವ್ರತವನ್ನು ಗ್ರಹಸ್ಥರೂ (ಶ್ರಾವಕರೂ) ಆಚರಿಸಬಹುದು.

ಈ ರೀತಿಯ ವ್ರತಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿವೊಂದಕ್ಕೆ ಐದೈದು ಚಿಂತನೆ (ಭಾವನೆ)ಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ವಚನ ಮನಸ್ಸುಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ. ಸ್ತ್ರೀವಿರತಿಗೆ—ಸ್ತ್ರೀವಿಷಯಕ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿರುವುದು ಉದ್ದೀಪಕ ಪುಸ್ತಕಜನಕ ಅಹಾರತ್ಯಾಗ, ಸೊಗಸಿನ ವಸ್ತ್ರತ್ಯಾಗ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಈ ರೀತಿ ಅಣು ಮತ್ತು ಮಹಾವ್ರತಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವವರು ಮಾಯೆ, ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ ಮತ್ತು ನಿದಾನ—ಎಂಬ ಮೂರು “ಶಲ್ಯ”ಗಳ ಬಾಧೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿದವರಾಗಿರಬೇಕು. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೊಂದು ಕೃತಿಯಲ್ಲೊಂದಿರುವುದು ಮಾಯೆ; ತತ್ವಗಳಲ್ಲಿಯ ಅಶ್ರದ್ಧೆ ಮಿಥ್ಯಾ; ಮುಂದು ಇಂತಹ ಉಪಭೋಗಗಳು ದೊರಕಬೇಕೆಂದು ವ್ರತಗಳನ್ನಾಚರಿಸುವುದು ನಿದಾನ. ಅಂತಲೇ ಅಕಂಪನ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಚಂಡಕರ್ಮನಿಗೆ ಈ ರೀತಿ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ:—

ಕೊಲಲುಂ ಪುಸಿಯಲುಂ ಆಗದು;

ಸಲಲಾಗದು ಪೆಟರ ಪೆಂಡಿರೊಳ್; ಕಳವಂ ಅಣಂ

ಕಳಲಾಗದು; ತೀರದುದಕ್ಕೆ

ಅಲವಟಲಾಗದು, ಪರತ್ರೆಯಂ ಬಯಸುವವಂ ||

ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಷ್ಟೇಅಲ್ಲದೆ,

“ಇವು ಮೊತ್ತವೊದಲಿ ಅಣುವ್ರತಮ್; ಇವು ಮಸುಳದೆ ನಡೆದೊಡೆ ಐಹಿಕ ಆಮುತ್ರಿಕಮೆಂಬಿವಲೂಳ್ ಸಮಸುಖಿಯಪ್ಪಂ” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ

ಈ ರೀತಿಯ ಅಬ್ರಹ್ಮ ಅಸ್ತೀಯಾದಿಗಳು ಉಳಿದಮತಧರ್ಮಗಳಿಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿವೆಯೆಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಬಸವಣ್ಣನವರು ಸಹ “ಕಳಬೇಡ, ಕೊಲಬೇಡ, ಹುಸಿಯನುಡಿಯಲು ಬೇಡ”—ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಈ ವ್ರತಗಳನ್ನೇ ಸರಳವಾದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಜನ್ನನ ಪಾತ್ರಸೃಷ್ಟಿ:—

ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದಂತೆ ಜನ್ನನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗಿ ಜೈನ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾದರೂ ಯಶೋಧರ-ಅಮೃತಮತಿಯರ ಪ್ರಣಯ ಕಥೆಯೇ ಜನ್ನನ ಕೀರ್ತಿಸ್ತೂಪ. ಜನ್ನನ ಪಾತ್ರನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಾಣಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿಯಂತೆ ಅನೇಕ ಜನ್ಮಾಂತರಗಳು ಬಂದಿದ್ದರೂ, ಅವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಈ ಯಶೋಧರ ಅಮೃತಮತಿಯರ ಕಥೆಯೇ ಮೂಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಅನೇಕ ಓದುಗರು ಜನ್ನನ ಧರ್ಮವಿವರಣೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮರೆಯಬಹುದು; ಆದರೆ ಯಾರೂ ಈ ಯಶೋಧರ-ಅಮೃತಮತಿಯರ ‘ಪ್ರಣಯ ಕಥೆ’ಯನ್ನು ಮರೆಯಲಾರರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಶೋಧರಚರಿತೆಯ ಆಕರ್ಷ

ಣವು ಅದರ ಪ್ರಣಯಕಥೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಇಬ್ಬರೂ ಪ್ರಣಯಿಗಳ ಸ್ವಭಾವ-ನಡತೆಗಳೇನು ವಿಚಾರಿಸೋಣ :-

ಯಶೋಧರ ಅರಸನು ತುಂಬಾ ಸುಂದರ; ಜನಮೋಹನ ಬಾಣ; ಸಾಮರ್ಥ್ಯಯುತ, ಆದರ್ಶಪ್ರಣಯಿ; ಮಾತೃಪ್ರೇಮಿ; ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತ ಪರಿಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವ ಮತ್ತು ನಿಜವಾದ ಜಿನಭಕ್ತ. ಅವನ ಧರ್ಮ ಕಲ್ಪನೆ ಕೇವಲ ಹೊರಗಿನ ಲೇಪವಲ್ಲ; ಒಳಗಿನಿಂದ ಅರಳಿದುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಅವನ ಜೀವನದ ದುರಂತತೆಯನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಮನಸ್ಸು ಕಳವಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಒಳ್ಳೆಯ ಚಾರಿತ್ರವುಳ್ಳವನೂ ಹೀಗಾಗಬೇಕಾಯಿತೇ ಎಂದು ಕಣ್ಣೀರ್ದುಂಬುತ್ತದೆ.....

ಯಾಕೆಂದರೆ ಯಶೋಧರನ ಸೌಂದರ್ಯವೆಂದರೆ ಅಡಿ ಮುಗಿಸದಂತ ಹದು. ಅವನ ಜನನವೆಂದರೆ 'ಕರ್ಬಿನ ಬಿಲ್ಲಂ ನನೆಯ ನಾರಿಗಂ ಪುಟ್ಟಿದ ಮೊಲ' ಸೌಂದರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವನು ಕುವರ ವಿದ್ಯಾಧರ. ಅವನ ದರ್ಶನವೆಂದರೇ ಕಣ್ಣಿಗೊಂದು ಹಬ್ಬ; ಅವನ ಕೂಡ ಆಡಿದ ಮಾತು ಒಂದು 'ಶ್ರೀಮಂತ ಅನುಭವ'. ಇಂಥವನನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಅಬಲೆಯು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಪುಣ್ಯವಂತಳು !

ನೋಡುವ ಕಣ್ಣುಳ ಸಿರಿ, ಮಾ

ತಾಡುವ ಬಾಯ್ಗಳ ರಸಾಯನಂ, ಸಂತಸದಿಂ

ಕೂಡುವ ತೋಳ್ಗಳ ಪುಣ್ಯಂ;

ನಾಡಾಡಿಯೆ ರೂಪು ಕುವರವಿದ್ಯಾಧರನಾ?

ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತಾವೇ ಜಂಗಮ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಹೆಕ್ಕಳಕೆಯಿಂದ ಮೆರೆಯುತ್ತಿರುವ ಸಾವಿರಾರು ಕಾಂತೆಯರು ಅವನ ದರ್ಶನಮಾತ್ರದಿಂದ ಪುಲಕಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅವನು "ಮನುಜ ಮನೋಭವ."

ಯಶೋಧರನ ರೂಪದಷ್ಟೇ—ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು— ಅವನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಸರ್ವಶ್ರುತವಾದದ್ದು. ಅವನ ಸ್ವತಃ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ ಹೋಗಲಿ, ಅವನಿಗೆ ಕೇವಲ "ಶುಭ"ವೆಂದ ವಂದಿಗಳ ಮನೆಯ ಅಂಗಳಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ನಮೇರುಮಂದಾರ ವೃಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಶ್ರೀಯೇ ವನಕೇಳಿಯಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಇಡೀ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅವನ ರಾಜದಂಡಕ್ಕೆ ಮಣಿಯದವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಸಪ್ತ ಸಾಗರದವರಿಗೆ ಪಸರಿಸಿದ ಅವನ ರಾಜಾಜ್ಞೆಯು ಉಳಿದ ಅರಸು-ಗಿರಸು

ಗಳ ಮಣೆ ಕಿರೀಟಗಳನ್ನು ಒದೆದು, ಉರುಳಿಸಿ, ಅವರ ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಕೂತಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಯಶೋಧರನಿಗೆ ಸ್ವಕುಚದಲ್ಲಿ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಕೊರತೆ ಯಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಸೌಂದರ್ಯವೇ? ಒಂದು ಗುಣವೇ? ಒಂದು ದರ್ಶನವೇ? ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಕೊರತೆ?

ಧರ್ಮದೃಷ್ಟಿಯಿಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಯಶೋಧರನು ಅಷ್ಟೇ ವೈಭವ ಪಡೆದವ. ಅವನು ಅದರ್ಶ ಜೈನ. ಅವನ ಧರ್ಮ ಕಲ್ಪನೆ ಕೇವಲ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಹಿತವಾಗಲೀ, ಇಲ್ಲವೆ ಓದಿನ ಪರಿಣಾಮವಾಗಲೀ ಆಗಿರದು. ಅವನ ಧರ್ಮವು ಒಳಗಿನಿಂದ ಮಾಗಿ ಅರಳಿ ಬಂದುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂಥ ಅಗಾಧ ಸತ್ವನೂ ಕೂಡ ಅನೇಕ ಯೋನಿಗಳಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಸುಕಟಪಡಬೇಕಾಯಿತಲ್ಲಾ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಮನಸ್ಸು ವ್ಯಥೆ ಪಡುತ್ತದೆ. ಜನ್ಮ ಜಾಲಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಸಂಪೂರ್ಣ ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದ, ನೋಡುತ್ತಿರುವ ನಮ್ಮ ಕವಿಗಳಿಗೇನೋ ಕೊನೆಗೆ ಯಶೋಧರನ ಚರಿತೆಯೂ ಒಂದು ಸುಖಾಂತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಾಮಾನ್ಯ ಜೀವಿಗಳಾದ ನಮಗೆ ಯಶೋಧರನಂಥವರೂ ಕೂಡ, ಸದ್ಗುಣ ಶಾಲಿಗಳಾಗಿದ್ದಾಗ್ಯೂ, ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಒರಲಿದರೆಂಬುದನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಮನಸ್ಸು ತಲ್ಲಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಏಳು ಜನ್ಮಗಳ ತಾಳ್ಮೆಯಿಲ್ಲ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಸಮಗ್ರ ದರ್ಶನದ ಕಲ್ಪನೆ ಹೀಗೇ ಎನೋ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ನಾವು ಜೀವನವನ್ನು ಕೆಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನೋಡುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಅದು ದುಃಖದಾಯಿಯಾಗಿ ನಮಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜೀವನದ ಸಮಗ್ರ ದರ್ಶನದ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಅದು ಸುಖದಾಯಿಯಾಗಿ ಇರಲೇಬೇಕು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಈ ಜೀವನದ ಆಟ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅಂತಲೇ ಅವಸರವೇ ದುರಂತ; ತಾಳ್ಮೆಯೇ ಸುಖಾಂತವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಯಶೋಧರ ಅರಸನ ದುಃಖವೆ ಕಾರಣವಾದರೂ ಏನು? ನೋಡೋಣ. ಅದಕ್ಕಾದರೂ ಅವನೇಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೊಣೆಗಾರ? ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಾದರೂ ಯಶೋಧರನ ದುರಂತವು ವಿಧಿಯ ಮಸಕವೇ ಹೊರತು ಅವನ ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ್ದಲ್ಲವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಯಶೋಧರನ ಮರಂತಕ್ಕೆ ವಿಧಿಯಿಲ್ಲ, ಅಮೃತಮತಿ ಚಂದ್ರಮತಿಯರ ಬಗ್ಗೆ ಅವನಿ

ಗಿರುವ ಮಾನವ ಸಹಜವಾದ ಅವ್ಯಾಜ ಪ್ರೀತಿಯೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಅಮೃತಮತಿಯೆಂದರೆ ಯಶೋಧರನಿಗೆ ತುಂಬಾ ಪ್ರೀತಿ. ಅವಳು ಅವನ ಮನಃಪ್ರಿಯೆ; “ಆಕೆ ದೀವನಾಗೆ ಪುಳಿಂದೂ ಸುಮನೋಬಾಣಂ ತದ್ ಭೂಂಮಣನಂ ಒಲಿದಂತೆ ಗೋರಿಗೊಳಿಸುತ್ತಿರ್ಕುಂ” ಅಮೃತಮತಿಯೂ ಕೂಡ ಅಷ್ಟೇ ಚೆಲುವೆ. ಧೀಮಂತರಾಜ್ಞಿ ಯಶೋಧರ ಮತ್ತು ಅವಳು ಕೂಡಿ ಹೊರಟರೆ ಅಭ್ರಮುನೇರಸು ಅಭ್ರಗಜ ಹೊರಟ ಹಾಗೆ ಅವರ ಜೊತೆ ಚಂದ್ರಕೀ ಚಂದ್ರಮರ ಜೋಡು.

ಹೀಗಿರುತ್ತಿರುವಾಗ ಒಂದು ಅನಾಹುತ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಸಲ ದುಪತಿಗಳಿರ್ವರೂ ಶಯ್ಯಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿರುವಾಗ ‘ಗರಟೆಗೆ’ಯ ಜಾವದ ಉಕ್ಕಡದ ಉಲಿ ಮಲ್ಲಿದ ಪೊತ್ತು ಕರುಮಾಡದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಪಟ್ಟದಾನೆಯ ಬದಗನು ತನ್ನ ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಸುಪ್ರಭಾತದ ಶೀತಲ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಅವನ ಈ ಇನಿವಾಡು ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ತೇಲುತ್ತು ತೇಲುತ್ತು ಬಂದು ರಾಜ್ಞಿಯ ಮಲಗಿರುವ ಕರುಮಾಡವನ್ನು ತಾಕುತ್ತದೆ. ಅದರ ಸೋಂಕು ತಾಕಿದಕೂಡಲೇ, ರಾಜ್ಞಿಯ ನಿದ್ರೆ ವ್ಯಗ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನ ನುಣ್ಣಿನಿ ರಾಜ್ಞಿಯ ನಿದ್ರೆಗೆ ಕತಕ ಬೀಜವಾಗಲಾಗಿ, ಅವಳು ಮುಟ್ಟಿದ ಮನವನ್ನೇ ತೊಟ್ಟನೆ ಪಸಾಯದಾನವಾಗಿ ಕೊಡುತ್ತಾಳೆ. ಅಂಗ್ಲ ಕವಿಪುಂಗವ ಪೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರೀತಿಯಿದ್ದರೆ, ಜನ್ನನ ಯಶೋಧರ ಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಶನ ಕೂಡ ಇಲ್ಲದೆ, ಕೇವಲ ಶ್ರವಣ ಮಾತ್ರೇನು ಪ್ರೀತಿ ಘಟಿಸುತ್ತದೆ. *Whoever loved that loved not at first sight?* ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಿರುವ ರೋಸೆಲಿಂಡನಕಿಂತ ಮುಂದುಅಮೃತಮತಿಯು “ಪ್ರಣಯ” ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ಗೀತವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಕ್ಷಣವೇ ಅಮೃತಮತಿಗೆ ಆ ಹಾಡುಗಾರನನ್ನು ನೋಡುವ ಮತ್ತು ಕೂಡುವ ಚಿಂತೆ ಕಡಲುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಆ ದಂತಿಪನ ಅತಿ ನೂತ್ನ ಗೀತಕ್ಕೆ ಅವಳು ವಿಕಲಸ್ವಾಂತೆಯಾಗುತ್ತಾಳೆ.

ಹೀಗಾಗಿ ಬೆಳಗಾಗುವದೇ ತಡ; ತನ್ನ ಮನದನ್ನಳಪ್ಪ ಕೆಳದಿಯನ್ನು ಕರೆಸಿ ತನ್ನ ಹೃದಯದ ವಾಂಛಿತವನ್ನು ಅವಳಲ್ಲಿ ತೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಆದರೆ ಆ ಪ್ರಕಾರ ಅದಂತಿಪನಲ್ಲಿ ಹೋದ ದಾಸಿಯು ಕಾಣುವದಾದರೂ ಏನು? ಒಬ್ಬ ಕುರೂಪಿಯಾದ ಅಥವಾ ಅಷ್ಟಾವಂಕನನ್ನು ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಅವಳು

ಕಾಮನ ಚೇಷ್ಟೆಗಾಗಿ ಮರುಗುತ್ತಾಳೆ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಚೆಲುವಿನ ಕಣಿಯಾದ,

ಅಮೃತಮತಿಯೆತ್ತ! ರೂಪಾದಮ

ಅಷ್ಟಾವಂಕನೆತ್ತ! ಚಿತ್ರಂ ಅಪಾತ್ರೇರಮತೇನಾರೀ

ಎಂಬುದು ಸಮನಿಸಿದುದು - ಬೆಂದಬಿದಿಗೆ ಕಣ್ಣೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಎಂದು ಸರಿತಪಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಆದರೆ, ಹೊರಗಿನ ಹತ್ತು ಜನ ಹೀಯಾಳಿಸಿದರೂ ತನ್ನ ಬೆನ್ನನ್ನೇ ಕಾಣದಿರುವುದು ಕಾಮದ ಸಹಜ ಲಕ್ಷಣ. ದಾಸಿಯ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬದಗನು ಕುರೂಪನಾಗಿ ಕಂಡಿದ್ದರೂ ರಾಜ್ಯಗೆ ಮಾತ್ರ ಹಾಗೆ ಕಾಣಲಾರ. ಅವಳು ದಾರಿಯ ತುಂಬ ಕಣ್ಣಾಗಿ ದಾಸಿಯ ಬರವನ್ನೇ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾಳೆ. ಅತಿಯಾದ ಉತ್ಸಂಠೆಯ ಮೂಲಕ ಅವಳ ಮುಖವು ಮ್ಲಾನವಾಗಿದೆ. ತುಟಿ ನಡಗುತ್ತಿವೆ ದೃಷ್ಟಿ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕೀಲಿಸಿದೆ. ಕಾಮನ ಕೈಯು ಖಡ್ಗದ ಹಾಗೆ ಝಳಿಸುವ ಕನ್ಯೆ ಬದಗನ ವಿಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದಾಳೆ. ದಾಸಿ ಬಂದವಳೇ “ನಿನ್ನ ನೂತನ ಪ್ರಿಯನಿಗೆ ಸರಿದೋಯಿಲ್ಲ!” ಎಂದು ಕೊಂಕಿನಿಂದ ನುಡಿದುದನ್ನೇ, - ಕುತ್ತಿಗೆಯವರೆಗೆ ಕೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ ರಾಜ್ಯಯು - ನಿಜವೇ ಎಂದು ನಂಬಿ ಕೇಳುತ್ತಾಳೆ: ‘ಪೇಳ್; ಪೇಳ್; ಕಾದಲನಂತಿರೆ ಚೆಲ್ವನೆ? ದೂದವಿ ನೀನೆನ್ನ ಕೊಂದೆ’ ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅಮಲತಮ ರೂಪದಿಂದಲ್ಲದೆ ಇಂಥ ಸಂಗೀತ ಹೊರಡಬಹುದೇ?..... ಇನ್ನುಮೇಲೆ ಹಿಂದುಮುಂದು ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅರಿತ ದಾಸಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಆ ಮಾವುತನ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಯೇ ಬಿಡುತ್ತಾಳೆ.

ಪಟಾದಲೆ ಕುಟಾನೊಸಲಟಗ

ಣ್ಣೊಟ್ಟಿವಾಯ್, ಹಪ್ಪಳಕೆ ಮೂಗು, ಮುರುಟಿದ ಕಿವಿ ಬಿ

ಬ್ಬಿಟುವಲ್ ಕುಸಿಗೊರಲ್ ಇಲುದೆಡೆ

ಪೊಟುಟಬೆನ್ ಬಾತಬಸಿಟ್ ಅಡಗಿದ ಜಫನಂ ||

ಇನ್ನು ಏನೇನು ಬೇಕು? ಈ ಅಷ್ಟಾವಂಕನ ನಿಲುವಿಕೆಯೇ? ಬಹುಶಃ ಜಿಗಿದು ನಿಂತರೂ ಮೂರು ಘಟಗಲಾರ. ಮೆಯ್ಯೋ? ಹೊಲಸು ನಾರುತ್ತದೆ ಅವನ ಕಾಲೊ!..... “ಕಾಲ್ ಮಜಿಯಿಸುವುದು ಟೊಂಕ ಮುಟಾದ ಕತ್ತೆಯ ಕಾಲ್!”

ಏನಾದರೇನು ? ಎಡವಿದ ಅಮೃತಮತಿ ಪುನಃ ಮತ್ತೇಳಲಾರಳು. ಈಗ ಅವಳ ಹೃದಯವು ಆ ಆಷ್ಠಾವಂಕನಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಇನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ದಾರಿಯಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಮೋಹವು ಅದು ಎಂಥದೇ ಇರಲಿ— ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಸಮರ್ಥನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸದೆ ಬಿಡದು. ಅಮೃತಮತಿಗೂ ಹಾಗೇ ! ದಾಸಿಯ ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವಳ ದೇಹವೆಲ್ಲ ಕಂಪಿಸಹತ್ತುತ್ತದೆ. ಅದರೂ ಅವಳ ಮನಸ್ಸು ಸುನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಗರಗರಿಕೆ ಕೊರಲೊಳ್, ಈಕ್ಷಣದೊಳ್ ವಾರ್ಬಿದು,
ಮಿಡುಕು ಎರ್ದೆಯೊಳ್ ಒದವೆ, ಪುಳಿಂದನ ಕಣೆ ನಟುನಿಂದ ಹಂ
ಣೆಯ ಹಾಗಿದ್ದ ಜಿಲುಕೆ ರಾಜ್ಞಿ ಅಮೃತಮತಿ, ದಾಸಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ :

ಕರಿದಾದೊಡೆ ಕತ್ತುರಿಯಂ

ಮುರುಡಾದೊಡೆ ಮಲಯಜಂಗಳಂ ಕೊಂಕಿದೊಡೇಂ

ಸ್ತುರಚಾಪಮಂ ಇಳಿಕೆಯ್ವರೆ

ಮರುಳೇ ಪೊಲ್ಲಮೆಯೆ ಲೇಸುನಲ್ಲರಮೈಯ್ಯೊಳ್

ಒಲವಾದೊಡೆ ರೂಪಿನ ಕೋಟಲೆಯೇವುದೊ ?

ಕಾರ್ಯಮಾಗೆ ಕಾರಣದಿಂದಂ ಫಲವೇನು ?

ಇಂದೆನಗೆ ಆತನೆ ಕುಲದೈವಂ ಕಾಮದೇವಂ ಇಂದ್ರಂ

ಚಂದ್ರಂ

ಇಂದಿನಿಂದ ರಾಜ್ಞಿಗೆ ಅವನ ಹೊರತು ಯಾವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಮನಸ್ಸು ಸೇರದು. “ಒಲವಾದೊಡೆ ರೂಪಿನ ಕೋಟಲೆಯೇವುದೊ ? ಇಂದೆನಗೆ ಆತನೆ ಕುಲದೈವಂ ಇಂದ್ರಂ ಚಂದ್ರಂ” ಹೀಗಾಗಿ ‘ಬೇವಂ ಮೆಚ್ಚಿದ ಕಾಗೆಗೆ ಮಾವಿಳದಪ್ಪಂತೆ’ ಅಮೃತಮತಿಗೆ ಸ್ವತಃ ತನ್ನ ಗಂಡನಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಇಳಿಮುಖವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನನ್ನು ನೋಡಲು ಅವಳಿಗೆ ಬೇಸರ; ಮಾತಾಡಲು ಮನಸ್ಸು ಬಾರದು. ನಿರ್ವಾಹವಿಲ್ಲದೆ ಅವನೊಡನೆ ದಿನಗಳನ್ನು ಕಳೆಯುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳ ಈ ಬದಲಾವಣೆ ಅರಸನಿಗೂ ಅಶ್ವರ್ಯವನ್ನಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅವಳ ಈ ಇರವನ್ನಾದರೂ ನೋಡೋಣವೆಂದು ಒಂದು ಸಲ ಯಶೋಧರ ಅರಸನು ಶಯ್ಯಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ನಿದ್ರೆ ಹತ್ತಿದವರ ಹಾಗೆ ಮಲಗಿರಲು, ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಅಮೃತಮತಿಯು ಅವನ ಅಪ್ಪಿಗೆ

ಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಜಾರನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ. ಇದನ್ನು ಕಂಡ ಅರಸನು, ದೋಷದ ಬೆನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ಸಾಗುವ ದಂಡದ ಹಾಗೆ, ಅವಳ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಹಿಂದು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಅವನು ನೋಡುವ ದೃಶ್ಯವಾದರೂ ಏನು?..... ಅಮೃತಮತಿಯು ತಡಮಾಡಿ ಬಂದಳೆಂದು ಕ್ರೋಧನಾದ ಆ ಕ್ಷುದ್ರ ಅಷ್ಟಾವಂಕನು ಆಕೆಯು ತಂದ “ಮಳಯಜ ತಾಂಬೂಲ ಜಾಲಮಂ ಕೆದರಿ, ಕುರುಳ್ಳಳಂ ಎಳೆದು,” ಮನಸ್ಸು ತೃಪ್ತವಾಗುವಹಾಗೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಪತಿತಳಾದ ಅಮೃತಮತಿಯು ಹೇಳುವ ಉತ್ತರವಾದರೂ ಏನು?

“ತಡವಾದದುಂಟೆನಲ್ಲನೆ, ಬಡಿ ಮುಳಿಯದಿರ್ ಅರಸನೆಂಬ ಸಾತಕೇನಿನ್ನಂ ತೊಡೆಯೇಪ್ರಾಸಿ ಕೇಳಿಕೆಯಾದೊಡೆ ನೋಡುತ್ತಿದೊಂ ಉಂತೆ ನಿಲಲ್ ಅಣ್ಣನೆನೇ?” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ;

“ಕಿವಿಸವಿ ಕಣ್ಣಸವಿ ರೂಪು ಅವಧರಿಸೆಲೆ ಗಜವೆಣಂಗೆ
ನೀನುಳಿದೊಡೆ ಸವವಳ್ ಎನಗೆ ಮಿಕ್ಕಗಂಡರ್
ಸವಸೋದರರ್” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ.

ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದಾಕ್ಷಣವೇ, ಯಶೋಧರನ ಕೈಯ ಖಡ್ಗವು ನಿಮಿರಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸು ಅಲ್ಲೋಲ ಕಲ್ಲೋಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ತುಂಡರಿಸಬೇಕೆಂದು ಬಯಕೆ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅವನ ಆತ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಕಾರವು “ಬೇಡ” ಎಂದು ತಡೆಯುತ್ತದೆ *

*ಯಶೋಧರ ಚರಿತೆಯ ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಓದುತ್ತಿರುವಾಗ ಅಭ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ, ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕುನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ‘Arden of Feversham ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನಾಟಕದ ಜ್ಞಾಪಕವಾಗದಿದ್ದು. ಎರಡೂ ಕಡೆಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ಕಥಾ ಸಾಂತ್ಯ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಮತ್ತು ಅಂಗ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರತೀಕಗಳೆಂಬಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸರಿಸುತ್ತಿರುವ ನಾಯಕರ ನಡೆವಳಿಕೆಯ ವ್ಯಸ್ಥಿಯಿಂದ ಎರಡೂ ಗ್ರಂಥಗಳು ತುಲನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ:—

Arden of Fevershamದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಥೆಯೂ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಇಷ್ಟೇ. ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಪಟ್ಟವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಚೆಲುವೆನಾದ ಅಮೃತಮತಿಯು ಒಬ್ಬ ಕ್ಷುದ್ರ ಬದಿಗನನ್ನು ಕಾಮಿಸುವಂತೆ, ಅಲ್ಲಿಯೂ “ಎಲಿಸ್” ಎಂಬ ಸುಂದರ ಯುವತಿಯು ಕಾಮನಂತಿದ್ದ ಶ್ರೀಮಂತನಾದ ತನ್ನ ಗಂಡನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು “ಮೋಸ್ತಿ” ಎಂಬ ಕ್ಷುದ್ರ ಬಣ್ಣಗಾರನನ್ನು

ಕಾಮಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳಿಗೂ ಯಾವಾಗ ತನ್ನ ಪ್ರಣಯಿಯನ್ನು ಕೂಡೇನೋ ಎಂಬ ತನಕ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬದಿಗನಂತೆ ಅವಳೇ ಅವಳಿಗೆ ಕಾಮದೇವ, ಇಂದ್ರ, ಚಂದ್ರ ಆದ್ದರಿಂದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಟಕಪ್ರಾಯನಾಗಿದ್ದ ತನ್ನ ಗಂಡನನ್ನು ಮುಗಿಸಲು ಇಲ್ಲಿಯ ಅಮೃತಮತಿಯು ನಂಜಿನ ಲಡ್ಡಿಗೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದಂತೆ 'ಎಲಿಸ್'ಳೂ ಮೂರುನಾಲ್ಕು ಜನ ಕೊಲೆಗಡಕರನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿ ಅವರಿಂದ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿ ಸುತ್ತಾಳೆ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ 'ಎಲಿಸ್'ಳ ಗಂಡನು ಸಾಯಬೇಕಾದ ಕೊನೆಯ ಹೊಡೆ ತವು ಅವಳ ಕೈಯಿಂದಲೇ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ 'ಎಲಿಸ್'ಳ ಗಂಡನೂ ಕೂಡ ಯಶೋಧರನ ಹಾಗೆ ತುಂಬಾ ಗುಣವಂತ. ಅದರೆ ದೈವಕ್ಕೆ ಅಹುತಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ

ಕಥೆ ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಎರಡು ಮಹತ್ವದ ವೈಷಮ್ಯಗಳನ್ನೂ ನಾವಿಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸ ಬೇಕು. ಒಂದು ಅಮೃತಮತಿ ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ದಾಟಿ ಯಾತನೆಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು ಧೂಮಪ್ರಚ್ಛಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾದರೆ, 'ಎಲಿಸ್' ಅಷ್ಟು ಕೂಡ ದಾರಿ ಕಾಯಬೇಕಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಕೊಲೆಗಡಕತನ ಪತ್ತೆ ಹತ್ತಿ ನೃವಲ್ಲಿಯೇ ಅವಳು ಸುಡಲ ಈ ಜ್ವಡುತ್ತಾಳೆ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ಇಲ್ಲಿಯ ಯಶೋಧರ ಅರಸನು ಕೊನೆಯವರೆಗೂ "ಅಳಿಪುಕ್ಕೊಡೆ ನೋಡಿರಿದೊಡಂ ಅಳಿವುದೆ?" ಎಂಬುದನ್ನು ತನ್ನ ನಡೆವಳಿಕೆಯ ಸೂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ, ಅಲ್ಲಿಯ 'ಎಲಿಸ್'ಳ ಗಂಡನು ಕೊನೆಯವರೆಗೂ 'ಎಲಿಸ್'ಳನ್ನು ಮರಳಿ ಪಡೆಯಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ ಹೀಗಾಗಿ ಅವನ ಜೀವನವು ಮತ್ತಷ್ಟು ಸಂಕಟದ್ದಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡೂ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳು ಅಂಗ ಕವಿಗಳ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಸ ಹಾರಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಕೊನೆಯದಾಗಿ, ಎರಡೂ ಕಡೆಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸಮಾನವಾಗಿ ಬರುತ್ತಿರುವ ವಿಚಾರಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು

(i) ಅಮೃತಮತಿಯತ್ತ!.... ಅಪಾತ್ರೇರಮತೇ ನಾರೀ ಎಂಬುದು ಸಮ ನಿಸಿದುದು.

"It is not strange that women will be false and wavering."

(ii) ಇರ್ವರುಂ ಎರಳ್‌ಬಾಗಂ ಮಾಡಲ್ ಧೃತಿಬಂದಾಗಳ್—

to see his dssevered joints and sinews torn—

(iii) ನಲ್ಲಿನೆ ಬಡಿಮುಳಿಯದಿರ್ ಅರಸನೆಂಬ ಪಾತಕನೆನ್ನಂ ಇ. ಅವಧರಸಲೆ ಗಜವೆಸಂಗ, ನೀನುಳಿದೊಡೆ ಸಾವವಳ್; ಎನಗೆ ಮಿಕ್ಕ ಗಂಡರ್ ಸವಸೋದರರ್—

Nay, Mosbil, let me still enjoy thy love, And happen what will, I am resolute.

ಈಗಿನಿಂದ ಯಶೋಧರನ ಮನಸ್ಸು ಉಯ್ಯಾಲೆಯ ಹಾಗೆ ತೂಗಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ತನಗಾಗಿ ಕೃತಕ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಈ ವರೆಗೆ ತೋರಿಸಿದ ಅಮೃತಮತಿಯನ್ನು ತುಂಡರಿಸಿಬಿಡುವುದೇ? ಅಂದರೆ ಈ ನಟನೆ ಯಾದರೂ ನಿಂತೀತು ಎಂದು ಒಂದು ಸಲ ಕ್ರೋಧವು ಹೇಳಿದರೆ, ವೀರ್ಯವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ: ಪರನೈವರನಲ್ಲದೆ ಈ ಪುರುಷರಂ ಇಜ್ಜುವುದೇ? ಆನೆ ಆನೆಗಲ್ಲದೆ ಇರುವೆಗೆ ಮುನಿಯುವದುಂಟೇ? ಎಂದು. ಆದರೆ, ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಅವನ ವಿನೋಕ ಒಂದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ

ಅಳಿವುಳ್ಳೊಡೆ, ನೋಡಿಒಮ್ಮೊಡಂ ಅಳಿವುದೆ?

ಪೆಣ್ ತಪ್ಪಿ ನಡೆಯೆ, ಚಿಃ ಕಿಸುಗಳಂ ಎಂದುಳಿವುದೆ ಗೆಲ್ಲಂ—
ಸ್ವತಃ ಅವಳಿಗೆ ಆ ಬದಗನಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಆಸಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ ಏನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ

‘ ಎಲಿಸ್ ’ ‘ ಮೋಸ್ಬಿ ’ಗೆ ಹೇಳುವ ಮಾತನ್ನೂ ಗಮನಿಸಿ.....

.....Look on me, Mosbie, or I will kill myself;

... I will do penance for offending thee,

And burn this Prayer-book (Bible)

See, Mosbie, I will tear away the leaves, and in
this golden cover shall thy letters dwell;

(iv) ಕರಿದಾದೊಡೆ ಕತ್ತರಿಯಂ ಮುರುಡಾದೊಡೆ ಮಲಯಜಂಗಳಂ ಇ.

Sweet Mosbie is as gentle as a King—

Flowers do sometimes spring in fallow lands,

Weeds in gardens; roses grow on thorns; what-
soever, my Mosbie's father was, Himself is
valued gentle by his worth.

(v) ಒಲವಾದೊಡೆ ರೂಪಿನ ಕೋಟಿಯೇವುದೊ ? ಇಂದೆನಗೆ ಅತನೆ
...ಕಾಮದೇವಂ ಇಂದ್ರಂ, ಚಂದ್ರಂ.

Alice :— There is no nectar but in Mosbie's lips!
Had chaste Diana kissed him, she like me would
grow lovesick and from her watery bower fling
down Endymion and snatch him up.

(vi) ತಳಿಯಲರಿಯದು ಪೆಂಡಿರ ಕೃತಕಂ !

Oh ! how cunningly she can dissemble !

ಸಾಧ್ಯ ? ಬರ್ಕ ಹೇಳಿದ ಹಾಗೆ “ Tyranny is a poor provider ” ದಂಡಶಕ್ತಿ ತೀರ ಅಧಮವಾದುದು ಹೀಗಾಗಿ, ಯಶೋಧರನು ಕೊಲಲೊಲ್ಲದೆ, ಹಾಗೇ ಮರಳಿ ಬಂದು ತನ್ನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿರಲಾಗಿ, ಅಮೃತ ಮತಿಯೂ ತನ್ನ ಗಂಡನು ಮಲಗಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದು ಅವನ ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿಯೇ ಮಲಗುತ್ತಾಳೆ. ಏನಾದರೇನು ? ಮನಸಿಜನ ಮಾಯೆ ವಿಧಿವಿಳಸನದ ನೆರಂ ಬಡೆಯೆ ಕೊಂದು ಕೂಗದೆ ನರರಂ ! ಅನಂಗನ ಈ ವಿಕಾರ ಚೇಷ್ಟೆಯ ಮುಂದೆ ಯಾವ ಮಾತೂ ನಡೆಯದು. ಅನಂಗನು “ ಪದವಿಯ ರೂಪಿನ ಸೊಬಗಿನ ಮದಮು ಮಾತುವರ ಮೂಗಿನೊಳ್ ಪಾತ್ರಮನಾಡದೆ ಮಾಣಂ ”

ಇಂದಿನಿಂದ ಯಶೋಧರ ನೃಪತಿಗೆ ಜೀವನದ ಉಳಿದ ಯಾವ ವಿಷಯ ಗಳಲ್ಲೂ ಆಭಿಲಾಷೆಯಿಲ್ಲ. ‘ ಒಲಿಸಿದ ಪೆಣ್ ಪೆರರೊಳ್ ಸಂಚಲಿಸಿದೊಡೆ’ ಇನ್ನು ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲವೆಂದು ಮುಕ್ತಿಶ್ರೀಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸು ತ್ತಾನೆ. ಆದರೇನು ? ತಾನೊಂದು ಬಯಸಿದರೆ ದೈವವು ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಬಯಸುತ್ತದೆ ಹೀಗೆ ಯಶೋಧರನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ ಮರುದಿವಸವೇ ಅವನಿಗೆ ರಾಣಿಯನ್ನು ಕಾಣಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅವನು ಕಾಮುಕನ ನಟನೆಯಲ್ಲಿ ಅಮೃತಮತಿಯನ್ನು ಕಮಲದ ಹೂವಿನಿಂದ ತಟ್ಟುವದೇ ತಡ; ಅವಳು ನೆಲಕ್ಕೆ ಬೀಳುತ್ತಾಳೆ. ಈ ಹೀನ ನಟನೆಯನ್ನು ಸಹಿಸದ ಅರಸನು “ ಅಕಟ-ಕಟನೊಂದಳ್ ಎತ್ತಿರೆ ಸುಕುಮಾರಿಯಂ ! ” ಎಂದು ಕೊಂಕಿಂದ ನುಡಿಯ ಲಾಗಿ ಅರಸನಿಗೆ ತನ್ನ ತಪ್ಪು ತಿಳಿದಿದೆಯೆಂದು ಪಾದರಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗು ತ್ತದೆ. ಏನಾದರೂ ಅವಳೂ ಧೈರ್ಯಗಿಡುವದಿಲ್ಲ.

ಅರಸನ ಮನಸ್ಸು ಇದರಿಂದ ಮತ್ತಷ್ಟು ಕ್ಷುಭಿತವಾಗುತ್ತದೆ ಆದರೂ ಈ ದುಃಖವನ್ನೆಲ್ಲ ನುಂಗಿ ನಿಜವಾದ ಜೈನನಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ವಿಧಿ-ವಿಳಸನ ಅವನಿಗಾಗಿ ಬೇರೊಂದನ್ನು ನೆಯ್ದಿರಲು ಯಾವ ಸಚ್ಚಾ ರಿತ್ಯ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಉಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯ ?

ಯಾಕಂದರೆ ಇದೆಲ್ಲಕ್ಕೆ ಬೇಸತ್ತು ಯಶೋಧರ ನೃಪತಿಯು ತನ್ನ ತಾಯಿ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುವುದೇ ಅವನ ದುರಂತಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಗನ ಕಂದಿದ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿ ಸುಂದರನೂ ಸಮರ್ಥನೂ ಆದ ಯಶೋಧ ರನು ಈ ರೀತಿ ಮೌನವದನನಾಡ ಕಾರಣವನ್ನು ತಾಯಿಯು ಕೇಳುತ್ತಾಳೆ.

ಯಶೋಧರನಿಗೋ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯ ಸಂಕಟವನ್ನು ನಿವೇದಿಸಲು ಇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲ. ಹೇಳದಿದ್ದರೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗಲಾರದು. ಹೀಗಾಗಿ, ಕೊನೆಗೆ ಅರಸನು ನೆವದಿಂದ ತನ್ನ ಮನೋಗತವನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ :

“ ದೇವಿಯರ ಸಂಕಟವೆಂದೆನಗೊಪ್ಪದರೊಳ್ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ;
ಪೋದಿರುಳೊಳ್ ಪೊಂದಾವರೆಗೊಳದಂಚೆ ಕಲಿಲ್ವಾವರೆ—
ಗೊಳದೊಳಗೆ ನಲಿವ ಕನಸಂ ಕಂಡೆಂ” ಎಂದು.

ಆದರೆ ಈ ವ್ಯಾಜವೇ ಅವನ ದುಃಖಪರಂಪರೆಯ ಆದಿಬೀಜವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾಕಂದರೆ, ಇನ್ನೂ ಆತ್ಮಿಕವಾಗಿ ಜಿನಮತಸ್ತವಿಷ್ಟಳಾಗಿರದ ತಾಯಿಯು ಈ ಶುಭೇತರ ವಿನಾಶಕ್ಕಾಗಿ ದಾವಣಿಗುರಿಯನ್ನು ಆಹುತಿಕೊಡಬೇಕಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳ ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದಾಕ್ಷಣವೇ ಶಾಂತಮನಸ್ಕನಾದ ಯಶೋಧರನು ‘ಶಾಂತಂಪಾಪಂ’ ಎಂದು ಕಿವಿ ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ಯಶೋಧರನ ದುರಂತತೆಯ ಕೊನೆಯ ಫಲಕ. ಈಚೆ ಸಂಕಟಗಳನ್ನು ನುಂಗಿ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹಿಂಸೆ ಗಿಳಿದರೆ ಆಕಡೆ ಧರ್ಮಹಾನಿಯ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಡಬೇಕು. ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯದೆಯೇ ಅವನು ಮೋಲಾಯಮಾನ ಮಾನಸನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅಂತಲೇ ನಿಜವಾದ ಜಿನಭಕ್ತನೂ, ಧರ್ಮಜ್ಞನೂ, ಸಾತ್ವಿಕನೂ ಆದ ಅರಸನು ತಾಯಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ :—

ನೇಗಂ ಬಗೆವೊಡೆ ವಧೆಹಿತಸಾಗದು

ಮತ್ಯುಂಗೆ ನಿತ್ಯನೇ ಮಾನಸವಾಳ್ ?

ಈಗಳೊ ಮೇಣ್ ಆಗಳೊ ಮೇಣ್

ಸಾಗುದುರಗೆ ಪುಲ್ಲನಡಕಿ ಕೆಡುವನೆ ಚದುರಂ ?

ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆದರೂ ತಾಯಿಯ ವಿಧ್ಯಾಜ್ಞಾನವೂ ಮತ್ತು ಮೋಹವೂ ಅವನನ್ನು ಬಿಡಲಾರವು. ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ಅವನ ತಾಯಿಯು “ನೃಪೇಂದ್ರನ ಮುಂದಣಗತಿಗಪ್ಪ ಬಟ್ಟಿಯಂ ಕಟ್ಟುವವೊಲ್” ಮುಳಿದು ನಿಜಮೋಹದಿಂದ ಆದೇಶಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ಪರಿಹರಿಸೆಯೆಮ್ಮ ನುಡಿಯಂ

ಗುರುವಚನಂ ಅಲಂಘನೀಯಮ್ ಎನ್ನದೆ ನೀನಾದರದಿಂ

ಕೈಕೊಳ್; ಧರ್ಮದೊಳ್ ಅರಸುಗಳೇಂ ಶಾಂತಿ-

ಯೆಂದೊಡೆ ಅನುಸರಿಸರೆಪೇಳ್ ”

ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಳ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸಮರ್ಥನೆಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಹಿರಿಯರ ಮಾತು ಎಂದಿಗೂ ಅಲಂಘನೀಯ; ಎರಡನೆಯದಾಗಿ “ಪರಿಹರಿಪೆ ಎನ್ನು ನುಡಿಯುಂ” — ತಾನು ಸ್ವತಃ ಇಂಥ ಹಿರಿಯಳಾಗಿರುವಳಲ್ಲದೆ, ತಾಬಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ ಮೂರನೆಯದಾಗಿ ಪ್ರಜೆಗಳ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜ್ಯ ವನ್ನಾಳುತ್ತಿರುವ ಅರಸರು ಧರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ಶಾಂತಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಮಾಡಲಾಗದೆ? ಇದಕ್ಕೆ ಯಶೋಧರನು ಏನನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು?... ಆದರೂ ಅವನ ಪ್ರಜ್ಞೆಯು ಸುನಿಶ್ಚಲವಿದೆ. ಮೊದಲಿನ ಎರಡು ಮಾತನ್ನಂತೂ ಬಿಡೋಣ. ಮೂರನೆಯದಕ್ಕೆ ಅವನ ಉತ್ತರ ಸಿದ್ಧವದೆ ಧರ್ಮದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶಾಂತಿ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಅರಸನಾದವನೇನು ಮಾಡಲಾಗದೆ? ” ಸರಿ, ಧರ್ಮದ ಸ್ಪಷ್ಟಕಲ್ಪನೆಯುಳ್ಳ ಯಶೋಧರ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಯಾವುದು ಧರ್ಮ? ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತ ಪರಿಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಆಡಿದ ಪ್ರತಿ ಯೊಂದು ಅವಿವೇಕದ ಮಾತೂ ಧರ್ಮವಾದೀತೇ? ಇಂಥ ಪ್ರಾಣಿಹಿಂಸೆ ಎಂದಿಗಾದರೂ ಧರ್ಮಸ್ವರೂಪವಾದೀತೇ? ಅದಕ್ಕಂತಲೇ ಅವನು ಅವಿವೇಕ ದಿಂದ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿ ಬೇತಾಳ ಹುಟ್ಟುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ದನ್ನು ಧರ್ಮವೆಂದು ನಂಬಲಾಗದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಜೀವದಯೆ ಜೈನ ಧರ್ಮಂ

ಜೀವಹಿತಂ ನಂಬುವವರ್ಗೆ ಹಿಂಸೆಯ ಮೋಹಂ

ಭಾವಿತಮೆ ತಪ್ಪಿನುಡಿದಿರ್

ಕಾವರೆ ಕಣಿಗೊಳ್ಳೊಡಬೈ ಬಾರಿವರೊಳರೆ ?

ಸಮ್ಯಗ್ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಯಶೋಧರನು ತನ್ನ ತಾಯಿಗೆ “ತಪ್ಪಿನುಡಿದಿರ್” ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ ಆದರೂ ತಾಯಿಯ ಬಲವಂತ ನಿಲ್ಲು ವಂತಿಲ್ಲ.

ಆದೊಡೆ ಪಿಟ್ಟಿನ ಕೋಳಿಯನಾದೊಡಂ ಇಂದೊಂದಂ ಇಕ್ಕ ವೇಳ್ವುದು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ, ತಾಯಿಯಾದ ತಾನು “ದೇವಿಗೆನ್ನನಿಕ್ಕಿಯುಂ ಈ ದುರಿತಮನಿಂದು ಮಗನೆ ಪರಿಹರಿಸದಿರೆಂ” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಈಗ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ತಿಳಿಯದಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಕಡೆಗೆ

ಸಮ್ಯಗ್‌ಜ್ಞಾನವು ತಾನು ಮಾಡಬೇಕಾದುದು ತಪ್ಪೆಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. “ಜೀವದಯೆ ಜೈನಧರ್ಮಂ”, ಮತ್ತೊಂದುಕಡೆಗೆ ಜನ್ಮವಿತ್ತ ಪ್ರೀತಿಯ ತಾಯಿಯ ಆತ್ಮಾಹುತಿಯಿದೆ ಈ ಎರಡೂ ಕಂದರಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನು ಆರಿಸಬೇಕು? ಜೀವಹಿಂಸೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ಹಿಟ್ಟಿನ ಕೋಳಿಯ ನೆಪವೇನೋ ಇದೆ. ಆದರೂ ಯಶೋಧರ ನೃಪತಿಯ ಧರ್ಮದೃಷ್ಟಿ ಅವನಿಗೆ ಹೃದಯದ ಕಾವಳವನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ತರುವದಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಅವನ ಧರ್ಮದೃಷ್ಟಿ ಅಷ್ಟೇ ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೇನೂ ಚ್ಯುತಿಯಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ತಾಯಿಯ “ಮೋಹಕ್ಕಾಗಿ” ಅವನು ಈ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಡಂಬಡುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ತಾನು ಗೈಯುವ ಪಾಪದ ಅರಿವು ತುಂಬಾ ಇದೆ. ಆದರೂ ತಾಯಿಯ ಜೀವಹಾನಿಯನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಅವಳ ಮಾತಿಗೆ ಒಡಂಬಡುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗಾಗಿ, ಕಣ್ಣೆರೆದೇ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಡುವ ಯಶೋಧರನ ನೈಜ-ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲೇನೂ ಅಂಥ ಮಹತ್ವದ ಚ್ಯುತಿಯಿಲ್ಲ.

ಎನೆತಾಯಿ ಮೋಹದಿಂದಂ ಜನಸು ಒಡಂಬಟ್ಟು
ಮನದೊಳ್ ಇಂತೆಂದಂ ಭಾವನೆಯಿಂದಮ್ ಅಪ್ಪುದು

ಆಸ್ರವಮ್

ಎನಗಿನ್ನೆಂತಪ್ಪ ಪಾಪಮ್ ಇದಿರ್ ವಂದಪುದೋ
ಮಾಡದೊಡೆ ತಾಯ್ಗೆ ಸುರಣಂ; ಮಾಡಿದೊಡೆ ಎನ್ನೊಂದು
ಗತಿಗೆ ಕೇಡು; ಇನ್ನೇನಂ ಮಾಡುವೆನೆಂದು ಅಂದೋಲಮು
ನಾಡೆಮನಂ,

ತಮಮಂ ಅವ್ವುಕೆಯ್ದಂ ಇಳೇಶಂ”

ಹೀಗಾಗಿ, ಚುತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಒಬ್ಬ ಹೃದ್ರ ಸೇವಕನ ಕೂತ ಸರಸವನ್ನಾಡುತ್ತ, ತನ್ನನ್ನೇ ಹೀಗಲೆಯುತ್ತಿರುವ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಂಡೂ, ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ತಿಮಿತವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡ ಯಶೋಧರನೃಪತಿಗೆ ತಾಯಿ-ಮೋಹಕ್ಕಾಗಿ ತಮವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕವಿಯೇ ಹೇಳಿದ ಹಾಗೆ: ಅವ್ಯತಮತಿಯೆಂಬ ಪಾತಕಿಯ ಮಾಯೆ ಬನವಾಯ್ತು; ಚಂದ್ರಮತಿ ಮಾತೆಯ ಮಾತೆಮಗೆ ಬಲೆಯಾಯ್ತು; ಹಿಂಸನಮ್ ಅವೋಘ ಶರವಾಯ್ತು; ಕೆಡೆಮದು ಆತ್ಮಕುರಂಗಂ” ಎಂದು ಯಶೋಧರನು ಪರಿತಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೂ ವಿಧಿಯು ಅವನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಈ ಹಿಂಸಾ

ವಧೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಉದ್ವೇಗಮನನಾದ ನೃಪತಿಯು ರಾಜ್ಯದ ದಂದುಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಹೊರಡಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧನಾದಾಗ, ಅಮೃತಮತಿಯ ಮೃತ್ಯುವಿನಂತೆ ಪುನಃ ಅವನ ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಬರುತ್ತಾಳೆ. ಪಾದರಿಯಾದ ಅವಳಿಗೆ ತನ್ನ ಗಂಡನು ಇಷ್ಟು ಕೂಡ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಇರುವುದು ಬೇಡವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಳು ತನ್ನ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ—ದಯವಿಟ್ಟು ಅರಸನು ಮತ್ತು ರಾಜಮಾತೆಯು ತನ್ನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆರೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು. ಅದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಒಡಂಬಟ್ಟು ಅರಸನನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ದು ಅವನಿಗೆ ನಂಜಿನ ಲಡ್ಡುಗೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, “ಉಣ್ಣ ಮಹಾರಾಜ” ಎನ್ನಲಾಗಿ ಅರಸನು ಸವಿದು ಉಣ್ಣುತ್ತಾನೆ. ಇಂದಿಗೆ ಅಮೃತಮತಿಯ ಆತ್ಮವು ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ‘ಅಕಟಕಟ ನೊಂದಳ’ ಎತ್ತಿರೆ’ ಎಂದು ಮೂದಲೆಯಾಡಿದ ಅರಸನಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಉಬ್ಬುತ್ತಾಳೆ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ “ತಿಳಿಯಲಿರಿಯದು ಪೆಂಡಿರಕ್ಕತಕಂ !”

ಇಂದಿನಿಂದ ಯಶೋಧರನ ಪವಿತ್ರಾತ್ಮವು ಸುಮಂಗಲವಾದ ಮಾನವ ದೇಹವನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡಿರುವ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಯಾಕಂದರೆ ಆ ನಂಜಿನ ಲಡ್ಡುಗೆಯಿಂದ ಮೃತಿಹೊಂದಿದ ಅರಸನು ನವಿಲು, ಮುಳ್ಳುಹಂದಿ, ಮೀನು—ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಜನ್ಮಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊನೆಗೆ ತನ್ನ ಪಾಪದ ಕಲ್ಮಷವನ್ನು ತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಆದರೆ, ದುರ್ದೈವದಿಂದ ಅವನ ಈ ಅನೇಕ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲೂ ಅವನು ಜಾತಿಸ್ಮರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಮೃತಮತಿಯ ಸೆಜ್ಜೆಯ ದವಳಾರದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಞಿಯು ಬದಗನ ಕೂಡ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ‘ಭವರೋಷದಿಂದ’ ನವಿಲು ಅಷ್ಟವಂಕನ ಕಣ್ಣನ್ನು ಇರಿಯುತ್ತದೆ ಅನಂತರ ಅವನು ಮೀನಾದಾಗಲೂ ಕೂಡ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಯಶೋಧರನು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದಾಗ ಅವನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮರುಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗಾಗಿ, ಮಹಾಮಹಿಮನಾದ ಯಶೋಧರ ನೃಪತಿಯು ಸ್ವತಃ ತಾನು ಶುದ್ಧ ಮಾನಸನಾಗಿದ್ದರೂ, ತಾಯವ್ಯಮೋಹದಿಂದ ಹಿಟ್ಟಿನ ಕೋಳಿಯನ್ನು ಕೊಂದದ್ದಕ್ಕೆ ನಾನಾಯೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿ ಕೊನೆಗೆ ತನ್ನ ಆತ್ಮದ ಉದ್ಧಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಆದರೆ, ಅಮೃತಮತಿ ಮಾತ್ರ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಆ ಅಷ್ಟವಂಕನಲ್ಲಿಯೇ ರಮಿಸಿ, ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಪಾಪಕೂಪದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿಷ್ಟು ಇಳಿಯುತ್ತ, ಕೊನೆಗೆ

ಧೂಮಪ್ರಭಿ ಎಂಬ ನರಕವನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳು ಬದುಕಿದ್ದಾಗ ಕೂಡ
ಅವಳ ಬಾಯ್‌ಸವಿಯು ನಾಯ್-ಬಸನಿಗತನಕ್ಕೆ ಸ್ವತಃ ಅವಳ ದಾಸಿಯರೇ
ಅವಳನ್ನು ಕಂಡಂತೆ ಟೀಕಿಸುತ್ತಾರೆ. “ಮಾಣ್ಡೀಕಿಸುಗುಳಿಯಂ ಜವನುಂ
ಉಯ್ಯಲೇಂ ಪೇಸಿದನೊ ! ” ಎಂದು

ಮದನನ ಮಾರಂಕದ ಚಿಂದದ ಗಂಡನಂ

ಅಮ್ಮ ತದನ್ನಳತ್ತೆಯಂ ಇವಳ್ ಓವದೆ ಕೊಂದಳ್

ಪಾಪಂ ತಿನ್ನದು; ಪಾತಕಿಪುಳಿತೊಡಲ್ಲದೇಂ

ಸತ್ತಪಳೆ ? ಎಂದು ತಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಗುಜಗುಜಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹೀಗಾಗಿ, ಈ ಇಡೀ “ಯಶೋಧರ ಚರಿತೆ”ಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೇ ಉದಾತ್ತ
ತತ್ವಜ್ಞಾನವಿದ್ದರೂ ಈ ಪ್ರಣಯಕಥೆಯಷ್ಟು ಅದು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಜನ್ನನ ಶೈಲಿ

ಯಶೋಧರ ಚರಿತೆಯಲ್ಲಿಯ ಜೈನವಾತಾವರಣ ಮತ್ತು ಪಾತ್ರಸೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಜನ್ನನ ಶೈಲಿಯ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ನೋಡೋಣ :

ಜನ್ನನಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ಅವನ ಗುರುತ್ವವನ್ನು ಕೂಡ ಹಲವು ಕವಿಗಳು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಮೊದಲೇ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವರು ಇವನಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಕಾವ್ಯಗುಣಗಳನ್ನು ಅಶಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಸ್ವತಃ ಜನ್ನನೇ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಅನೇಕ ಸಲ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಪ್ರಕಾರ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವೆಂದರೆ ಇತರ ಬಣಗು ಕವಿಗಳ ಕಾವ್ಯದ ಹಾಗೆ 'ಚಂದದ ಬಳ್ಳಿ ಸಂಕಲೆಯೊಳ್ ಅಕ್ಕರಮಂ ಸೆಟಿಗೆಯ್ಪ ಕಕ್ಕಸರ' ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲ. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವೆಂದರೆ 'ಚಂದನ ಪಂಕದೊಳ್ ಪರಿಮಳಂ ಮೆಟಿವಂತಿರೆ ಬಂಧದೊಳ್ ರಸಸ್ಯಂದಿ'ಯಾದುದು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಜನ್ನನಿಗೆ ತಾನು ಕೇವಲ ಅಸಹಾಯ ಸುಕವಿಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ವೈಯಾಕರಣಿಯೂ ಆಗಿದ್ದೇನೆಂಬ ಹೆಮ್ಮೆಯಿದೆ ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೂಡ ಅವನು ಒಂದಲ್ಲ ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ :—

‘ನವ ವೈಯಾಕರಣಂ; ತರ್ಕ ವಿನೋದಂ’

ಅಲ್ಲದೆ,

‘ರನ್ನಂ ವೈಯಾಕರಣಂ; ಜನ್ನಂ ಮೇಣ್

ಕವಿಗಳೊಳಗೆ ವೈಯಾಕರಣಂ’

ಜನ್ನನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿಯ ವ್ಯಾಕರಣಾಂಶವು ನಾವು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಗುರುತಿಸದಿದ್ದರೂ ಅವನ ಕಾವ್ಯಗುಣಗಳನ್ನಾದರೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುವಂತಿದೆ.

ಜನ್ನನು ತನ್ನ ಕಥನಕ್ಕಾಗಿ ಆರಿಸಿದ ಛಂದಸ್ಸನ್ನೇ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದರೆ, ಅವನು ಇಷ್ಟು ಸಲೀಲವಾಗಿ ಸಾಧಿಸಿದ ಶ್ರೀಯಸ್ಸು ಅದ್ಭುತವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಯಾಕಂದರೆ, ಕೇವಲ ಪರಿಮಿತವಾದ ಮಾತ್ರಗಳಿರಬೇಕಾದ

ಕಂದಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ರಗಳೆವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿಯಷ್ಟು ಕಥನವನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಕವಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-ಸಲೀಲತೆಗಳಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ, ಜನ್ನನ ವಿಚಾರ-ಲಹರಿಯು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಉನವಾದಂತಾಗಲೀ, ಮೊಟಕಾದಂತಾಗಲೀ ಕಾಣದೆ, ಪ್ರತಿ ಕಂದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವದನ್ನು ನೆನೆದಾಗ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅವನು ಸಾಧಿಸಿದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿನ ಕಲ್ಪನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಕಂದಪದ್ಯದ ಬಾಲಕ್ಕೆ ನೇತುಬಿದ್ದು ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ಜೀಕೆ, ಅರ್ಥವನ್ನು ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳ ಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಜನ್ನನಲ್ಲಿ ತೀರ ವಿರಳ. ಹೀಗಾಗಿ, ಸಂಪೂರ್ಣ ವಾಗಿ ಕಂದ ಪದ್ಯಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ ಇಂಥ ಆವೇಶ ಮತ್ತು ತತ್ವ-ಜ್ಞಾನಗಳುಳ್ಳ ಕಥಾನಕವನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋದದ್ದು ಕವಿಗೆ ಕೀರ್ತಿ ಯನ್ನು ತರುವಂತಿದೆ.

ಅದರಂತೆಯೇ, ಜನ್ನನ ಅಲಂಕಾರಗಳೂ ಕೂಡ ತುಂಬಾ “ರಸ-ಸ್ಯಂದಿ” ಯಾಗಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆಯೇ ವಿನಾ, ಹಠಕ್ಕಾಗಲೀ, ಕೇವಲ ಕವಿಸಮಯದ ಆಜ್ಞಾಧಾರಣೆಗಾಗಲೀ ಬಂದವು ತೀರ ವಿರಳ. “ನರೆಯೆಂಬ ಹೊಲಸು” “ಮೊಗಮೆಂಬ ಅರಮನೆ”ಯಂಥ ಕಲ್ಪನೆಗಳೂ; ಕೇವಲ ಶ್ಲೇಷಕ್ಕಾಗಿ, “ವಿಸರುಹದಂತೆ ಕೇಸರವನಾಂತು” “ರಾಧೆಯಂತೆ ಸಂದಿಸಿ ಮುಡಿಮೇಲೆ ಕೊಂಕಿದ” ಪ್ರಯೋಗಗಳೂ ಕಡಿಮೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಲ್ಲಿ ಜನ್ನನ ಉಪಮೆ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಗಳು ಸಹಜವಾಗಿಯೂ ಅನಾ ಯಾಸವಾಗಿಯೂ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಹೀಗಾಗಿ ಚಂಡಮಾರಿಯ ಗುಡಿಯ ಪೌಳಿಯಲ್ಲಿ ತೆತ್ತಿಸಿಮೆರೆದ ನರ ಶಿರಗಳು ತಮ್ಮ ಅನೇಕ ಮುಖಗಳಿಂದ ಹೊರಗಿನ ಜೀವರಾಶಿಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರುವವೇನೋ ಎನ್ನುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ; ರಾತ್ರಿ ಶಯ್ಯಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿರುವಾಗ ಅರಸನ ತೆಕ್ಕೆಯಿಂದ ಮೆಲ್ಲನೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಅಮೃತಮತಿ “ಪಟಮೆ ಪಗಲ್ ಮುಗಿಯೆ ಸಿಲ್ವಿ ಕೈರವದಿಂ ಇರುಳ್ ಪೊಟಮಡುವಂತೆ” ಹೊರಬೀಳುತ್ತಾಳೆ. ಅಮೃತಮತಿಯನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಹೋಗುವ ಅರಸನು “ಸಂದಿಸುವ ದಂಡದಂತೆ” ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಯಶೋ ಮತಿಯ ಧವಳಾಗಾರದಿಂದ ಸತ್ತು ನೆಲಕ್ಕೆ ಬೀಳುವ ನವಿಲು ಸುಧಾಂಶು ಬಿಂಬದ ಕೊರಲಿಂದ ಪಚ್ಚೆಯ ಪದಕಂ ಬೀಳ್ವಂತೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಈ

ಪರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ದ ಚೆಲುವಿಕೆಯನ್ನೂ, ಸುಂದರ ಚಿತ್ರಣವನ್ನೂ ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ.

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಈ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳು ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀವನದಿಂದಲೂ ಬಂದಿವೆ. “ನರ್ಮದೆಯಿಂಗಿಂಟಿದು” “ಪಾಪದ ಜೋಳದ ಬೆಳಸಿಗೆ ಬಿರ್ಚುಗಟ್ಟಿದ ತೆಲ” ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಇದರಂತೆಯೇ ಜನ್ನನಲ್ಲಿ ತಾಯ್ನೆಲದಿಂದ ಬಂದ ಲೋಕೋಕ್ತಿಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ಬೇಡಿದ ಕಾಡೊಳ್ ಮಳೆಯಾಯ್ತು; ಸೂರ್ಕದ ಗೂಳಿ ತಾಯನೇರಿತ್ತು; ಅವಿವೇಕದ ಶಾಂತಿಯು ಮಾಡೆ ಬೇತಾಳಂ ಮೂಡುವ ತೆಲದೆ— ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಆದರೂ ಜನ್ನನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಬರೆವಣಿಗೆಯ ರೀತಿ, ಇಲ್ಲವೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅವತರಣಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಮೆಚ್ಚು. ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಾಗ ಜನ್ನನು ಸುಂದರ ಕನ್ನಡ ಶೈಲಿಯನ್ನೂ ಕೊಡಬಲ್ಲ. ಆದರೂ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಬಿಡಲಾಗದು. ಮುದ್ದಣನ ಲೋಕೋಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶುದ್ಧ ಕನ್ನಡದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದರೆ, ಜನ್ನನ ಅವತರಣಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಪಂಚವೇ ಮೂಲ ಧನ. ಅಘಛಾಂತೌಘ ಮಧುಪಮಾಲಿಕೆ; ಕೃತನಿತ್ಯದಾನಂ, ಆವೀಕ್ಷಿತಘೃತಂ, ಆಸ್ಪೃಷ್ಟಕಪಿಳಂ, ಸಾದರ್ಪ ಕತಿಪಯ ಪರಿಚಿತ ಪರಿಜನ ಸ್ಪರ್ಶಯರುಚಿಯಂ ಅರಸಿಯಂ ಅರಸಂ ಇದನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡೋಣ. ಕೇವಲ ಅವತರಣಿಕೆಗಳನ್ನೇ ನೋಡಿದರೂ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತದೃಷ್ಟಿಗೆ ಯಾವ ದಾರಿದ್ರ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ:— ದುರ್ಬಲಸ್ಯಬಲೋ ರಾಜಾ; ಯಥಾರಾಜಾ ತಥಾಪ್ರಜಾ; ಪರಚಿಂತಾಕರ ಏಹಿ ಎನಿಪ್ಪ ಸೂಕ್ತಿ; ಕಿಂ ಮಿತ್ರಮ್ ಯನ್ನಿನರ್ತಯತಿ ಪಾಪಾತ್; ಒಂದೇ ಎರಡೇ? ಇಂಥ ಹತ್ತಾರು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಹಲಕೆಲವು ಸಲವಂತೂ, ಈ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅವತರಣಿಕೆಗಳು ಕಂದದ ಅರ್ಥಭಾಗವನ್ನೋ ಅಥವಾ ಪೂರ್ಣ ಭಾಗವನ್ನೋ ಆವರಿಸಿ ಬಿಡಬಹುದು; ಅಪಾತ್ರೇರಮತೇ ನಾರೀ ಎಂಬುದು ಸಮನಿಸಿದುದು; ಸಂಸ್ಕಾರ ಶತೇನಾಪಿ ನ ಗೂಢಃ ಕುಂಕುಮಾ

